

Skötselplan för Nationalstadsparken i Stockholm, Solna och Lidingö kommuner 5

<i>Del III. Beskrivning av skötselområden</i>	5	
S. Sörentorp	5	
S1. Sörentorps institutionsbyggnader med omgivningar i den centrala delen av området.....	7	
S 2. Barrskogsdominerade backar S om halkbanan.	7	
S 3. Barrdominerade skogsdungar i nordligaste och östra delen	8	
S 4. Slutningarna mot Edsviken.....	8	
S 5. Parkområdet utmed Edsvikens strand och vid Emmylund och Sköntorp	9	
S 6. Lövskogen i områdets sydligaste del.....	9	
U. Ulriksdalsområdet norr om Ulriksdalsparken.....	10	
U 1. Lövskog norr och öster om handelsträdgården.....	10	
U 2. Handelsträdgården.....	11	
U 4. Begravningsplatsen.....	11	
U 5. Ek- och tallbacke i nordväst	12	
U 6. Gräsytorna runt Ulriksdals begravningsplats.	12	
U 7. Igelbäcken och dess omgivning från E 4 till slottsparken.....	13	
U 8. Koloniområdet Kvarnvreten.....	13	
UP. Ulriksdals parkområde	14	
UP 1. Slottsparken närmast slottet.	15	
UP 2. Park, parkskog, äng och hagmark intill bebyggelsen vid Ulriksdal.....	15	
UP 3. Alléerna.....	16	
UP 4. Mons Mariae-kullen.....	17	
UP 5. Strandområdet	17	
UP 6. Kaninholmen.....	18	
UP 7. Ulriksdals engelska parkdel.....	18	
UP 8. De öppna gräsytorna i västligaste delen av slottsparken.....	18	
UP 9. Igelbäcken med omgivande trädbestånd	19	
UP 10. Dalgången söder om slottsparken ner till Bergshamraleden.....	20	
US. Skogsområdet söder om Ulriksdalsparken, (Ulriksdalsskogen)	20	
US 1. Ulriksdals skogsområde söder om finparken.....	21	
US 2. Kvarnkullen.....	22	
US 3. Åsens södra krön och slänter.....	22	
US 4. Järnåldersgravfälten vid Mellanjärva	23	
US 5. Skogskorridoren mellan E4 och Järvavägen.	23	
US 6. Mellanjärva gård och ridanläggning	24	
US 7. Skogspartiet mellan Kungshamra och Ulriksdal.....	24	
US 8. Skogspartiet väster om Kungshamravägen.....	25	
B. Bergshamra.....	26	
B 1. Bergshamra tätort	26	
B 2. Edsvikens strand	26	Borttaget: 27
B 3. Polska udden och norra Brunnsvikens strand	27	
B 4. Stranden av Brunnsviken från kv. Skogskarlen t.o.m. Bergshamra by.....	27	Borttaget: 28
B 5. Tivoliberget	29	
B 6. Pipers park	31	
B 7. Strandängarna nordost om Pipers park	32	
B 8. Fälten vid f.d. Frökontrollanstalten och Statens Växtskyddsanstalt.....	33	
Stt. Stocksundstorp.....	33	
Stt.1 Stocksundstorp.....	33	Borttaget: 34

Stt 2. Bockholmen.....	34	
A-F. Annelund – Frösundavik.....	35	
A-F 1. Lings kulle	36	
A-F 2. Området runt SAS-byggnaden.....	36	
A-F 3. Området vid Radisson SAS Royal Park hotell	37	
A-F 4. Hagakullen.....	38	
H. Hagaparken.....	39	
H1. Skogsområde öster om Hagakullen.....	41	
H2. Skogsområdet mellan Haga och Frösundavik.....	42	
H3. Haga Norra grindar vid världshuset och växthuset	43	
H4. Slottskullen.....	43	
H5. Parken omkring Haga slott och Gustav III:s paviljong.....	44	Borttaget: 45
H6. (Stora) Pelousen.....	45	
H7. Grusåsen	46	
H8. Grottkullen.....	47	
H9. Grässlätten väster om Finnstugan.....	48	
H10. Parkområdet Finnstugan – Vasaslätten.....	49	
H11. Annerokullen.....	50	
H12. Kullen vid Gamla Haga	51	
H13. Tingshusslätten och södra Haga	51	Borttaget: 52
H14. Kullarna med Kinesiska pagoden och Kungliga begravningsplatsen.....	52	Borttaget: 53
N-B. Norrtull – Bellevue	53	
N-B 1. Området kring Stallmästargården.....	53	Borttaget: 54
N-B 2. Området Wenner-Gren Center – Norrtull	54	
N-B 3. Bellevue och Bellevueparken.....	55	
R-A. Roslagstull – Albano	56	
R-A 1. Ruddammen (f.d. Roslagstulls sjukhus) och Alba Nova	56	
R-A 2. Albano industriområde	57	
ND. Skötselplan för Norra Djurgården.	58	
NDB. Skötselområden vid Brunnsviken.....	59	
NDB 1. Fridhem – Sofielundområdet.	59	
Vetenskapsstaden	60	
NDB 2. Bergianska Trädgården.....	60	
NDB 3. Fälten mellan Botaniska institutionen – Vetenskapsakademien och Bergianska Trädgården.	61	
NDB 4. Frescati koloniområde.....	62	
NDB 5. Skogsområden och sluttningar mot Brunnsviken från Botaniska Institutionen i norr till Frescati Hage i söder.....	62	
NDB 6. Kräfftriket.....	63	Borttaget: 64
Området bör skötas som park men med mer sluten vegetation i sluttningarna mot Brunnsviken.	64	
Norra Djurgården öster om Roslagsvägen.....	64	
Torphagen – Ekhagen – Lappkärrsberget	64	
ND 1. Torphagen.....	64	Borttaget: 65
ND 2. Ekhagen	65	Borttaget: 66
ND 3. Skogspartiet på Stora Lappkärret	66	
ND 4. Naturhistoriska riksmuseets omgivning	67	
ND 5. Frescati Backe	67	Borttaget: 68
ND 6. Lappkärret.....	68	
Skogsområdena mot Lilla Värtan från Lappkärrsberget till Husarviken	69	

ND 7. Skogsområdet Stora Vargjakten	69	Borttaget: 70
ND 8. Lilla Lappkärrsbergets barrskogsområde samt Värta hage	70	Borttaget: 71
De öppna områdena vid Stora Skuggan.....	71	Borttaget: 72
ND 9. Ekharar vid 4H- gården.....	72	
ND 10. Skogsbacke öster om Stora Skuggans värdshus	73	
ND 11. Universitetsområdet och dess ekbackar och trädbestånd	74	
ND 12. Gubbacken.....	75	
ND 13. Gräsytor mellan Roslagsvägen och sumpskogen väster om Laduviken.....	75	Borttaget: 76
ND 14. Gräsytor mellan Universitetet och St. Skuggan.....	76	
ND 15. Öppna fälten i f.d. skjutbaneområdet Stora Skuggan.	77	
ND 16. Spegeldammen.....	78	
ND 17. Park, hus och trädgård vid Stora Skuggan.....	79	
ND 18. Laduviken.....	79	Borttaget: 80
ND 19. Ekbacken med Hovjägarbostället och Fiskartorpet	81	
ND 20. Det öppna området öster om Fiskartorpets friluftsgård och Husarvikens strand	82	
ND 21. Lillsjön med omgivande betesmark.....	83	
ND 22. Skepparängen	83	Borttaget: 84
ND 23. Roslagsbacken	84	
ND 24. Oxbergsbacken.....	84	Borttaget: 85
ND 25. Fisksjöäng.....	86	
ND 26. Strandområdet vid Husarviken.....	87	
ND 27. Ekbacken väster om Fisksjöäng	87	
L-J. Lill-Jansskogen	87	Borttaget: 88
L-J 1. Skogspartiet Lilla Björnäset.....	88	Borttaget: 89
L-J 2. Skogspartiet mellan Roslagsbanan och baron Rålambs väg.....	90	
L-J 3. Söderbrunns koloniområde	90	
L-J 4. Uggleviken.....	90	Borttaget: 91
L-J 5. Ugglebacken.....	92	
L-J 6. Skogsområdet vid Tekniska Högskolan.....	92	
L-J 7. Ugglevikskällan med omnejd	93	
Skötselområde L-J 8. Kattrumpbacken och skogen kring Vattentornet.....	93	Borttaget: 94
L-J 9. Lill-Jansskogens entré vid Sofiahemmet och Stadion.....	94	Borttaget: 95
Sto. Skötselområde Storängsbotten.....	95	
G. Tessinparken-Gärdet.....	96	
L. Ladugårdsgärdet.....	97	
L1. Kampementsbadet-Fågelberget	97	
L 2. Ladugårdsgärde.....	97	Borttaget: 98
N - M. Nobelparken - Museistranden.....	100	
N- M 1. Nobelparken.....	100	
N- M 2 . Diplomatstaden – Museistranden.....	100	Borttaget: 101
Kaknäsområdet	102	
K1 Skötselområde Kammarjakten.....	102	
K 2. Mörka Kroken	103	Borttaget: 104
K 3. Skötselområde Bergshyddan.....	104	Borttaget: 105
K 4. Norra Foglehärsbacken.....	105	
K 5 Skötselområde Stora Foglehären.....	106	
K6. Kaknåshagen	107	
K 7. Kaknäs ängar.....	108	
K 8 Skötselområde Grafbacken.....	109	
Djurgårdsön.....	111	
Västra delen av Djurgårdsön VD	111	

VD 1 Blå Porten – Galärparken – Galärkyrkogården	111	
VD 2 Gröna Lund – Djurgårdsstaden – Ryssviken.....	111	Borttaget: 112
VD 3 Skansen - Lusthusporten.....	113	
VD 4 Beckholmen.....	113	Borttaget: 114
S - K Skeppsholmen - Kastellholmen	114	Borttaget: 115
MD. Mellersta Djurgårdsön	115	
MD 1. Rosendalsbacken.....	115	Borttaget: 116
MD 2. Rosentals slottsterass	117	
MD 3. Anglaisen	117	Borttaget: 118
MD 4. Rosendalsängen	118	
MD 5. Lusthusparken.....	118	Borttaget: 119
MD 6. Rosendals trädgårdar och Rosendalsterrassens anläggningar.....	119	
MD 7 Bellmansro med omgivningar.....	119	
MD 8 Bergsjölund – Täcku udden	120	
MD 9 Frisens park.....	121	
MD 10 Waldemarsudde	122	
MD 11 Ståthållarängen.....	123	
MD 12 Stora Jakten.....	123	Borttaget: 124
MD 13 Dalkarlsröjan.....	124	Borttaget: 125
MD 14 Lövskog söder om Storjakten	125	
MD 15. Manilla-skogen	126	
MD 16 Lövskogsbranter vid Rosendals stall	126	Borttaget: 127
MD 17 Arbetsområdet vid Rosendals stall.....	127	Borttaget: 128
MD 18 Valmundsö gravfält.....	128	
MD 19 Militz äng - Gröndal	129	Borttaget: 130
ÖD. Östra Djurgårdsön	130	Borttaget: 131
ÖD 1 Isbladsbacken (Tullbacken).....	130	Borttaget: 131
ÖD 2 Isbladskärret	132	
ÖD 3. Parkudden - Hovjägarbostället	133	Borttaget: 134
ÖD 4 Skötselområde Blockhusudden	134	
F. Fjäderholmarna	135	
F 1 Ängsholmen	135	
F 2. Libertas.....	136	Borttaget: 137
F 3. Stora Fjäderholmen.....	137	

Skötselplan för Nationalstadsparken i Stockholm, Solna och Lidingö kommuner

Del III. Beskrivning av skötselområden

Här beskrivs mer i detalj de områden som avgränsats i del II som *storområden*. Dessa storområden är i sin tur indelade i mindre skötselområden som vi bedömt lämpliga som enhetliga skötselområden. Ibland har även dessa indelats utan någon skarp avgränsning i delområden med speciella karaktärer. För varje skötselområde finns inledande *beskrivning*, *bedömning*, *mål* och *åtgärder*. Skötselplanen täcker hela nationalstadsparkens område även de som är bebyggda för att kort ange karaktären även på dessa och de kvaliteter som finns här för landskapet som sådant och ibland också dess betydelse för den biologiska mångfalden. För de bebyggda områdenas kulturhistoriska och arkitektoniska kvaliteter hänvisas läsarna till andra källor kortfattat beskrivna i den allmänna delen (del I) samt i litteraturförteckningen. Anledningen att alla områden är medtagna är att skötselplanen vill värna om helheten och sammanhangen mellan bebyggelsen och landskapet. Det får inte finnas områden i NSP som genom felaktig skötsel, vanvård eller ingen skötsel eller vård alls bidrar till att helhetsintrycket av Nationalstadsparken som en upplevelsemiljö för allmänheten minskar. Skräp, klotter, fallfärdiga hus, för hårt slitage av stigar och natur – och parkområden upplevs som särskilt besvärande i en annars så estetiskt tilltalande miljö.

Varje skötselområde har fått som fortkortande benämning en bokstavskod efter det storområde det är beläget i samt ett löpande nummer och återfinns på kartor i kartbilagan.

S. Sörentorp

Hör till Solna kommun men området bildar gräns mot Sollentuna kommun. Hela området är inhägnat då det utgör övningsområde för polishögskolan.

En grind i nordväst från Järvavägen leder in i området och en grind i söder från Ulriksdals begravningsplats leder också in i området. Det går också att passera genom strandområdet på cykel- och promenadväg.

Området präglas av polisens verksamheter och övningar med olika undervisningslokaler utspridda i parkmiljön – med också halkövningsbana, idrottsplats, el-upplysta motionsspår och olika övningshallar bl.a. för skjutövningar. Nybyggda träningslokaler för polisens särskilda insatsstyrkor utgör ett stort intrång genom sin storlek och massiva form i ett område mot E 4. Institutionsbyggnaderna i övrigt omges av öppna gräsytor och skogsdungar där en parkartad barrblandskog dominerar. Sluttningarna ner mot och strandområdet längs Edsviken domineras ställvis av ädla lövträd och lövskogsbryn. I södra delen finns också lövträdsdominans med dungar med främst ek och hassel. Mer ursprunglig äldre bebyggelse med stort kulturhistoriskt värde med omgivande parkanläggning finns främst i Emmylund och Sköndal. De flesta av institutionslokalerna består av enklare rektangulära huskroppar av funkis-typ.

Området är välhävdat med klippta gräsytor och ett parkartat skogsbruk. Dominerar gör gran och tall i olikåldriga bestånd med stort inslag av olika lövträd. Ädellövträd av grövre dimensioner finns främst i sluttningarna ner mot Edsviken. Även grova granar och tallar

förekommer. Föryngringen av barrträden, tall på mager mark och gran på friskare mark är god.

I de barrdominerade partierna förekommer ofta blåbärsris -typ och ett välutbildat bottenskikt med mossor. På friskare marker är örtinslaget stort. Både i grandominerade backar och i lövskogsbackarna förekommer rikligt med blåsippor, men totalt dominerar vitsippan. I lövskogen förekommer också åtskilliga parkväxter såsom krollilja, kärs, vintergröna (*Vinca minor*), parksmultron m.m. Hägg och olika *Salix*-arter bildar buskskikt både i lövbestånden och de barrbestånd som står på frisk mark.

Området hyser många av barrskogens stannfåglar som större hackspett, mindre korsnäbb, nötväcka men också gröngöling, spillkråka, entita, talltita, tofsmes, svartmes och trädkrypore, domherre och stenkäck. Vårfågelsången är intensiv med alla i dessa biotoper allmänna arter, varutöver även järnsparv noterats.

Genom att hela området är omgärdat av högt stängsel och det ofta förekommer varning för skjutövning så är området knappast utnyttjat av andra än lärare, poliselever och övrig personal som besöker polishögskolan. Grindarna är dock öppna dagtid och kan besökas av allmänheten utan särskilda tillstånd. Skogsområdena norr om institutionsbyggnaderna är m. e.m. permanent avstängda p.g.a. ofta förekommande skjutövningar.

I det strandnära området går en bred cykel- och gångväg som möjliggör passage genom grindar i norr och söder. Cykelväg leder upp till Sollentuna och följer också Edsvikens strand ända fram till Tureberg. Ett välutbildat stignät för motion - elljusspår och även grusvägar - finns i området.

Markförvaltare är Vasakronan.

Bedömning

Området är i sin helhet ett mycket värdefullt naturområde genom dels äldre barrdominerade skogspartier dels stor mångfald av lövträd, särskilt ädla lövträd samt många grova äldre träd ek, lind, alm och ek med en hel del död ved.

Såväl parkmiljöerna i anslutning till den äldre herrgårdsliknande bebyggelsen och parkmiljöerna intill Edsviken är attraktiva som utflyktsmål för inte minst befolkningen i de närliggande nybyggda bostadsområdena i Silverdal norr om Nationalstadsparksgården och området borde göras tillgängligt för en större allmänhet.

Mål

Området skall bevara sin karaktär som institutionsområde för polishögskola och polishögskolans övningsområde. Detta får inte hindra att området skall utvecklas till ett attraktivt besöksområde för allmänheten där både de öppna markerna, skog – och parkmiljöer vårdas med hänsyn till den biologiska mångfalden och de estetiska och kulturhistoriska värdena.

Åtgärder

På sikt borde Nationalstadsparkens gränser markeras här. I stället för det höga Gunnebostängslet bör ett stängsel anläggas med NSP:s logo. Området bör göras mer tillgängligt för allmänheten genom att förbudsskyltar tas bort och i stället ersätts med informationstavlor vid entréerna som visar hur stigar och småvägar löper genom området och med särskilda sevärdheter inlagda. Skjutövningar förläggs huvudsakligen inomhus i de nybyggda övningshallarna och verksamheten i området får endast undantagsvis hindra tillträde till naturen i området.

S1. Sörentorps institutionsbyggnader med omgivningar i den centrala delen av området

Detta område består av utspridda bebyggelseenheter ritade av Bertil Karlén från 40-talet utspridda över en tämligen stor yta. Det mesta av bebyggelsen anlades efter det att armén, Svea Livgarde, flyttade ut från Stockholm. Efter att Svea Livgarde flyttade igen 1970 har fler anläggningar tillkommit som nyttjas av polishögskolan nu också med polismuseum, halkbana, idrottsplats m.m. Institutionsbyggnaderna är omgivna av öppna klippta gräsytor och skogsdungar. Äldre är de f.d. sommarvillorna Sköntorp och Emmylund som byggdes på Karl XV:s tid av förmögna borgare från Stockholm. Det senaste tillskottet av huskroppar i området är de stora träningslokalerna för nationella insatsstyrkan som tagit i anspråk marken där den gamla gården Sörentorp legat och som gett hela området dess namn. En minnesplatta finns från tiden då Svea livgarde var förlagd här på tidigare kasern.

Bedömning

Anläggningarna har en relativt enhetlig stil och skala och är inplacerade i miljö med naturmarken inpå knutarna. Den nya anläggningen bryter dock av från denna stil och skala.

Mål

Områdets bebyggelsekaraktär bibehålls så långt som möjligt.

Åtgärder

Parkskötsel som idag. För att gynna ängsväxter kan övervägas att spara ytor i vissa brynzoner som slås mer sällan. Det klippta gräset bör om möjligt tas omhand och antingen nyttjas som foder eller komposteras.

S 2. Barrskogsdominerade backar S om halkbanan.

Dessa moränbackar med smärre partier berg i dagen har ett barrdominerat trädbestånd där också, ek, björk och asp ingår. Skogen är olikåldrig och har god förnyring av gran och tall med ett stabilt utbildat fältskikt med blåbärsris med inslag av örter och örnbräken. På backarnas sydsida förekommer mer lövtäd, också grova ekar. Särskilt den sydligaste backen har ett fint ekbestånd här också med rik örtflora på våren. Skogen varierar i täthet och mindre gläntor förekommer. De västra och södra delarna av skogen består av ungskog bl. a. asp som vandrat in i gläntor till f.d. halvöppen hagmark och på f.d. åkermark.

Det gamla torpet, Sörentorp, som gett namn åt området, låg i de halvöppna markerna intill detta skogsparti. Marken här och sydväst härom har nyligen tagits i anspråk för en ny anläggning. Markerna, som tidigare varit åker och senare också ett tippområde, höll på att växa igen med lövskog innan anläggningen här började uppföras. Kvar i kanten står syrenhäckar m.m. som tillhörde torpmiljön, men själva torpet är flyttat en bit norrut. Den nya bebyggelsen delar därmed den sammanhängande skogen mot E4:an i två delar.

Bedömning

Skogsdungarna är annars relativt lättframkomliga och strövvänliga med undantag av igenväxningsmarken i sydväst och väst. Inslaget av äldre ädla lövträd har stor betydelse för artmångfalden.

Mål

Barrblandskog med halvöppna hagmarksbryn i söder med solitära ekar och grupper med asp och ädla lövträd.

Åtgärder

Skogen brukas fortsättningsvis som idag d.v.s. ständig gallring i alla åldersklasser. Hyggesflora med högt gräs och sly undviks genom mycket försiktig gallring. De gamla ädla lövträden i de södra delarna av området särskilt ekar friröjs.

Gräsfälten söder om den sydligaste skogsbacken, både innanför och utanför stängslet, är under igenväxning. De f.d. åkermarkerna här bör hållas öppna genom slätter eller bete.

S 3. Barrdominerade skogsdungar i nordligaste och östra delen

I nordligaste delen av polishögskolans område växer främst barrblandskog med tall och gran men även med inslag av björk och ek. En del tallar är åtminstone > 150 år. I den relativt täta skogen finns också ett välutbildat mosskikt. Skogen är örtrik med bl.a. ett stort inslag av blåsippor i de partier som har mer lerblandad jord. I de friska till fuktiga markerna förekommer ett mycket varierat fåltskikt oftast med örtinslag. I de nordliga partierna mot gränsstängslet har en uthuggning av gran gjorts. Granen och tallen har god förnyring i området med träd av olika ålder. I skogsbestånden förekommer också en del lövträd och lärk. I nordöst bildar moränen en tydlig blockrik rygg - De Geer morän. Ovan slutningen mot Edsviken är skogen annars endast småkuperad med leriga jordarter.

Bedömning

Ett biologiskt värdefullt område med många arter knutna till skuggigare och fuktigare skogsmiljöer. Skogen utgör en attraktiv miljö för motion genom det stignät och det elljusspår som finns här.

Mål

Karaktären av grandominerad barrblandskog bevaras.

Åtgärder

Skogen förnygras genom ständiga gallringar. I de helt grandominerade partierna är skogen likåldrig och måste förnygras genom uthuggning av större luckor.

S 4. Slutningarna mot Edsviken

Från grandominerad skog högre upp på slutningarna mot Edsviken blir inslaget av lövträd allt större. Slutningarna längst ner mot det plana området (S 5) domineras av ädellövskog med gamla lindar, ask, alm och sälg. Här finns även mycket hassel. Den mullhaltiga jorden ligger oftast bar under eftersommaren medan vitsippor kan täcka marken under våren. Kulturspår i form av husgrunder, jordhögar och störd mark växer igen med framför allt hägg. Många kulturflyktingar förekommer här såsom kärs, hallon, skogskornell (*Cornus sanguinea*), *Rhododendron sp.*, krusbär, snöbär, häckspirea (*Spiraea salicifolia*), vintergröna (*Vinca minor*) och thuja. Även gulplister (*Lamium galeobdolon*) fanns i det nordostligaste hörnet. Området är mycket fågelrikt med bl.a. trädgårdssångare, svarthätta och domherre.

Bedömning

Mycket artrika skogsslutningar. De gamla lindarna m.fl. lövträd är ett särskilt värdefullt inslag. Även grova granar, döda och levande, har betydelse för den biologiska mångfalden.

Mål

En successivt allt mer ädellövdominerad skog mot slutningens nedersta del.

Åtgärder

Denna skog har fått utvecklas utan åtgärder under lång tid och är i behov av gallringar och slyröjning. I de i dag helt granfria ädellövbrynen hålls också unggranen efter fortsättningsvis. Värdefullt inslag i brynen är hägg som sparas.

S 5. Parkområdet utmed Edsvikens strand och vid Emmylund och Sköntorp

Utmed stranden planar området ut till en parkartad öppen strandremsa med inslag av ädla lövträd. Särskilt grova lindar förekommer här. De öppna ytorna slås, men är oftast dominerade av kärs. Här finns också kvar spår efter den en gång anlagda parken i form av parkkonst och trädtrader. Stranden kantas av en bård med vass. Parkmiljöerna vid byggnaderna Emmylund och Sköntorp hyser också ett mycket värdefullt bestånd av ädla lövträd. I detta strandnära läge finns spår av tidigare verksamheter och bebyggelse bl.a. har här funnits ett tegelbruk (1700-talet) och en fabriksbyggnad för oljeprodukter (1920-talet). Stigen som löper parallellt med stranden är bred. För att komma till och från området måste man passera grindar som ibland låses när övningar pågår i polisens övningsskog.

Bedömning

Det strandnära området är naturskönt med sin parkartade karaktär. Utblicksmöjligheterna över Edsviken är begränsade eftersom vassbältet skymmer sikten. Liksom sluttningarna hyser området ett rikt fågelliv.

Mål

Den parkartade karaktären bibehålls.

Åtgärder

Områdets öppna fält slås regelbundet och höettas om hand. Önskvärt är att begränsa områden med högvuxna ogräs där t.ex. hallon, nässlor, kardborrar och hundkex dominerar. Parkmiljöerna kring de båda gamla byggnaderna i området är i behov av trädvård med framförallt gallringar av sly och ungräd som går upp i kronorna på de äldre träden. Alternativ till slåtter är bete med nötboskap. Det skulle också gynna strandens flora och fauna.

S 6. Lövslogen i områdets sydligaste del

Gränsande till öppna gräsytor både norr och söder härom löper en moränrygg i öst – västlig riktning och bildar gräns till Ulriksdalsområdet i söder. Den domineras av ek-hasselskog med inslag av andra lövträd. Mot öster i sluttningarna ner mot Edsviken blir lövslogen bredare med en tät ungskog med säl, hägg och alm med ett och annat äldre lövträd. På moränryggen finns en rik flora med bl.a. blåsippor medan ungslogen i öster är så gott som fältskiktsslöst. En motionsstig tangerar området. Här finns också en klockstapel.

Bedömning

Ek-hasselskogen är en artrik biotop med ett flertal äldre grova ekar. Den täta lövslogen i öster ger viltet visst skydd och är fågelrik.

Mål

Ek-hassellund i västra delen och en högstammig ädellövskog i östra delen.

Åtgärder

Ekarna bör friställas från uppväxande träd både de riktigt gamla och några yngre. Den täta skogen i öster är i behov av successiva gallringar där ädellövträden gynnas. Inslaget av hägg bör bibehållas i det strandnära läget.

U. Ulriksdalsområdet norr om Ulriksdalsparken

Området gränsar mot polishögskolans inhägnade område i norr, mot E4: an i väster och söderut bildar gränshäcken mot parken och handelsträdgårdens odlingsytor gräns. Området är idag präglad av en nyanlagd begravningsplats, stora öppna gräsytor och "övergivna" skogsdungar som växer igen, samt en handelsträdgård i öster med odlingsytor och växthus. Från en kulvert under motorvägen böjer Igelbäcken av söderut omgärdad av al, ädellövskog och igenväxningsmarker. E4: ans närhet gör sig påmind genom ett ständigt brus och skräp vid vägkanten. Även Järvavägens omgivningar intill motorvägen präglas av skräp och igenväxningsmarker.

Bedömning

Hela området är idag inte enhetligt utan är än så länge ett mindre tilltalande naturområde inom Nationalstadsparken med potential att bli ett attraktivare område både för rekreation och för den biologiska mångfalden. Sannolikt blir området mer attraktivt när begravningsplatsens träd och buskar växer upp. De stora klippta gräsytorerna skulle dock förbli tämligen enformiga eftersom de saknar intresseväckande utsikter eller målpunkter. Undantag är de ekdo minerade partierna i norr vid minneslunden. Igelbäcken har här ett mycket känsligt läge intill motorvägen och skyddas knappast av den trädridå som omger bäcken. Den här forsande, stråkande delen av Igelbäcken hyser mycket värdefulla vattenmiljöer för vatteninsekter och fisk. Bäcken är en av få lokaler i landet för den rödlistade fisken grönling. Området ligger strategiskt viktigt som en länk mellan det stora sammanhängande naturområdet på Järvafältet och Nationalstadsparken i övrigt. E 4 utgör härmed en mycket besvärande barriär för faunan och också som grönstråk för friluftslivet.

Mål

Området får karaktär av hagmarkslandskap med betesdjur. (Se vidare de särskilda skötselområdena).

Åtgärder

De skogspartier som finns bör gallras och de stora öppna gräsytorerna bör brytas upp genom trädplanteringar. Artmångfalden ökas genom slåtter och bete istället för upprepad gräsklippning. Eventuellt skulle området kunna kompletteras med vissa stallbyggnader för att upprätthålla beteshävderna i området.

Igelbäcken bör bli föremål för kontinuerlig kontroll och åtgärder i hela sitt tillrinningsområde i ett särskilt projekt för att bl.a. rädda den rödlistade grönlingen. På sikt måste den stora miljöstörningen och barriäreffekten som E 4 utgör åtgärdas för att Järvafältets nu skyddade naturområden bättre ska kunna sammanlänkas med Ulriksdalsområdet. Även gång och cykelväg bör kunna förbinda Järva med NSP.

U 1. Lövskog norr och öster om handelsträdgården

Det nordöstligaste skogspartiet intill växthusen i handelsträdgården och sluttningarna ner mot Edsviken är en direkt förlängning av skogen inom Sörentorps instängslade del. Skogen är huvudsakligen en tät lövskog med bl.a. ungträdbestånd av sälg, hägg, alm med inslag av grövre ädla lövträd. Skogen ansluter också till de lövskogsbestånd som uppträder vid Mons Mariae-kullen. Detta lövskogsområde har inte röjts eller gallrats på länge och bildar en skyddsbarriär mot handelsträdgårdens arbetsytor och komposter. Lövskogen är också en viktig fågelbiotop med bl.a. svarthätta, härmsångare och stjärtmes som karaktärsarter. Den mullrika jorden hyser flera ovanliga svamparter och är örtrik.

Bedömning

Skogen är i dag tät och otillgänglig men utgör en viktig biotop för viltet.

Mål

Skogspartiet bör även fortsättningsvis utgöra en tät skyddsbarriär mot handelsträdgårdens arbetsområden men utvecklas till högstammig ädellövdominerad skogstyp i de lägre delarna mot Edsviken.

Åtgärder: Upprepade gallringar, särskilt i de strandnära partierna.

U 2. Handelsträdgården

Handelsträdgården består av en växthusdel med försäljning av både inomhusväxter och uteväxter samt friland med blomsterodlingar. Odlingsfälten omges av granhäcken i norr och väster. Till de mindre attraktiva delarna hör parkeringsområden och kompostanläggningar ”bakom” växthusdelen.

Bedömning

Handelsträdgården utgör ett mycket attraktivt inslag i NSP genom färgprakten i odlingarna och växthusen som också hör hemma i det agrara landskapet i denna del av NSP. Anläggningen ger dock ett stökigt intryck idag bl.a. genom de stora arbetsområdena med trädgårdsavfall och en mindre välskött parkering.

Mål

Handelsträdgårdens verksamhet utvecklas och görs mer planmässig.

Åtgärder

Parkeringsplatser och arbetsytor detaljplaneras.

U 3. Ekbacke med minneslund

I norra delen av begravningsplatsen finns en minneslund i anslutning till en moränbacke med ekar. Ekskogen har gles hagmarkskaraktär. Träden är relativt unga med de äldsta träden under 100 år. Ekbacken hålls öppen genom slyröjning och slätter.

Ekbacken är relativt artrik med t.ex. blålockor, lundkovall, liljekonvalj och gullviva. Fågellivet är också tämligen rikt med bl.a. gröngöling, domherre, nötväcka och nötskrika.

Bedömning

Minneslundens är en mycket välhävdad och artrik ekbacke och har stor betydelse för landskapsbilden i området.

Mål

Karaktären av öppen ekbacke med örtrika backar bevaras.

Åtgärder

Skötsel som idag med klippta gräsytor i själva minneslundens centrala del men med slätter och slyröjning i omgivningarna. Längre från minneslundens tillåts bryn utvecklas med bl.a. slån och nypon.

U 4. Begravningsplatsen

Denna tämligen nyanlagda begravningsplats ligger öppet omgivet av klippta gräsytor och har ännu inte fått sin lummiga karaktär av de uppväxande trädraderna här.

Bedömning

Ett större område intill begravningsplatsen bör tas i anspråk för trädplanteringar för att bryta de öppna kala gräsyterna.

Mål

Begravningsplatsen omramas av trädgångar och blir tydligare ansluten till ekbackens minneslund.

U 5. Ek- och tallbacke i nordväst

Väster om vägen till Sörentorp från södra infart en finns ytterligare en backe dominerad av ek men också med inslag av tall. Området har inte lika intensiv hävd som backen ovan men gallras med hänsyn till ekbeståndets utveckling.

Bedömning

Backen utgör ett viktigt inslag i denna del av NSP och på sikt kan ekbeståndet också få allt större betydelse för den biologiska mångfalden.

Mål

Området omvandlas till en ekdominerad hagmark.

Åtgärder

Tallen bör gallras bort och ekar friröjas för en god kronutveckling. Området bör betas med får, hästar eller nötboskap.

U 6. Gräsyterna runt Ulriksdals begravningsplats.

Trots ekbackarna och nyanlagda trädbestånden vid begravningsplatsen ger ändå de stora öppna gräsyterna ett relativt kallt intryck. Väster om begravningsplatsen och väster om Sörentorpsvägen ner till Järvavägen finns ett stort igenväxande fält (delområde b) som inte hävdas alls med undantag för ett mindre område, som utnyttjas för ridsport. Gräsyterna håller på att växa igen med högt gräs och träd och buskar vandrar så sakteliga in. Området samlar en del skräp intill de stickvägar som finns i området. Öster om begravningsplatsen (delområde c) är gräsyterna vidsträckta men kala och artfattiga.

Bedömning

På lång sikt kommer begravningsplatsen att bli mycket tilltalande då träden har utvecklats och buskar och häckar slutit sig så att kyrkogårdens miljöer blir tydligare rumsligt avgränsade och träden ger skugga. Alla de övriga öppna områdena upplevs som sterila ytor utan intressant fauna eller flora.

Mål

Tillsammans med de trädgångar som finns idag ges hela området karaktär av ett välhävdad hagmarksområde.

Åtgärder

De ganska öppna och föga tilltalande ytorna bör slås, men för att gynna artmångfalden borde också efterbete ordnas, alternativt att området betas under hela vegetationsperioden. Ängsfloran bör gynnas genom insådd/plantering av ängsväxter. Bryn bör skapas mot ekbacken. Ytterligare solitära träd eller trädgrupper bör planteras i den östra delen av gräsmarken.

U 7. Igelbäcken och dess omgivning från E 4 till slottsparken

Denna sträcka utgör en viktig del av Igelbäcken genom att bäcken rinner genom en tydligt markerad bäckdal med forsande steniga partier omgiven av alridåer och ädellövskog. Runt om på slänterna finns också skyddande buskage. Genom en bred tunnel, en vägtrumma, passerar bäcken under E4 och kröker sedan av och rinner bara 50-tal meter parallellt med E4 mot sydost. Skogen och snåren mot bäcken är delvis täta och borde kanske så vara med tanke på behovet av skydd för bäcken mot E4:s trafik och föroreningar. Dessvärre finns ej någon skyddsbarriär om en miljökatastrof skulle inträffa intill vägen. På andra sidan bäcken är remsan av naturmark något bredare och blir allt bredare och mer skogsliknande ju närmare man kommer mot vägtrumman vid Ulriksdals slottspark. Intill E4 finns här ett område som fungerar som illegal avstjälpningsplats för diverse skräp som dumpas av privatbilister. (Om Igelbäcken i övrigt se Slottsparken UP 9)

Bedömning

Hela området runt bäcken är en viktig del av NSP och bör skyddas bättre mot E4 genom ett bentonit-tätat dike och en bredare remsa av lövskog. Det är av största vikt att bäcken får behålla sin naturliga karaktär med vissa djupare hålor. De skuggande träden är livsviktiga för fiskbestånden, eftersom de håller vattentemperaturen låg under sommaren.

Mål

Hela området utvecklas till lövskog.

Åtgärder

Den spontana succession som pågår resulterar så småningom i en tämligen trivial skog. Genom röjningar och gallringar gynnas alen intill bäcken och de ädla lövträden medan täta säl- och aspbestånd gallras för att gynna stamtillväxten hos mer växtliga träd. Vissa buskage kan lämnas tills vidare som skydd för vilt m.m. Möjligheten till parkering här bör förhindras genom blockning med sten. Skräp bör tas bort.

U 8. Koloniområdet Kvarnvreten

Koloniområdet begränsas av Igelbäcken i norr och Järvavägen och E4:an i väster och når i söder fram till branten på Ulriksdalsskogen. Området är vackert beläget intill slottsparken och skyddas från E4:ans buller av ett bullerplank..

Koloniområdet är mycket välskött och utgör en attraktion i NSP. Kolonilotterna med alla blommor, träd och buskar gynnar också många arter av vildlevande steklar och fjärilar m.fl. insekter.

Området har bra förbindelser med Ulriksdal och Ulriksdals pendeltågstation genom gång- och cykelbron över E4. Planteringar på bron och vid brofästet syftar till att göra området mer attraktivt. Bron har också, lite pretentiöst, kallats ekodukt d.v.s. en möjlig spridningsväg för faunan mellan Ulriksdal och Järvafältet.

Bedömning

Koloniområdets intensivt skötta och vackra miljö är ett viktigt tillskott i NSP. Trots intentionerna med att skapa en tilltalande miljö vid Järvavägen så kan koloniområdets närmiljö vid bron inte uppfattas som tilltalande. Brons funktion som spridningskorridor är troligen mycket begränsad. (Problematiken att området påverkar Igelbäcken berörs under rubriken Igelbäcken.)

Mål

Koloniområdets småskaliga karaktär bibehålls.

Åtgärder

Upprätta avtal med koloniföreningen om skötsel av närmiljön. Brons krypande oxbärsplanteringar är främmande för svensk natur och bör ersättas med gräsytor och småbuskar. Även små träd i stora krukor skulle försköna bron samtidigt som de ger fler organismer möjlighet till spridning.

UP. Ulriksdals parkområde

Intill Edsviken ligger Ulriksdals slott med sin slottspark. Parken breder ut sig åt väster och avgränsas mot norr av granhäck och Ulriksdals handelsträdgård. Slottsparken närmast slottet präglas av öppna klippta gräsmattor, fontäner, bosqueer, alléer, orangeri, stall m.m. I anslutning till denna miljö finns också parkmiljöer intill värdshus och villor. De flesta av byggnaderna har stora kulturmiljövärden och är byggnadsminnesförklarade. Den kulturhistoriskt intressanta slottsmiljön och parkanläggningen har drag av flera epokers parkideal med barockpark närmast slottet och engelsk park i västra delen. Genom området rinner Igelbäcken som meandrar smått i sitt övre lopp och som i sitt nedre lopp har en mer uträdd fåra men hela vägen omges av ett lövvalv. Mot söder avgränsas parkområdet av branta sluttningar av åsen och bergspartier. Bebyggelsen omges av parkmiljöer med ädla lövträd, framförallt lind och bok, men som mot Bergshamra övergår i barrblandskogar.

Bedömning

Området utgör en av Nationalstadsparkens förnämsta kulturmiljöer. Slottet med Confidencen, kapellet, orangeriet, värdshuset, stallet med många fler byggnader hör till de kulturhistoriskt mest intressanta miljöerna, omgivna av dels en barockpark närmast slottet, dels parkområden som är mer inspirerade av engelsk park. Trädbeståndet i alléer och parker är imponerande med de mycket gamla träden, främst lindar men även bok och ek. Trädbeståndet är också ett växande bekymmer, eftersom många träd har blivit murkna och döende och på sikt måste ersättas med yngre. Till den tilltalande slottsmiljön hör också de villor som omger slottsparken omslutna med ädla lövträd och trädgårdsanläggningar. Miljön i Igelbäcken och dess näromgivning hör till de biologiskt viktigaste bäckmiljöerna i Stockholmsregionen.

Området är ett självklart utflyktsmål i NSP med de kulturhistoriskt intressanta byggnaderna omgivna av en tilltalande parkmiljö. Åtskilliga arter (bl. a. fjärilar) som är knutna till parken har ett direkt samband med den hävd som hör till parkmiljöerna genom århundradena.

Mål

Ulriksdals slottsparksområde behåller rangen som en av vårt lands förnämsta kulturmiljöer där byggnadsbeståndet tillsammans med parkmiljöerna, alléerna och naturmarken bildar en tilltalande helhet. Den biologiska mångfalden säkerställs genom att parkens och särskilt Igelbäckens vattenmiljöer skyddas och att beståndet av äldre träd vårdas för ökad livslängd. Området skall vara ett attraktivt utflyktsmål för picknick, promenader, guidade turer i de kulturhistoriskt intressanta byggnaderna och parkmiljöerna.

Åtgärder

Parken sköts som idag som finpark. Även om den centrala delen sköts väl så finns tendenser till artutarmning i de halvöppna parkområdena i gränsområdena mellan park och skog.

Återkommande slåtter och bete skulle behövas i större utsträckning för att gynna artmångfalden.

Litteratur

Björkhem, Uno (red), 1995: Ulriksdal under 350 år.

UP 1. Slottsparken närmast slottet.

Denna barockinspirerade parkdel med strikta planteringar och välskötta gräsmattor, parkträd m.m. sköts intensivt som finpark enligt plan och kommer inte att särskilt behandlas här. Intill slottet i det strandnära området finns ett trädbestånd med rikt fågelliv med bl.a. rosenfink och gulsångare.

Bedömning

Parkmiljöerna skall omsorgsfullt vårdas med trädvård, klippta gräsmattor anlagda rabatter och ansade gräsytor

Mål

Området skall behålla sin nuvarande karaktär som en av våra förnämsta slotts- och parkmiljöer.

Litteratur

Statens Fastighetsverk, 1994: Trädgårdarna på Ulriksdal under 350 år – Historisk sammanställning.

UP 2. Park, parkskog, äng och hagmark intill bebyggelsen vid Ulriksdal

Runt de öppna gräsytorerna mellan stranden vid värdshusbryggan och söderut mot Kungshamra och Jakobsdal finns spridd villabebyggelse och lummiga trädgårdar inramade av dungar av ädla lövträd med bok, lind och ek- och hassel-skog. De flesta villorna har originell arkitektur och de flesta har stort kulturhistoriskt värde. Inom området finner vi t.ex. Confidencen, värdshuset och Villa Beylon, för att nu nämna några. Vissa delar av området hålls öppna genom bete och slåtter, andra genom mer intensiv gräsklippning. Mer sällsynta arter som uppträder i dessa miljöer är blårapunkel (*Phyteuma nigrum*) som finns både i gräsytor som slås och i måttligt betade parkavsnitt SV om Villa Beylon på båda sidor om Ulriksdalsvägen. Parkgröe, krollilja och vitfryle (*Luzula luzuloides*) hör till parkväxter som kommit in med fröer från utlandet under 1800-talet.

I dessa miljöer har också sällsynta fjärilar (Imby muntl.) och svampar (Wasstorp muntl.) iakttagits. Bl. a. har flera mycket sällsynta jordstjärnor och vaxskivlingar observerats här av Wasstorp.

Nedanför Confidencen finns en liten anlagd damm - Karpdammen - som oftast hyser häckande rörhöna och gräsand. Ruda förekommer och liten vattensalamander. Dammen gränsar på västsidan till en skogsutlöpare av Ulriksdalsskogen med ek, ask och hasselskog.

Bedömning

Dessa halvöppna hagar hyser ett mycket värdefullt bestånd av äldre lövträd och oftast ett örtrikt fältskikt med många förvildade kulturväxter. Dammen har stor betydelse som miljö för vatteninsekter och groddjur. Stor hänsyn bör här tas till de rödlistade arternas biotopkrav som dels består av öppna beteshagar med måttlig beteshävd, dels ytor som hävdas genom slåtter,

samt att det finns luckiga trädbestånd med äldre parkträd. Särskilt bokbeståndet ovanför värds huset tycks hysa värdefull svampflora.

Mål

Bevara den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen i parkmiljöer och parkartad skog med ädla lövträd omväxlande med öppna väl hävdade gräsytor. Skötseln inriktas på hänsyn till hotade arters uppträdande i denna parkmiljö.

Åtgärder

Betetryck och betesperiod anpassas efter förutsättningarna att bevara biotoperna. Fårbete och hästbete kan vara möjliga om överbete undviks. Vissa ytor t.ex. med högrötsflora kräver årlig slåtter med borttransport av höet. En detaljerad skötselplan är här viktig. Grova träd och träd med ihåligheter och döda grenar är av största betydelse för faunan och bör sparas så långt som möjligt utan att inverka på parkkaraktären. Om grenar eller träd måste avverkas skall dessa stammar lämnas så nära växtplatsen som möjligt.

UP 3. Alléerna

Det mest karaktäristiska dragen i Ulriksdals parkområde är de långa alléerna med oftast mycket gamla träd. I sydväst – nordostlig riktning kantas vägen av alléträd från Jacobsdal till korsningen vid Confidencen. I nord – sydlig sträckning finns alléträden från Berglunda och fram till slottet. De flesta alléträden är lindar. En del finns kvar ända sedan drottning Kristinas tid. Drottningallén från 1724, lindallé intill Igelbäckens nedersta lopp, har fått namn från Ulrika Eleonora d y. En särskild trädvårdsplan finns utarbetad som visar att många alléträd är i mycket dålig kondition och t.o.m. utgör en trafikfara. Samtidigt utgör dessa gamla träd nästan undantagslöst de som hyser de största naturvärdena med ihåligheter för hålbbyggande fåglar och fladdermöss, påväxt av svampar och mossor, substrat för hotade insektsarter. Vidare finns här en del rödlistade svampar samt sällsynta insekter som t.ex. noshornsbagge. Dessa trädbjässar har högt kulturhistoriskt värde genom att de planterades redan på 1600-talet. Trädvårdsplanen tar fasta på dessa värden och genom beskärning söker man förlänga livslängden för så många träd som möjligt.

Bedömning

Det är viktigt att förnyelsen av alléträden sker över så lång period som möjligt för att skapa en kontinuitet i förekomsten av träd viktiga för den biologiska mångfalden.

Mål

Alléerna förnyas successivt med i första hand hänsyn till säkerhet. Genom beskärningar m.fl. åtgärder förlängs trädens livstid.

Åtgärder

Gamla träd som ej utgör hot för trafik eller förbipasserade på stigar bör sparas trots risken för grenbrott. Det räcker med att hålla uppsikt och regelbundet beskära inåtlutande grenar. De fällna trädstammarna eller grenarna bör få ligga och multna på lämplig plats i så nära anslutning till växtplatsen som möjligt.

Litteratur

Topia Landskapsarkitekter AB, 2002. Trädvårdsplan Ulriksdals slottsområde.
Bauer, Walter, 1971. Ulriksdals slottspark, trädvårdande åtgärder

UP 4. Mons Mariae-kullen

Mons Mariae eller Lusthuskullen utgörs av en kulle en gång skapad som en vattenreservoar för fontäner och bevattningen av dammarna framför slottet. Kullen har en bergskärna men är pålagrad med åsmaterial och jordmassor. Den ovala fördjupningen finns kvar men består idag av ett gräsbevuxet bäcken omgärdat av sluttningar med framförallt gamla ekar i en halvöppen parkmiljö. En stor hägg växer i ena kanten av gropen. På kullens sydsida täcks en stor yta av snöbärssnår. Kullens västsida hyser bl.a. blåbär, getrams, oxbär, krollilja och getapel. Hela kullen och dess sluttningar hyser bestånd av äldre grova träd med mer tallar åt norr. Ekarna här är mycket gamla och med gott om ihåligheter och död ved, viktiga för den biologiska mångfalden. Kullen har en rik svampflora. (Wasstorp muntl.)

Mål

Området förblir en halvöppen parkmiljö med glest bestånd av grova ekar och fristående andra yngre ekar och andra träd. Den gamla bassängen återskapas som en grund dammiljö.

Åtgärder

Vatten pumpas upp från Edsviken och fyller bassängen med upp till meterdjupt vatten varvid en dammiljö skapas för groddjur och vattenlevande insekter. Träd som växer upp i kronorna på ekarna avverkas och hela området hävdas med slåtter eller ett måttligt fårbeta. En särskild plan för hur kullen skall återställas bör utarbetas.

Litteratur

Statens Fastighetsverk 1994, Trädgårdarna på Ulriksdal.

UP 5. Strandområdet

En oftast tämligen smal remsa av vegetation förekommer utmed Edsvikens strand mellan Svalkan och badplatsen intill Kaninholmen. En cyklingsbar stig går utmed hela sträckan. Den östra delen mellan turbåtsbryggan och caféet Svalkan går huvudsakligen på moränmark och i skogsmiljö, medan finsedimentstränder förekommer utmed resterande sträcka. Åsmaterial och sand präglar den nordligaste delen. Mitt emot Kaninholmen i norr finns en attraktiv målpunkt i form av en mindre sandstrand med badplats. En hel del träd och buskar förekommer då vissa partier har fått växa igen. Särskilt vissa finsedimentområden har fått växa igen och bildat bestånd med högvuxna gräs och tistlar.

Bedömning

Strandområdet är en särskilt attraktiv miljö för promenader med fina utblickar över Edsviken. Det är också en viktig miljö för vattenanknutna fåglar som ofta häckar mycket nära stranden.

Mål

En attraktiv strövvänlig strandmiljö med utblickar över Edsviken. Skyddade miljöer för sjöfågel och övrig strandfauna.

Åtgärder

Träd- och buskbeståndet ses över både för att skapa skyddsområden för häckande fågel och för att återskapa hävdade strandängspartier, vilket gynnar en artrikare flora. Delsträckan bör också kompletteras med holkar för t.ex. storskrake och knipa. Badstranden underhålls med öppna gräsytor och slybekämpning i omgivande skogsparti. Badplatsen bör bevara karaktären som friluftsbad utan särskilda anordningar förutom källsorteringskärl och toaletter.

UP 6. Kaninholmen

Kaninholmen har tidigare utnyttjats som utflyktsö för de kungliga familjerna vid Ulriksdal men är nu under igenväxning. Ön har ett mycket fint bestånd av äldre ädellövträd och tall och hyser bl.a. en häckfågelfauna av sjöfågel. Många fåglar har här också en tämligen skyddad rastplats. Möjligheter finns att angöra ön med båt vid sandstranden i sydväst och under badsäsongen besöks ön av badgäster.

Bedömning

Ön har en rik flora och är av stor betydelse som fredad miljö för sjöfågel m.fl. arter.

Mål

Ön får utvecklas till en naturskog.

Åtgärder

Inga, utan skogsbeståndet får utvecklas fritt. En viss nedskräpning bör åtgärdas. Området bör fredas från besök under fåglarnas häckningssäsong. På sikt bör övervägas landstigningsförbud om det visar sig att häckfågelfaunan störs. Ingenting bör idag göras för att underlätta besök på ön.

UP 7. Ulriksdals engelska parkdel

I denna del av parken finns ett spritt bestånd av mycket gamla träd. Några lindar anses vara bevarade sedan 1660-talet men även gamla ekar, askar m.fl. ädla lövträd står i spridda grupper på och runt ett höjdparti mitt i parkstråket. En liten bergknalle, Andromedaklippan, finns kvar här med en något artrikare flora. Ända fram till 1950-talet fanns här en dammanläggning som hade kontakt med Igelbäcken.

Bedömning

En attraktiv målpunkt i parken. Trädbeståndet har stor betydelse för faunan och floran.

Mål

Områdets karaktär som engelsk park bevaras med trädbestånd och damm.

Åtgärder

Bevarande av det äldre trädbeståndet görs genom att träden får stå i glesa parkartade bestånd. Yngre träd som rekryteringsträd bör utses eller planteras. Ängsfloran gynnas genom slåtter och efterbete med får. Den damm som tidigare fanns här borde tas upp igen för att gynna artmångfalden.

Litteratur

Statens Fastighetsverk 1994, Trädgårdarna på Ulriksdal.

UP 8. De öppna gräsytorna i västligaste delen av slottsparken.

Dessa gräsytor nyttjas inte idag lika intensivt som i övriga delar. Genom skyddet av granhäcken mot norr och skogen som omger Igelbäcken är området väl skyddat och erbjuder en värdefull rekreationsyta i parken. I dag slås större delen av området med slåtteraggregat medan mer marginella ytor tillåts utvecklas med högt gräs och förnabildning.

Bedömning

Gräsytorna är idag inte särskilt artrika.

Mål

Området hålls öppet som gräsyta med små dungar av träd.

Åtgärder

En intensivare skötsel antingen genom upprepad slåtter eller med slåtter och därefter fårbeta. Vegetationen ska vara väl avbetad efter varje säsong.

UP 9. Igelbäcken med omgivande trädbestånd

Inom slottsparkens område rinner Igelbäcken genom en vägtrumma vid Järvavägen och därefter i en stenig och forsande delsträcka för att sedan en bit in i parken få ett lugnare förlopp, nedskuren i de finare sedimenten. Bäckens meandrar svagt och eroderar på brinkarna. Bäckens omges av en lövskog dominerad av alar längs bäcksidorna men alm, ask, lind, hägg m.fl. trädslag förekommer och bl.a. en jättegran. En del av alarna har frispolats, fallit och stammar korsar bäcken. Alarna som uppträder med flera stammar från varje sockel hyser en hel del döda stammar. I övre delen gränsar bäcken mot koloniområdet och erosionen i slänterna här påverkar några av kolonilotterna. Här har erosionsskydd satts upp. Längre nedströms i parken är Igelbäckens lopp mer utträtat och innehåller också små dammutvidgningar nere vid statyerna med de nätfiskande morianerna. Trösklar finns i bäcken som hindrar en del vandringsfisk att vandra upp i bäcken. Bäckens har ett relativt stort avrinningsområde och rinner upp vid Säbysjön på Järvafältet och har ett till stor del utträtat lopp och är också på vissa sträckor kulverterad. Stora delar av avrinningsområdet består av trafikplatser och hårdgjorda ytor. En del av det dagvatten som skulle tillföras bäcken avleds åt andra håll för att inte förorena bäcken. Igelbäcken har därigenom fått ett minskat tillflöde av vatten och såväl den nu (för fiskfaunan) riskabelt låga vattenföringen som uteblivna högvattentoppar påverkar bäcken negativt.

Trots stark påverkan på bäckens hydrologi är bäcken en synnerligen intressant biotop för vattenlevande sländlarver m.fl. insekter och hyser en rad hotade arter. Mest känd är bäcken för sin population av fisken grönling. Arten förekommer sparsamt i Skåne och Halland. I övriga Sverige finns den bara i Igelbäcken och i två bäckar i Nyköpingstrakten, förutom att den finländska populationen är etablerad i Torne älv. Grönlingen är rödlistad under kategorin *missgynnad*. Igelbäckens grönlingar är förmodligen ett resultat av en inplantering under Fredrik I:s tid. Det skuggande trädsiktet runt bäcken är temperaturutjämnande och många arter utgörs av nedbrytare som nyttjar som föda det organiska material som driver med bäcken. Gädda, öring m.fl. fiskar gör försök att vandra upp i bäcken. Så även nissöga (en fiskart som också är rödlistad under kategori *missgynnad*), men hindras av de trösklar som byggts vid bäckutloppet. Vintertid besöker strömstare bäcken.

Bedömning

Bäckens hör till en av de mest skyddsvärda vattendragen i regionen och särskilt sträckan nerströms E 4 är den viktigaste miljön för många av bäckens organismer inklusive grönlingen. Genom alla ingrepp i tillrinningsområdet uppströms så har Igelbäcken blivit en ekologiskt mycket känslig miljö. De förslag på skydd och åtgärder som föreslås i Igelbäckens uppströmsområden borde kunna gynna faunan och florans.

Mål

Att säkerställa vattenmiljön långsiktigt för de hotade arterna i bäcken.

Åtgärder

Bäckens borde regelbundet bevakas med vattenprovtagning och inventering av artbestånden. Bäckens vattenföring bör fortlöpande också registreras. Mot bakgrund av dessa miljödata övervägs förbättringar. Särskilda planer bör härvid upprättas under sakkunskap av

limnologisk expertis. Framförallt bör en hel del miljöförbättrande åtgärder vidtas i bäckens övre delar på Järvafältet med t.ex. återskapande av trädridaer över bäckfåran och återskapande av den tidigare, mindre utträtade bäckfåran. Vandringshinder bör avlägsnas som t.ex. nere vid Edsviken så nissöga kan att vandra upp i bäcken för lek.

Inom slottsparken kan de estetiska värdena förhöjas genom röjning av sly och ungskog intill bäcken under förutsättning att åtgärderna ej negativt påverkar den skuggiga miljön över bäckfåran.

Koloniområdestomterna vid bäcken bör rensas från skräp och tillfälliga erosionskydd mot bäcken tas bort. Vissa stugor och förråd kan man bli tvungen att flytta en bit från brinkens närhet.

UP 10. Dalgången söder om slottsparken ner till Bergshamraleden

Området hänger samman med parkområdet genom den allékantade Ulriksdalsvägen från slottsområdet ner till Jakobsdal. Dalgången öster härom vidgas mot söder och består av Sköndal koloniområde i norra delen och i söder av öppna gräsytor och handelsträdgård. En rad popplar intill Bergshamraleden i söder ger visst skydd för området genom landskapsavgränsning mot Bergshamraleden.

Bedömning

Dalgången ären attraktiv del av NSP med de välskötta kolonilotterna och de äldre alléträden. Både Jakobsdal och Väsentorps bebyggelse omgivna av äldre ädla lövträd är viktiga inslag i landskapsbilden.

Mål

Områdets karaktär som öppen dalgång bevaras.

Åtgärder

Området sköts som idag. På lång sikt bör övervägas att lägga Bergshamraleden i tunnel för att skapa en förbindelselänk med Brunnsvikenområdet i söder.

US. Skogsområdet söder om Ulriksdalsparken, (Ulriksdalsskogen)

Skogen delas upp i två större sammanhängande skogsområden genom den dalgång som går i norrsydlig riktning från Edsviken och ner till Brunnsviken. Skogen inramar slottsparkens - området med huvudsakligen barrskogsklädda, nordvända sluttningar med granar och högre upp tallar av imponerande ålder och dimensioner. Skogen sträcker sig ända fram till Bergshamra bostadsområden och utgör en lättillgänglig rekreationsskog med elljusspår och stigar som bl.a. förbinder Bergshamra med slottsområdet. Trädbestånden är genomgående äldre än 100 år och vissa träd är väsentligt mycket äldre. Skogen är mycket omväxlande med bokskogspartier, björkskog, hållmarkstallskog och ädellövsskog med hassel. Skogen är på sina håll närmast naturskogsartad, särskilt i området som är naturreservat. Skogen har mycket stora värden som hemvist för fauna och flora. I de vägnära områdena vid E4 är området ovårdat och behov av särskild upprustning.

Mål

Skogen skall bevara sin prägel som varierad och orörd barrblandskog med helt orörda naturskogspartier som i naturreservatets kärnområde får utvecklas mot ett urskogslignande stadium. Trädbestånden i brynen mot parkmiljöerna skall vårdas för att gynna utvecklingen av de ädla lövträden.

US 1. Ulriksdals skogsområde söder om finparken

Centrala delen av skogen utgörs av naturreservatet med en barrblandskog som i höjdlägena domineras av barrskog med tall (**område a**) och i nordsluttningarna av granskog (**b**). Överallt är dock lövinslaget stort med t.ex. ett bokskogsparti intill Villa Beylon (**c**) och på V-sidan mot Järvavägen (**d**).

I skogsbeståndet finns många äldre grova tallar och granar och i höjdläge även krokiga ekar. Stockholmsåsen löper genom området och på Kvarnkullen finns fortfarande en liten yta med en genuin torrbacksflora med t.ex. backsippa (se särskild beskrivning). Åsen har dock blivit föremål för grustäkt och sedan fyllts igen med massor i den sydligaste delen område . I den centrala delen av reservatet går berg i dagen och skapar en öppen hällmarkstallskog och hällar med renlavsmattor (**g**). Skogen hyser en stor artrikedom med de flesta av de i regionen typiska barrskogarterna bland fåglar och däggdjur representerade med undantag av skogshöns och vissa ugglor. Här finns t.ex. nötskrika, duvhök, svartmes, tofsmes och talltita. Även många lövskogsgynnade arter häckar här som stenknäck och domherre. Svampfloran som främst undersökts av Wasstorp är mycket artrik, särskilt i bokskogen och ek- och hasselbackarna närmast slottsparken. Även fjärilsfaunan och insektsfaunan finns representerad med ett flertal hotade och rödlistade arter. (Imby muntl.)

Skogsområdet är avsatt som naturvårdsområde (1988) som sedan omvandlades till naturreservat med syftet att i första hand bevara skogsbiotopen för faunan och floran.

Genom skogen löper ett flertal stigar och ridstigar. Särskilt i de mer låglänta delarna är trampslitaget stort.

Bedömning

Området utgör en mycket viktig värdekärna för NSP:s fauna och flora. Framförallt skyddsvärd är den äldre barrskogen i höjdpartierna och på nordsluttningarna av åsen. Viktiga biotoper är också bokskogen vid Villa Beylon, Kvarnkullens öppna torrbackar och brynskogarna med ek och hassel.

Mål

Skogens kärnområde utvecklas till naturskog utan någon skötsel. Övriga skogspartier utvecklas till flerskiktad barrblandskog. Bokskogsbestånd, ek-hasselskog och björkskogspartier skall finnas. Åsens öppna krönparti med torrbacksflora ska bevaras och utvecklas.

Åtgärder

Ett kärnområde som omfattar en stor del av naturreservatet i dag markeras som område med fri utveckling. Den gällande skötselplanen har fastställt försiktig blädningshuggning för hela skogsområdet i naturreservatet. De enda avverkningar som bör medges är att kapa nedfallande stammar som blockera stigarna i området. I övrigt bör skogen skötas med återkommande gallringar för att uppnå olikåldrighet och därmed gynna föryngring av skogen successivt. De två bokskogsbestånden (**c**) och (**d**) bör friröjas från andra trädslag men i övrigt bör bokföryngringen motverkas. De björkskogsdominerade partiet i norr (**h**) måste också frihuggas för att inte övergå i ren barrskog. I områdets västra del intill ridstallet finns ett likåldrigt granbestånd (**i**) som borde gallras så hårt att granen kan föryngras här. I de ek-hasseldominerade brynskogarna (**j**) särskilt intill Confidencen ska granföryngringen röjas bort. Några mindre järnåldersgravfält intill Järvavägen i väster underhålls med årligen återkommande sly- och gräsrojningar.

För att undvika konflikter mellan ridande och fotvandrare bör skyltningen ses över.

Litteratur

Länsstyrelsen i Stockholms län: Beslut om naturreservat 1988-06-06.

US 2. Kvarnkullen

Kvarnkullen utgör en liten biotoprest med den torrbacksflora som en gång dominerade de öppna delarna av Stockholmsåsen med backsippa, brudbröd, nagelört, tjärblomster, fältmalört, backg lim, flentimotej och backtimjan.

Skafröksvampen (*Disciseda candida*) vittnar om att området varit öppet och hävdad under långa tider så att den mullrika sandiga jordmån som är svampens habitatkrav har kunnat utvecklas (Kers 1974)

Det intressanta området är en mycket begränsad yta på åsens krön vid det kvarnhjul som finns som minne av den kvarn som en gång stod här. Mot norr övergår det öppna åskränet till barrskog och mot söder är åsmaterialet ersatt med tippmassor med en helt annan flora.

Bedömning:

Kvarnkullen hotas både av alltför hårt markslitage eller ingen hävd alls med inväxande buskar och träd.

Mål

Kullen bibehåller sin öppna karaktär som örtrik torrbacke.

Åtgärder

Områdets status kontrolleras årligen. Fortsatt måttligt trampslitage, vid behov röjningar och t.o.m. slåtter om höga gräs håller på att ta över.

Litteratur

Länsstyrelsen i Stockholms län, beslut om naturreservat 1988-06-06.

US 3. Åsens södra krön och slänter.

Den här delen av åsen är efter utbrytning av grus återfylld med överskottstippmassor från bebyggda områden i omgivningen. Kullen är besädd med gräs och planterad med tall. Spontant har också en mängd ogräsarter och träd och buskar vandrat in och bildat en mycket trist vegetation med svårframkomliga snår och gläntor med kvickrot, nässlor, tistlar och kårborrar. Idag har området lämnats för långsam utveckling mot skog.

Från åskränet skulle utsikten vara god om inte vissa träd och buskar skymmer en stor del av utsikten. Några stigar går genom området.

Bedömning

Det av tippmassor präglade området har potential att bli en attraktiv utsiktspunkt med samma intressanta flora som vid den intilliggande Kvarnkullen.

Mål

Åspartiet restaureras som öppet åsparti med torrbacksflora.

Åtgärder

En plan upprättas för restaureringen. Ogräsfloran och dess rotzon avbanas och ersätts med ett metertjockt lager av isälvsmaterial från avbaningsmassor vid nyöppnad grustäkt från regionen. Området förstärks med ytterligare inplantering av torrbacksarter. De öppna ytorna

slås årligen. En del av den uppväxande skogen avverkas medan vissa tallgrupper får efter gallringar utvecklas till skogsdunge. Mot E4 kan trädbeståndet sparas som skydd.

US 4. Järnåldersgravfälten vid Mellanjärva

Det finns sammanlagt tre gravfält intill Mellanjärva gård. Det minsta med några få gravar ligger på västra sidan av Järvavägen norr om ridstallet och omges av skog. Själva gravområdet är dock röjt så att gravstrukturena framträder. Ett något större gravfält finns strax norr om det föregående intill Järvavägen på dess östra sida. Gravområdet är friröjt men sly och högt gräs och hallonsnår minskar möjligheten att urskilja gravarna i området och ger tyvärr ett trist intryck. Intill gravfältet finns också en milstolpe.

Det största gravfältet ligger i södra delen av åsen nedanför Kvarnkullen med gräns mot vägen vid Mellanjärva gård. Det är ett imponerande stort gravområde och torde vara ett av de större i Stockholmstrakten. Gravområdet är inhägnat med fårstängsel men betet har nyligen upphört. Spridda träd som rönn, björk, tall och bok växer över gravområdet. Sly och högt gräs och örnbräken har även här tagit över i fältskiktet och sannolikt slagit ut den mer genuina torrbacksflora som borde förväntas här. Sly har röjts men har ej transporterats bort och får multna på platsen.

Bedömning

Gravfälten och då särskilt det södra fältet är en viktig målpunkt i NSP. Här finns stora kulturhistoriska och rekreativa värden. Med rätt skötsel skulle floran också kunna bli mer intressant.

Mål

Fornlämningsområdet framträder tydligt i terrängen som öppet gravfält med spridda trädgrupper och med artrik torrbacksflora.

Åtgärder

Området bör helst betas med får. Alternativt slås området årligen med slätterbalk eller dylikt och sly röjs. Det är då viktigt att hö och sly transporterats bort för att magra ut fältskiktet på näringsämnen. På sikt bör samma typ av flora som finns på Kvarnkullen med bl.a. backsippor även finnas här. Insådd av frön från torrbackar i närheten bör övervägas. Området får därför inte användas som hundrasthage p.g.a. florans känslighet för övergödning. Skyltar måste sättas upp som visar detta.

Intill det södra gravfältet finns en rest av vägen bort mot Jacobsdal. Denna utnyttjas som parkering och samtidigt utnyttjas tyvärr skogsområdet intill som avstjälpningsplats av mindre nogräknade bilister. Området måste därför städas ofta, alternativt att vägstubben stängs av och att parkering anvisas nere vid stora vägen i stället, intill cykelvägen vid E4.

US 5. Skogskorridoren mellan E4 och Järvavägen.

Från Mellanjärva gård och stall i söder och norrut till koloniområdet finns en skogsremsa på som bredast något hundratals meter mot motorvägen. Längst i norr finns en stuga med angränsande trädgård och i området finns också förrådsbyggnader med intilliggande inhägnade områden. Skogen i norr utgörs av igenväxande mark runt tidigare bebyggelse med syrénbuskar m.m., medan skogen söderut består av blandskog med bl.a. en del äldre tallar. Ädla lövträd, fågelbär och hassel ingår i beståndet. Mot E4 förekommer bryn med snår av främst slån som delvis skuggats ut av uppväxande skog. Yngre träd invaderar tidigare öppna

gräsfält i kanten. Mot ridanläggningen smalnar skogsremsan av och består av öppna gräsfält med ogräsflora och bl.a. uppställningsplats för utrangerade redskap m.m.

Bedömning

Området tillhör NSP men har mer karaktären av en restmiljö som inte sköts och ger ett negativt intryck eftersom området saknat skötsel under lång tid. Potentiellt skulle området kunna bli en betydligt viktigare del av NSP genom skogsskötsel.

Mål

Området består av en flerskiktad barrblandskog utan byggnader och utgör samtidigt en viktig skyddszon mot E4an.

Åtgärder

Skogen gallras varvid eftersträvas en barrblandskog med inslag av ädla lövträd och hassel. Brynen mot E4 saneras från döende buskage och skräp och de gräsbevuxna ytorna planteras aktivt med träd eller slås med slätterbalk eller dyl. Efter områdets restaurering bör här gränsen för NSP mot motorvägen markeras med stängsel med Nationalstadsparkens logo.

Både förrådsbyggnaderna och stallområdet förefaller dåligt underhållna och man bör överväga att restaurera, flytta eller lägga ner verksamheterna här. Betydligt bättre område för en ridverksamhet och där hästbete också är önskvärt är strax söder om Sörentorp.

US 6. Mellanjärva gård och ridanläggning

Inklämd mellan E 4:an och Järvavägen finns längst söder Mellanjärva gård med hus som hör till Solnas äldsta kända och har stort kulturhistoriskt värde. Byggnader finns från både 1700-talet och 1800-talet. Husen är dock flyttade hit då Uppsalavägen går fram över det ursprungliga läget. Husen omges av äldre parkträd och husen ligger i omedelbar anknytning till det stora järnåldersgravfältet med bl.a. den s.k. Kungshögen framför mangårdsbyggnaden. Norr om gården finns en ridanläggning av yngre datum.

Bedömning

Läget på Mellanjärva gård är kraftigt stört av trafikområdena från E4 och anslutande vägar. Park och gårdsmiljön med de äldre träden utgör ett attraktivt inslag i miljön i övrigt. Ridanläggningen med angränsande miljöer är behov av upprustning och skräpsanering

Mål.

Gårds- och parkmiljöerna rustas upp omkring Mellanjärva gård för att de kulturhistoriska värdena skall komma till sin rätt i en tilltalande miljö.

Åtgärder

Det bör övervägas att flytta ridanläggningen norrut till Ulriksdalsområdet där större utrymme finns för ridverksamhet och områden lämpliga för bete.

US 7. Skogspartiet mellan Kungshamra och Ulriksdal

Detta relativt stora skogsområde består till största delen av barrdominerad skog med tall och gran men bryts intill Ulriksdalsområdet upp till mera glesa trädbestånd och inslaget av lövskog blir större. Skogen är bitvis mycket tät och högstammig med glesare och mer talldominerad skog på höjderna. Särskilt på sluttningarna mot Edsviken står många äldre träd. Det är påfallande grov tall och gran med lågor, högstubbar och hålträd. Blåbärstypen dominerar i fältskiktet men rikare partier med hassel och al finns särskilt i skogens utkanter

mot bebyggelsen ner mot Ulriksdal. I den nordvända mossrika bergsbranten växer ljung,stensöta och tallört. Vid bl.a. Bergshamra idrottsplan finns en del föryngringsytor som nu växer igen med ungskog.

En knagglig, svårscyklad stig följer den steniga branta stranden fram till friluftsgården Svalkan med bad, kanotuthyrning och kafé. Flera stigar går genom området mellan Bergshamra och Ulriksdal och ett elljusspår finns också. Intill huvudstigen mot Ulriksdal finns Invalidkyrkogården omgiven av ett järnstaket. Kyrkogården tillkom i samband med invalidinrättningen på Ulriksdals slott 1821. På kyrkogården finns ett gravmonument från 1824 och mindre gravstenar. Under loppet av 25 år jordfästes 200 personer här med den sista begravningen skedde här 1905. Omramad av högre barrskog finns en parkmiljö här med stora björkar m.fl. lövträd, på våren i ett hav av vitsippor.

Bedömning

Som uppväxt sammanhängande barrdominerad skog med stort graninslag är skogen en viktig miljö i NSP. Skogen tjänar också som en mycket viktig rekreationsskog för Bergshamraborna.

Mål

En flerskiktad grandominerad skog på bättre marker och med tallskog i höjdpartierna. Skogen skall vara av karaktären mossrik blåbärsgranskog i de friska delarna och i höjdlägena också med lingon- och ljungdominans.

Åtgärder

Skogsföryngring sker genom gallring i alla åldersklasser dock med sparande av alla äldre miljöträd (träd över 120 år). Toppar och kvistar samlas ihop för flisning vid stigarnas närområden efter avverkningarna. Vissa gläntor i skogen hålls mer öppna för föryngring av lövträd. Det bör övervägas att vissa partier lämnas för fri utveckling t.ex. i branterna mot Edsviken. Torrakor sparas inom hela området. Invalidkyrkogården borde få en viss upprustning med bl.a. slätter av de öppna ytorna.

US 8. Skogspartiet väster om Kungshamravägen

Detta skogsområde som avgränsas av Kungshamravägen i öster sträcker sig bort till Väsentorp vid Bergshamravägen och vidare mot nordväst mot Sköndal och Ulriksdals koloniområde och fram till Ulriksdalsparken. I dess övre del närmast Kungshamra dominerar barrskogen med ett varierat trädbestånd med olikåldriga träd och inslag av ett flertal äldre miljöträd. I en bäckdalgång i området blir lövinslaget större med al, ask, alm, bok och björk. Ner mot parkområdet i Ulriksdal i norr blir skogsbeståndet återigen barrdominerat innan de lummiga trädgårdarna och parkmiljön tar vid.

Flera stigar löper igenom området och också en cykelväg i brynområdet mot kolonilotterna. Den variationsrika skogsmiljön hyser en rik flora och fauna.

Bedömning

Skogsbeståndet är ett viktigt närrekreationsområde intill bebyggelsen och nära förskolan. Skogen tjänar också som barriär mot Bergshamraledens buller och luftföroreningar.

Mål

Flerskiktad barrblandskog med en varierad trädsammansättning.

Åtgärder: Gallringar måste ske i alla åldersklasser och med stor försiktighet med små virkesuttag för att förhindra sly och hög gräsväxt i stället för den mossrika ris - örttyp som idag dominerar. Naturlig föryngring av gran eftersträvas. Stora äldre träd sparas.

B. Bergshamra

Bergshamra som stadsdel i Solna är relativt nytt som bebyggelseområde med en centrumbildning, flerbostadshus, höghus. Området hyser dock mycket natur insprängd mellan bebyggelsen. Särskilt tallbeståndet ger området prägel. De äldre villaområdena i gamla Bergshamra by hyser en frodig grönska liksom koloniområdena utmed Tivolivägen och Ålkistan.

Bedömning

Verkligt attraktiva näromgivningar är skogspartierna mot Ulriksdal, Edsvikens strand och Tivoliområdet. Tivoliområdet utgör en värdekärna för hotade arter.

Mål

Området är färdigbyggt och de grönytor och de gröna kilar som idag finns ska bevaras som närliggande park- och naturområden. Områdets betydelse som värdekärna och spridningskorridor för faunan inom Nationalstadsparken stärks samtidigt som möjligheterna för kommunikation till områdets park- och naturområden ökar. Utsikter och parkmiljöer i Tivoliområdet utvecklas med stor hänsyn till områdets biologiska mångfald. Långsiktigt mål är att sammanlänka Ulriksdalsområdet natur och parkområden med Brunnsvikenområdet genom att Bergshamraleden förläggs i tunnel.

Åtgärder

Stigsystemet utmed Edsviken förstärks till cykelvägsstandard till Ulriksdal. Stigen skall fortfarande vara grusad. Se i övrigt separata skötselområden.

B 1. Bergshamra tätort

Det som främst karakteriserar tätorten är att flerbostadshusen omgärdas av smala parkstråk med stora äldre tallar. I de äldre delarna av Bergshamra har trädbestånden blivit relativt gamla. En del träd och alléer finns bevarade från tiden innan Bergshamra utvecklades till en stadsdel, t.ex. lindallén mellan idrottsplatsen och Kungshamra.

I söder finns koloniområden som utgör attraktiva miljöer intill bebyggelsen och även omgivande naturmark.

Bedömning

Bergshamra tätort är idag en färdigbyggd miljö och de friytor – grönytor som förekommer bevaras som naturmark eller parkmark. Koloniområdet i söder kan möjligen kompletteras med några odlingslotter.

Mål:

Inga nya park- eller naturområden tas i anspråk för ny bebyggelse eller anläggningar.

Åtgärder

Normal parkskötsel.

B 2. Edsvikens strand

Norr om Bergshamra från idrottsplatsen i väster till Stocksundsbron i öster finns en brant strandremsa med naturmark nedanför den bebyggda delen av Bergshamra. Närmast norr om idrottsplanen finns ungskog av tall med överståndare av frötallar, men sluttningarna kläds i övrigt av blandskog med tall, gran och lövträd. Nedanför friluftsbadet finns en lövdominerad

svacka med bl.a. lönn, alm och ask och några äldre ekar. Annars är barrinslaget större med mycket högväxta tallar och granar utmed stranden. En hel del döda träd förekommer i beståndet. Vid vattentornet finns också öppna gräsytor som nyttjas bl.a. som pulkabacke på vintern.

Utmed stranden löper en cykelbar stig och stranden kantas oftast av en albård. Från denna stig upplever man en riktig skogskänsla då bebyggelsen uppe på berget i Berghamra inte syns härifrån.

Denna skogsremsa är också en rik fågelmiljö med såväl skogsfågel som fågel knuten till stränderna.

Bedömning

Skogen är variationsrik och artrik och i kombination med strand och vattenkontakt är det en mycket värdefull rekreativ miljö.

Området utgör en viktig förbindelselänk mellan Ulriksdal – Stocksundstorp – Ålkistan - Torphagen och Norra Djurgården både för friluftslivet och som biologisk spridningskorridor.

Mål

Området bibehåller nuvarande skogskaraktär. De nordvästligaste delarna behåller karaktären av naturskog.

Åtgärder

Inga omedelbara skogsvårdsåtgärder är nödvändiga. På sikt gallras området med stor försiktighet för att gynna stamtillväxt hos träd som man vill gynna t.ex. ädla lövträd. De ekar som finns här friröjs. I övrigt görs en mycket försiktig förnygringshuggning bland barrträden men med sparande av många träd för fri utveckling.

Stormfällda träd huggs upp endast när det är nödvändigt för att möjliggöra passage på strandstigen eller anslutande stigar.

B 3. Polska udden och norra Brunnsvikens strand

I hömet mellan E 4 och Bergshamravägen finns en landremsa benämnd Polska udden som består av en villaträdgård omgiven av ädla lövträd, gräsfält och igenväxande strandängar. Gång- och cykelväg passerar intill udden.

Bedömning: Då området hyser låga strandängar och ligger isolerat är det viktigt som skyddad häckplats för simfåglar.

Mål

Området fredas från allmänheten.

Åtgärder

Inga åtgärder på kort sikt. Strandpartierna skyddas som fågelskyddsområde. Vassarna får bestå på sjösidan medan igenväxningen på landstrandsdelen kan eventuellt hindras genom slåtter eller bete.

B 4. Stranden av Brunnsviken från kv. Skogskarlen t.o.m. Bergshamra by

Från Bergshamravägen finns möjlighet att promenera utmed Brunnsvikens norra strand ända fram till Bergshamraviken och Krausens väg. Den nordvästligaste delen består av ett brant parti lövskog med bl.a. asp och björk. Därefter vidtar ett bergsparti med huvudsakligen tallskog. I

berget har en tunnel sprängs för att kraftledningen ska fortsätta underjordiskt i kabel förbi bebyggelsen i Bergshamra. Ovanför berget finns Assi-Domäns huvudkontor, vilket gör att passagen här är mycket smal. Nedanför byggnaden finns några badbara hållar vid stranden. Området öster om Assi-Domäns kontorskomplex består av lummiga villaträdgårdar med hus med snickarglädje vilka idag delvis är skyddade som byggnadsminnen. Här finns också Carl Malmstens hus.

Området tillhörde Bergshamra gård som vid 1600-talet slut lades till Ulriksdals kungsgård. 1707 upplät änkedrottning Hedvig Eleonora egendomen till sitt hovråd Samuel Bark, vars släkt innehade besittningsrätten fram till 1917, då staten löste in den. Området har anknytning till Gustav den III genom att skalden och diplomaten Gustav Philip Creutz och tonsättaren Joseph Martin Kraus ofta var gäster här. Så småningom byggdes här flera sommarvillor under kung Karl XV:s tid. Kungen bedrev här experimentellt jordbruk under 1800-talets andra hälft. Vid 1900-talet början byggdes ytterligare ett par trävillor. Området blev därefter oegentligt kallat Bergshamra by. Till den kulturhistoriskt intressanta bebyggelsen hör också det lilla lusthuset vid stranden intill Assi-Domäns område som kallas Monte Carlo. Åt öster begränsas Bergshamra by av en institutionsbyggnad som tillkom 1930, Statens växtskyddsanstalt med huvudbyggnad, vilken nu nyttjas av SIPU. Längre upp intill den nytillkomna bebyggelsen i Bergshamra ligger också f.d. Statens Frökontrollanstalt från 1930-talet, omgiven av äppelträdgårdar.

Vid Sjöstugan, numera sommarcafé, finns brygga, och här lägger turbotarna till som trafikerar Brunnsviken och Lilla Värtan.

Bedömning

Området har en stark förankring i den svenska historien och bildar en natur- och kulturhistorisk upplevelse med de utsmyckade trävillorna i förening med de omgivande lummiga trädgårdarna med imponerande ädla lövträd m.m. Området är dock vildvuxet och den allmänna marken mellan trädgårdarna är i behov av skötsel. Assi-Domäns beklagligen tillkomna byggnad är ett stort och okänsligt ingrepp i Brunnsviksmiljön och förtränger "korridoren" av allemansrättsligt tillgänglig natur.

Mål

Lummigheten i och omkring den kulturhistoriskt intressanta bebyggelsen bevaras och förstärks. Framkomligheten på stigar och vägar får ej minska.

Åtgärder

Delområde a som består av bergssluttningar med talldominans bör få utvecklas mot talldominerad hållmarkstallskog med enstaka med en gles lövträdsinblandning närmast Brunnsviken..

Delområde b

Områdets trädbestånd behöver ses över. Täta bestånd gallras och sly röjs. Många gräsytor i området behöver slås. För att bibehålla karaktären på området bör byggnadsminnesområdets regler ses över beträffande trädvården och utökas till att även omfatta institutionsbyggnadernas trädgårdar och de strandnära miljöerna.

Litteratur

Historiken kring området finns utförligt beskriven i *Vårdplan för Tivoliområdet del I, 1999* men ingår inte i skötselplanen (*del II*).

B 5. Tivoliberget

Tivoliberget hör också till det landskapsavsnitt som är omtalat och namngivet under Gustav III: s tid och hör till de idag mer orörda delarna av NSP. Med Tivoliberget menas de sammanhängande ädellövdominerade skogar som omsluter Tivolibergets norra delar och fortsätter över hela Pipers parkkulle. I sluttningarna mot inre delen av Bergshamraviken växer också en del asp och asp finns även till en del spridd i den ek- och hasseldominerade skogen. Förutom dessa trädslag förekommer också björk, sälg och alm. Högre upp på bergssluttningens nordvända område övergår skogen i barrblandskog med tall, ek björk, asp och rönn med blåbärsrisdominans i fältskiktet och fläckvis hållmarkstallskog med ljung. Åtskilliga stortallar förekommer och många döda träd står kvar som torrakor. Öppen hållmark finns mot syd och bergbranter som stupar rakt ner i Brunnsviken.

Något mindre brant stupar berget ner mot Kraus gravplats. Monumentet är mycket vackert belägen i ett flackt område mellan de rundslipade hållarna på stora Tivoliberget och en likaså rundslipad bergsudd längst ut i väster, möjlig för bad och solbad. Flera stora ekar växer vid bergsfoten runt den öppna platsen kring Kraus grav.

Åt öster är bergbranten mindre brant och mot stranden har utvecklats en strandplåtå som blir allt bredare mot öster. I bergbranten och vid dess fot har en ädellövskog utvecklats med några mycket grova lindar och ekar. Hela beståndet har fått växa igen under en längre period, vilket missgynnat framförallt ekarna men även andra träd. I försommarfloran märks liljekonvalj. Nedanför branten finns spår av äldre byggnader med tegelvägg och betonggrunder kvar. Mot öster vidgar sig också partiet med ädellövskog och övergår så småningom till park intill musikpaviljongen. Nedanför ädellövskogen finns här också en äppelodling och spår efter andra trädgårdsodlingar. Dessa odlingar har efter upphörd odling blivit koloniserade av kulturflyktingar, bl.a. har balkanbolltistel (*Echinops exaltatus*) här intagit stora arealer. Ovanför bergsbranten här når man Tivolibergets högsta tämligen plana krön. Här finns militära installationer från andra världskriget då här fanns luftvärnsanläggningar. Kring dess betongfundament och skyttevärn är krönet tämligen öppet eller bevuxet med ungskog och krattlikt förgrenade ekar. På torrbackarna runt skyttevärnen finns en rikare torrbacksflora med fältmalört, sexkantig fetknopp, skuggnäva, kungsljus, harklöver, liten blåklocka m.fl. Österut på berget finns spår av bebyggelse och kulturflyktingar som måbär, häggmispel och syren. I översta delen av branten förekommer också slånbuskage och stora bestånd av tulkört. Ett stålträdsstängsel går utmed stupet men är nu trasigt på några ställen. Bunkrar finns spridda här och också spår av en bevattningsanläggning.

Området är ett populärt utflyktsmål med den vackra utsikten över Brunnsviken och för solbad och kanske ett och annat dopp från klipp hållarna i väster. Många tar cykeln ända ut hit även om stigarna knappast är möjliga att cykla på.

Områdets historik och skyddsvärden finns beskrivet utförligt i *Vårdplan för Tivoliområdet 1999 del I och i del II* finns förslag på skötsel som i stort överensstämmer med nedanstående skötsel förslag fast med några betydelsefulla alternativa förslag.

Bedömning

Området hyser en mycket variationsrik vegetation med stor artrikedom. Området hyser både gamla tallar och ekar, levande och döda, som är viktiga inslag i skogsmiljöerna här. Ett särskilt skyddsvärt landskapsparti finns omkring Kraus grav på udden i sydväst. Runt de gamla luftvärnresterna från andra världskriget på krönet av berget finns öppna torrbackar med rik flora. Den lundartade ädellövskogen i branter och i öster som sedan övergår i parkmiljö och förvildad trädgård hyser också en rik fauna. Aspen spelar en nyckelroll för många organismer i området bl.a. som boträd för gröngöling och som s.k. rikbarksträd för påväxt av lavar och mossor.

Mål

Större delen av Tivoliberget bildar en sluten flerskiktad skog med inslag av asp, ek, tall och björk. I branterna mot norr, söder och öster sluter sig skogen som ädellövskog med hassel. Musikpaviljongens omgivning sköts som engelsk park. Landskapet intill Kraus grav vårdas som öppen ekhage.

Åtgärder

Delområde a. (enligt Vårdplan inom parentes A1 och A 9). Större delen av de mullrika delarna av sluttningarna har tidigare varit hårdvallsäng (löväng) med slätter som sedan fått växa igen och slutit sig till en ek-hasselskog med inslag av ädla lövträd som lind, alm och ask. Ek-hasselskogen utvecklas bäst om asp och andra yngre träd av sälg, björk och alm och lönn ej bildar för tät vegetation och en försiktig gallring bör därför göras. Gallringarna bör inriktas så att även alm, lind och ask får en god utveckling. I de nordligaste delarna mot den stig som går här finns också små tidigare uppodlade åkergipar som nu växt igen med lövträd där sälg och asp och björk dominerar. På magrare mark bör tall och triviala lövträd tillåtas. Aspen är besvärlig att avlägsna p.g.a. sin förmåga till rotskottsbildning och aspen bör ringbarkas före avverkning, vilket främst behöver ske i de örtrika sluttningarna på norrsidan och östsidan. Aspen är dock ett viktigt trädslag och bestånd får gärna utvecklas i de magrare partierna mot Bergshamraviken, där nu aspen bitvis dominerat.

Delområde b (A2), Kraus grav, hålls området öppet och väl hävdad med gravmonumentet synligt från såväl norr som söder. De grova ekar som står intill bergskanterna friröjs för att få en god utveckling och i övrigt eftersträvas att bevara hassel och ett spritt bestånd av träd i omgivningen.

Delområde c. (A 3). I de nordvästra delarna av sluttningarna delvis på morän delvis bergsområde får skogen utvecklas mot barrblandskog med inslag av triviala lövträd och ek. Någon mening med att röja aspen finns ej men möjligen gallring till förmån för snabbare stamtillväxt hos kvarvarande aspar eller barrträden, som successivt tillåts att ta över. I den mån någon gran finns kvar får dessa utvecklas fritt. Torrakor, lågor m.m. tillåts ligga kvar. Framtida gallringar ska syfta till en flerskiktad skog men de äldre grova tallarna och ekarna skall sparas.

Delområde d. Området runt de f.d. militära värnen (A 6) som en gång varit mer öppet håller på att växa igen så sakteliga med tall, krattliknande ek och björk, rönn och asp. Det är en önskvärd utveckling och det är inte aktuellt att här friröja området för att bevara området öppet annat i den absoluta närheten av de bunkrar som finns. Merparten av den torrbacksflora som finns här kom sannolikt in samtidigt med den militära verksamheten. Arterna kräver återkommande störningar för att långsiktigt bevaras. Det trampslitage som uppstår här kan möjligen gynna arterna. På sikt bör gallringar göras för en god utveckling av skogsbeståndet.

Att hålla området halvöppet genom röjningar kräver stora insatser och gynnar sly och högvuxna gräs som skulle göra området mindre attraktivt.

Delområde e. För utsiktens skull (som Piper lyriskt beskrev på 1700-talet enl. Vårdplan del I) bör dock den östra delen av krönet (A 5), ovan de stängsel som idag finns här, hållas öppen aktivt genom röjningar och gallringar. Därvid framträder också de spår som finns här av bebyggelsen med syrénhäck osv. Tulkörtsbeståndet, som här är relativt stort, bör man ta särskild hänsyn till då det utgör en reliktförekomst från den postglaciala värmetiden.

Delområde f. (A 7) Ädellövslogen i de sydvända branterna bör hållas väl slutna med endast frihuggning av ekar som hotas av uppväxande ungträd. Resterna av byggnaderna vid bergets fot utgör idag ett tillhåll med klotter och nedskräpning. Eventuellt bör övervägas att antingen ståda upp eller att ta bort dessa byggnadsrester nästan helt. I övrigt bör inga åtgärder göras annat än i det strandnära läget nedanför terrassen med fruktodling där gallringar av träd bör ske och strandskoningar återställs.

Delområdet g. (delvis C1 och C2). Den gamla trädgårdsanläggningen från krögaren Cadiers tid och som utnyttjades som handelsträdgård fram till 1930-talet med bl.a. fruktträd bör hållas öppen genom hävd, helst genom återupptagen odling, vilket sannolikt är en omöjlighet. Bete med t.ex. får är därför att föredra men den frodiga vegetationen med högvuxna ogräs måste först genom markbearbetning avlägsnas och därefter måste insådd av lämpliga betesgräs göras. Sly och ungträd måste också hållas efter för att en normal gräsyta ska kunna utbildas. I parkmiljön finns t.ex. stora snöbärsbestånd som bör begränsas m .m. Strukturerna från den gamla tiden bevaras med terrasser och husgrunder och synliggörs genom landskapsvården. Utsikten från Musikpaviljongen är viktig och att parkmiljön närmast byggnaden (A 10) vårdas med klippta gräsmattor och frigallrade ädla lövträd. Mer detaljerade skötselöverslag finns i *Vårdplan del II 1999*.

Genom området löper några huvudstigar som t.ex. på nordsidan av berget och från Musikpaviljongen upp mot bergskränet. Mindre stigar genomkorsar området i övrigt. Detta stigsystem bör hållas öppet genom röjningar. Stigen på Berghamravikens sluttning mot Kraus grav är idag tämligen smal och skapad endast genom århundradens trampslitage och smälter väl in i naturen. Kanske den så skall förbli för att ge Kraus gravplats den avskildhet och naturanpassning som sannolikt syftet var vid placeringen på denna natursköna udde.

B 6. Pipers park

Pipers park utgör en fortsättning på den ädellövdominerade höjdryggen intill Brunnsviken men som genombryts av den lilla sänkan där vägen löper ner till bryggan och vändplanen vid Brunnsviken.

En bergskärna finns i mitten men endast ett fåtal berghällar går i dagen. Mot norr stupar berget i en nästan lodrät brant. Sluttningarna består av morän och svallsediment längre ner och vid foten leror och jordmånen är en fin brunjordsmylla. Ek-hasselskogen dominerar med ett mindre bestånd av stora tallar i höjdlägena.

Förutom ek finns de flesta ädla lövträden, icke minst alm, samt björk, sälg, asp och hägg i beståndet.

Liksom vid Tivoliberget utnyttjades området tidigt som trädbärande ängsmark med slätter där de ädla lövträden och hasseln gynnades. När slättern sedan upphörde slöt sig området till en ek-hasselskog och ädellövlund. Idag har ett stabilt ekosystem utvecklats med en väl sluten skog med en vårfloora med sippor, svalört, nunneörter och liljekonvalj, men nästan utan fältskikt på sommaren då skuggan är som tät ast. Den engelska parkanläggningen som påbörjades under 1700-talet finns fortfarande tydliga spår av genom de promenadstigar som anlagts och med utsiktspunkter på några ställen.

Området är fågelrikt med bl.a. kattuggla (häckande), skogsduva, stenkäcka och mindre hackspett förutom de vanligare hålhäckarna nötväcka, blåmes och stare.

En brukningsväg leder ner till en öppen yta intill bryggan väster om Parkkullen.

Bedömning

Området utgör en *värdekärna* för både flora och fauna. Samtidigt är spåren från Pipers parkanläggning kulturhistoriskt värdefullt att bevara. Vissa konflikter mellan dessa intressen

föreligger. Då igenväxningen gått så långt och de lundartade bestånden har så stora naturvärden väger detta värde tyngst.

Mål

Området behåller sin nuvarande karaktär av ek- hasseldominerad lund med inslag av andra ädla lövträd. Gångsystemet och utsiktspunkterna som hör till den engelska parkens tydliga spår bevaras och hålls öppna.

Åtgärder

De åtgärder som är aktuella är endast att hålla stigar och utsiktsplatser öppna genom röjningar och avverkning av grenar eller trädstammar som faller över dessa huvudstigar i området. För att ekarna skall få gynnsam utveckling krävs bortgallring av uppväxande lövträd (ej hassel). Lönnen bör här hållas efter som en sentida inkomling med stor förmåga att skugga ut ekarna. Den nordvästligaste delen har helt intagits av en aspklon. Denna ska begränsas till detta område men absolut inte avverkas då den utgör en viktig biotop i området. Övriga aspar i den slutna lunden skall ringbarkas före avverkning. Parkens strandpartier på östra sidan (B 2) ser vi ej som angeläget att öppna för utsikter med undantag för någon enstaka utsiktspunkt, utan får utvecklas till slutna lund liksom övriga delar.

Bryggområdet rustas upp för eventuellt friluftsbad i ett begränsat område vid bryggan och gräsytor anläggs för solbad. Önskvärt är att turbåten på Brunnsviken även kan lägga till här.

Litteratur

Vårdplan för Tivoliområdet del I och II 1999.

B 7. Strandängarna nordost om Pipers park

Mellan Ålkistan och Pipers park finns ett tämligen stort område som varit för sankt för bebyggelse och som i sina friskare partier hört till Frökontrollanstaltens odlingsytor, medan de fuktigare partierna förblivit sankängar. En tämligen bred vasszon finns i viken mot Ålkistan.

Idag är de öppna områdena i sydväst och i norr extremt igenväxta med högvuxna, kväveälskande ruderalväxter som nässlor, åkertistel, gråbo m.m. och kulturflyktingar som t.ex. balkanbolltistel och kanadensiskt gullris. Koloniområdet, som är relativt nytt i området, bidrar till områdets biologiska mångfald och attraktioner i området.

Mål

Helt öppet slåtter- och betesområde med bevarande av ett skyddande vassbälte och en blå bård innanför.

Åtgärder

Hela området borde betas ända fram till Tivolivägen och koloniträdgårdsområdet.

De extremt ogräsrika delarna måste markberedas och besås med betesväxter för att en mer tilltalande slåtter och betesflora skall kunna etableras. Sly och eventuella unga träd som inte betesdjuren förmår att hålla efter skall röjas. Solitära ekar i sydligaste delen skall skyddas. Betsdjuren skall helst bestå av nöt som kan beta i de blötare partierna av strandängen och därmed åstadkomma en blå bård. Ett intakt vassbälte är viktigt för många simfåglar som skäggdopping och sothöna som här får skydd. Den blå bården gynnar änder, gäss och vadare som gärna söker föda här. Förutom närmast kraftledningsstationen som döljs i träd och buskvegetation bör resten av strandkanten hållas fri från träd och buskar.

Koloniområdet bör ej expandera ytterligare med undantag av redan förberett område i NO. De ogräsfält som ligger i koloniområdets omedelbara närhet borde genom avtal skötas av koloniföreningen.. Några av de kulturflyktingar som finns i ruderatmarkerna bör på begränsad yta få bli kvar t.ex. balkanbollstistel (*Echinops exaltatus*) och ängsnäva (*Geranium pratense*)

Litteratur

Vårdplan för Tivoliområdet del I och II 1999.

B 8. Fälten vid f.d. Frökontrollanstalten och Statens Växtskyddsanstalt

Den gamla f.d. Statens Frökontrollanstalt som med sin huvudbyggnad fortfarande ligger kvar i området har nu fått ny bebyggelse in på knutarna. Av de gamla odlade fälten finns ej så mycket spår med undantag av de äppelodlingar som dels finns i sydost som del i ett grusat parkeringsområde, dels öster om Kraus väg i ett område som nu betas med får och avgränsas österut av en träd- och buskrad utmed ett dike.

Söder om Pumphusvägen är fälten fortfarande obebyggda men igenväxande i de fuktigaste partierna.

Åtgärder

Äppelträden har förhållandevis god vigör och bör omsorgsfullt skötas.

Hela det öppna partiet söder om Pumphusvägen bör betas med nötboskap. All vegetation och träd i de fuktigare partierna bör avverkas för att hålla landskapet öppet och samtidigt gynna fågellivet (vadare, änder och gäss).

Litteratur

Vårdplan för Tivoliområdet del I och II 1999.

Stt. Stocksundstorp

Gamla Stocksundstorp präglas av villabebyggelse med mycket grönska medan bergsområdet i söder senare är exploaterad för höghusbebyggelse. Mot Stocksundet finns broanläggningen för Roslagsbanan och Roslagsvägen med restytor för båtuppläggning m.m. Bergsbranterna mot norr och strandpartier mot Bockholmen och hela Bockholmen hyser naturmark. Området har betydande kvaliteter för rekreation och friluftsliv genom kontakten med havet och dess båtliv. Vissa områden upplevs som mindre attraktiva och skräpiga som t.ex. båtuppläggningsplatserna. Bockholmen har genom promenadväg runt ön särskilda kvaliteter tack vare möjligheterna till vattenkontakt och utsikter. Med öns nyöppnade (2003) restaurang kommer säkert allt fler att hitta hit förutom de närboende. Från vattensidan är området mer välbesökt.

Mål

Området förstärker sin roll som attraktivt strandområde för promenader och båtliv. De naturområden som finns idag skyddas från störningar från angränsande bebyggelse och anläggningar.

Stt.1 Stocksundstorp

Öster om Roslagsvägen finns stadsdelen Stocksundstorp som dels består av ett äldre villaområde och på berget i söder den nyare höghusbebyggelsen Sfären. Nordvästdelen präglas av trafikområdet med av- och påfarter till Roslagsvägen, Bergshamravägen och Roslagsbanan. Området mot Älkistan är också bebyggt med kontor och servicehus och i

sydsydost ligger en båtuppläggningsplats samt småbåtshamn. Brofästet från den gamla Stocksundsbron finns kvar. En bro leder över till Bockholmen.

Det gamla villaområdet i Stocksundstorp består av villor i en stor stilblandning, ofta mycket stora och luxuösa och omgivna av en lummig grönska av fruktträd och prydnadsbuskar men här finns även en del enklare trävillor

Mot bergsbranten i söder finns en ädellövdominerad lövskog som ovanför branten övergår i tallskog.

Bergsbranterna är beskuggade av träd och har ett välutbildat mosstäck och ormbunkar. Mot öster och Bockholmssundet når den ädellövdominerade skogen ner mot vattnet. Vid strandkanten finns bl.a. mycket grova alar och en stor knäckepil och på slutningen finns ett bokbestånd blandat med ek och ask, samt en björk- aspdominerad sluttning intill parkering och småbåtshamn.

Uppe på berget vid Sfären har bergknallen mot Roslagsvägen sparats som en buffert mot trafikbuller och hyser en skog med ek och tall med hållmarker överst. På norrsidan finns framförallt grov tall men även många äldre ekar finns bevarade inom bostadsområdet.

Ålkistan utgör ett populärt sportfiskeställe.

Bedömning

Villabebyggelsen som tillkommit under en lång tidsperiod med många byggstilar har ett kulturhistoriskt värde. Område är genom sin lummighet och inslaget av ädla lövträd, ek och gammal tallskog en viktig förbindelselänk i NSP mellan Bergshamra, Ulriksdal och Norra Djurgården och saknar sannolikt inte biotoper för rödlistade djur (insekter) och växter (kryptogamer).

Mål. Området bibehåller sin karaktär av villabebyggelse med stora och lummiga trädgårdar.

Åtgärder

Framförallt bör området väster om Alnäs vägen och intill broarna ses över och städas upp. Trädbestånden runt bergsbranten i söder gallras försiktigt så att det långsiktigt kan bevaras som ett vitalt trädbestånd. Inom villaområdet bör restriktioner finnas för att ta bort äldre karaktärsträd.

Stt 2. Bockholmen

Bockholmen är en 4 ha stor ö som till största delen består av bergbunden terräng med tallskog. Där finns enstaka grova tallar, annars består skogen mest av ungtall. Mot fastlandet vid Stocksundstorp finns en bård av främst gamla grova alar men även ask och ek förekommer. Södra delen av ön hyser mer lövträd, ek, asp, rönn, i ett halvöppet igenväxande område med stora slånsnår, hagtorn och ask men åt öster också spår av bebyggelse och en parkmiljö med trädgård med stora äppelträd, syren och körsbärsträd. Ytterligare två villor fanns på ön enligt 1931 års karta. Ön var då kronopark, vilket begränsade utbyggnaden. Här finns också parkbänkar utplacerade utmed grusad gångväg. Strandpartierna är igenvuxna av älggräs och höga gräs. På öns sydostspets ligger en stor nyrenoverad gul villa med snickarglädje byggd ca 1890, nyligen (år 2003) renoverad till restaurang med strandbar och uteservering. Intill villan finns också uppläggningsplats för båtmaster till segelbåtar. Genom röjning har det förut igenväxta området i öster gett sjöutsikt. På öns södra sida, finns ett litet kafé, en bensinstation för båtar och en marina.

I ett höjdområde finns fornlämningar – farledsgravar sannolikt från yngre järnåldern.

Nordost finns fina hållar som kan nyttjas som badklippor. Torrbacksflora finns intill hållarna med bl.a. brudbröd – en sällsynt växt i NSP. Andra torrbacksväxter är nagelört, mjuknäva, kärleksört och vit fetknopp. På lite rikare mark växer svalört, vitsippa och nunneörter. Till ön leder en svagt välvd gångbro och från den går en stig runt hela ön med fina utblickar åt Stocksundet och Lilla Värtan. Norra delens tallskog hyser ett fältskikt med blåbärsris, lingon, kruståtel och ljung. Till fågelfaunan hör gröngöling, blåmes, talgoxe, rödstjärt, bofink, nötväcka och lövsångare.

En smal bård av bladvass omger ön med de bredaste vassarna i sydost.

Bedömning

Ön har ett mycket stort rekreativvärde med sina möjligheter till utsikt över Lilla Värtan och Edsvikens mynningsområde. Ön är tillgänglig både från sjön och från land och är betydelsefull som häcklokal för sjöfågel.

Mål

Öns norra del får utvecklas till talldominerad skog medan området i söder behåller sin öppna prägel som park och trädgård.

Åtgärder

En viss upprustning av igenväxande marker behöver göras i södra delen. Strandängspartier bör slås med slätterbalk. Holkar borde uppföras för storskrak och knipa.

A-F. Annelund – Frösundavik

Denna del av landskapsrummet vid Brunnsviken hör definitivt till de mest omskapade av alla områden. Från endast torpbebyggelse på 1600-talets slut (Snåltäppan) byggdes ståndsmässig grosshandlarvilla på 1700-talet vid Frösundavik med parkanläggning liknande den engelska parken. Lite längre norrut låg torpet Annelund som Per Henrik Ling förvärvade 1822 och likaså ståndsmässigt byggde om. Ytterligare ett område var tidigt bebyggt på 1700-talet som torp under Annelund på nordligaste udden av området, Linneaholm. Dessa byggnader finns kvar här ännu idag men nu kompletterade med modern bebyggelse, trafikplatser och parkeringar.

Hela området vid Frösundavik, Annelund och Linneaholm förvärvades av staten 1905 och området tjänstgjorde därefter som förläggning för signalregementet och ingenjörtrupperna varvid många byggnader uppfördes och satte sin prägel på området. Även den lilla dammen, som sannolikt ursprungligen varit en åsgrop, grävdes ut och fördjupades då. Den militära verksamheten upphörde på 1960-talet och därefter förvärvades marken av Solna stad i syfte att omvandla området till park. Delar av marken såldes emellertid till SAS som byggde sitt huvudkontor här i glas och betong (arkitekt Nils Torp), och de gamla regementsbyggnaderna i söder byggdes delvis om till Sara hotell, numera Radisson.

De sistnämnda stora byggnaderna har radikalt förändrat utseendet i området men många av de äldre husen finns upprustade och bevarade och man har också tagit tillvara en del av de äldre parkanläggningarna. Bl.a. finns mycket fina lindalléer som har ett särskilt bevarandevärde.

De största förändringarna i omnejden är att Stockholmsåsen till stor del är utbruten. Undantag är den nordligaste udden norr om Annelund där åsen också har kvar de uråldriga spåren av strandterrasser från tidiga högre havsnivåer på nordsidan av ”Lings kulle” på 8 resp. 13 m.ö.h.

De strandnära partierna är tillgängliga med cykel/gångstig som följer intill stranden hela vägen bort mot Haga.

Bedömning

Genom de nya byggnationerna har området ändrat karaktär. Viktigt är att behålla så mycket av natur- och kulturvärdena som möjligt i denna moderna miljö. Restytor förekommer som måste inkluderas i en plan för områdets förbättringar.

Mål

Området skall vara en integrerad del i Haga-Brunnsviken-området varvid natur- och parkområdenas kvaliteter stärks. Gång- och cykelvägar och förbindelser från sjön sammanlänkar området med Haga och övriga Brunnsvikenområdet.

Området behåller karaktären som attraktiv kulturmiljö omväxlande med öppna torrbackar, gräsytor och skogspartier med såväl tall som ädellövdominerade skogspartier.

A-F 1. Lings kulle

Norra delen av udden består av talldominerad skog av blåbärstyp överst med en lövskogsbård intill Brunnsviken. En gångväg går utmed stranden som även utnyttjas som cykelväg. I södra delen av sluttningen och runt Linnealund vidtar grovstammig ädellövskog som delvis är parkartad och gles. På östsidan finns Lings familjegravar omramade av ädla lövträd och örtrik flora. Gravområdet är inhägnat med järnstaket. Ädellövbeståndet sträcker sig söderut mot parkeringsplatsen och övergår till en skogsremsa med grova tallar.

Öster om skogen finns en öppen gräsyta med enstaka lövträd som nyttjas för solbad och det finns också möjlighet till bad i Brunnsviken härifrån.

Mål

Området bibehåller parkkaraktären i södra delarna men mot norr får skogen utvecklas mot en blåbärstallskog.

Åtgärder

Trädvård intill bebyggelsen och Lings grav. I övrigt försiktig gallring för att behålla en växtlig skog med ett slutet krontak. Gräsytona klipps regelbundet men vissa bryn i området kan möjligen klippas mer sällan för att gynna floran. Den sandigare lättare jorden gynnar en artrikare flora.

Det bör också övervägas att öppna en del av stranden med anlagd sandstrand och också ordna enklare omklädningsmöjligheter, dusch och toaletter intill den stora gräsytan söder om Lings kulle.

A-F 2. Området runt SAS-byggnaden

Öster om huskroppen finns öppna gräsfält. Dessa består av högt gräs med inslag av torrängsflora med en del ungtallbestånd planterade mot SAS klippta gräsyta. I slänten mot Brunnsviken förekommer ett trädbestånd med 5-6 grövre tallar samt alm, sälg, björk m.fl. lövträd. I södra delen är ädellövskogen tät med yngre lövträd som sluter skogen mellan de äldre grova träden.

Dammen utgrävdes under den militära perioden men ursprungligen var fördjupningen sannolikt en dödisgrop. Vattnet är grundvatten från åsen och av god kvalitet. Omgivningen består av välklippta gräsmattor och mot väster vidtar tallskogen.

I gräsytan förekommer en sandgynnad flora med bl.a. gåsört, jordreva, sandnarv, sandvita (*Bertreroa incana*), kanadabinka (*Conyza canadensis*).

Förbi hela SAS-området går en gång/cykelväg utmed stranden med fina utsikter över sjön.

Bedömning

Trots den nya bebyggelsen som radikalt förändrat område har området bevarat mycket av det kulturhistoriska landskapet och även naturmark med rik fauna och flora.

Mål

Restaurering görs av ursprunglig vegetation utanför anläggningens närmaste omgivning.

Åtgärder

En plan behövs för att skapa/återskapa en parkskog mot Brunnsviken och mot söder som ansluter till den engelska parken vid herrgårdsbyggnaden. Området bör återplanteras med sandgynnade torrbacksarter i de öppna gräsytona vid SAS östra sida för att gynna artmångfalden. Dessa ytor bör slås regelbundet och träd och buskar röjas för att skapa öppna fält.

A-F 3. Området vid Radisson SAS Royal Park hotell

Hotell- och konferensanläggningen byggdes 1991 och omges av de äldre byggnaderna från regementstiden och den herrgårdsliknande byggnaden mot stranden. En gammal knotig lindallé finns bevarad fram till entrén på hotellet.

Norr och öster om nya anläggningen i slutningen mot sjön finns delar av den engelska parken bevarad. Igenväxning pågår med yngre lövträd och buskar som växer in i det gamla parkträdsbeståndet. Mot Frösundaviks lilla empirherrgård vid Brunnsviken är parkområdet mer välskött.

Öster om herrgården utmed Brunnsviken finns en hög moränrygg (De Geer morän) som också är mycket blockrik. Moränryggen är bevuxen med barrblandskog med tall, björk, sälg, ek och alm. En bit upp från stranden finns en äldre terrasserad stig som sannolikt nyttjades före sjösänkningen 1863 men som nu växer igen. Skogspartiet är artrikt med hassel, skogstry, måbär med ris, gräs och örter i fältskiktet.

Söder om De Geer moränen finns en sänka mot sjön med öppna gräsfält och träddungar. Dessa fält växer igen med hög vuxna ogräs som åkertistel, kardborre, ryssgubbe m.fl. och sly.

En bruksväg når här ner från det gamla regementsområdet i väster till strandpromenaden och en bryggplats.

Bedömning

Trots det stora hotellkomplexet finns kultur- och naturmiljöer väl bevarade.

Mål

Skogen på De Geer moränen bör hållas väl sluten som en viktig skogsbiotop för vilt och fågel och som skyddsbarriär mot hotellkomplexet innanför. Sänkan ner mot sjön i söder hålls öppen.

Åtgärder

Röjning av sly och småträdd i brynen och dungen i söder mot sjön. Återkommande slätter i de öppna brynen med borttransport av det slagna gräset.

A-F 4. Hagakullen

Denna kulle vid norra entrén till Hagaparken är vida synlig i omgivningen med sina 72 meter över havet. Från krönet har man utsikt över hela Stor-Stockholm och den tätt trafikerade E4 nedanför i väster. Kullen har ursprungligen varit en mäktig åskulle av Stockholmsåsen men har tagits i anspråk som grustäkt och kvar av åsmaterialet finns en liten rest mot E4;an och en i öster mot Haga där en strandterrass har uteroderats av forna havsvågor på 29 m.ö.h

Kullen har sedan byggts på med tippmassor bl.a. från Klarakvarteren i stadens centrum och är idag 20 meter högre än vad det ursprungliga åskrönet var. En del tall har planterats på sluttningarna men större delen av kullen har invaderats av ogräs från massornas fröbank. Då tippmassorna är mycket näringsrika har detta gynnat arter som brännässlor, hundkex, kvickrot, åkertistel, druvfläder och hallon. Många arter är förvildade arter som tysk lönn, pepparrot, palsternacka, pestskräp, kanadensiskt gullris, parkslide, vresros, såpnejlika m.m. Jätteloka bildar här "små skogar" på nordsidan. I detta ogräsbestånd finns också buskar och snår av nyponarter, tysk lönn, fläder, alm, lönn, lind och hagtorn.

Går man utanför de upptrampade stigarna stöter man ständigt upp harar och råddjur. Fågelrikedomen är stor med många fröätande arter som livnar sig på de frörika ogräsen. Steglits, grönfink, ängsplärläcka och hämpling är vanliga arter.

Liknande höga tippar i regionen har också dragit till sig rariteter som vinterhämpling, snösparv, snösiska och bergläcka.

På grund av den högvuxna snåriga vegetationen är det bara möjligt att ta sig upp hit på de stigar som finns. Området hävdas inte alls idag utan området växer tämligen snabbt igen till ogenomträngliga snår och ungsogar. Krönet av kullen hålls öppet genom det trampslitage som förekommer här.

Bedömning

Kullen är en viktig målpunkt i området med den magnifika utsikten över hela Storstockholm och har en rik flora av kulturgynnade arter som dock försvinner genom igenväxningen. Området har potentiella möjligheter att utvecklas till ett mer attraktivt område i parken samtidigt som värdena för fauna och flora förstärks.

Mål

Området skall utvecklas till en attraktiv utsiktspunkt med karaktären av åskulle med öppen torrbacksvegetation i höjdområdet och med trädgrupper och skogsdungar som omsluter den öppna ängsmarken runt om. Norra slänterna ska kunna utnyttjas för vintersporter.

Åtgärder på kortare sikt:

Röj upp några tydliga stigar upp till toppen. Från parkeringen går idag två branta stigar som på sikt omvandlas till "moderna hålvägar" genom det kraftiga slitaget som blir i den branta backen. Därför anvisas med skyltning en lämpligare väg upp som går lite mer österifrån upp på först resterna av den gamla åsen och sedan upp mot toppen. Denna kan också göras bredare och med snedställda stockar som avleder regnvatten som annars skulle erodera bort stigen på sikt. Brukningsvägen från nordost som nyttjades en gång när tippmassorna lades upp bibehålls öppen. Det öppna området på krönet bör förstöras genom röjning av uppväxande sly och buskage. Även de översta tallarna som skymmer utsikten här uppifrån bör friröjas. Annars är det önskvärt att framförallt den västra sidan får växa igen med slutna skog gärna tallskog dock ej ända upp till toppen. Även i öster i anslutning till den nedanför liggande

barrblandskogen bör slutna skogsbestånd få utvecklas. På sydsidan bör annars ytor lämnas öppna och hävdas med slätterbalk eller andra slätteraggregat medan andra områden gallras i syfte att skapa skogsbestånd. Några områden bör som idag lämnas för fri utveckling vilket så småningom skapar skogsbestånd. Ett selektivt gallrande bör gynna vissa viktigare träd och buskar såsom t.ex. alm, lind, tall, medan tysk lönn, jätteloka m.fl. i det närmast ska utrotas från området.

På nordsidans slutningar bör vegetationen i större utsträckning hållas undan i de stråk som idag är minst igenväxta och skapa möjlighet till vintersport på sikt. Någon stor anläggning med lift ända upp till toppen kan inte komma på fråga eftersom landskapsbilden är mycket viktig. Öppningarna i den igenväxande kullen gynnar dock också faunan och floran i området om ytor också lämnas för utveckling mot skog. I nordväst vid tippens fot finns ett område med äldre skog som är i behov av gallring och som bildar en skyddsbarriär mot backens nedre del. De nedersta partiet av de öppna markerna hävdas ej i dag men bör hävdas med slätter.

Ett gott alternativ är att hela kullen betas med får i kombination med röjning och gallring. Jättelokan (*Heracleum montegazzianum*) måste aktivt bekämpas med årligen återkommande bekämpning tills beståndet är helt utrotat.

Åtgärder på längre sikt.

Som ett dyrare alternativ är att lägga på ytterligare massor på krönet. Detta har två syften. Dels kommer utsikten att bli bättre och krönets form överensstämmer bättre med en åskullens form med en välvd topp, lite högre i söder. Idag ser den märkligt avhuggen ut då höjdpartiet är plant. Detta är viktigt med tanke på att toppen är väl synlig över ett mycket stort område. Dessutom kan det, förutsatt att massorna består av grusmaterial från rullstensåsen, medföra att det också är möjligt att återskapa en flora som hör till den forna åskullen med t.ex. backsippor, tjärblomster, gråfibbla, solvända m.m. Eventuellt skulle därvid massor med fröbank kunna tas från området som idag avbanas för grustäkt inom regionen.

Vid eventuell anläggning av skidbacke bör övervägas att anläggningen exponeras vida över hela norra Stockholmsregionen. En anläggning på toppen och belysning skulle definitivt påverka landskapsbilden negativt. Om åskränet höjs kan dock en anläggning på nordsidan av kullen bättre smälta in i miljön.

H. Hagaparken

Parkområdet är genom den genomtänkta planen för området ett av våra förnämsta och vackraste exempel på ett engelskt parklandskap. Placeringen av byggnader i terrängen har gjorts med hänsyn taget till landskapsbilden med tillvaratagande av de visuella upplevelsorna i landskapsrummen, utblickar, utsiktspunkter, träd och skogsgrupper i landskapet. I sin helhet är området särskilt naturskönt – ett historiskt landskap från Gustav III: s tid. Hagaparken har i alla väsentliga drag bibehållit karaktären som engelsk park från Gustav III: s tid men nu mer än 200 år senare efter anläggningens tillkomst har parkträd och skogsbeståndet utvecklats än mer till de viktiga inslag i miljön som intensionerna var från 1780-talet. I några fall har slutenheten gått för långt för gynnsam utveckling av parkmiljöer och solkrävande enskilda träd. Genom sänkningen av Brunnsviken gick dock en stor del av de anlagda vattenmiljöerna förlorade. Tilltalande är växlingen mellan kulturhistoriskt intressanta byggnader inramade av imponerande parkträd, öppna välhävda gräsytor med utsikt mot intressanta vyer. Mellan dessa vårdade ytor finns höjder klädda med barrdominerade skogspartier med äldre gran och tallbestånd som ger området karaktär och också bidrar till en rik fauna och flora. Området hyser t.ex. stora bestånd av äldre barr- och lövträd som är viktiga för den biologiska

mångfalden. Det finns också restytter av igenväxningskaraktär och m.e.m. igenväxta tippar som är mindre attraktiva. Magnus Piper plan från 1700-talet för områdets utveckling genomfördes bara delvis liksom de planer Gustav III hade med byggnation av stall, väderkvarn och slott m.m. I Pipers plan fanns också flera siktstråk utritade i terrängen för att synliggöra intressanta byggnader m.m. i området och ge fina utsikter från höjderna. I dag är det svårt att skönja dessa siktgator. Det betydligt öppnare landskapet på 1700-talet har ju särskilt på höjdområdena slutit sig till tätare skog eller skogspark

Området är ett av de klassiska utflyktsmålen för promenader och picknick intill stenstaden i Stockholm och Solna. De stora välansade gräsytorna - pelouserna - lockar särskilt som målpunkter. Vegetationens artsammansättning har förändrats kraftigt sedan 1859 (Thedenius) och utarmats på arter som hörde till såväl skogs- ängs- och beteslandskap sannolikt beroende på upphörd hävd och den gödselpåverkan som på olika sätt påverkar floran idag

Bedömning

Det historiska landskapets viktigaste målpunkter är pelouserna vid Haga södra grindar och nedanför Koppartälten, Haga slott, Gustav III:s paviljong, slottsruinen, ekotemplet, kinesiska templet, promenadstråken med bokskog, alléer, strandkontakter, utsikterna från Grottberget, Kungliga begravningsplatsen, Gamla Haga. Utöver dessa nämnda målpunkter finns ytterligare en rad kulturhistoriskt intressanta och tilltalande byggnader.

Särskilda värdekärnor för den biologiska mångfalden är skogpartierna på åsen söder om Haga Norra grindar, Grottbergets hässlen och tallskogar, bokbeståndet vid Annerokullen, Slottskullens lövskogar och hässlen, alléerna med grova äldre lövträd samt kullens mycket grova äldre tallar.

Hagaparken utgör den bäst bevarade delen av den Gustavianska parken som omfattar hela Brunnsvikenområdet och där själva sjön sammanbinder området till en helhet. Skötseln bör således inriktas på denna helhet med bl.a. stor hänsyn till utsikter och vattenkontakt över ett parkområde som sträcker sig runt hela sjön och samtidigt söker avskärma området som ett opåverkat grönområde där omkringliggande störande stadsmiljöers störningar begränsas.

Mål

Att bevara den Gustavianska tidens prägel i området med bebyggelse och engelsk park. Området skall vara Stockholmsregionens självklara utflyktsmål för promenader, cykelåkning, picknickar och natur- och kulturupplevelser. Största vikt tillmäts landskapsbilden vid vård av vegetation och anläggningar. Skyltning inom Hagaparken skall vara diskret men entréerna till parken skall samtidigt vara viktiga informationscentraler.

Inriktning på åtgärderna

Området skall vårdas som engelsk park med väl hävdade parkområden omväxlande med naturområden där endast försiktiga föryngringsgallringar tillåts. En del av de Piperska siktlinjerna kan återskapas om de inte får karaktär av "kraftledningsgata" i skogsbestånden. Området skall som det nu är vara en folkpark med möjligheter till avkoppling i lugn och trygg miljö. Aktiviteter som solbad, picknick, lek, promenader och motion men också tillfälliga organiserade kultur- och friluftsevenemang skall möjliggöras, dock utan att långsiktigt skada park och natur. Service i form av restauranger, kaféer, toaletter och återvinningsstationer skall vara väl utbyggda. Området skall avskärmats från buller och visuella störningar från omgivningen. Entréerna är viktiga och skulle förstärkas med informationscentraler vid grindarna. Vid södra infarten finns grindstugor lämpade för bemannad informationscentral. Vid norra infarten bör något mindre hus anläggas för dylik verksamhet nära parkeringen eller inhytt i befintliga hus vid värdshuset vid Koppartälten.

För att nå dessa målpunkter finns idag ett väl utvecklat system av gång- och cykelvägar och stigar av varierande bredd och standard. De större vägarna bör namnges med diskreta standardiserade skyltar och kartor och diskreta skyltar bör finna vid de viktigaste målpunkterna.

Åtgärder

I följande skötselplaner för delområdena har skogsområdena delats in efter det vårdprogram som Statens Fastighetsverk tagit fram 1995 och kompletterats med beskrivningar av övriga delar av parken. I vårdprogrammet finns historiken och vegetationen utförligt beskriven av landskapsarkitekt Camilla Gyllang, Rein Mattsson m.fl. Vi författare till den här skötselplanen delar i väsentliga drag de bedömningar av skötsel som föreslås i vårdprogrammet. I denna skötselplan framläggs därför åtgärdsförslagen mer sammanfattande men i några fall gör vi avvikande bedömningar angående de lämpligaste åtgärderna. Inför varje års skogsavverkningar, gallringar och röjningar upprättas en plan som bör vara möjlig för granskning i en expertgrupp för NSP.

Litteratur

Hagaparkens natur- och kulturvärden har skildrats i åtskilliga sammanhang. Den viktigaste vägledningen för skötseln av detta område som vi tagit del av är det ovan nämnda vårdprogrammet.

Statens Fastighetsverk 1995: Vårdprogram för naturmarken i Hagaparken. Del I: Beskrivning, mål och åtgärder. Del: II Skötselåtgärder för delområdena.

Olausson, Magnus.1993: Den engelska parken i Sverige under Gustaviansk tid. Piper Press, Stockholm

Bauer Walter 1982: Hagaparken, inventering och vägledning för vård av mark och vegetation. Byggnadsstyrelsen. Stockholm

Kommittén för den Gustavianska Parken och Haga Brunnsvikens Vänner. 2005-02-24. Slutdiskussion om Gustavianska Parkens skötsel. Protokoll 4 s.

H1. Skogsområde öster om Hagakullen

Området gränsar till den av tippmassor uppbyggda kullen, Hagakullen 72 m.ö.h. Östsidan och slutningen ligger delvis på åsmaterial ner mot den lokala vägen förbi växthusen upp mot Frösundavik och hyser en mer eller mindre sluten skog. Kännetecknande är ett stort antal grova tallar men också inslag av björk, ädla lövträd och hasselbestånd. Mot norr går berg delvis i dagen och underlaget domineras i övrigt av morän. Barrträdsinslaget är dominerande med äldre tall och granskog. I fältskiktet blir inslaget av blåbärsris större. Ek och björk förekommer. I det nordligaste partiet mot Frösundavik återkommer lövträden. I skogen finns spår av den militära verksamheten med stängsel och betongfundament m.m.

Bedömning

De grova äldre tallarna är viktiga inslag i skogen och barrskogen i norr utgör skog med lång kontinuitet med stabila skogsekosystem med varierad flora och fauna. Önskvärt är att även de sydligare delarna sluts till blandskog förutom de gläntor som finns närmast vägen i öster. Floran är tämligen rik med visst inslag av kväveälskande arter. En mer genuin skogsmarksflora uppträder i den norra delen.

Mål

Sluttningarna av Hagakullen bildar en flerskiktad barrdominerad skog med successivt större inslag av lövträd ner mot vägen och med överståndare av grova tallar. De gläntor som finns i de nedersta partierna bevaras öppna.

Åtgärder

Sluttningarna gallras för att uppnå olikåldrighet och gynnande av barrträden på högre nivåer med successiv övergång till lövträdsgrupper och hasselbestånd i sluttningarna närmast vägen. Äldre tallar, björkar och ädla lövträd sparas och gynnas i gallringar och röjningarna. Granplantor i bestånden sparas och gynnas. I norr där granen finns gynnas förnyring genom försiktiga gallringar. De små gläntorna som finns intill vägen bibehålls genom återkommande sly- och fältskikt-röjningar med bortförande av ris och gräs. Längst i norr bör skogen gallras för utveckling mot högstammig lövskog med bl.a. sälg, björk och ädla lövträd. Granen i den mån den kan etablera sig här bör gynnas.

H2. Skogsområdet mellan Haga och Frösundavik.

Detta skogsparti bildar tydlig avgränsning mellan Frösundaviks hotellområde och den egentliga Hagaparken. I västra delen hör den ihop med den barrdominerade skogen men skogsområdet utgörs av ett högläntare område med stora områden med berghällar i dagen och branta sluttningar både mot norr och söder. Området är delvis hårt avverkat med unga tallbestånd och mycket inväxande ung lövskog men det finns även här gott om grova tallar, varav några är mycket grova och gamla som t.ex. några tallar i sluttningen strax ovan husen vid Frösundavik. I de nordvända höjdlägena är blåbärsriset dominerande medan fältskiktet i övrigt domineras av gräs eller är fältskikt-löst med undantag på våren då sipporna blommar. Mot bebyggelsen i Frösundavik övergår skogen i ren lövskog med ädla lövträd och sälg. Även i de östra partierna i sluttningarna mot Brunnsviken är lövinslaget stort. Floran är i övrigt trivial med några inslag av s.k. parkrymlingar som krollilja, snöbär m.fl. Spår av tidigare verksamheter, antagligen från militära övningar, finns med betongrester från husgrunder, skyltar och befästningar. Vissa utsiktspunkter har sliten vegetation och spår av eldplatser och skräp. Stigarna i området är få och små förutom en större stig i norr ovanför bebyggelsen vid Frösundaviksområdet.

Bedömning

Området är idag ett område som inte är särskilt attraktivt för friluftslivet beroende på avverkningar och igenväxningsytor blandat med finare skogsbestånd. Skogen har en viktig funktion som refugium för störningskänsligare arter då relativt få människor rör sig här. Ingen speciell målpunkt i området kan pekats ut, men barrskogen är delvis attraktiv för strövande. Potentiellt finns möjligheter till att området utvecklas till ett mycket värdefullt skogsbestånd med biologisk mångfald.

Mål

Skogsområdet utvecklas till barrskog i de högre delarna med en bård av lövskog i brynen mot norr och öster. Stort inslag finns med äldre grova barrträd och död ved. Fältskiktet består av blåbärsdominerade skogstyper i höjdlägena och gräs och örtrika lövskogstyper i de lägsta partierna.

Åtgärder

Skogen behöver gallras för att ett flerskiktat skogsbestånd ska utvecklas och ge god stamutveckling även på lövträden i norr. Granen gynnas på nordsidan av bergskränet och i västra delen av skogspartiet. Fältskiktets ska gynnas genom slyröjning. En del av spåren från tidigare verksamheter bör rensas upp.

H3. Haga Norra grindar vid värdshuset och växthuset

Framför allt mer långväga besökare nalkas parken via Haga Norra grindar, eftersom det finns möjlighet till parkering här utanför entrén. Promenadvägen genom grinden leder rakt in i den attraktiva parkmiljön med skogsklädda omgivningar med ett flertal särskilt viktiga miljöträd redan vid entrén. Bebyggelsen här bl.a. värdshuset, Koppartälten öster om entrén omramas av öppna ytor – grusplaner, klippta gräsytor med spridda träd av ek, ask, lind, ädelgran m.fl. Planteringar med buskar och rabatter med perenner bidrar till området tilltalande karaktär. En hagtornshäck avskärmar området med odlingar och växthus från vägen som löper i väst-östlig riktning mot båthamnen vid Brunnsviken. Norr därom finns växthusen med bl.a. Fjärilshuset, öppna gräsytor och frilandsodlingar med växter för avsalu. I västra delen finns kontorsbyggnader m.m. inramade av äldre parkträd. Norr och öster om växthusen vidtar vidsträckta gräsytor och odlingsytor som avgränsas mot skogsområdet norr därom (H 2) med trädgrupper med bl.a. ek, ask och björk. Flera torrträd av ek finns här också. På ”baksidan” av växthusen och bebyggelsen finns arbetsytor med upplagsytor för park och trädgårdsavfall m.m. I östra delen finns också grund damm grävd där groddjur och vatteninsekter förekommer periodvis. Området nyttjas för naturstudier med bl.a. skyltar som visar olika trädslag i den östligaste delen.

Bedömning

Gångbron och infartsvägarna vid Haga norra grindar är trots den bullerstörda miljön tilltalande. Området utgör ett viktigt entré- och målområde för besökare med värdshus, växthus och fjärilshus samt Pelousen och Koppartälten inom räckhåll. Negativt är att området inte är helt bilfritt med mindre attraktiva parkeringslösningar intill bebyggelsen. Arbetsytorna och upplagsytorna för kompostering och upplagg av trädgårdsavfall är också mindre positiva inslag i miljön.

Mål

Området skall utgöra en attraktiv entré och ett serviceområde för hela Hagaparken. Bebyggelsen med värdshuset och olika servicebyggnaderna omgärdas av välskött park med tillvaratagande av områdets trädbestånd och med planteringar och klippta gräsytor runt de befintliga anläggningarna. Området norr om vägen mot småbåtsbryggan med Övre Haga, Fjärilshuset och Haga trädgård omges av odlingsytor och öppna artrika gräsmarker och träd och grupper av ädla lövträd.

Åtgärder

Området sköts intensivt som park med normal parkskötsel av träd, buskar och planteringar och klippta gräsytor. De öppna gräsytorerna öster om växthusen slås och hävdas med efterbete av betesdjur. Ytterligare åtgärder för att skapa attraktiva dammiljöer för groddjur och vatteninsekter bör övervägas. En bättre struktur bör skapas på det arbetsområde där trädgårdsavfall med m.m. tas om hand.

H4. Slottskullen

Slottskullen benämns det höjdparti som sträcker sig öster om entréområdet vid Haga norra och nordost om Pelousen och som huvudsakligen består av ett mer eller mindre slutet trädskikt. Mitt i detta område finns grunden till det ofullbordade slott som Gustav III avsåg att bygga här. Endast ruinens östra del är synlig från omgivande öppna marker och gångstråk. Själva ruinområdet är i stort friröjt från uppväxande träd och buskar men små trädplantor hotar spränga de gamla murarna. Ruinens plana källargolv är skräpigt efter grillfester och liknande. Ruinen omges av mer eller mindre slutna trädbestånd i övrigt, där lind, hägg, hassel och enstaka ek ingår. De norra sluttningarna består av parkartad gles skog med tallar, ekar m.fl. lövträd upp till 100 år gamla. Vitsippor dominerar helt i vårfloran. Krönet på kullen med

sluttning mot småbåtshamnen i nordost är uppfyllt med en tipp för jordmassor som koloniserar av sly, höga gräs och ruderväxter som kärs, pestskräp, skelört, renfana och nässlor. Mot sydost där morän och berg i dagen tar vid finns ett gles trädbestånd med krokiga ekar, björkar och enstaka tallar. Sluttningarna mot Pelousen består av mer parkartade ek-hasselpartier medan de södra sluttningar övergår i en gles ek-hasselskog som har stora drag kvar av löväng med åtskilliga äldre ädla lövträd, främst ekar.

Här finns också död ved i form av högstubbar och döda grova nedfallna grenar.

Här är örtrikedomen stor på våren med främst vitsippor. Mot den instängslade delen av nuvarande slottsparken och också mot nordost finns dungar med högstammiga ädla lövträd som lind, alm, ask och lönn. Här finns också några större blåsippbestånd i en tämligen örtrik del av Hagaparken.

Bedömning

Slottskullen med dess parkartade trädbestånd och lövängslika ek-hasselbestånd har en mycket stor betydelse för upplevelsen av den engelska parkmiljön runt paviljong, slott m.fl. kulturhistoriskt värdefulla byggnader då den från alla håll inramar de öppna ytorna med sin bebyggelse. Slottsruinen i mitten är en intressant målpunkt som överraskar besökaren eftersom den omges av tätare trädbestånd från alla håll utom från sydost. Det stora öppna området på krönet som består av tippmassor är ett avvikande och störande inslag. Området hyser en rik fågelfauna med olika sångare, stenkäck och nötkräka.

Mål

Slottskullen omsluts av trädbestånd som successivt sluts mot kullens mitt och slottsruinens närmaste omgivning. Endast mot sydost skall slottsruinens murar vara väl synliga från de omgivande öppna markerna. Slottsruinens murar skall i övrigt vara fria från buskar och träd. Tall skall dominera skogen i de höglänta partierna och på nordsluttningen, medan ekar i glesa bestånd dominerar de sydexponerade delarna. Ek-hasselbeståndets lövängskaraktär vårdas och utvecklas.

Åtgärder

En gradvis övergång eftersträvas från finparksskötsel intill stigar och öppna ytor upp till ytor med naturmarkskaraktär. Den gamla masstippens gräs- och ogräsmarker bör tillåtas växa igen med de lövträd som här kommer spontant men också påskyndas genom att aktivt planteras igen. Öppna ytor kan sparas på krönet för att ge utsikt och överblick mot slottsruinen. Dessa ytor bör då slås varvid höet tas tillvara och avlägsnas. De tätare delarna av skogen gallras och slyröjs för att bibehålla ett örtrikt fåltskikt. Döda träd och döda grenar som inte avsevärt påverkar parkens skönhetsvärden intill stigar och gräsytor bör få stå kvar i bestånden eller bara flyttas korta sträckor. I de tätaste hasselbestånden behövs utglesningar av "buketterna" för att gynna fåltskiktets arter. För att utveckla lövängskaraktären behövs årlig fagning och slåtter.

Slottsruinen hålls städad. Om den skall vara tillgänglig bör en bättre och säkrare stige/trappa än den nuvarande anläggas.

H5. Parken omkring Haga slott och Gustav III:s paviljong

Denna till största del öppna del av parken inrymmer många målpunkter i den kulturhistoriskt intressanta miljön vid Haga med Haga slott, Gustav III:s paviljong, ekotemplet m.m. Parklandskapet tillskapades på Gustav III:s tid av Fredrik Magnus Piper vilket innebar förflyttning av jordmassor med utfyllnader, planteringar av träd m.m. Ursprungligen var strandkonturen annorlunda med de små kullarna närmast Brunnsviken som öar. Genom sänkningen av Brunnsviken och utfyllnader har dessa öar bundits samma med övriga Haga med öppna gräsytor i de f.d. grunda sunden och vikarna. De f.d. öarnas – kullarnas vegetation består oftast av trädgrupper med bl.a. mycket gamla lindar, men alla slags lövträd finns

representerade. Intill stranden finns glesa grupper av glasbjörkar och alar och några enstaka tallar. Intill byggnaderna finns ett mer varierat trädbestånd med en del främmande trädslag såsom bok och hästkastanj, men framförallt dominerar lindarna både som solitärer och som alléträd. De öppna ytorna hävdas som klippta gräsmattor eller slättermark. I parkmiljön intill de kulturhistoriskt intressanta byggnaderna och monumenten är skötseln intensiv med bl.a. "lövräfsning" (lövblås). Strandzonen är däremot mindre väl hävdad med slyuppslag, högt gräs intill strandkanten eller vassbälte. Vassbältet är i allmänhet mycket smalt. Karaktäristiska inslag i parkmiljön är här också de stora flyttblocken och den blockiga de Geer-moränen som bildar en kulle mot Brunnsviken.

Bedömning

Området utgör en av de förnämsta värdekärnorna inom NSP och Hagaområdet är i sin helhet ett mycket attraktivt område både för naturupplevelser och för upplevelser av kulturvärden. Den strandnära kontakten mot Brunnsviken är också en viktig, berikande tillgång.

Mål

Området bevarar det gustavianska kulturarvet med bebyggelsen och den öppna karaktären som engelsk park. Samtidigt utgör det ett rekreativt område med goda möjligheter till promenader, vila, utblickar över Brunnsviken och naturupplevelser med fågelsång och rik flora.

Åtgärder

Hela området vårdas som park med trädvård och hävd av gräsytor och backar med gräsklippning, slätter och/eller med fårbeta. Fördelen med fårbetet är att även gläntor i skogsbestånden och strandzonen blir bättre hävdade. Flera betesfällor måste dock finnas för att tillgängligheten till de öppna backarna lämpade för picknick m.m. inte avsevärt försämras. En del lite större trädungar – lundpartier - gallras för att gynna trädutvecklingen. Vass bör röjas för fri sikt över vattenytan men några partier sparas av hänsyn till sjöfågelhäckningar (sothöna, skäggdopping). Ett främmande inslag i parkmiljön är småbåtshamnen med angränsande båtuppläggning. Anläggningen är dock liten och sköts väl med bl.a. båtkaPELL i diskret grön färg som gör intrånget litet. På sikt bör diskuteras anläggningens fortsatta existens. Den bör dock ej utökas.

Åtgärder på längre sikt: Inom strandområdets låga gräsytor finns goda möjligheter att återskapa dammanläggningar eller kanaler med omgivande våtmarker på samma sätt som var ideal på 1700-talet. Sådana miljöer skulle ha mycket stort värde för vattenlevande organismer såsom doppingar, groddjur och vatteninsekter. Ett särskilt program för dylika vattenmiljöer bör utformas.

H6. (Stora) Pelousen

Detta område hör till det i särklass mest besökta området i Hagaparken. Den stora välansade gräsytan, Pelousen, breder ut sig som en skovelformad sluttning ner mot viken i Brunnsviken och omramas av kullarna med skog och parkvägar med trädalléer i brynzonen. Överst i backen vid entréområdet från Haga Norra tronar Koppartälten med servering, toaletter och annan service. Utsikten mot Brunnsviken och stadens bebyggelse i fjärran är tilltalande. Under en varm sommardag kan hela Pelousen fyllas av solbadande besökare från när och fjärran. Ytorna inbjuder till allehanda spel och lekar, picknick, grillning eller bara en stunds avkoppling i gröngräset. Pelousen är också det självklara stället för t.ex. sångevenemang och dylikt.

Problem finns att hålla den intensivt använda gräsytan fräsch och slitstark och gräsytan fri från nedskräpning. Alltför hårt slitage och märken av engångsgrillar är ett bekymmer. Pelousens närmaste omgivning utsätts också av påverkan från toalettbesök i det fria av både

hundar och folk. I gräsyntans nedre del framspringer ytligt grundvatten och bildar ett fuktstråk med ohävdad gräsvegetation. Strandzonen mot viken består av en anlagd sandstrand och i viken finns också några konstskapade öar som utnyttjas av traktens sjöfåglar såsom gräsand, knölsvan, kanadagås och skäggdopping. En riktig källa (Haga källa) bryter också fram nedanför Grottberget intill stranden av Brunnsviken.

Bedömning

Pelousen med dess omramning av park och natur har starka traditioner som plats för folkliv och folkfest och utgör sannolikt, tillsammans med södra Djurgården, Stockholmstraktens attraktivaste område för ”utflykter i det gröna”. Området är också väl avskilt från E4: ans buller som stör en stor del av den västra delen av parken i övrigt.. Även strandzonen mot viken är dåligt hävdad. I viken finns också små öar som är skyddade tillhåll för bl.a. änder, gäss och häger. Sandstranden bör inte utnyttjas för bad.

Mål

Områdets karaktär som välskött gräsmatta omramad av alléer och skogsklädda kullar och med utsikter mot Brunnsviken och det historiska landskapet intill bevaras.

Åtgärder

Området sköts intensivt för att bevara gräsyntornas attraktion för det folkliv som är här i dag. Det betyder ofta återkommande klippning, skräpplockning och lagning av gräsyntan. Även det fuktigare nu ohävdade grässtråket i nedre delen av pelousen hävdas med slätterbalk el. dylikt. Även de närliggande parkmiljöerna måste skötas intensivt bl.a. med slätter och skräpplockning. Fler stationer med källsortering och toaletter anläggs diskret i Pelousens närhet. Sannolikt hjälper inte dessa åtgärder för ett långsiktigt bevarande av områdets kvaliteter. En viss tillsyn från parkvakt med befogenheter att beivra överträdelser behövs särskilt här där så mycket folk samlas.

H7. Grusåsen

Området sträcker sig från entréområdet vid Haga Norra grindar och söderut intill E4: an ner till f.d. Linvävartorpet och den öppna gräsynta som utgör en återställd del av åsen efter avslutad täktverksamhet. Åsen består av en tämligen opåverkad, helt skogsklädd långsträckt rygg av Stockholmsåsen, där på åsryggens smalaste delar åsmaterial i form av sten och block blottas i markytan. Bortsett från ett planterat c: a 40-årigt, delvis gallrat tallbestånd (**a**) i söder är skogen gammal. Fältskiktet är magert med kruståtel, ganska mycket björkpyrola och något lundgröe. Särskilt beståndet av äldre tallar är imponerande men även mycket stora granar finns. Uppskattningsvis är en del träd 150 – 250 år gamla. En av de största granarna i hela Nationalstadsparken står intill gång- och cykelvägen mitt emot spåren efter Gustav III:s tilltänkta stallbyggnader. Öster om nyssnämnda tallplantering finns en ca 30-40-årig anlagd och röjd ekföryngring. Skogpartierna i norr och på östslutningen har sannolikt lång skoglig kontinuitet med ett välutvecklat fältskikt med ris och örter och bottenskikt med mossor. Lövträdsinslaget är stort med björk, rönn, enstaka hassel och ek. På krönet av åsen, som sannolikt haft en öppnare karaktär, finns ett bestånd av lågvuxna krumma ekar (**b**) och här är fältskiktet sparsamt. I nordväst på slutningen ut mot motorvägen finns ett slutet, enhetligt jämnårigt granbestånd (**c**) uppskattningsvis 80-90- årigt. I fältskiktet dominerar blåbärsris. Särskilt mot E4:an finns åtskilliga döda torrallar. I ljusluggar finns rikliga uppslag av rönn. Söder om ovannämnda ungtallbestånd bildar ett yngre, ca 10-årigt dito bård mot detta. I brynen i söder finns också ett bestånd av äldre lövträd med främst ekar, lönn och en avenbok. Flera mindre stigar löper igenom området men störs av bullret från motorvägen på åsens västsida. Skogen utgör en barriär mot motorvägen och skyddar bl.a. Pelousen från buller.

Bedömning

Skogen har stor betydelse för den biologiska mångfalden främst det gamla tallbeståndet, men hyser också en genuin barrskogsfauna i övrigt. Naturupplevelsen störs av motorvägens bullermatta.

Mål

Barrdominerad skog med överståndare av grova granar och tallar.

Åtgärder

Alternativ 1: På kort sikt, kanske upp till 20 år, bör inga åtgärder göras i den äldre skogen, vilket innebär att skogen antar en mer naturskogsliknande prägel med mera torrakor, vindfällan och död ved vilket gynnar den biologiska mångfalden. Ej heller den igenväxande marken med hassel och bl.a. lövträd i nordväst bör åtgärdas. Dessa marker kommer så sakteliga övergå till granskog som så småningom bör gallras för att åstadkomma en flerskiktad skog.

Alternativ 2: Att mer kontinuerligt gallra skogen för att åstadkomma en föryngring med bl.a. gran i granbestånden och gran även i tallbestånden och i övrigt gynna de äldre ekarna genom frihuggningar. De äldsta träden bör få stå kvar och dö på plats. Den likåldriga granskogen på västsidan (**b**) borde snarast gallras försiktigt för att gynna en föryngring. Stor risk finns dock för omfattande vindfällan. Likaså bör den 40-åriga tallskogen (**a**) inom en relativt snar framtid gallras relativt hårt för att gynna andra trädslags utveckling i beståndet. Särskilt granplantorna bör gynnas här. Gallringarna och röjningarna bör upprepas relativt ofta uppskattningsvis vart 5:e – 10:e år.

Sannolikt påverkas skogsbestånden intill motorvägen av avgaserna men utgör samtidigt ett filter och skydd för intilliggande skog längre bort från motorvägen. Skogen bör därför ej avverkas utan stå kvar även om många döda träd ingår i beståndet.

H8. Grottkullen

Grottberget stupar brant mot Brunnsviken i öster men består av tämligen flacka partier i väster och söder. Namnet är uppkallat efter den grotta som mynnar ut mot Brunnsviken. Grottunneln utgör fortsättningen av ett lodrätt bergschakt från toppen av berget. Syftet med tunnelbygget var att kunna driva upp vatten med hjälp av vindkraft till de bevattningsanläggningar som erfordrades till det stallbyggnadsprojekt från Gustav III:s tid som inte blev fullbordat. Skyltar finns uppsatta vid grottans mynning och vid den närbelägna källan intill Brunnsvikens strand. Idag finns bara bergschaktet kvar omgivet av ett gunnebostängsel. Från bergets krön intill stupet är vyn magnifik över Brunnsvikenområdet och Norra Stockholm med utsikt t.ex. mot Naturhistoriska riksmuseet och gasklockan vid Värtan. Krönet är en bergsklack med mager tallskog och spridd krattek. I höjdpartiets västra och södra delar står talldominerad barrskog med inslag av gran, rönn, ek och björk. Längre ner på sluttningarna vidtar högstammig tallskog med alltmer tilltagande inblandning av ek och björk. Fläckvisa mattor av vitsippor tilltar i mängd, medan harsyran håller sig kvar i barrskogsskuggan. I de nedre partierna tar så småningom lövträdsinslaget över med ett buskskikt av hassel i ett parkartat bestånd. I norra delen och västerut mot den breda gång- och cykelvägen som begränsar Grottberget mot grusåsen dominerar högstammig barrskog med visst inslag av björk och ek. Flera öppningar i skogen finns, bl.a. en öppen plats som hävdas som äng med solitära ekar och granar. Vidare finns ett tippområde med uppväxande sly och förvildade trädgårdsväxter, tillsammans med nässlor, tistlar m.fl. rudratväxter, omkransat av tall och ung björk. Hela det nedre skogspartiet är parkartat med tämligen glest trädskikt men med främst grova till mycket grova högstammiga tallar. Fältskiktet präglas av kärs, fläckvisa bestånd av svalört, nejlikrot samt ”tussar” av lundgröe. Fågellivet är rikt med vanliga arter som korsnäbbar, koltrast, talgoxe, blåmes, rödhake, större hackspett, gröngöling, kungsfågel, bofink samt stenknäck, den

sistnämnda mindre vanlig men med ganska stark stam i Nationalstadsparken. Ett flertal stigar löper genom området och skogen utnyttjas flitigt för promenader med eller utan hund. Området skäms lite av ett stort graffitimålat stenblock samt spår av uteliggare.

Bedömning

Området är omväxlande och tilltalande och mycket strövvänligt. Skogen har också stora värden som äldre barrblandskog för faunan och floran. Området med tippmassor bryter av mot skogen i övrigt medan den andra öppna svackan i terrängen utgör en mycket vacker glänta i skogen med stora möjligheter att se vilt och fågel. Runt bergets utsiktspunkter är slitaget stort.

Mål

Grottberget i sin helhet består av barrdominerad skog i de högre centrala delarna medan sydslänternas nedre delar har karaktären av parkartad luckig, ädellövskog med ek och hassel. Ingen bebyggelse skall finnas med ev. undantag av en kvarnbyggnad vid bergsschaktet på toppen av berget.

Åtgärder

Skogens översta partier gallras med syfte att föryngra barrskogen. Det finns både tall- och granföryngring i dag som möjliggör en flerskiktad skog på sikt. Det äldre tallbeståndet värnas medan de nedre delarna av slutningarna i främst söder och sydväst utvecklas till ek-hasselskog med friröjande av ek i alltför täta ekbestånd. Viktigt är att bibehålla viss skugga från träden i branten för gynnande av en tämligen rik flora med ormbunkar och mossor. Bergschaktet på bergskränet utgör en fara utan stängsel. På sikt borde övervägas att i stället för stängslet anlägga en kvam eller hellre flytta hit en äldre vindmølla, som täcker schaktet, (i första hand i avsikt att ersätta stängslets funktion och dölja schaktet, i andra hand för att pumpa vatten enligt Gustav III:s ursprungliga plan, dock med i kvarnbyggnaden dold modern vattenpump). För att undvika allt för stort slitage på krönet av berget kan tydligare stigmarkeringar göras till den bästa utsiktspunkten. På området med tippmassor bör ny skog anläggas, helst barrskog, dock med inslag av de lövträd som börjat etablera sig. Samtidigt gräs- och slyröjs ytan regelbundet för att så småningom bara bestå av mindre men mer attraktiva gläntor i den uppväxande skogen. Årlig slåtter av ängsytan.

H9. Grässlätten väster om Finnstugan

Området består till största delen av öppen gräsyta som gestaltats efter de stora ingrepp som gjordes i samband med E 4:ans breddning och utbrytning av åsmaterialet från Stockholmsåsen. Bullervallar har skapats mot E 4 med c:a 10 år gamla tallplanteringar. I anslutning till underfarten vid Norra kyrkogården har en halvcirkelformad entrémiljö skapats med trappor och grusväg kring en öppen gräsyta med några ekplantor. I kanten av tallplanteringarna har slån, lind och hassel planterats. Små trädgrupper finns planterade i utkanten av den öppna gräsytan i norr med hassel, lind, lönn och ek. Dessa partier ligger strax söder om det gamla brynet, som nu efter åsens återställande ligger lägre än de nyplanterade kullarna. I det nordöstra hörnet står en avenbok. Intill E4:ans cykelväg finns en bård med tall, ask och lind och här har också planteringar gjorts med bl.a. avsikt att komplettera trädbeståndet och för att skapa en brynzon. De anlagda gräsyterna är tämligen artfattiga. Området är trots vidtagna åtgärder tämligen bullerstört och lockar inte som de andra gräsyterna till rekreation.

Bedömning

Området har ännu ej efter nyanläggningen utvecklats till en attraktiv del av parken. På sikt kan det bli attraktivt med nuvarande plan. Den öppna karaktären är viktig för landskapsbilden och omges av tilldragande trädbärande marker och alléträd intill den stora parkvägen i öster.

Risk finns att de nya trädplanteringarna på sikt skuggar ut det gamla brynet. Då området tidigare dominerats av flora och fauna gynnad av det torra sandiga åsmaterialet bör sådana biotopelement i någon mån tillskapas genom att hålla de solbelysta sydslutningarna öppna och i god hävd.

Mål

En öppen parkyta som mot E4 avskärmas med skyddande tallskog och den öppna gräsytan uppbruten med ett fåtal trädgångar eller solitära lövträd. Gräsytor ska bestå av magra örtrika torrbacksbetonade områden.

Åtgärder

Den plan som gjorts för att göra området attraktivt fullföljs. Hänsyn bör tas till brynzonen mot åsen så att de nyplanterade träden inte skuggar dessa träd. Särskild hänsyn bör tas även till avenboken.

I de öppna här tämligen magra gräsytor bör fältfloran förstärkas med insådd och inplanteringar av torrbacksflora som hävdas genom slåtter med avlägsnande av höet. Särskilt i de dåligt bevuxna sydvända sluttningarna skall floran förstärkas. Vid behov skall sandiga jordar påföras för att gynna floran och de insekter som trivs i denna miljö. Efter slåtter ska området beteshävdas helst med får.

H10. Parkområdet Finnstugan – Vasaslätten

Området består av det öppna och halvöppna parkområdet centralt i Haga som omges av Grottkullens skogsbestånd i norr, Annerokullens bokskogsslätt i sydväst och skogsområdet vid Gamla Haga i söder. Trädbestånden tätnar successivt mot de omgivande kullarna och är omväxlande med lärkbestånd, bokbestånd, lindbestånd, lindalléer och även hassel förekommer. Så gott som alla träd har uppnått ansevärd ålder. Särskilt längs den böjda vägen sydväst om Vasaslättns kafé finns mycket grova hasslar. Just söder om Finnstugan står en allé av grov lärk löpande åt väster. Ett ca 50-årigt bokbestånd om ca 25 träd är planterade i plogform med spetsen mot nordväst. Intill en gräsklädd glänta står två mycket yviga och höga granar, några grova tallar samt lite hassel.

Mellan trädbestånden finns välskötta gräsytor eller gräsytor som slås mer sällan, skuggiga platser eller solbelysta. Finnstugan, med exteriörer från 1800-talets början, och omgivande trädgård och Vasaslättns lilla kafé, i skuggan av gamla lindar, smälter väl in i miljön. Området är mycket fågelrikt med bl.a. stenknäck, kattuggla, grönsångare, svarthätta och gröngöling. I en fuktäng växer bl.a. kungsängslilja.

Bedömning

Området är mycket naturskönt med möjligheter till rika naturupplevelser. Den biologiska mångfalden är stor i det artrika gamla trädbeståndet. Variationen mellan solbelysta och skuggiga ytor bidrar också till mångfalden. Byggnaderna och de anlagda trädbestånden utgör en del av kulturmiljövärdena och trädbeståndens variation skapar spänning och omväxling. Genom åren har dock trädbeståndet slitits alltmer. Området har också kompletterats med trädplanteringar med idéer som avviker från engelska parken ideal. En rad med lärkträd hör till ett mer sentillkommit tillskott till parkmiljön t.ex. Genom sina imponerande dimensioner utgör de ändå ett attraktivt inslag i parken och bör kunna utvecklas ytterligare många år innan de bör avverkas av åldersskäl. Ytterligare främmande trädslag och genetiskt främmande material förekommer vilka man bör överväga att successivt avveckla. De gräsytor, pelouser som finns här bör kunna utökas men ytterligare ytor som sköts intensivt i syfte att bli attraktiva för picknick och dylikt.

Källsorteringsstation finns och toalett, men borde vara bättre dimensionerade för den stora besöksströmmen i området.

Mål

Området utgör ett naturskönt centralt parkstråk med öppna gräsytor och parkartade skogsbryn med ädla lövträd.

Åtgärder

Vartefter trädbeståndet åldras tättnar trädbestånden. Med hänsyn till kontinuitet i områdets karaktär som halvsluten till halvöppen park bör en mycket försiktig avverkning göras i syfte att skapa betingelser för rekryteringsträd och för fältskiktsfloran som missgynnas av alltför mörka skogspartier. Vissa brynmarker och halvöppna områden hävdas inte tillräckligt idag och inväxt av högväxta arter som hundkåx, nässlor, kardborre och gråbo förekommer. För att gynna en mer attraktiv örtflora bör dessa bryn slås årligen och höet forslas bort. Små kompostytor med multnande gräs och löv gynnar faunan. Viktigt att det finns kortklippta gräsytor för allmänhetens möjlighet till rekreation och avkoppling. Andra mindre intensivt utnyttjade ytor slås årligen och kan därefter betas med får.

Flera källsorteringsstationer ställs upp med robusta källsorteringskärl som på Djurgården. Ytterligare toaletter bör placeras ut ett stycke ifrån vägarna för att undvika toalettbesök i det fria.

H11. Annerokullen

Strax efter entrégrunden vid Haga Södra reser sig Annerokullen med en bergskärna högst upp i väster och med skogsklädda sluttningar runt om. Närmast parkvägen som omsluter kullen är skogen parkartad, dominerad av uppvuxen bok i söder och öster och med mer tall, ek, lönn, hassel i övrigt. Inslag av äldre lärkträd och hästkastanj finns.

En spontant uppkommen stig leder från norr upp mot kullen. På krönet vidtar tallskog och triviala lövträd som björk, och rönn. Mot bergsbranten i söder och i norra delen finns inslag av hassel. Ett antal äldre tallar ger området karaktär. I nordväst har den gamla bebyggelsen vid Annero rivits och de enda spåren idag är vissa husgrunder och lite parkväxter i ett öppnare parti omgivet av äldre solitärer av björk och bok. Mot E4:an i nordväst har också en bullervall skyddat området från buller. I den otillgängliga västra bergslutningen i sydväst har en grupp uteliggare - vildcampare hållit till en tid. I den västligaste halvöppna marken finns spår av äldre bebyggelse med bl.a. syrenbestånd. Fältskiktet är annars dåligt utvecklat i de skuggiga bokskogspartierna.

Bedömning

Området ger en attraktiv inramning av Tingshusslättnens öppna gräsytor och det halvöppna parkstråket mot Finnstugan och Vasaslätten. Områdets övre del och baksida mot E 4:an är mindre attraktiv. Hela skogskullen bildar en viktig buffert mot E4:an

Mål

Kullen skall utgöra en skogklädd inramning till Hagaparkens entréområde i söder med dominans av barrskog på höjdpartierna och med bokdominerad ädellövskog i söder, öster och norr.

Åtgärder

I dag är föryngringen tillräcklig för att en gynnsam utveckling ska ske i skogsbestånden. De yngre och glesare partierna tillåt att växa igen. Försiktiga gallringar görs för att gynna yngre bok i östra delen. Tillhållen för vildcampare måste saneras på skräp och området bör hållas under kontroll för att kunna avhysa framtida uteliggare.

H12. Kullen vid Gamla Haga

Även denna kulle har en relativt brant syd- och ostsida med ett litet område med berg i dagen söder och väster om bebyggelsen – Gamla Haga och Turkiska paviljongen - som ligger i bergets krönläge med utsikter åt öster. Där finns fina exempel på av inlandsisen slipade hälltytor med gles träd/buskskikt av tall, björk m.m. Bebyggelsen döljs från alla sidor av en gammal talldominerad gles skog med stort inslag av ek, björk och hassel. Många tallar är grova och högstammiga med ålder av cirka 200 år. Tallticken är här liksom i de övriga tallbestånden i Haga relativt vanlig. En siktgata mot norr från Turkiska paviljongen kan nätt och jämt skönjas. I östra halvan av området nedanför Gamla Hagas bebyggelse dominerar branterna av ädellövskog med bl.a. alm. Även bok och asp förekommer, i nordväst som ett större bestånd av bok och i brynen i väster asp också som smärre bestånd. I norr finns en del gran. Längs en stig mot områdets södra del står enstaka medelgrova och bredkroniga ek och även yngre dito. I sydslutningen finns även björk, hägg och hassel. I södra kanten på kullen samt i öster är den mullrikare jordmånen täckt av framförallt kärs. I övrigt är fältskiktet sparsamt med gräs och örter med lite blåbärsris i högre partier. Det hasselrika skogsbeståndet tyder på ett betydligt öppnare skede tidigare som skulle kunna tyda på att det nyttjats som löväng. Den öppna skogskaraktären idag upprätthålls genom ständiga gallringar och slyröjningar. Bitvis blir skogen snårig och oframkomlig där röjningarna uteblivit periodvis. Dagsgrupper använder hälltytorna för utflykt och lek.

Bedömning

Genom det stora inslaget av hassel som undervegetation i en gles högstammig tallskog med stort lövinslag får skogen en speciell parkartad karaktär. Skogen är delvis attraktiv som strövskog men partier finns som är svårframkomliga med ungskogsuppslag. Aspbestånden är värdefulla särskilt för faunan i området. Fältsfloran och svampfloran är förvånansvärt trivial. Sannolikt är skogstypen genomgående för torr för att skogsbiotoper med den sedvanliga genuina skogsfloran skall utvecklas.

Mål

En gles parkskog på slutningarna i söder och väster som tättnar till mer sluten barrdominerad skog högre upp och med bestånd av asp, bok och alm där ståndorten tillåter. Några av de siktlinjer och utsiktspunkter som Magnus Pipers plan anger bör beaktas vid gallringar i skogsbestånden.

Åtgärder

Liksom på de andra kullarna eftersträvas en successivt mer sluten skog upp till krönet med större inslag av gran och tall liksom i de nordvända lägena. I de nedersta slutningarna på syd- och västsidan bör dock lövängskaraktären förstärkas genom att avverka triviala lövträd och tall till förmån för ek och andra ädla lövträd. I brist på ädla lövträd kan även tall och björk tillåtas bilda överståndare i hässlerna. För att skapa en rikare örtflora bör de tätaste hasselbestånden gallras så att ljusgluggar skapas genom hasselbuskarnas krontak. Förutsättningen för att lyckas skapa goda betingelser för fältskiktsfloran är att sly hålls efter relativt ofta. Den övriga skogen gallras med hänsyn till att sluta skogen mer till en blandskog av tall och lövträd. De fåtaliga granarna är värdefulla inslag och där unggranar förekommer gynnas dessa genom gallring och röjning. Boken bör begränsas till partiet i norr där den är beståndsbildande.

H13. Tingshusslätten och södra Haga

Tingshusslätten är liksom Stora Pelousen en stor kortklippt gräsmatta intill Norrtull och stenstaden utanför Solna och det intilliggande Karolinska sjukhuset. Den stora gräsytan inbjuder till picknick, lek och spel eller bara umgänge med familj eller vänner. Från gräsytan

är utsikten fin med Stockholmsbebyggelsen som fond och med utsikter över Brunnsviken. Pelousen omges av parkvägar och mot norr börjar själva parken med dess parkträd och kullar. Ett fåtal träd ute på gräsytan, några mycket grova klibbalar, är viktiga för landskapsbilden,

I övrigt ligger intill E4:an det gamla Haga tingshus (numera kontor), omgivet av högstammiga lövträd bl.a. hägg. I Tingshusets källare kan man fortfarande beskåda en 2,7 m djup jättegyta som ett geologiskt minnesmärke från en isavsmältningsperioden, då vattenmassor med hjälp av löpsten svarvade ett djupt hål i berggrunden, en s.k. jättegyta.

Här börjar Haga för alla som söker sig hit från innerstaden. För de allra flesta som kommer hit är det gångavstånd, även om många också tar en buss till Norrtull och därefter promenerar in i parken. Det är också lätt att ta sig hit med cykel. Parkeringsmöjligheterna för bil är däremot begränsade. Ett fåtal tar sig också hit med båt, och man kan också härifrån ta sig vidare med turbot till Brunnsvikenområdet.

Idag finns information om Haga och NSP vid Stallmästargården. De flesta uppfattar dock att själva parken börjar lite längre norrut där dess öppna gräsytor övergår i den engelska parkanläggningen med träd och skogsbestånd. Den södra grinden, som uppfördes på 1810-talet under Karl XIII:s regeringstid och som senare flyttats, hit bildar en värdig entré. Anslutande gång – och cykelväg under E4:an från Solnahället angör entrén här.

Bedömning

Näst efter stora Pelousen är detta det område av Hagaparken som har flest besökare och utgör sålunda ett mycket attraktivt område för rekreation och avkoppling. Jättegytan i Tingshusets källare är ett sevärt geologiskt naturminnesmärke och också vetenskapshistoriskt intressant då De Geer räddade jättegytan undan igenfyllning och förstörelse. Haga Södra grindar bildar en värdig entréport till Hagaparken.

Mål

Området skall vara ett värdigt entréområde för Hagaparken med informationscentrum om NSP och service och ge möjligheter till avkoppling på de stora öppna välskötta gräsfälten.

Åtgärder

Servicefunktionerna bör utvecklas med toaletter och källsorteringsstation. På sikt bör byggnaderna vid grinden tas i anspråk för information och guidning i parkområdet. Möjligheter till cykeluthyrning är också önskvärd. Gräsmattan hålls kortklippt och lagas vid alltför hårt slitage. De fåtaliga träden är gamla och behov finns att plantera några ersättningsträd. På sikt borde Haga tingshus återgå till offentlig verksamhet med större möjligheter för allmänheten att se huset också inifrån med källare och jättegyta.

H14. Kullarna med Kinesiska pagoden och Kungliga begravningsplatsen

Området avgränsas av den dalgång som en gång var smala sund av Brunnsviken då Brunnsvikens vattennivå var 1,3 m högre än idag. Här anlades under Gustav III:s tid dammar och kanaler efter den engelska parkens ideal med broar ut till holmarna där den kungliga begravningsplatsen är belägen idag och till kullen med den Kinesiska pagoden. Denna ligger på en kulle nära Brunnsvikens strand, omgiven av ett glest ekbestånd med inslag av björk och tall. På våren lyser marken blå av Scilla.

Kullen med Kungliga begravningsplatsen hyser imponerande trädbestånd med gammal lind, pil, ask, alm och ek samt tallar. Vid bron dit står några klibbalar. Större delen av området är i

privat ägo med snickarglädjehus från 1870-talet omgivna av lummig grönska. Kinesiska pagoden är dock alltid tillgänglig och Kungliga begravningsplatsen öppen vissa tider.

Bedömning

Båda kullarna med Kinesiska pagoden (från 1787) och Kungliga Begravningsplatsen tillhör den Bernadottska ätten är kulturhistorisk intressanta målpunkter. De privata husen är attraktiva inslag i miljön. Spåren av Pipers vattenanläggningar syns än idag men utgör ingen speciell attraktion då de ser ut som tidvis vattenfyllda diken. Området är ett viktigt kärnområde för den biologiska mångfalden bl.a. genom beståndet av äldre träd.

Mål

Området bildar ett lättillgängligt utflyktsmål för allmänheten med möjlighet till utblickar över Brunnsviken. De kulturhistoriska monumenten och villorna omgärdas av ädellövträd. Den Piperska parkens kanaler och dammar ska utgöra ett av områdets attraktioner

Åtgärder

Gränserna för de privata tomterna och trädgårdarna ses över för att underlätta besök på kullarna och också göra bättre utsiktspunkter tillgängliga. Trädbeståndet vårdas med hänsyn till en lång livslängd för träden men också för att nya träd ska kunna etablera sig. Då Brunnsvikens nivå är lägre i dag är det svårt att återställa vattenkanalerna. Området skulle ändå vinna mycket på om man fördjupade de idag torrlagda diken och dämde dem i ändarna, ledde in vatten och skapade små dammar, det som Bellman beskrev ”stolt ur dina rännlar höjes”. Den biologiska mångfalden skulle därmed gynnas med miljöer för groddjur och vatteninsekter.

N-B. Norrtull – Bellevue

Området som i dag begränsas av de stora trafiksystemen från Norrtull till Roslagstull utgör porten mot Haga-Brunnsviken-området av NSP från stenstaden söder därom. Den stora Wennergrenskrapan vida synlig påverkar landskapsbilden över hela norra Stockholmsområdet. Järnvägen Norrtull – Värtan delar området brutalt i två hälfter. Stockholmsåsen som tidigare dominerat området har sedan lång tid blivit bortschaktad och bar en mindre har bevarats som en åskulle mot Brunnsviken. Hela området förfaller sakta i avvaktan på att beslut tas hur Norra Länkens trafikområde kan lösas.

Målsättningen är att Norrtullsområdet fram till Wennergren Center skall bli ett attraktivt parkområde samtidigt som Norra Länkens trafiksystem påverkan på landskap minimeras och att park- och naturmarken inom Bellevueområdet ej skadas. Stora insatser måste därför göras för att återskapa de värden som än gång här funnits. Detaljplan och vårdplaner för Norrtullsområdet och Bellevueparken är under utarbetande som bör behandlas som särskilda projekt och kommer inte behandlas i detalj denna skötselplan..

N-B 1. Området kring Stallmästargården

Miljön runt Stallmästargården hör till en av de viktigaste kulturmiljöerna i NSP och utgör också entré till NSP. Här finns också information om NSP och minnesstenen över tillblivelsen av Nationalstadsparken. Området utgör också en startpunkt för turbotarna som angör olika bryggor i Brunnsviken.

Många gamla träd omger restaurangbyggnaderna. De äldsta torde vara de lindar som omger paviljongen intill stranden.

Norr om Stallmästargårdens närområde finns relativt nya byggnader och parkeringsutrymmen i parken som avviker från det historiska landskapet och parkkaraktären i övrigt här.

Bedömning

Entrémiljön borde tas bättre tillvara till förmån för alla de människor som gående, cyklandes eller sjöledes vill ta sig vidare inom Haga-Brunnsvikens område.

Mål

Området behåller så långt som möjligt den kulturhistoriska miljön.

Åtgärder

På sikt bör detta område tillsammans med tennisbanorna m. m. få en mer tilltalande gestaltning och kanske kan här (eller vid Haga grindar) skapas ett än mer attraktivt informationscentrum för Haga- Brunnsvikenområdet och NSP. Ett Naturum-Kulturum borde kunna inrymmas här.

Kanske kunde man återskapa traditionen att färdas med häst och vagn genom Hagaparken med utgångspunkt här vid Stallmästargården. Även cykeluthyrning, picknickkorgar borde kunna tillhandahållas här.

N-B 2. Området Wenner-Gren Center – Norrtull

Wenner-Grens skyskrapa är en byggnad som är vida synlig över Nationalstadsparken. Det är ingen tilltalande syn men utgör ett väl synligt riktmärke. Ytterligare ett sådant hus i närheten eller en ännu högre byggnad, som den en gång planerade men nu skrinlagda Japanskrapan, skulle ha givit ett helt annat intryck och i ännu högre grad avsevärt ha förfulat landskapsbilden.

Wenner-Gren-skrapan omges av låga hus i cirkel och därefter vidtar gräsytor mot den gamla delen av Bellevue. En del unga träd finns planterade.

Området väster om Wenner-Grens center utgör idag en yta som temporärt utnyttjas som en stor parkeringsplats för bilar och bussar och består huvudsakligen av mark med sand och grus. En hel del ogräs och sandälskande arter har etablerats sig vilka i sin tur hyser en del insekter av intresse för naturvården. Mest känd är väl den lilla viveln, mindre sandvitevivel (*Ceutorhynchus hampei*) som främst är känd från detta område och har sandvita (*Berteroa incana*) som värdväxt. Arten har dock noterats från flera ställen i länet under senare år. Hur arten är spridd hit och hur noggrant arten är eftersökt på andra lokaler i Stockholmsregionen är okänt.

Mot järnvägsspåret har ett ungt slyartat trädbestånd etablerats.

I avvaktan på Norra Länkens slutgiltiga planlösningar får området idag ingen skötsel. Planer finns att anlägga området som park.

Bedömning

Området är i starkt behov att rustas upp och en detaljplanering som tar vara på möjligheterna att skapa ett attraktivt parkområde här i det viktiga entréområdet till NSP genomförs. På sikt är det troligt att den anlagda parkmiljön svårigen kan bevara den sällsynta vivelns (*Ceutorhynchus hampei*) biotop varvid man kan överväga att flytta arten till närliggande lämpliga biotoper. Bättre förutsättningar bör finnas på åspartier i närheten där värdväxten också finns i sandig miljö. I avvaktan på parkplanens genomförande bör träden på banvallens sydsida gallras och grässlåtar slås.

Mål

Trots Norra länkens trafikanläggning skall området inrymma en attraktiv parkdel i NSP och ansluta väl till Bellevueparkens engelska parkideal.

N-B 3. Bellevue och Bellevueparken

Bellevueparken hör till de av Magnus Piper anlagda parkerna under Gustav den III:s tid med den engelska parken som ideal. Den har ett betydande kulturhistoriskt värde. Området är synnerligen attraktivt som utflyktsområde så här nära inpå stenstadens tätbebyggda område. Området har mycket varierad topografi med väl markerad åshöjd och också en bergknalle vid villa Bellevue och Elds ateljé med vida utsikt över Haga och Brunnsvikens nejder.

Från Roslagstull leder Lögdebodavägen, kantad av en allé med gamla lindar, upp mot bergets krön upp till den gamla malmgården Bellevue där dekorationsmålaren Johan Pasch bodde i stenvillan (uppfört 1750) och där Carl Sparre, överståthållaren i Stockholm under Gustav den III:s tid bodde i trähuset (från 1780-talet) på krönet av berget. Strax nedanför krönet på nordsidan uppförde Carl Eld sin ateljébyggnad långt senare. Här finns också Elds berömda staty av den unge August Strindberg i skärgården. Berghällarna är fårade av isräfflor och i skrevor växer bergsyra, kärleksört, fårsvingel, taklök och höstfibbla.

Den högsta höjden är berget vid Villa Bellevue och ovanför Elds ateljé. Området här uppe förefaller utsatt för hårt slitage med nedskräpning och klotter på de gamla försvarsbunkrar som finns här. Sandvita (*Berteroa incana*) växer talrikt. Trädgårdarna här håller på att växa igen och högt gräs och buskar och småträäd (nypon, ask, alm) breder ut sig mellan bergknallarna. I ett av de slitna husen håller Stockholms brevduveklubb till. Vissa delar av parkområdet tycks vara tillhåll för uteliggare och missbrukare.

Övriga delar av parkområdet är mer välskötta med ett bestånd av äldre ädla lövträäd (lön, alm, lind, fågelbär, ek) som på sina håll nedanför berget mot norr sluter sig till skogsbestånd.

Järnvägen Norrtull – Värtan delar området i två delar med den egentliga Bellevueparken norr om Brunnsviksvägen och med en väl bevarad åskulle (rest av Brunkebergsåsen) som skjuter ut i och bildar branta slänter mot Brunnsviken. Hela Bellevueparken hyser ett synnerligen värdefullt trädbestånd och här är också ett rikt fågelliv. Förvildade svarta kaniner har bildat en population här, liksom vid Karlberg.

Utmed Brunnsvikens strand finns småbåtshamnar och båtuppläggningsplats i östra viken.

Bedömning

Området är synnerligen ”naturskönt” och hör till det område som är väl besjunget av många skalder från Bellman till Taube. Området har betydande kulturhistoriska värden men är i behov av underhåll och upprustning. Trädbeståndet har stor betydelse för den biologiska mångfalden. Områdena vid Brunnsviken är också viktiga för fågellivet och groddjuren har här en övervintringslokal.

Mål

Bevarad park/skogsdunge/omgiven utsiktspunkt med kulturhistoriska byggnader

Åtgärder

Trädbeståndet måste fortlöpande gallras för att gynna de äldre träden. Yngre träd ska vårdas som rekryteringsträd. Bergområdet ovanför Elds ateljé behöver gräsrojas regelbundet och sly och buskar hållas efter. I övrigt normal parkskötsel. Städning av utsiktsplatsen vid

luftvärnsskansarna måste göras regelbundet. Uthusbebyggelsen vid villorna underhålls från det stilla förfall som nu råder. Önskvärt är att åsslänternas solexponerade sidor i syd och väst får exponeras för solen och att gräsytorna slås med slätterbalk eller dyl. Gräset avlägsnas från platsen så att torrbacksfloran kan utvecklas.

Litteratur: Greger Carpeland. Februari 2005. Synpunkter rörande den Gustavianska Parken, dess värden och vård. PM 2 s.

R-A. Roslagstull – Albano

Detta område kommer inom en snar framtid att genomgå stora förändringar i samband med att Norra länkens trafikaneläggningar byggs här med tunnelinfart under f.d. Roslagstulls sjukhus. Även angränsande bergssluttningar och krön saneras från äldre bebyggelse uppe vid Ruddammen. Även för det gamla industri- och kontorsområdet i Albano finns saneringsplaner, varvid ny bebyggelse för undervisning, forskning och studentbostäder planeras.

R-A 1. Ruddammen (f.d. Roslagstulls sjukhus) och Alba Nova

Området skall behandlas i en fördjupad översiktsplan och är före mål för detaljplanering när det gäller två fastigheter Kattrumpstullen 6 och Ruddammen 29. Förslag föreligger att bygga studentbostäder här och riva befintlig byggnad som nyttjas som gästforskarbostäder.

Byggnader från det gamla Epidemisjukhusets tid (byggdes under 1890 – 93) finns här nyligen upprustade och utgör i dag en mycket värdefull kulturmiljö med hus utspridda i parkområdet som idag ingår i högskolans institutionsområde. Ytterligare värdefulla hus med kulturhistoriskt höga värden från samma tid är det s.k. Kapellet och Observatoriepaviljongen. Dessa har ännu ej rustats upp. I norr mot Roslagsbanan har det nya stora Alba Nova (Fysikcentrum) byggts. Även i sydost på Roslagstullsbergets sydvästsida finns ett nytt stort 5-våningshus för äldreboende uppfört som ligger precis utanför NSP:s gräns.

Även om miljön på detta höjdområde kraftigt förändrats av de två nybyggda stora huskropparna – Alba Nova och huset för äldreboende - finns en mycket tilltalande och upprustad kulturmiljö kvar. Ett glömt hörn är fortfarande området närmast branten mot Roslagsvägen och mot Albano. Här finns en hel del spontant utvecklad vegetation med restbestånd av träd som ek, lönn, vildapel, mest som kratt. I norr finns dock ett bestånd av 8-10 m hög ek, lönn och alm, i vars skugga lundgröe frodigt växer. Från hälltytor med bergsyra, styvmorsviol, kärleksört och sandlök övergår markfloran delvis i ruderatkaraktär med stillfrö, löktrav, penningört, pepparrot, hallon och nypon. Vårfloran präglas av svalört, skogsviol, vitsippa och liljekonvalj. I buskskiktet finns främst hägg och fågelbär. Flera rödlistade arter (vedlevande insekter) är påträffade här knutna till äldre träd. Området har ej skötts utan har fått växa fritt under en längre tid och också blivit avstjälpningsplats för diverse skräp. Klotter förekommer på bergväggarna. I dag håller området på att saneras för att bebyggas. Detaljplaner är under utarbetande.

Området är fortfarande kommunikationsmässigt tämligen isolerat (vilket var tanken med det gamla epidemisjukhusets läge) men har numera anknytning till Lill-Jansskogen och KTH genom en gång- och cykelbro över Roslagsbanan mot Drottning Kristinas väg. Från bergsbranten har man en vid utsikt över landskapet runt Brunnsviken och mot stenstaden på Norrmalm.

Bedömning

Området har stora kulturhistoriska värden med den gamla bebyggelsen i park från Epidemisjukhusets tid. Områdets bebyggelse mot Roslagstull och bergbrantens parkmiljö har potentiella möjligheter att stärka områdets natur- och kulturmiljö såvida inte byggnationen blir alltför dominerande och störande i NSP:s landskap runt Brunnsviken.. Branternas trädbestånd (främst ädla lövträd) är av stort värde både som parkmiljö och för den biologiska mångfalden.

Åtgärder

Området är i dag svårtillgängligt och borde kommunikationsmässigt förbindas bättre med NSP i övrigt från Bellevue och Roslagstull och vidare mot Lill-Jansskogen. En gångväg med trappor bör anläggas från Roslagstull hit upp. Om de kulturhistoriskt värdefulla byggnaderna upprustas bör de också vara tillgängliga för allmänheten genom att här kan finnas IT-kafé eller dylikt.

Litteratur

Nordström, P. 1994: *Ruddammen 24, nuvarande Kattrumpstullen 1, Roslagstulls sjukhus, epidemisjukhuset, Valhallavägen 7, Ruddammsvägen 10, Norra Djurgården. Gatu- och fastighetskontoret, Stockholm*

Stockholms stadsmuseum, 1994: *Ruddammen 24, Roslagstulls sjukhus, En byggnadshistorisk inventering. Stockholm.*

Kursen Miljökonsekvensbeskrivningar, 2002: *Planerade studentbostäder i Nationalstadsparken – kvarteret Ruddammen. En förberedande MKB och SMB. Institutionen för naturgeografi och kvartärgeologi, Stockholms universitet.*

R-A 2. Albano industriområde

Albano med det skönklingande italienska namnet, som Gustav III gett området, har snarast varit en skamfläck i NSP. Detta område bredde ut sig runt industrispåret från Norrtull - Värtan med småindustrier, lagerlokaler, omlastningsområde, kontor, försäljningsbyggnader m.m. Idag är området under avveckling och många verksamheter är flyttade och av de byggnader som en gång fanns är många redan rivna, utrymda eller under förfall. Norr om Björnäsvägen finns en bergknalle med naturmark och längst i norr ett parti med lövskog. I övrigt är området exploaterat. Sannolikt har planeringen av områdets upprustning fördröjts i avvaktan på Norra Länkens trafiklösningar. Området är dock föremål för planering varvid området upplåts till byggnation och med detaljplan som ska förstärka NSP:s parkkaraktär och område för forskning och undervisning .

Bedömning

Området utgör i dag ett av de få områden av exploaterade markområden i NSP där det är möjligt att sanera och tillföra NSP betydande bebyggelsearkitektoniska värden och komplettera Vetenskapsstaden i NSP med nya institutioner samtidigt som park och naturvärden skapas. Bergknallen mellan Roslagsvägen och Teknikhöjden är naturmark av stort värde i detta i övrigt stora område utan vare sig träd eller naturmark. Dominerande trädslag är ek i ålder mellan 50 – 80 år men det finns både äldre tallar och några gamla ekar som ger karaktär åt området. På sikt kan området bli mycket attraktivt i de nybyggda området intill och en viktig länk för faunan mellan Brunnsvikenområdet och Lill-Jansskogen.

Mål

Områdets funktion bör överensstämja med NSP:s syften och stärka NSP:s park och naturmiljö och få en arkitektoniskt tilltalande utformning.

Åtgärder

En första åtgärd är att sanera området från nedskräpning och klotter. Vid områdets planering för bebyggelse och park ska största möjliga hänsyn tas till befintligt trädbestånd. Förutom bergknallen med ekdominerad skog så finns en del äldre träd som bör sparas när ny bebyggelse etableras som t.ex. i norr intill Roslagsbanan. Vid sanering av området bör möjligheterna till stationsområde för passagerare övervägas.

ND. Skötselplan för Norra Djurgården.

Djurgården i sin ursprungliga bemärkelse är den jaktpark som Johan den III skapade och som sedan utvecklades till den stora jaktpark som Karl den XI på 1680-talet lät inhägnat. Denna omfattade hela området öster om Brunnsviken och utmed Värtan med Östermalm och Ladugårdsgärdet ner till och med Södra Djurgården, som nu är en egen ö i och med Djurgårdsbrunnskanalens tillkomst (1825- 1834) och det som idag kallas Djurgården.

Det som i dagligt tal uppfattas som Norra Djurgården är området öster om Roslagsvägen med Universitetsområdet och området vid Fiskartorpet, Stora Skuggan och Lill-Jansskogen.

I denna skötselplanedel inkluderas området väster om Roslagsvägen utmed Brunnsviken från Ålkistan i norr t.o.m. Kräffrieket i söder, hela området öster om Roslagsvägen från Ålkistan – Torphagen och ner till Husarviken, Storängsbotten, området från Stadion och KTH och Lill-Jansskogen. Övriga delar av det egentliga Norra Djurgården har vi benämnt Ladugårdsgärde och Kaknäsområdet. (Se karta.)

Vi har uppfattat området som en helhet trots att Roslagsvägen idag har en stor barriäreffekt mellan institutionerna utmed Brunnsviken och övriga universitetsområdet.

Området besöks av många människor. Universitetet är idag en av de största arbetsplatserna i regionen och tillsammans med det stora antalet studenter som vistas här både på arbetstid och fritid rör det sig om c:a 40 000 personer. Det är därför synnerligen viktigt att också utomhusmiljön är trivsamt och kan ge möjligheter till både positiva natur- och kulturupplevelser och till rekreation och friluftsliv. Naturen in på universitetsområdets knutar används idag i undervisningen. De stora öppna gräsytor runt Universitetsinstitutionerna utnyttjas flitigt under sommarhalvåret för avkoppling eller studier under den varma årstiden, men också för tillfälliga evenemang med lek och sport. Till en del utnyttjas också området till forskningen. Området har en stor potential för miljöövervakning eftersom det finns mycket data om områdets miljöpåverkan och tidigare markanvändning. Få områden i Sverige torde vara så väl utforskade beträffande fauna och flora- förekomster som här, där Naturhistoriska riksmuseet spelat och fortfarande spelar en stor roll vid utforskandet.

Flera stora delvis EU-finansierade projekt som berör Nationalstadsparken pågår som berör Nationalstadsparkens hållbara utveckling och dess ekologiska tjänster som tätortsnära miljö för en storstad. Under ledning av Carl Folke och Thomas Elmquist arbetar Centrum för naturresurser och miljövärd (CNM), Skogsvårdsstyrelsen m.fl. institutioner tillsammans med Kungliga Djurgårdsförvaltningen med att göra kunskapen om Djurgården och NSP tillgänglig inte bara för forskare och studenter utan för alla besökare i Nationalstadsparken.

Norra Djurgården kan delas in i åtminstone 7 områden med tydligt olika karaktär:

1. Bostadsområdena i norr Torphagen – Ekhagen - Lappkärrsberget med närmaste omnejd,
2. Det relativt isolerade området väster om Roslagsvägen Fridhem - Sofielund
3. Vetenskapsstaden med alla de äldre forsknings- och undervisningsinstitutionerna,
4. Universitetets campusområde öster om Roslagsvägen,
5. Stora Skuggans öppna fält och skogsdungar
6. Det stora sammanhängande barrskogsdominerade skogspartiet intill Värtan
7. Lill-Jansskogen

NDB. Skötselområden vid Brunnsviken

NDB 1. Fridhem – Sofielundområdet.

Fridhem och Sofielund är ursprungligen sommarvillor från 1870-talet under Bergshamra gård och är numera permanentbostäder och privata områden. Båda har kulturhistoriska värden. En stor del av omgivande skogsparti är inhägnat med höga gunnebostängsel. Skogen består huvudsakligen av lövskog utom på höjdparter som har en del tallskog. Södra delen hyser ädellövskog som är väl sluten och intill handelsträdgården övergår den till alskog. Där växer även mycket alm, enstaka pil och en jättetall. Här finns också några mycket gamla ekar. Mot Roslagsvägen och Ålkistevägen finns yngre trivallövskog. De båda villorna omramas av lummiga ädellövbryn. Åtminstone Sofielund är känd för att härbärgera ovanligare gräsfröinkomlingar i parken.

Särskilt det södra partiet som domineras av alskog och ädla lövträd är mycket fågelrikt (tättingar).

En stig, som inte underhålls, löper norr om handelsträdgården i Bergianska trädgården och vidare utmed stranden till Ålkistan. Från Bergianska trädgården och norrut trängs stigen av hallon, nässlor och kärs.

Från bunkern vid Ålkistan har man god utsikt över inloppet till den sprängda kanalen. Kring bunkern finns kulturflyktingar som sibirisk ärtbuske, syrén, snöbär och parkgröe (*Poa chaixii*). Området ligger isolerat inklämt mellan Brunnsviken och Roslagsvägen men utgör en viktig passage för alla dem som cyklar och går runt Brunnsviken.

Bedömning

Genom det isolerade läget utgör området ett skyddat område för viltet. De ädellövriska delarna hyser särskilda värden för fauna och flora.

Mål

En olikåldrig blandskog i de magrare moränmarkerna och i höjdparterna med tall, björk, asp, sälg och ek. I de lägre partierna är målsättningen ädellövskog och i de fuktigare partierna alskog.

Åtgärder

Området ligger isolerat och med ett trädbestånd som huvudsakligen utvecklas fritt mot en trivial pinnskog. På kort sikt bör gallringar utföras som gynnar att trädbeståndet utvecklas och sly hämmas. De fåtal granar som finns i området bör få stå kvar och också föryngra sig i den långsamma takt som det kommer att ta här i konkurrens med lövträden.

Kring villorna bör ädellövskogen vårdas och ekar friröjas.

Tillgängligheten bör förbättras genom att stigen norr om Bergianska trädgården utmed stranden markeras tydligare och kanske spångas i sin fuktigaste del. Gunnebostängsel som

idag är förfallet tas bort och ersätts eventuellt med staket som mer markerar tomtplatserna till de båda villorna och anvisar den allemansrättsligt tillgängliga delen tydligare.

Vetenskapsstaden

Detta område präglas av Vetenskapsstadens äldre institutionsbyggnader omgivna av backar med gamla grova ekar. Även Bergianska trädgårdens trädbestånd (anlagt på 1880-talet) har nått betydande dimensioner. Mellan dessa institutionsbyggnadsområden finns lägre partier med nyare bebyggelse eller öppna fält.

Stigar går utmed Brunnsvikens strand genom hela området. Det finns också cykelvägar utmed strandområdet och i strandnära lägen men i de brantaste partierna mellan Botaniska institutionen och Frescati Hage finns trappor svåra att passera med cykel och barnvagn.

En anlagd badstrand finns vid Frescati hage med badklippor och sandstrand. Bada går att göra på fler ställen från klipporna. Ett nakenbad finns alldeles norr om den anlagda badstranden.

Roslagsvägen utgör ett stort hinder till att sammanlänka universitetsinstitutioner vid Brunnsviken med det gamla Experimentalfältets nybyggda institutioner och Naturhistoriska Riksmuseet samt Universitetets Campusområde.

På lite längre sikt bör därför Roslagsvägen överdäckas för att skapa denna helhet.

Mål

Området bevarar sin karaktär av äldre "vetenskapsstad" med byggnation från 1800-talet med ingen eller mycket försiktig komplettering av befintlig bebyggelse. Park och skogsmiljöernas trädbestånd vårdas för ökad livslängd och vårdas främst med hänsyn till ekarnas särskilda värde för den biologiska mångfalden. Gång och cykelstråken förstärks intill Brunnsviken.

NDB 2. Bergianska Trädgården.

Botaniska trädgården som anlades här på 1880-talet utgör ett mycket naturskönt och attraktivt målområde i NSP med såväl en handelsträdgård och en park- och trädgårdsanläggning av internationell klass. Växter odlas här från olika håll i världen och Sverige.

Området förvaltas av Bergianska stiftelsen, Fastighetsverket och Stockholms Universitet och sköts enligt detaljerad vårdplan, och blir därför bara föremål för några kommentarer här.

Förutom alla odlade växter finns biotoper av stor betydelse för faunan. Viktiga småbiotoper för salamandrar är t.ex. de dammar som har anlagts i parken. Spår från medeltida markanvändning finns i området. (Se karta xx)

Bedömning

Mycket attraktiv promenad- och parkmiljö med bra naturinformation. Då parken utvecklas enligt ny vårdplan där bl.a. fälten mellan Vetenskapsakademien och den intensivt skötta parkdelen norrut bör utsiktsmöjligheterna över Brunnsviken och exponering av bl.a. Riksmuseet beaktas. Stor hänsyn tas till landskapsbilden och de siktbarheter som binder ihop hela Brunnsvikenområdet. Utsikten mot Naturhistoriska riksmuseet är här särskilt värdefull.

Mål

Bergianska trädgården fortsätter utvecklingen som botanisk trädgård av världsklass genom utökningar av odlingar på fälten söderut mot Botaniska Institutionen. Bergianska trädgården skall också fungera som ett informationscentrum för NSP.

Åtgärder

Bergianska Trädgården utvecklas enligt de riktlinjer som fastställs i särskild vård och utvecklingsplan.

Området är lättframkomligt genom alla stigar som löper genom området. Önskvärt är dock att en cykelväg för dem som passerar området på färd runt Brunnsviken genom området tydligt markeras.

Tillgängligheten är också mycket bra genom en station på Roslagsbanan, busshållplats i närheten på Roslagsvägen och också möjlighet att komma hit med båt sommartid. En stor parkeringsplats finns vid infarten. Då Bergianska trädgården utgör en viktig inkörsport till hela norra delen av Nationalstadsparken är det önskvärt att området kan utvecklas som en port, ett informationscentrum och servicecentrum för besökare i hela NSP. Om ytterligare parkeringsytor behövs så bör de ligga mellan järnvägen och Roslagsvägen. Det bör övervägas att flytta hela den nuvarande parkeringen dit också. Nuvarande parkering kan därvid tas i anspråk för servicebyggnader.

På sikt bör övervägas att ha planskild korsning med väg under Roslagsbanan för besökare till parken. Hållplatsen i Frescati skulle med fördel flyttas närmre tunnelbanestationen vid Universitetet och då bör en ny entré till Bergianska skapas närmre Vetenskapsakademien.

Roslagsvägen utgör en stor barriär också för faunan och önskvärt är att grönstråk kunde förbinda Brunnsvikenområdet med övriga Norra Djurgården.

NDB 3. Fälten mellan Botaniska institutionen – Vetenskapsakademien och Bergianska Trädgården.

Området tillhör Bergianska Trädgården, Vetenskapsakademien och Stockholms Universitet. Fältet delas i två hälften av Roslagsbanan idag och har en begränsad användning för Bergians odlingsverksamhet. Det västra området används för kompletterande odlingar och hantering av trädgårdsavfall medan fältet öster om järnvägen består av ett öppet gräsfält. Intill järnvägen finns rader av gamla lindar. De öppna fälten öppnar utsikten över Brunnsviken mot Naturhistoriska riksmuseet. Till följd av nyttjandet som arbetsyta med trädgårdsavfall hyser området ett flertal sällsynta växter. Intill Brunnsviken finns idag naturskola och Fastighetsverkets byggnader för underhåll och skötsel av området. Delar av de öppna fälten kommer tas i anspråk av nya planteringar och trädbestånd enligt Bergianska Trädgårdens vårdplan.

Bedömning

Området har stor betydelse för landskapsbilden mot och över Brunnsviken och vid Naturhistoriska riksmuseet. Hänsyn bör tas till de sällsynta ”ogräsen” som kräver störda marker – ruderatområden. Naturskolan ligger strategisk bra för naturstudier i och intill Brunnsviken och de lövdominerade skogarna söder om Bergianska

Mål

Park- och odlingsverksamhet som anknyter till Bergianska trädgården och som ej stör utan förstärker landskapsbilden. Naturskolans verksamhet utgör en viktig pedagogisk verksamhet i området.

Åtgärder

Det öppna stråket skapar utsikter över Brunnsviken mellan Haga och Naturhistoriska riksmuseet. Merparten av fälten borde därför utgöra gröna öppna stråk. Fälten öster om järnvägen borde kunna användas för utökade trädgårdsodlingar för Bergianska trädgården. Det finns bl.a. stort behov av att odla arter för restaurering av ängs- och hagmarker där det

moderna åkerbruket slagit ut dessa arter. Ytterligare dammar och anlagda våtmarker skulle gynna den biologiska mångfalden
Alternativ till dagens slätter är odling av utsäde till allmogeåkrar för att stärka den biologiska mångfalden i åkerkanter och nyplanteringar.

NDB 4. Frescati koloniområde

Söder om Lilla Frescati utbreder sig ett koloniområde på båda sidor om Roslagsbanan i ett avsmalnande fält mot söder.

Bedömning:

Botaniska institutionens odlingar och de mer igenväxande områdena runt omkring borde planeras för en mera ordnad verksamhet. Idag är området vildvuxet med nyponsnår och kulturflyktingar och är i stort behov av upprustning.

Koloniområdet mellan järnvägen och Roslagsvägen är mer välordnat och välskött men bör i sin sydligaste del planeras bättre.

Åtgärder

Det vore önskvärt att kolonilottsföreningen tillsammans med Botaniska institutionen tar ansvar också för hävden av det närmaste området med komposter m.m. och slätter av öppna ytor.

På lång sikt är det dock sannolikt att en mindre del av området behövs för en utökad trafik på Roslagsbanan som i sin tur kan bli mer nergrävd och överdäckad utmed en del eller hela denna sträckning. Alternativa förslag på sträckning av Roslagsbanan finns.

NDB 5. Skogsområden och sluttningar mot Brunnsviken från Botaniska Institutionen i norr till Frescati Hage i söder

Området består av halvöppna f.d. hagmarker som är under igenväxning. Särskilt omkring Botaniska institutionen (anlagd 1964), Vetenskapsakademien (anlagd 1915) och f.d. Skogshögskolan (anlagd 1915) finns ett mycket värdefullt ekbestånd med gamla grova ekar i halvöppna lägen. Särskilt yngre lönnar håller successivt på att ta över i de slutna partierna. I bergsområdets hållpartier och branter dominerar tallen, men ekinslaget är även här stort. I nordostbranterna mellan f.d. Skogshögskolan och Botaniska institutionen. har skogen en mer sluten karaktär med grova tallar och grova ekar, men också inslag av såväl triviala och ädla lövträd och enstaka granar.

I parkområdet mellan institutionsbyggnaderna på f.d. Skogshögskolan finns ett arboretum med många olika trädarter.

Området är livligt besökt främst av studenter och personal från institutionerna runt omkring. Under varma somrardagar utnyttjas badmöjligheterna flitigt.

Bedömning

Bebyggelsen och parkmiljöerna med ek och främmande trädslag i parken ger området en tilltalande särprägel. Ekbeståndet här som är tämligen väl undersökt när det gäller skalbaggsfaunan (Ehnström m.fl.) hör till de områden i NSP där man hittat flest rödlistade vedinsekter och har ett mycket stort skyddsvärde. Även arboretum intill institutionsbyggnaderna har ett högt botaniskt värde.

Mål

Karaktären av halvöppen hagmark där ek dominerar skall bibehållas och förstärkas. Områdets hotade arter skall långsiktigt bevaras i området. I f.d. Skogshögskolans parkområden skall

parkkaraktern med främmande trädslag bevaras. Tillgängligheten skall vara god genom stigar med god framkomlighet i området och för förbindelser med övriga Brunnsvikenområdet.

Åtgärder

Naturmarken delas in i två delområden för olika skötselriktningar:

Delområde a, det strandnära området.

Här eftersträvas hagmarkskaraktär med fristående solitära ekar i ett halvöppet landskap. Rönjningen av uppväxande träd i ekbeståndet görs etappvis. De gläntor som finns idag hålls öppna genom slyrönjning och slätter (med slätterbalk) På sikt öppnas områdena allt mer men hela tiden med bibehållande av tätare snår och buskage. Vid gallringarna bör eftersträvas att behålla träd och buskar av olika arter. Intill badplatsen kan området öppnas mera.

Delområde b, höjdlägena och de nordöstexponerade helt slutna delarna.

Här bör skogen få utvecklas mot en barrskog med inslag av bl.a. ek. Skogen är redan idag så pass sluten och hyser som sådan så stora värden att det inte är aktuellt att rädda ekbeståndet långsiktigt annat än med någon enstaka rönjning runt de värdefullaste ekarna. Död ved i alla stadier av nedbrytning är viktig. Området kan möjligen gallras försiktigt för att långsiktigt trygga återväxten.

Delområde c, består av halvöppna backar omkring Botaniska institutionen och Kungliga Vetenskapsakademien. Här finns många grova ekar och i övrigt en del äldre ädellövträd och tallar som viktiga inslag i miljön. Särskilt ekarna bör friröjas från skuggande yngre träd.

Delområde d. Parkområdet som omger den f.d. Skogshögskolan byggnader består av ett arboretum med både inhemska och utländska träd som nu fått ansevärd dimensioner. För att de värdefullaste träden ska få god utveckling bör en försiktig gallring göras särskilt i den sydligaste delen.

Institutionsområdets centrala park skall skötas som nu med normal parkvård men med beaktande av de olika trädarternas fortsatta existens och också förnyring.

För dem som inte vill bära sin cykel i trapporna för att passera ”nudistberget” bör tydligare anvisningar finnas om hur stigen på östra sidan av berget går vidare till Botaniska institutionen. Även stigen nedanför Botaniska institutionen mot Bergianska trädgården bör göras mer tillgänglig för cykelåkare.

På längre sikt bör byggas träbryggor / bro för passage med cykel, barnvagn och rullstol intill stranden i nivå med nuvarande stigar utan trappor för vidare färd runt hela Brunnsviken.

NDB 6. Kräftriket

Området domineras av institutionsbyggnader som kom till 1912 då Veterinärhögskolan byggdes. Byggnaderna kringgärdas av ståtliga parkträd bl.a. många grova ekar och andra ädla lövträd. En villa från 1880-talet med snickarglädje finns också bevarad i området. Intill strandpromenaden finns parkmiljö med de flesta ädla lövträd representerade tillsammans med främmande trädslag. Miljön berikas också av Bellmanstatyn intill strandstigen. Utsikten mot Brunnsviken är tilltalande. Området förvaltas av Fastighetsverket och sköts av KDF. Sydsidan av udden finns centrum för kanotsport och rodd.

Bedömning

Den kulturhistoriska miljön omfattar både bebyggelse och park som tillsammans bildar en estetiskt tilltalande helhet som är lättillgänglig genom strandpromenad med goda utblickar över Brunnsviken..

Mål

Området bevarar karaktären av äldre institutionsområde i parkmiljö. Möjligheterna för allmänheten att hyra båtar, roddbåt eller kanoter bör utvecklas.

Åtgärder

Området bör skötas som park men med mer sluten vegetation i sluttningarna mot Brunnsviken.

← Formaterat: normal

Norra Djurgården öster om Roslagsvägen

Torphagen – Ekhagen – Lappkärrsberget

Ekhagen utgör ett bebyggelseområde i funkisstil där det gamla ekbeståndet inom bebyggelsen och i brynen i söder ger området karaktär. Även intill det betydligt yngre studentbostadsområdet på Lappkärrsberget finns ett väl bevarat sydbryn med tall och grov ek. De nordvända delarna, mestadels bergområden och branter ner mot Lilla Värtan hyser en barrskogsdominerad skog med åtskilliga äldre träd. Det västligaste området Torphagen mot Ålkistan har mer varierad karaktär med spår av bebyggelse i form av husgrunder, trädgårdsväxter och öppna gläntor varvat med slutna skogsbestånd med ekar och ädla lövträd. Längs med Lilla Värtan finns promenadstigar som ger god strandkontakt och fina naturupplevelser som fortsätter österut och söderut utmed stranden på hela Norra Djurgården.

Från Roslagsvägen leder Bergius väg in trafiken till bostadsområdena. Med en bredd av dubbla körfält och med en bred parkremsa på norra sidan av vägen är denna väg och vägomland klart överdimensionerad för den lokala trafiken. En del av gatan utnyttjas som parkering både här och på Torphagsvägen. Här går också kraftledningen från Ålkistan vidare mot Lappkärret och Husarviken.

Mål

Beståndet av grova ekar bevaras i hela området. På nordsidan bevaras skogen som är en utlöpare av det stora skogsområdet som sträcker sig utmed Värtan ner till Husarviken. Skogen skall bevaras som en flerskiktad barrblandskog med stort graninslag.

Bergius vägs storlek anpassas till det lokala trafikflödet Vägomlandet med parkeringar vid Bergius väg bildar ett parkstråk ner mot Lappkärret.

Åtgärd på sikt

Luftledningarna grävs ner genom hela området:

ND 1. Torphagen

I detta område fanns en relativt omfattande bebyggelse. Åminne, Anneberg, Montebello och Torphagen är namn på byggnader som en gång legat här. Åminne intill vägen längst i norr var både kafé och bageri ännu 1936. Så sent som i slutet av 1970-talet revs de sista byggnaderna i området. Denna nordligaste del av Djurgården består nu i dag i det centrala partiet av halvöppna partier runt husgrunder och ett torn intill Roslagsvägen. Spåren av bebyggelse finns endast kvar som några husgrunder men syrenhäckar, snöbärsbestånd, spirea och liguster antyder gamla tomter. Buskarna håller sig inte bara kvar utan breder ut sig från de gamla

tomterna. Skogen består huvudsakligen av ädla lövträd med imponerande gamla ekar. Ask, alm, lönn, björk, hästkastanj, blodlönn och hägg ingår i det rika trädskiktet. Flera högstubbar finns i höjdlägen och mot Ekhagen förekommer också enstaka äldre tallar. Fältskiktet är dåligt utvecklat men är oftast örtrikt med nejlikrot som en karaktärsväxt. I sluttningarna växer främst svalört, i mindre grad vitsippa och nunneörter. Kloner av parkgröe (*Poa chaixii*) och kärs förekommer här och var. Här finns också många ovanligare kärleväxter som naturaliserats från tidigare trädgårdsanläggningar. En del kan också ha spritt sig från odlingar i Bergianska Trädgården. Särskilt hänsynskrävande sådana arter är blårapunkel (*Phyteuma spicatum* ssp. *spicatum*), strutbräken (*Matteuccia struthiopteris*), trollsmultron (*Dryocallis rupestris*) och styv fingerört (*Potentilla recta*). Vegetation och flora är väl dokumenterad av Per Sigurd Lindberg 1983 och Louice Yllö 2005. Sångfågelfaunan är den för miljön förväntade, men här finns också näktergal. Kattuggla är en karaktärsfågel för området. Området förvaltas av Fastighetsverket. Området stängslades in 2004 för bete med higland cattle.

Bedömning

Området hyser ett stort bestånd av äldre lövträd där ekarna är särskilt värdefulla för faunan. Döda ekar i olika nedbrytningsstadier förekommer vilka utgör ett viktigt substrat för insekter.

Området är trots läget ganska tillgängligt och strandområdet med cykelbar stig är ett mycket attraktivt rekreationsområde intill Värtan med utsikt mot Stocksundstorp, Bockholmen och Stocksund. Det är lite av skräpig men tilltalande oas, endast störd av bullret från vägen.

Mål

Området sluter sig till ädellövdominerad lund alternativt hålls öppet genom slyröjning och ev. betesdjur.

Åtgärder

Partier med särskilt känslig lundflora får fortsätta att sluta sig till lövskog och bör gallras återkommande för att ett väl slutet skogsbestånd ska bildas och så småningom också ett bättre fält- och mosskikt. Husgrunderna med dess kulturväxter bevaras i befintligt skick. De omkullfallna träd som här finns får ligga kvar och gynna vedinsekter, mossor och lavar. De öppnare och halvöppna igenväxande partierna kan hållas öppna med betesdjur.

En gång- och cykelbro över Ålkistan behöver tillskapas för fotgängare och cyklister, så att de inte som nu tvingas upp i jämnhöjd med motortrafiken. Går det möjligen att lägga den under Roslagsvägsbron?

Litteratur: Louice Yllö. 2005. Torphagen i nationalstadsparken – ett tätortsnära natur- och kulturområdes historia, nuvarande förhållanden och framtid. Examensarbete på institutionen för naturgeografi och kvartärgeologi, Stockholms Universitet.

ND 2. Ekhagen

Området stadsplanerades 1935 och består av funkishus av kulturhistoriskt intresse att bevara. I området har man bevarat många mycket gamla ekar och även tallar mot norr. Särskilt nedanför bebyggelsen finns ett sydbryn med ekskog väl bevarat. I sluttningen mot väster står enstaka grova ekar. Många av ekarna har idag dålig kondition – ålderdomssvagheter – och några har dött helt. Kraftig föryngring av lönn, alm och sälk kommer nedanför en terrass av grova block. Lundgröe, liljekonvalj, skogsnäva och parkgröe (*Poa chaixii*) dominerar i fältskiktet. Områdets nordvända delar består av barrskogar. Se vidare skötselområde ND 3. Som kuriosa kan nämnas en 3,5 m hög murgröna växande på nordsidan av en tallstam vid vändplanen i nordost.

Bedömning

Främst ekbeståndet men även tallarna ger karaktär åt hela området. Ekbeståndet är mycket betydelsefullt för främst vedlevande insekter. Särskilt ihåliga ekar med s.k. mulm eller död ved är ett viktigt substrat för dessa insekter

Mål

Karaktären bebyggelse i ekhage förstärks.

Åtgärder

I dag har skogen slutit sig för långt i de sydvända backarna. Ekarna bör friröjas så att de får solexponerade stammar. Döda grenar eller stammar bör stå kvar såvida de inte utgör en fara för förbipasserande. Även redan omkullfallna stammar och grenar bör lämnas kvar.

ND 3. Skogspartiet på Stora Lappkärret

Bakom det stora bostadsområdet för studenter finns stora Lappkärrsberget kvar som ett oexploaterat bergsparti, med hållmarkstallskog på krönet. Mot Lilla Värtan stupar berget brant ner för att bilda en smal skogsremsa mellan foten av berget och havet. Den nordvända slutningen domineras av barrskog med stort inslag av mycket höga granar och grova tallar. Nedanför stupen finns också stort inslag av lövträd med främst björk, asp, ek och även lönn och hägg. Fältskiktet är till följd av den nordvända, skuggrika och dessutom ganska näringsfattiga miljön ganska sparsamt utbildat. I vårfloran märks enstaka vitsippor, liljekonvalj, harsyra, lite rikligare av ekorrhår samt skogssallat. En moränrygg med blockigt krön går från Sjöstugan i sydost mot nordväst. På ryggen finns i söder en del mycket grova ekar och i övrigt blandskog med grov tall samt ek och björk

I svackan mellan bergsslutningen och moränryggen går ett fuktigare stråk med bl.a. al, hägg, alm och bitvis ett örtrikt och mossrikt fält och bottenskikt. Bl.a. förekommer de skugg- och fuktkrävande arterna mörk husmossa (*Hylocomium umbratum*) och västlig hakmossa (*Rhytidiadelphus loreus*).

En del partier finns med enbart lövskog, ung asp eller björk och ett parti med planterad gran. Skogen sträcker sig vidare åt väster i branterna också norr om Ekhagen. Sommartorkan 2002 har fått många unga träd att dö.

I dalgången mot Sjöstugan finns en liten äng med artrik flora som slås regelbundet. I ängsfloran märks vitklöver, rödklöver, smörblomma, brunört, backklöver, harstarr, blekstarr (*Carex leporina*, *C. pallens*) och grässtjärnblomma, samtliga vanliga ängsväxter. Ängens fuktigare, mera ohävdade del präglas av vecketåg, åkerfräken, ängssvingel, kråkvicker och gulvial.

Vid stranden finns brygga och en liten badstrand med sandstrand. Toalett och källsortering finns vid kanten av brygg- och badområdet.

Från bostadsområdet Lappkärrsberget genomkorsar ett nät av stigar bergshöjden på Lappkärrsberget mot utsiktspunkter över Värtan och till spontana grillplatser, fornlämningar m. m. En bred och cykelbar stig går längs med strandområdet.

Bedömning

Genom sitt strandnära läge, möjligheterna till vattenkontakt och upplevelser av en högstammig och tämligen orörd skog har skogen mycket högt attraktionsvärde för promenader, cykelturer m.m. Skogspartiet som helhet är ett av de viktigaste barrdominerade partierna i NSP tillsammans med skogarna österut och söderut längs Lilla Värtan. Den skuggiga, fuktiga miljön mot bergsbranten hyser en viktig miljö för kryptogamfloran och särskilt mossfloran. Ängsfloran på slåtterytan är värdefull genom sin artrikedom.

Mål

Olikåldrig barrblandskog dominerar nedanför branten. Ovan branten ska barrskog med huvudsakligen tall dominera. I nordbranten skall skogen ha naturskogsprägel. Åt söder på berget kan ek, rönn och björk ingå. I sydostslutningen en blandskog med ek. Området skall vara tillgängligt för passage med cykel och för promenader.

Åtgärder

Skogen skall kontinuerligt gallras för att åstadkomma en flerskiktad skog med betydande inslag av gran. De äldre granarna och de äldre tallarna avverkas dock inte utan får stå och åldras i beståndet tills de blåser omkull och bildar lågor. Granetableringen gynnas i området men aktiv plantering av gran anses inte nödvändigt. Det nuvarande planterade området bör snarast gallras så att fält- och bottenskiiktets arter gynnas.

Ängen vid Sjöstugan slås regelbundet. Behov finns också att hindra sly och träd att vandra in från dikeskanten i väster och söder, där hävden idag inte har varit tillräcklig.

ND 4. Naturhistoriska riksmuseets omgivning

Naturhistoriska Riksmuseet uppfördes under åren 1907 – 1916 i ett tämligen oexploaterat odlingslandskap. Museet omgavs då av odlade fält och backar av hagmarkskaraktär där ekbestånden redan då var imponerande. Runt omkring byggnaderna finns fortfarande ett tämligen stort bestånd av gamla ekar. Särskilt de som står i solexponerade lägen t.ex. framför Botaniska delen av museet hyser en mycket intressant insektsfauna med såväl steklar, skalbaggar och fjärilar. Snedsäcksmalen (*Dafa formosella*) är en av NSP:s mest skyddsvärda fjärilar som har sin huvudförekomst här. Den akut hotade bredbandade ekbarkbocken (*Plagionotus detritus*) har också iakttagits här. På norra sidan mot Bergius väg och östra sidan finns ett större parti med idag sluten skog. Här har yngre träd vuxit in i det äldre öppna området av hagmarkskaraktär. I detta område finns ekar som håller på att dö i konkurrensen med andra lövträd främst lönn. I skogspartiets östra del finns spår av en medeltida bytomt (Unnaröra gamla bytomt?)

Bedömning

Skogsområdet är intressant för den biologiska mångfalden men skulle gynnas genom en mer öppen mark.

Mål

Naturhistoriska riksmuseet omges av ett trädbestånd med främst ek och i dess norra och östra del med ek av ekshagskaraktär.

Åtgärder

Etappvis gallring av skogsbestånden på östra och norra sidan av Naturhistoriska riksmuseet med strävan att i första hand bevara ekbeståndet i olika åldersklasser. Även andra grova träd t.ex. tallar bibehålls. Området bör betas med nöt – eller får så snart som möjligt efter gallringarna, för att förhindra sly och nitrofil flora att komma in under trädbeståndet. I öster finns buskbryn som bör bibehållas i viss omfattning. Fornlämningarna från den gamla medeltida bytomten friröjes och synliggörs med informationsskylt (se karta xx)

ND 5. Frescati Backe

Närmast institutionsbyggnaderna (Systemekologiska inst.) finns ett parkavsnitt med gamla ekar och en del andra träd och buskar som vårdas i parkmark med klippta gräsytor. Norr om Svante Arrhenius väg finns ett större trädbevuxet område som utvecklas mot sluten skog från ett hagmarkstadium. Större delen av området i den västra delen hyser ett äldre trädbestånd

med ek, björk och tall men med inslag av en mångfald olika trädslag. På kullen nära Arrhenius väg har en meteorologisk station installerats som numera ej utnyttjas. I brynen finns slånbuskage vilket är ovanligt på Djurgården. I brynen förekommer också en del kulturflyktingar från Experimentalfältets tid som idag minner om den tidigare odlingsverksamheten. En sådan art är t.ex. rotkörvel (*Chaerophyllum bulbosum*) som försöksodlades på Experimentalfältet som nyttoväxt och som nu sällsynt finns spridd som ogräs på störda ytor runt Universitetsområdet. Förutom olika äppelträd (framförallt i trädgårdarna öster om Systemekologiska institutionen) finns också olika utländska poppelsorter. Området gränsar till Akademiska hus arbetsytor med kompostanläggningar m.m. Här finns en av områdets rakaste och mest högstammiga storek. (Scottes ek) Området inhägnades 2003 och betas nu av highland cattle. Fornlämningar finns i området.

Bedömning

Området mellan Bergius väg och Arrhenius väg hyser ett trädbestånd av äldre träd med bl.a. grova ekar som är viktiga inslag i miljön. Förekomsten av växter som minner om Experimentalfältstiden är av kulturhistoriskt intresse. Hänsyn bör tas till rotkörvel och poppelhybrider som förekommer här.

Mål

Området utvecklas till hagmark med ekar. I norr kan slutet lövblandskog utvecklas.

Åtgärder

”Ogräsområdena” i brynet till ”Metereologkullen” bör störas genom slitage, bete eller på annat sätt för att t.ex. rotkörvel m.fl. kulturflyktingar ska finnas kvar här.

I skogsområdets norra del i slutningarna ner mot Bergius väg förekommer en del asp och också lärkträd och några fåtal barrträd. Dessa bör behållas och aspskogen och den unga skogen mot Stora Skuggans väg bör gallras ut för att gynna stamtillväxt på kvarvarande trädbestånd. Området bör betas.

Gallringarna i trädbestånden bör ske successivt i etapper samtidigt som området upplåts för betesdjur.

ND 6. Lappkärret

Denna lilla våtmark har efter byggandet av Lappkärrets studentbostäder fått ökad vattentillströmning och blivit en mycket värdefull våtmarksmiljö främst för fågellivet men också för vatteninsekter, t.ex. trollsländor och groddjur. Som mest häckade flera par smådopping och tre par svarthakedopping och rörhöna och snatterand här på 1970-talet. Efter dämningseffektens avklingande med sämre näringstatus och också införande av rudor i sjön har fågellivet blivit sämre, men sjön är fortfarande en mycket viktig lokal för ovannämnda änder och doppingar.

Sjön genomgår en igenväxning med nya organismer som vandrar in. I dag har ett stort bestånd av hornsärv (*Ceratophyllum demersum*) brett ut sig på botten, vilket har gynnsam effekt på vattenkvaliteten och också utgör god miljö för de smådjur som bl.a. doppingarna lever av. Sjön har också vassbälte, kaveldun, flytbladsvegetation omväxlande med klarvattensytter. Vassbältet och littoralens växtsamhällen med högrörter, gräs och starrarter samt videbuskage ger Lappkärrets fåglar visst skydd och näring, men missgynnar samtidigt många arter som kräver öppnare stränder. De röjningar av vegetation som gjorts för att förhindra igenväxningen har varit gynnsamma för fågelfaunan generellt (Torsten Larsson muntl.). Ytterliga fakta om sjön finns i Vattenprogram för Stockholm 2000.

Bedömning

Lappkärret är en av Stockholms värdefullaste fågelsjöar genom förekomsten av flera sällsynta arter. Värdet från friluftssynpunkt är stort genom att sjöns fåglar är lätta att se från goda utsiktspunkter och att sjön ligger lättillgänglig med buss och tunnelbana.

Mål

Den lilla sjön ska behålla sin status som fågelsjö genom att skötseln prioriterar miljöer för framförallt doppingar, snatterand och rörhöna.

Åtgärder

Sjöns status beträffande djurliv och näringstillstånd bör följas regelbundet med inventeringar och provtagningar. Med hänsyn till sjöfågelpopulationernas utveckling vidtas relevanta åtgärder. Dessa kan vara att återkommande decimera sjöns rudstam och i sjöns närmaste omgivning hålla efter viss igenväxning. Sannolikt skulle bete i sjöns närmaste omgivning få gynnsam effekt.

En expertgrupp bör årligen sammankallas av förvaltaren (KDF) för utvärdering av åtgärder och förslag på nya inför kommande häckningssäsonger.

Skogsområdena mot Lilla Värtan från Lappkärrsberget till Husarviken

Idag finns en sammanhängande skog från Stora Lappkärrsberget (ND 3), Stora Vargjakten, Lilla Lappkärrsberget avgränsad mot Lilla Värtan i nordost och mot de öppna fälten och ekhagarna i söder vid Stora Skuggan och Husarviken. Området genomkorsas av stigar och trädbeståndet är varierat med både barr och lövträd. Granbestånden är relativt få. Det största sammanhängande grandominerade området finns dock här vid Stora Vargjakten. Här är dock granbeståndet uppblandat med ädelgran. I södra delen bryter dalgången mellan Stora och Lilla Skuggan det sammanhängande skogsområdet, vilket fortsätter i Oxbergsbackens lövdominerad skog fram till Husarviken. Området utnyttjas flitigt av motionärer och av skolor och förskolor för orientering och naturstudier.

Mål

En varierad barrblandskog, flerskiktad och blåbärsrisdominerad i magrare delar med örtrikare skog i dalgångarna. Möjligheter till motion, promenader och naturstudier skall finnas med väl separerade gångvägar, ridvägar och elljusspår. Kärnor skall finnas med tätare stigfria skogspartier som skydd för viltet. Andelen gran i skogsbestånden skall öka. I de nord- och östligt exponerade branta sluttningarna mot Värtan får skogen utvecklas fritt. (Se karta xx)

ND 7. Skogsområdet Stora Vargjakten.

Norr och öster om Lappkärret breder ett barrskogsdominerat skogsområde ut sig. Granen är dominant åtminstone i de näringsrikare delarna av sluttningarna och svackorna medan tall förhärskar på de högre moränryggarna och bergspartierna. Inslaget av lövträd är dock stort även här med björk och ek på torrare delar, sälg, alm, lönn, al i lägre fuktigare partier. En del ädelgran förekommer också vilken även är på spridning med ungplantor. I de små dalstråken är skogen frodig och örtrik men med stabilt fältskikt och ett välutvecklat mosskikt, i synnerhet där rörligt grundvatten finns ytligt.

Här är mossfloran exklusiv med en del sällsyntare mossor som mörk husmossa (*Hylocomium umbratum*), västlig hakmossa (*Rhytidiadelphus loreus*) och vågig sidenmossa (*Plagiothecium undulatum*.)

I dalstråket som tidigare avvattnat Lappkärret mot Värtan och i strandskogen finns en del äldre ädla lövträd tillsammans med gran. Här finns också spår av tidigare (medeltida) bebyggelselämningar. I denna miljö finns skogsstarr (*Carex sylvatica*) inplanterat (Holmberg

muntl.) Många träd har grova dimensioner främst tallar men även ek, björk och gran. Inslaget av torrakor och lågor förekommer mer begränsat. En del avverkningar i senare tid har skapat ungträdbestånd av tall och björk och asp. De torrare backarna har en välutvecklad blåbärsristyp.

Längs stranden löper en smal, cykelbar gångstig över höjdryggar och dalsänkor. Måttligt stora ekar står flerstädes längs stigen. Vidare finns gran och tall, unga aspbestånd, med inslag av ek och ask. Barrskogsfloran, främst blåbärsris, möter från den skuggade barrskogsbranten.

Bedömning

Områdets långa kontinuitet som barrskogsområde med gran gör det till ett mycket viktigt kärnområde för organismer knutna till fuktiga och friska barrskogstyper. Förutom ett väl utvecklat mossamhälle finns också organismer knutna till skuggiga fuktiga miljöer och död ved.

Detta skogsparti ger mer än något annat på Norra Djurgården en genuin skogskänsla och är som sådant ett attraktivt område för strövande och för skolutflykter, orienteringstävlingar m.m. Området är genom det välutvecklade stigsystemet mycket lättframkomligt. Särskilt attraktiva är de strandnära partierna utmed Lilla Värtan. Strandstigen passerar variationsrika stränder med enstaka spontana eldstäder. Då de medeltida bebyggelse lämningarna idag finns i den slutna skogen är spåren inte så tydliga. För kraftiga röjningar och gallringar kommer i konflikt med naturvårdsintresset att bevara denna skuggiga och mossrika barrskogsmiljö.

Mål

Området ska så långt som möjligt bibehålla grandominansen och utvecklas till en flerskiktad olikåldrig barrblandskog med talldominans på höjderna med inslag av gran, björk och ek. Slutningarna bör ha grandominans men med inslag av björk, alm, ask, lönn, al och sälg.

Åtgärder

Skogen skall successivt förnygras genom mycket försiktig stamvis blädning. Härvid avverkas gran i alla åldersklasser för att ge utrymme för den nya skogen utan att hyggesflora tränger in i beståndet. Lövträden avverkas inte men torde dock på lång sikt minska i beståndet i konkurrens med tall och gran. Nya gran- och tallgenerationer skall komma upp innan den befintliga granen har vuxit upp och bildat ett enhetligt krontak i till synes likåldriga bestånd. I sådana granbestånd kan inga nya granplantor etablera sig. Det torde då vara svårt att gallra beståndet så att ungplantor skall kunna utvecklas och därmed förnygra beståndet utan att hela beståndet utsätts för stormskador. Ädelgranen som förnygrar sig bra i området bör begränsas i sin utbredning. De riktigt gamla träden avverkas inte utan får stå och torka och bilda lågor så småningom. Kärnområdena bör också få utvecklas helt fritt utan avverkningar och på sikt få karaktären av naturskog. Detta gäller t.ex. strandskogen mot Lilla Värtan.

I bryn främst i sydlägen friställs ekar för att öka solbelysningen. Enstaka grova ekar friställs också inne i skogsbeståndet.

Stigar och leder underhålls. Önskvärt är att reducera stigarna till vissa huvudstråk.

ND 8. Lilla Lappkärrsbergets barrskogsområde samt Värta hage

Detta skogsparti utgör en fortsättning på skogspartiet vid Stora Vargjakten men har inte samma grandominans och består i regel av yngre skogsbestånd. Ofta kallas områdets sydöstra delar för Värtahagen. I de centrala delarna går berg i dagen och skogen är här hållmarkstallskog. I nordslutningen mot Värtan är skogsbeståndet äldre bl.a. med åtskilliga riktigt grova tallar. På sydostslutningarna av berget blir inslaget av lövträd större med stort inslag av äldre ekar. I de övre delarna av slutningen finns också stort graninslag i barrblandskogen, medan skogspartiet i fonden mot de öppna fälten i dalgången söder om Lilla

Skuggan genom uthugningar övergår i ren ädellövskog och hagskog. I sydöst är inslaget av äldre grövre ek och äldre lövträd stort, vittnande om att dessa tidigare utvecklats i betydligt öppnare, glesare och mer solexponerade förhållanden. Från detta hagmarksstadium har dock skogen successivt här slutit sig.

I en del av skogen i sydost har ekarna friröjts och skogen instängslats för bete.

Bedömning

Tillsammans med det barrdominerade skogsområdet vid Stora Lappkärrsberget och Stora Vargjakten är området synnerligen betydelsefullt som barrskogsområde med alla de organismer som är knutna till barrskogen. Skogen är dock än så länge för ung och genomhuggen för att samma genuina barrskogsflora här ännu har kunnat etableras även om det förekommer fläckvis mossrikare partier med stabilt fältskikt dominerat av blåbärsris. Vissa av granbestånden är så skuggande att fältskiktet är dåligt utvecklat och här finns inga unga granplantor. Grästyper och slyrika partier dominerar annars med undantag på de magrare höjdpartierna.

Mål

Skogen skall utvecklas att tillsammans med Stora Vargjakten bilda en barrblandskog med stort inslag av gran. Skogen ska bestå av barrblandskog med stor grandominans och vara flerskiktad med träd i alla åldrar. Undantag utgör den sydöstra delen som istället återställs som en beteshage med ett glest bestånd av lövträd med främst ekar.

Åtgärder

Granen har idag tämligen dåliga betingelser att etablera sig genom att de äldre bestånden har ett enhetligt krontak med mycket lite förnygring. Runt dessa bestånd förekommer dock förnygring av gran. De gallringar som gjorts kommer att ge möjligheter för granförnygring men i några fall kan granen behöva gynnas genom insådd av frö eller planteringar. Viktigt är att skogen gallras kontinuerligt för att skapa goda betingelser för träd i olika åldrar att utvecklas till en flerskiktad skog. Lövträden kan avverkas i lägen där tall- och granplantorna skall gynnas, men i övrigt skall lövträdsbeståndet gallras så att även lövträden får en gynnsam utveckling. På lång sikt kommer ändå barrskogen ta över på de friska markerna, vilket är positivt. I de strandnära branterna skall ingen avverkning förekomma alls.

Död ved skall sparas såvida inte torrakor och nedfallande grenar kan utgöra en säkerhetsrisk för förbipasserande på de större stigarna.

Den sydöstliga slutningens lövskog gallras för att gynna de grova ekarna men också yngre ekar skall säkerställa ekens långsiktiga kontinuitet här. Granar, tallar och björkar bör ingå i beståndet. I den mån buskar förekommer i brynen skall de sparas.

Det återskapade hagmarkspartiet måste betas helst med nötboskap för att långsiktigt gynna den biologiska mångfalden. Fältskiktet kommer successivt (på något årtiondes sikt) att bli artrikare men för att hagmarksfloran skall utvecklas tillfredsställande är det önskvärt med stödplantering av några av de mer typiska arterna såsom gullviva, skogsviol, brudbröd och jungfrulin.

De öppna områdena vid Stora Skuggan

Från universitetsinstitutionerna och Naturhistoriska riksmuseet i väster till Laduviken i söder och lilla Skuggan och Husarviken i öster består landskapet av öppna gräsytor omväxlande med höjder med skog. Ek, oftast mycket grov, och ädla lövträd karaktäriserar låglänta delar,

medan tall förhärskar på höjdernas krön och i nordvända lägen. Västra delen av området tillhörde det forna Experimentalfältet som hörde till Lantbruksakademins experiment- och försöksområde. Där finns också parkmiljöer och bebyggelsemiljöer av stort kulturhistoriskt intresse. Området nyttjas för många friluftaktiviteter främst för utflykter, mulleverksamhet, naturskola och motion. Flera större evenemang (typ Våruset) är lokaliserade hit. Ett begränsat bete av får, kor och hästar förekommer. Sammantaget är det en mycket stor areal som är i behov av bete och detta område är ett av flera förslag på områden som eventuellt kan vara lämpliga för hjortbete. Två stora hjorthägnader är föreslagna på Norra Djurgården inom NSP, se kartbilaga. Genom området från lappkärret och bort mot Husarviken löper en kraftledning som är mycket störande på landskapsbilden.

Mål

Området skall vara centrum för friluftsliv, allra främst för naturstudier från mulleverksamhet till universitetsnivå. Området utvecklas till ett beteslandskap med öppna välhävda fält och öppna hagmarksbetonade backar och med parkmiljöer vid bebyggelsen. Våtmarkerna skall utvecklas till goda miljöer för groddjur, vatteninsekter och fågel. Den naturpedagogiska verksamheten i området skall stimuleras och utvecklas.

Goda möjligheter finns också för ridning och cykelturer.

Vanligaste formen av utnyttjandet är annars för promenader. Området ska vara särskilt attraktivt för utflykter med förskolegrupper.

Området är också väl försörjt med anordningar för friluftslivet med grillplatser, raststuga, vindskydd, källsortering och toaletter.

På sikt skall området befrias från kraftledningen som läggs i kulvert genom hela området.

ND 9. Ekhangar vid 4H-gården

4 H-gården vid Stora Skuggan omges av två ekbackar utmed Stora Skuggans väg och en hagmarkskog i utkanten av Stora Vargjaktens barrskogsområde.

a. Hagen närmast 4H-gården som vetter mot Stora Skuggans väg är den bäst hävdade av de båda med ett spritt bestånd av grova ekar och med spridda björkar och tallar. Trädbeståndet är lagom glesst för att träden skall utvecklas och beteshävden har hindrat att sly och högt gräs tar överhanden i fältskiktet, vilket gynnat örtfloran. Hävden gynnar framförallt vedlevande insekter knutna främst till eken, men området är också fågelrikt med såväl gröngöling och större hackspett som karaktärsfåglar.

b. Ekhangen norr om 4H-gården har ej samma parkkaraktär men de inhägnade områdena med hankärdsgården är välskötta. Hagen domineras av ek med ett gräsrikt fältskikt av bergven, lundstarr, tuvåtäl, piprör samt örnbräken. I hagen finns en litet grävt vattenhål med veketåg och andmat. Området utanför detta har utvecklats fritt och har delvis slutit sig i för täta bestånd och fältskiktet är utarmat och dominerat av ett fåtal gräsarter.

c. Denna hage som ligger söder om Stora Skuggans väg har nyligen gallrats och stängslats för att betas. Skogsbeståndet här består av yngre träd huvudsakligen men även här finns riktigt gamla grova ekar. Djuren (highland cattle) har efter några betessåsonger ännu inte förmått hålla efter sly och högt gräs tillräckligt för att en artrikare flora har utvecklats. Betestrycket borde här ökas. Här finns också ett litet bokskogsbestånd där försök gjorts att plantera in några lundväxter såsom skogsbingel (*Mercurialis perennis*), ramslök (*Allium ursinum*) och myskmadra (*Galium odoratum*) (Holmberg, muntl.). Den tämligen sällsynta desmeknopen (*Adoxa moschatellina*) förekommer här.

Mål

Ekhagar med spritt bestånd av ekar i olika åldrar men med inslag av andra lövträd och tall och med ett artrikt fältskikt av betesgynnade hagmarksväxter.

Åtgärder

Beteshävd med nötboskap där fältskiktet ska vara väl avbetat efter varje betessäsongs slut. Sly hålls efter. Eventuellt bör övervägas att förstärka floran med torrbacksarter som en gång sannolikt funnits här men genom att områdena inte kontinuerligt hävdats med bete har en stor del av den betesgynnade floran försvunnit.

Torra grenar och döende träd bör få stå kvar för att gynna främst insektsfaunan. Träd bör gallras för att framförallt ekarna skall utvecklas och solexponeras.

Även om elstängslen är välgjorda är det på sikt betydligt attraktivare att stänga området med riktig hankärgård som hage b. har. Betesområdet **b** bör utvidgas och gallras framförallt i dess borte ända mot Lappkärrret och också omfatta Lappkärrrets strandområde.

ND 10. Skogsbacke öster om Stora Skuggans vårdshus

Denna backe har i dess södra och västra del bryn med grova och gamla ekar och ett spritt tallbestånd som sluter sig till skog uppe på sluttningarna. Hela den sydexponerade delen hyser parkliknande skogsbestånd med ek och lind och tall. Mot norr tar tallskog över. Några ängspartier finns i sydost som också tjänar som "trädkyrkogård" för träd som bör ligga och multna till förmån för vedlevande insekter. I detta område har också många av Nationalstadsparkens sällsyntaste insekter observerats bl.a. den vackra getinglika skalbaggen bredbandad ekbarkbock (*Plagionotus detritus*). Träden är hämtade från områden där döda träd skulle kunna utgöra en fara för förbipasserande eller från finparker där de döda träden kan betraktas som förfulande av parkens estetiska värden. Dock ligger flera grova stammar här kvar på sin ursprungliga plats.

Bedömning

Backen ligger centralt i de områden som skolor och förskolor utnyttjar för lek, friluftsverksamhet och naturstudier med raststugan här som en naturlig utgångspunkt. Naturen är relativt omväxlande med både lövträd och barrskog. De sydexponerade delarna hyser en rikare flora och tillgången på död ved gör området viktigt för insekter.

Även fladdermöss har gynnsamma betingelser här med ihåliga träd och dammar och våtmarker inom räckhåll med goda fångstmöjligheter av insekter.

På norrsidan av backen intill Stora Skuggans vårdshus reser sig en kraftledningsstolpe. Kraftledningen utgör ett mycket förfulande inslag i landskapsbilden här.

Mål

Sluten barrblandskog på krönet och norrsidan, i övrigt halvöppen hagmark med ädla lövträd särskilt ek. Trädkyrkogården tillförs successivt nya träd som får multna här.

Åtgärder

:Skogen på krönet och på nordsluttningarna bör utvecklas mot tätare skogsbestånd medan de sydvända f.d. hagmarkerna gallras för att gynna ekbeståndet. Floran i fältskiktet gynnas av bete och en del av området skulle kunna stängas in och betas med nöt. Då den bredbandade ekbarkbocken är akut hotad och har en av sina fåtaliga lokaler på norra Djurgården bör skötseln av området inriktas på att optimera biotopen för denna art. Detta innebär att ta största hänsyn till ekbeståndet och dess förnygring så att successivt nya solexponerade jätteekar får utrymme här.

ND 11. Universitetsområdet och dess ekbackar och trädbestånd

Campusområdet runt Stockholms Universitet bildar ett mycket viktigt landskapsavsnitt i Nationalstadsparken med institutionsbyggnaderna grupperade runt de öppna gräsytorerna. Trots att backarna är bebyggda finns ett väl bevarat trädbestånd med en mångfald av inhemska och utländska träddarter planterade på Experimentalfältets gamla försöksområde. Backarna har bibehållit en stor del av de äldre ekarna. Runt Aula Magna och Juristernas hus finns t.ex. ekar som är mycket gamla och hyser många rödlistade insekter. Även vid Geohuset, som ett av de senaste nybyggena i området, och runt Gröna villan har man bevarat en del parkmiljöer och även flertalet ekar.

Institutionsområdet är en arkitekturpark där olika arkitekter satt sin prägel på byggnaderna och hela området. Först i raden var Södra husen som blev färdiga 1971 med David Helldén som arkitekt. Strax senare stod Arrheniuslaboratoriet klart 1973. Allaktivitetshuset (Allhuset) kom 1980 av Ralph Erskine. Ralph Erskine har också ritat ombyggnad av Lantis 1980, Biblioteket 1982, Aktiverum/Frescatihallen 1983, Juristernas hus 1990 och sist i raden Aula Magna 1997. Carl Nyrén, ritade husen norr om campusområdets öppna gräsyta, Biologihuset 1985, Nya KÖL, kemiskt övningslaboratorium 1995 och Geovetenskapernas hus från 1997.

Geovetenskapens hus och Aula Magna tillkom således efter att beslut tagits om Nationalstadsparken men hade varit planerade länge. Båda husen, särskilt Aula Magna, har anpassats väl i terrängen och båda byggnaderna omges av gamla grova ekar. En stor del av den gamla trädgården runt Gröna villan på Geohusets sydsida finns sparad. Gröna villan eller Greenska villan (trädgårdsmästarbostad) är exempel på spår från Experimentalfältets dagar 1816-1907. Ytterligare hus som finns kvar är Bloms hus, huvudbyggnad för Experimentalfältet från 1837-38 (nu kansli för universitetsledningen), Gula villan och Skära villan intill biblioteket, restaurangen Lantis (f.d. Lantbruksakademiens museum från 1907) och villa Bellona (professorsbostad) på slutningen ner mot Roslagsvägen. Ett värdefullt trädbestånd av främmande trädslag finns sparad i området med bl.a. den jättestora nordamerikanska gråpoppeln, en poppelhybrid (*Populus x canescens*), hästkastanjer och avenbok norr om Bloms hus. Vid Lantis ingång finns en cembratall och robiniaträd. Varje trädslag finns uppmärkt med skyltar som anger art och ursprung (utfört av Börje Drakenberg.)

Uttemiljön har ytterligare förskönats med skulpturparken "Terrakotta" av Sivert och Marianne Lindblom från 1991 som bl.a. utsmyckat tunnelbaneuppgången med den runda platsen med en rund sfär i centrum, samt vridna kolonner i rött tegel i cirkelns periferi där gångvägar strålar ut mot de olika institutionsbyggnaderna. Utmed gångvägen från tunnelbanan mot Aula Magna finns tre skulpturer, Eva, Adam och Herkules, och utmed gångstråket mellan Allhuset och Arrheniuslaboratoriet finns ytterligare kolonner av tegel.

Bedömning

De öppna gräsmattorna i campusområdet ger rymd åt och överblick över de institutionsbyggnader som finns kring denna öppna yta. Arkitekturen på husen representerar många olika byggnadsstilar och ideal och ger området omväxling och spänning. Grönskan runt huskropparna och inslaget av de gamla ekarna ger området dess särskilda karaktär. Området kan betraktas som så gott som färdigbyggt då den natur och de grönytor som finns kvar knappast tillåter intrång av ny bebyggelse. Ett nytt kårhus som planeras blir förlagt till nuvarande parkeringsplatsen vid Södra husen sätter sannolikt punkt för nya byggnader i detta område.

Mål

Campusområdet bevarar karaktären av arkitekturpark där husen framträder tydligt i det öppna campusområdet och där de äldre trädbestånden med de grova ekarna och backarnas lummiga grönska bevaras. Spåren från Lantbruksakademiens verksamhet bevaras, vårdas och synliggörs.

Åtgärder

Skötseln inriktas i första hand på att det gamla ekbeståndet bevaras. Det innebär att dessa friröjs från uppväxande träd regelbundet. Även yngre ekar gynnas som rekryteringsträd som ska ta över när de gamla dör ut. Mot Roslagsvägen finns en tendens till att igenväxningen gått för långt och skogsbeståndet behöver gallras. Buskar bör dock behållas i brynen.

De öppna gräsytorerna bör hållas väl hävdade genom återkommande slåtter/gräsklippning. Ett måttligt till hårt slitage gynnar delvis artmångfalden som skulle kunna ökas här och var genom insädd eller med pluggplantor av vanliga ängsväxter och då i bryn och i ytor som utnyttjas mindre intensivt som uppehållsplatser för studenter m.fl.

De träd som finns kvar från Experimentalfältets tid bör vårdas särskilt. T.ex. finns en del äldre fruktträd vid Systemekologiska institutionens byggnader vid Frescati backe.

Litteratur

Thomas Hall (red)1998, Ulrich Lange, 2000, Ulrich Lange 2005.

ND 12. Gubbacken

Gubbacken är ett av flera namn på den skogsklädda höjden som ligger öster om de Södra husen vid universitetet. Sydsluttningarna mot Fiskartorpsvägen utgörs delvis av igenväxande gräsmarker. På sydsluttningen finns ett stort ädellövbestånd med gamla ekar medan sluttningen norrut övergår till barrblandskog med äldre tallar. Mot de öppna gräsmarkerna på nordsidan stupar berget brant med en bård av triviallöf, främst asp. Övre delen har blåbärsristyp utvecklats medan hela södra delen domineras kraftigt av lundgröe (*Poa nemoralis*). I kanten till Fiskartorpsvägen finns den kulturspridda arten rotkörvel (*Chaerophyllum bulbosum*).

Skogen har tidigare varit betydligt öppnare. Stora bredkroniga äldre träd förekommer omgivna av yngre lövträd bl.a. lönn, björk, ek, ask och alm. Gran förekommer nästan inte alls.

Mål

Backen skall ha hagmarksprägel i södra delen med fristående ekar men sluta sig som barrblandskog i de övre och nordligt exponerade delarna. Brynen mot universitetet och Gula Villan i väster bildar/skall bilda en gles parkskog .

Åtgärder

Skogen gallras etappvis ut på sydsidan så att den övergår från träd på öppen mark till hage med spridda träd, hagskog och slutligen sluten skog. Eventuella buskar i brynen bevaras. De öppna sydvända backarna slås regelbundet för att förhindra slyuppslag och gynna en torrbacksflora. Alternativt kan en stor del av sydsluttningen stängslas in för bete med främst nötdjur.

ND 13. Gräsytor mellan Roslagsvägen och sumpskogen väster om Laduviken

Denna kilformade gräsyta är en förlängning av den lågmark som tar vid nedanför Lill-Jansskogens brant mot Laduviken. Gräsmarken är relativt mager och hyser också en örtflora

av intresse. Området är idag tillgängligt för promenader och för ryttare och slås varje år. En del av området kan bli påverkat av Norra Länkens trafikområde.

Bedömning

Denna gräsyta vid entrén till universitetet och mot Norra Djurgårdens del av Nationalstadsparken är visuellt mycket viktig för hur man upplever universitetsbyggnaderna och Ekoparken. Dess ekologiska värde skulle kunna förstärkas.

Mål

Gräsytan bör på sikt omvandlas till en blomsterrik ängsmark och hållas helt fri från träd och buskar.

Åtgärder

Marken brukas som slåtteräng med årligen återkommande slåtter, efterbete av nötkreatur. Detta innebär åtminstone periodvis instängsling av marken, varvid ridning varken bör eller av praktiska skäl kan tillåtas. Marken bör påföras sand för att magra ut näringsstatus ytterligare. Insådd av ängsväxter bör göras. Ungträd i kanten till Fiskartorpsvägen bör avverkas. Norra länken kommer sannolikt att påverka området. En del av området kan eventuellt då utnyttjas som reningsdammar för spillvatten från trafikanläggningarna.

ND 14. Gräsytor mellan Universitetet och St. Skuggan

Öster om en linje mellan Systemekologiska institutionen vid Frescati backe och Gubbackens västra del ändrar gräsytorna karaktär från kortklippta gräsmattor till gräsytor som både klipps och temporärt betas av hästar eller får. Denna gräsyta sträcker sig från Systemekologiska institutionen och de gamla personalbostäderna i nordväst, fram till Stora Skuggans väg i nordost och vidare fram till hagarna söder om Stora Skuggans bebyggelse intill världshuset. I söder begränsas ytan av Fiskartorpsvägen.

Förutom de öppna gräsytorerna finns i norr ett antal gamla äppelträd. Intill gångstigen här slås gräset mer sällan och en tjock päls av visset gräs och tistlar dominerar. Här finns en ovanligare ört också, välsk krassing (*Cardaria draba*). Norr om Gubbacken finns en trädrad med popplar (rest från experimentalfältets plantering) och ute på gräsytan några solitära riktigt stora ekar. I det östligaste hörnet mot 4 H- gården finns en liten odling av de fyra sädeslagen med inslag av ovanliga åkergräs.

Gräsytan upplåtes också för olika lek- och idrottsaktiviteter som målområde eller startområde för t.ex. Våruset.

Bedömning

Ett för friluftslivet mycket attraktivt stråk omgivet av de biologiskt rika ekbackarna runt om.

Mål

Gräsytorerna behåller sin öppna karaktär och möjligheter till friluftaktiviteter med lek och idrott som tillfälliga arrangemang. Genom upprepad slåtter och/eller bete ökas artmångfalden i grässvålen.

Åtgärder

Gräsytan kan antingen slås regelbundet eller kan området instängas för bete med får. Även nötboskap och hästar kan komma ifråga som betesdjur men gör området mindre lämpligt som lekyta. Vid slåtter skall höet tas tillvara så att marken blir utmagrad på näringsämnen, främst kväve, vilket gynnar många av ängens arter. Försök bör göras med olika markbearbetning och insådd av ängsväxter för att öka den biologiska mångfalden. Vissa brynzoner kan med fördel besås med arter som tidigare varit typiska för en mellansvensk ängs- och betesmark. Vid

behov kan betande djur avhysas från ytan för t.ex. en stor tävling m.m. Flyttbara elstängsel eller permanenta stängsel med el är en kortsiktig lösning. På sikt bör mer traditionella stängseltyper uppföras. Viktigt är att det finns många stängselgenomgångar och/eller färister för att göra området tillgängligt för promenad och cykel- och skidåkning. Bäst vore om området slås först och sedan efterbetas varvid djuren också får tillträde till ekbackarna runt om. Trädbeståndet vårdas och skyddas vid behov av gnag från betesdjur.

ND 15. Öppna fälten i f.d. skjutbaneområdet Stora Skuggan.

Här låg från 1903-78 Stockholms frivilliga skarpskytteförenings skjutbanor, som stängdes på grund av bullerstörningar. På 1980-talet upprustades området med påläggning av tippmassor och muddermassor från Laduviken och har i dag blivit en stor öppen gräsyta med den gamla skjutbanevallen täckt av massor och igensädd med gräs och enstaka planterade träd.

På de sandiga områdena som tidigare fanns vid skjutbanan fanns en rik fauna av bl.a. grävsteklar. De näringsrika tippmassorna har medfört att gräs och ogräs etablerat sig här och unglantor av olika träd och buskar håller på att ta över. Druvfläder, gråal m.m. förekommer här i den tjocka gräsförnan tillsammans med gråbo, hundkex, nässlor och ryssgubbe.

I kanten på det öppna fältet finns värdshuset Stora Skuggan och Skafferiet, restauranger som är öppna året runt. Här finns en timmerstuga uppförd för förskolegrupper och mulleverksamhet, bänkar och bord för matsäcken, bras- och grillplatser, vindskydd, toaletter m.m. Fälten kan nyttjas för allehanda spel och lekar. Friluftssarenan i det gamla skjutfältets målområde kan brukas för teater m.m. Gräsytorna hålls kortklippta och vissa ytor är sandiga med en flora som avviker från den gängse på de lerdominerade ytorna. Området omgärdas av brynskogar där eken och andra ädla lövträd präglar landskapet medan skogen sluter sig i fonden i norr och öster med ”riktig” barrskog. 4 H-gården med kolonilotterna intill finns i områdets västra del, medan Spegeldammen (Solfångardammen) ligger i det angränsande skötselområde ND 16 i öster.

Intill KDF:s kontorsbyggnad och parkeringsplats finns trädgårdsplanteringar och en liten damm. På flera ställen finns riktigt gamla grova ihåliga ekar och parkträd intill bebyggelsen, vilka ger karaktär åt området. Inom räckhåll finns också Laduviken och förkastningsbranten söder om Laduviken med Fiskartorpets gamla hoppbacke med högvuxen grandominerad skog.

Området var förut centrum för naturstudier med Naturens hus som informationscentrum och naturskola. Idag finns KDF:s kontor här men området är fortfarande utgångspunkt för naturstudier då det finns väldigt många naturtyper inom räckhåll.

Det öppna fältet nyttjas för allehanda lekar och idrotter såsom stafetter, boule, brännboll, kubb, bollspel. Bänkar och toaletter ökar tillgängligheten.

Bedömning

Detta är Norra Djurgårdens kärnområde för friluftsliv och är ett populärt utflyktsområde och målpunkt för många på Norra Djurgården. Genom att det inom räckhåll finns så många naturtyper representerade, tilltalande landskap och god service är det mycket lämpligt för naturstudier, lek och idrott. Sedan området användes som skjutområde med magra sandiga gräsytor har florans utarmats i området och behöver förstärkas.

Mål

Området förstärks i sin roll som utgångspunkt för naturstudier och friluftaktiviteter på Norra Djurgården. Området hålls öppet och tillgängligt för olika fritidsaktiviteter och naturstudier.

Den biologiska mångfalden förstärks genom aktiv återinplantering av arter som sannolikt tidigare funnits i ängs- och hagmarker här.

Åtgärder

Gräsytorna hålls väl hävdade genom upprepad slåtter och bete med får. De gamla skjutvallarna slås regelbundet med slåtterbalk och magras ut. På skjutvallarnas sydsida läggs på sand för att skapa gynnsamma miljöer för flora och grävsteklar. Ytterligare små dammar kan skapas för att skapa spridningsmöjligheter för olika vattenorganismer mellan Lappkäret och Spegeldammen. I kanten mot de öppna fälten slås gräsytorna så att permanent äng med rik ängsflora skapas. En del små trädgrupper skall finnas planterade för att öka trädbeståndet i området och som ersättning för döende träd.

Det vore önskvärt att Naturens hus återigen kunde få den centrala roll det här hade för information och naturpedagogik. Idealet vore om Kungliga Djurgårdsförvaltningens personal, naturguider och naturskolepersonal kunde inrymmas i samma lokaler.

ND 16. Spegeldammen

Spegeldammen eller som den ofta benämns Solfångardammen skapades på 1980-talet i samband med att den gamla skjutbanan lades ner och området sanerades. Dammen är som djupast två meter och genomgår som Lappkäret ständiga förändringar. Tillrinningsområdet är bara 16 ha och kommer från f.d. skjutbaneområdet. Genom grundvattnet tillförs därför sjön zink, kadmium och framförallt bly. Skjutbaneområdet sanerades genom att omfattande tippmassor pålagrades området som sedan läckt närsalter som påskyndat tillväxten av vegetationen runt dammen och algproduktionen i sjön. Successivt tycks förhållandena stabiliseras och liksom i Lappkäret har hornsärv (*Ceratophyllum demersum*) tagit över bottenvegetation vilket har varit gynnsamt för vattenkvaliteten och smådjur i vattenmiljö. Dammen hyser en mycket rik sländfauna (trollsländor) med flera sällsynta arter bl.a. vinterflicksländan (*Sympetma fusca*). Även molluskfaunan hyser ovanliga arter. Störst betydelse har sjön som lek område både för liten och stor vattensalamander, den sistnämnda är hotad art i hela EU- området. I dammen förekommer också smådopping, snatterand, rörhöna och mindre strandpipare i varierande antal.

Intill dammen är buskar av sommarfläder planterade (*Sambucus edulis*) (Holmberg muntl.)

Fisk finns inplanterad i dammen för sportfiskeändamål, nämligen öring och regnbåge som fiskas i "put and take"- fiske. Även rudor förekommer. Fiskbestånden är ett hot mot vattensalamanderna.

Genom den låga vattenföringen är dammen sårbar. Torra somrar och kalla vintrar kan radikalt påverka förhållandena i dammen.

Sjöns vattenkvalitet kontrolleras regelbundet av Stockholms miljökontor. Flera inventeringar av faunan har utförts. Spegeldammen har en stor roll för fladdermuspopulationen i omgivningen. Inte mindre än sex fladdermusarter har observerats här omkring.

Bedömning

Denna helt konstgjorda damm fyller en mycket viktig ekologisk roll för insekter, fågel och fladdermöss i NSP men är också ett attraktivt utflyktsmål för naturstudier.

Mål:

Solfångardammens vattenmiljöer bevaras i första hand med inriktning på groddjurens, vatteninsekternas och doppingarnas behov av habitat.

Åtgärder

Dammen övervakas kontinuerligt enligt kontrollprogram. Inventering av bottenfauna bör också upprepas med regelbundna inventeringar. F.n. är inga åtgärder aktuella men på längre sikt bör sjön saneras från ruda och strandvegetationen kan behöva begränsas.

Sjön är inte lämplig för ”put and take”-fiske, vilket borde upphöra till förmån för bl.a. groddjuren och sjöfågeln. Ett särskilt ansvar föreligger enligt EU:s habitatdirektiv att värna om stora vattensalamanderns lekområden. Även rudorna konkurrerar med t.ex. doppingarna om insektsföda och borde utrotas, vilket dock svårligen låter sig göras. Antalet rudor kan eventuellt decimeras vid torrläggning. Risk är dock att ekosystemets övriga organismer då tar skada.

Att plantera in kräftor vore katastrofalt för de ovanligare sländorna och groddjuren. Liksom för NSP:s övriga våtmarker bör situationen följas noga enligt ett miljöövervakningsprogram, fastställt av ett expertråd sammankallat av KDF.

Litteratur

Miljöförvaltningen m.fl. 2000: Vattenprogram för Stockholm 2000 – sjöar och vattendrag.

ND 17. Park, hus och trädgård vid Stora Skuggan

Genom donation av Gustav III fick dåvarande direktören för Kungl. Teatern m.m. Abraham Niclas Edelkranz (1754-1821) ägorna vid Roslagstorpet och Fisksjöäng och det var han som då gav området namnet Skuggan. Flertalet byggnader är från slutet av 1700-talet och början av 1800-talet med bl.a. det åttakantiga orangeriet, den s.k. Engelska villan, en ladugård och en damm. Äldsta huset är Lilla Nyckelvikskrogeren från 1740-talet, men som är hittransporterad på 1950-talet. Området hyser både trädgård och park som är hemvist för en betydande biologisk mångfald. I ekbackarna mot Laduviken förekommer bl.a. svalört, gulsippa och buskviol (*Viola hirta*).

Bedömning

Området är mycket tilltalande med sin prägel av engelsk park med de gamla byggnaderna och trädgårdsanläggningarna. De storvuxna parkträden ger en särskild karaktär av de ädla lövträden och framförallt de mycket grova askarna, lindarna och ekarna. Brynen mot Laduviken med bl.a. grova ekar är floristiskt mycket atrika. Denna parkmiljö är också mycket fågelrik och utgör även en viktig biotop för Stora Skuggans fladdermöss.

Mål

Området bevarar karaktären av kulturmiljö med väl bevarade kulturhistoriskt intressanta byggnader i engelsk parkmiljö dominerad av äldre ädla lövträd och med lummiga gårdsmiljöer.

Åtgärder

Området sköts som i dag som park men i närheten av sjön kan och bör man tillåta död ved.

ND 18. Laduviken

Laduviken som ligger centralt belägen på Norra Djurgården är den största av sjöarna i NSP med 5,3 ha yta. Den har dessutom ett relativt stort avrinningsområde som sträcker sig över större delen av det öppna området runt universitetet och nästan når fram till Brunnsviken i väster. Sjöytan ligger endast 0,5 meter över havets nivå. Utloppet rinner till Husarbäcken i öster som via Lillsjön mynnar i Husarviken. I utloppsbacken finns en tröskel som reglerar sjöns vattenstånd. Sjön har varit hårt belastad med bl.a. fosfor och också en del tungmetaller

(koppars och bly) som härrör från de hårdgjorda ytorna m.m. genom dagvatten från universitetsområdet och Roslagsvägen. Sjöns vatten har också förhöjda salthalter. Sjön höll på att växa igen och 1979 fördjupades sjön genom sugmuddring. 75 000 m³ sediment avlägsnades och sjön fördjupades från 1,5 m till 3 meter. Medeldjupet är på 2,2 meter. Västra delens våtmarker restaurerades samtidigt genom grävande av ett kanalsystem som skulle gynna vattengenomströmningen här.

Sjön drabbas återkommande av syrebrist under vinterns och sommarens stagnationsperioder, vilket begränsar fiskproduktionen i sjön. Sjön är dock relativt fiskrik med mört och abborre som de talrikast förekommande. Även ruda förekommer och eventuellt gädda. Planktonblomning av blågröna alger kan bli besvärande på eftersommaren. Bottenvegetationen består bl.a. av hornsärv, borstnate (*Potamogeton pectinatus*), och mindre frekvent kranssalgen rödräfsa (*Chara tomentosa*). De två sistnämnda är brackvattensarter som säkerligen gynnats av salthalten i sjön. På sjöytan uppträder bara flytbladsväxter i små smala zoner då främst vit näckros.

Sjön hyser också en del sjöfågel såsom skäggdopping, gräsand och kanadagås. Vigg, brunand, sothöna och snatterand ses regelbundet i sjön och häckar möjligen. I vassarna hörs rörsångare och inte sällan också kärrensångare. I strandskogen uppehåller sig en hel del småfågel, t.ex. hörs ofta svarthätta och härmsångare.

Sjön är relativt fågelrik men de åtgärder som gjorts har inte givit full effekt. Ett skäl kan vara att efter muddringen har stränder blivit brantare och de produktiva grundområdena har därför inte så stor utbredning (Stefan Lundberg muntl.). Vassarna är begränsade till den västra delen. Sjöns vattennivå är relativt konstant vilket också missgynnar en strandzoner med olika väl utbildade växtsamhällen. Glädjande är att sjöns vattenkvalité successivt förbättrats med ökat siktdjup.

Huruvida kanalerna i sumpskogen och våtmarkerna i väster har gett önskad effekt är oklart. Växtligheten där utgörs delvis av sumpskog av björk och al med insprängda partier av vass. Här saknas bra inventeringsmaterial.

Sjöns tillstånd beträffande näringsstatus, föroreningssituation m.m. bevakas regelbundet av miljökontoret i Stockholm. Sjöns fauna och flora är också väl dokumenterad med bottenfaunaundersökningar och specialinventeringar för mollusker och trollsländor. Inventeringarna har visat att det finns flera ovanliga arter i sjön.

Den branta sluttningen på sydsidan med den högresta barrskogen ger en vacker fond från Stora Skuggan-sidan. Norrsidan och östra sidan är lättillgänglig genom att vägen går nära sjön och bryggor finns för utblickar över sjön.

Bedömning

Sjön är idag i obalans men borde med de redan vidtagna åtgärderna successivt förbättras. Även mycket av omgivningens fauna är beroende av sjön som miljö genom att många arter söker upp sjön för näringsök och för att dricka.. Sjön med sina omgivningar utgör en mycket vacker miljö i NSP.

Sjön kan med fördel utnyttjas för naturstudier för skolor från förskolan till högskolan. Sjön är inte lämplig för sportaktiviteter sommartid med undantag för strandmete av hänsyn till fågellivet.

Mål

Sjöns vattenkvalitet skall vara så bra att sjön når en balans och en näringsstatus som långsiktigt räddar sjöns artbestånd eller helst förstärker den biologiska mångfalden.

Åtgärder

Sjöns vattenstånd hålls uppe genom ett dämme i utloppsbacken. Men detta hindrar samtidigt att fisk kan vandra upp i Laduviken från Värtan, Önskvärt är att fisk såsom mört, abborre och gädda m.fl. fiskar kan nå Laduviken. Det är också önskvärt att kunna reglera sjöns vattenstånd något med högre vattenstånd under vår och höst. En lämplig och för naturlivet optimal vattenregim bör slås fast och följas genom fortlöpande reglering av dämnet. Sumpskogen och våtmarkerna i väster borde eventuellt åtgärdas för att öka möjligheten för sjöfågel att häcka. Kanalsystemet har sannolikt inte varit till nytta. Det borde övervägas att schakta området jämnt för att åstadkomma bättre miljöer för födosök och häckning av sjöfågel. Det skulle vara värdefullt att få tillbaka en skrattmåskoloni, eftersom den samtidigt också skulle gynna flera andra fågelarter som får skydd av måskolonin. Betet på sjöns norra och västra sida är mycket viktigt för att förhindra igenväxning av strandbiotoperna.

Sjöns status bör fortsättningsvis bevakas noga och ett särskilt program för restaurering bör upprättas för att nå önskat resultat.

Litteratur

Miljöförvaltningen m.fl. 2000: Vattenprogram för Stockholm – sjöar och vattendrag. Laduviken I.1 – 9.

ND 19. Ekbacken med Hovjägarbostället och Fiskartorpet

I anslutning till Stora Skuggans parkmiljö och Laduvikens östra sida reser sig en brant backe med tallar, lärkträd och ekar på krönet som i söder sluttar mer långsamt ner mot Fiskartorpsvägen och Fisksjöäng. Namnet på backen borde vara Fiskartorpsbacken men det namnet används numera för hoppbacken på Björnäsberget. Brantast är berget mot nordost och Lillsjön. Under branten ligger KDF:s arbetsområde för skötsel av Norra Djurgården relativt diskret undagömt. Den södra delen av backen hör till de mer natursköna delarna av Norra Djurgården. Här i sydslutningen finns Karl XI:s Fiskartorp, en väl bevarad ryggåsstuga med gräsbevuxet torvtak från 1600-talets slut, som lär vara den äldsta byggnaden i hela NSP. En stor ek står nästan invuxen i torpet. Omkring Fiskartorpet finns spridda villor – gamla hovjägarboställena omgivna av park och trädgårdar - med imponerande trädbestånd av framförallt gamla grova ekar men också ask och lönn. Flertalet av dessa ekar hör till Djurgårdens äldsta och genom ihåligheter, död ved och mulmbildning hör de till de förnämsta lokalerna för vedlevande insekter, fladdermöss och hålhäckande fåglar. Flera av dessa träd noterades och inmättes redan av Rutger Sernander i början av 1900-talet. En av ekarna, ”Lyells ek”, har fått en särskilt vetenskapshistorisk betydelse genom den engelska vetenskapsmannen Charles Lyells beräkningar av ”vattuminskningen” (strandförskjutningen, dvs landhöjningen). Fiskartorpet låg under Karl XI:s tid synnerligen strategiskt då Husarviken, Lillsjön, Laduviken och Uggleviken grenade ut sig intill denna backe.

Platsens naturskönhet har ju blivit berömd genom Bellmans tonsatta dikt Fredmans epistel nr 71 som inleds med ”Ulla min Ulla säg får jag dig bjuda”, särskilt raderna, ”Åke det gudomligt, Fiskartorpet! Vad? Gudomligt att beskåda!” Själva krogbyggnaden finns dock inte kvar.

Bedömning

Området är sannolikt lika naturskönt i dag även om en viss igenväxning på backens krön och sluttningar kan förmärkas. Området är också mycket fågelrikt med bl.a. skogsduva och gröngöling som karaktärsarter. Inslaget av död ved är stort och de döda träden och grenarna

borde i möjligaste mån få ligga kvar och multna ner på plats. Dock finns döda ekstammar som kan utgöra en fara för förbipasserande och som måste flyttas.

Mål

Området bibehåller trädgårds- och parkkaraktären runt Fiskartorpet och Hovjägarbostället och i övrigt som ekdominerad hagmark.

Åtgärder

Friröjning av de gamla ekarna och en utglesning av trädbeståndet. Vissa delar skulle gynnas av bete men torde vara svåra att stänga för betesdjuren. Lyells ek bör särskilt märkas upp med en informationstavla. Insektsfaunan i och på ekarna bör följas genom regelbundna inventeringar.

ND 20. Det öppna området öster om Fiskartorpets friluftsgård och Husarvikens strand

Väster om Fiskartorpsvägen från Björnäsvägens slut fram till Laduviken finns öppna gräsmarker från sluttningarna på "Björnäsberget" och ner till vägen där gräsmarken planar ut. En gammal väl bevarad lada från 1700-talet - Fiskartorpsladan (Kristinaladan) - finns i områdets norra del flankerad av en imponerande bredkronig skogslind. Området utgör till stor del gammal slättermark men hävden upphörde sannolikt för över 100 år sedan. Därefter har området varit upplöjt och därmed har slätter- och beteskontinuiteten brutits. De nedre delarna av gräsmarken slås idag med traktoraggregat medan de övre delarna på sluttningen delvis får växa igen. Stockholmskretsen av Naturskyddsföreningen vårdar dock en del av sluttningarna genom "fagning" på våren och slätter på eftersommaren. Här finns också atrikare ängspartier med bl.a. ängsskallra och ögontröst samt solvända m.fl. torrbacksarter.

En permanent provruta finns här anlagd av Stockholms universitet (Naturgeografiska institutionen) för uppföljning av floran i sluttningen.

Sluttningarna längre norrut mot Laduviken hyser ytligt rörligt grundvatten och här förekommer framförallt älggräs m.fl. fuktgynnade arter.

Området utnyttjas året om för friluftaktiviteter med ridstig, fri ridning på gräsmarken och för förskolegrupper populär pulkabacke på vintern. Överst i backen upp mot Fiskartorpets friluftsgård är utsikten god mot t.ex. Gasklockan och Lidingö.

Bedömning

Området ingår i helheten mot Fiskartorpet och är viktigt att hålla i hävd för bevarandet av värdena. Förutsättningar finns för att höja den biologiska mångfalden ytterligare. 5- 6 fristående ekar ger landskapet karaktär.

Mål

Betesmark med en gradvis övergång till skog på sluttningarna av Björnässkogen.

Åtgärder

Det område där Naturskyddsföreningen bedriver landskapsvård bör utökas i brynen och också mot Björnäsvägen. Arbetet bör bestå i gallring av träd för gynnande av bärande träd samt ungräd som kan växa sig stora (ej nödvändigtvis ädla lövträd). Viss bokföryngring i södra delen bör hållas efter. Med hjälp av slätterbalk eller dylikt bör de mer sluttande partierna också kunna slås. Försök bör också göras att skapa fuktängar med ängsflora i de fuktigare partierna i nordost. För att avlägsna älggräs och nässlebestånd krävs fräsning och insådd av

ängsgräs för att också gynna konkurrenskänsligare arter. Detta bör ske initialt eller parallellt med att bete påbörjas med nötdjur. Här bör också övervägas inplantering./insådd av de klassiska ängsväxter som sannolik en gång funnits här.

Utvecklingen av floran bör följas upp kontinuerligt i de fasta provrutorna här och återkommande artinventeringar av fauna knutna till bryn och ängsmark.

ND 21. Lillsjön med omgivande betesmark

Lillsjön eller f.d. Lillsjön är i dag en våtmark som är så gott som helt täckt av vegetation. Efter restaureringsåtgärder och fräsning av vassar och höjning av vattenståndet har området återuppstått som våtmark med bl.a. häcklokal för tofsvipa och rastlokal för ett flertal vadare, änder och gäss. Trots ett intensivt bete har området invaderats av icke önskvärd vegetation framförallt av vecketåg (*Juncus effusus*) – ett halvgräs som ogillas av betesdjuren. Detta har minskat Lillsjöns attraktionskraft för bl.a. vadare.

Våtmarken ingår i WWF:s projekt att restaurera våtmarker i Ekoparken (NSP) och efter ytterligare fräsningar av strandängarna har våtmarksarterna ökat markand. Många par tofsvipor, grönbenor, brushanar, enkelbeckasiner och gulärlor kunde beskådas här vår och försommar 2005.

Bedömning

Öppna hävdade våtmarker och fuktängar i odlingslandskapet utgör biotoper som idag är mycket ovanliga i regionen och därför har området stor ekologisk betydelse. Därför är det angeläget att fortsätta restaureringsarbetet efter utvärdering av förutsättningarna för att få ett stabilare och varaktigare förbättringsresultat.

Mål

Ett stabilt våtmarksekosystem som kan tjäna som rast- och häcklokaler för änder och vadare, med översvämningssmarker vår och höst som en blå bård utanför vass- och kavelundsvegetation. Området skall vara väl hävdad med betesdjur och /eller slätter.

Åtgärder

Lillsjön fräses i juli-augusti med rotorkultivator eller liknade maskin, varvid slättermaterialet tas upp. Efter fräsningen måste ytan omedelbart betas för att förhindra ”stubbskott” av vecketågen (*Juncus effusus*). Återkommande betesputs kan visa sig behövas. Hög vattennivå skall eftersträvas under april-juni och juli-september. Våtmarksfauna och flora bör kontinuerligt följas upp för utvärdering av utförda åtgärder och planering av nya. Fortsatt bete med nötboskap.

Litteratur: Welander, Björn, 1999: PM.

ND 22. Skepparängen

Fältet mellan Lillsjön och Lilla Skuggan har benämnts lite olika. På kartan från 1690-talet står namnet Skieppar Olufs äng. Ängen var alltså slättermark på 1690-talet och även när jaktparken anlades är det troligt att sidvallsslättern fortsatte. Marken har sedermera också blivit upplöjd och insådd med bl.a. vallväxter. Idag är spåren av slättergynnade arter helt borta. En bidragande orsak här liksom allestädes annars är en ökad tillförsel av kväve. Idag hålls området öppet genom slätter med traktoraggregat och genom färbete och ridningsslitage. Försök har gjorts att plantera några grupper av träd och buskar mot Oxbergsbacken. Träden är inhägnade som skydd mot betesdjur. Några mindre slånbuskage finns här också. Våren - sommaren 2003 var här en vattenspegel, vilket gjorde att flera par vipor häckade och de vitkindade gässen betade kring sankängen. Under vadarnas vårflyttning

spelade åtskilliga brushanar och svartsnäppa, gluttsnäppa, kärrenäppa, drillsnäppa och skogssnäppa noterades.

En vattendelare finns i dalgången med avrinning både mot Lillsjön och Lilla Värtan norr om Oxbergsbacken. Vid Värtans strand finns en välutbildad albård innanför vassbältet medan gräsmarken som vetter mot nordväst har ett mer varierat lövträdsbestånd och en mindre sandstrand som kan nyttjas för bad.

Bedömning

Området har stor betydelse för landskapsbilden som stort öppet fält. Genom att området översvämmas vår och höst utgör den rastplats för vadare, änder och gäss

Mål

Öppen fuktig slätter- eller betesmark med successivt mer träd och buskar mot Oxbergsbacken. Strävan bör vara att vidmakthålla vattenspegel april-juli.

Åtgärder

Tidigare var ängen blöt i de centrala delarna med bl.a. vass. Kan arealen fuktäng ökas även idag är det önskvärt. Även här borde floran kunna stärkas genom insådd av ängsväxter. Fortsatt bete med får eller nöt är viktigt.

ND 23. Roslagsbacken

Backen är även kallad Roslagsporten. Ekbackarna vid Ugglebo och Lilla Skuggan består av en flackare sydslänt med bebyggelse- Lilla Skuggan - närmast omgiven av trädgård. Även på nordvästsidan finns en äldre bebyggelse, Ugglebo, som ritades och byggdes av arkitekten Ferdinand Boberg som sommarstuga. Längst ut på Roslagsudden finns ännu en äldre villa som hör till Ugglebo. Runt trädgårdarna och på krönet av kullen finns ett stort bestånd av flerhundraåriga ekar. Särskilt grova är de i sydväst i branten ner mot en liten bruksväg. Många ekar är i dålig kondition. Intill tennisbanan finns också stora lönnar. I nordväst intill Ugglebo står också många grova lindar. I norr förekommer inslag av tall. En hel del träd har torra grenar. Skogen är gles och har hagmarkskaraktär och hyser en del hagmarksarter och också kulturflyktingar särskilt på sydostsidan. Annars har lundgröen stor dominans. På nordostsidan av Ekbacken finns en brygga och en småbåtshamn med angräning för de boende på Tranholmen.

Bedömning

Den tämligen torra och glesa backen har ett förnämligt bestånd av äldre ekar m.fl. ädla lövträd. Bebyggelsen ända från slutet av 1700-talet ger området karaktär. Från backen finns en del floristiska uppgifter med arter som bör tas hänsyn till. (Lindberg muntl.)

Mål

Ekhagskaraktär utanför de bebyggda områdena.

Åtgärder

Park och hage behöver gallras för att gynna ekarna. Torra ekar bör stå kvar.

ND 24. Oxbergsbacken

Denna ganska stora skogsbacke benämns idag oftast Oxbergsbacken. Tidigare namn är Norra Brobacken (syftande på den bro som tidigare funnits över Husarviken och hit.) Sjalva

Oxberget är den bergknalle som ligger närmast Husarviken och där berget går i dagen och bildar branter mot Lilla Värtan.

Denna backe har sannolikt aldrig hyst några större barrskogsinslag. Ett planterat likåldrigt granbestånd finns idag i mitten av området på nordsidan av backkrönet. I det centrala partiet finns också tall men i övrigt domineras skogen av lövskog.

På sydsidan finns en gles men igenväxande hagskog med gamla ekar och lind tillsammans med björk. I östligaste delen förekommer även en del hassel. En mycket grov lind finns ovanför båtuppläggningsplatsen vid Husarvikens mynning. I dalgången som genomkorsar backarna finns ett relativt ungt bestånd av lövblandskog med ek, rönn, lind, björk. Även asp och al förekommer i svackor på nordsidan av backen. I nordost mot Lilla Värtan är skogen frodigare med större inslag av ädla lövträd som alm och ask. Även i norr i brynet mot de öppna fälten finns mycket grova träd, främst lindar.

Fältskiktet domineras totalt av lundgröe på de lite torrare slänterna. I övrigt märks vitsippa, blåbär, ekorrbär, harsyra, ekbräken och träjon. Hela östra halvan av backen domineras av liljekonvalj. I strandskogen och mot norr är skogen frodigare med örtinslag, såsom kabbeleka längs stranden åt Husarviken.

En gång- och cykelväg löper genom området i nordsydlig riktning. Mindre stigar går bl.a. upp till en bronsåldersgrav i höjdläge i sydost. Eventuellt förekommer fler spår av gravar men krönen på kullarna består av blockig terräng i den ursvallade moränen. En stig går också till berget i sydost – Oxberget - där man har god utsikt över Lilla Värtan och Lidingö. Från strandkanten vid berget fiskar många med handredskap. Vid foten av berget står en säreget vuxen ihålig gammal ek.

Fågelrikedomen är tämligen stor med härmsångare, svarthätta, grönsångare och domherre i de strandnära skogarna. Fyra hackspettsarter noterades under inventeringen: mindre hackspett, spillkråka, större hackspett och gröngöling. Inventeringens enda fynd av törnskata gjordes också här.

I de ihåliga gamla ekarna har spår noterats av de rödlistade arterna skeppsvarvfluga (*Lymexylon navale*), en knäppare (*Amphedus hjortii*) och brun guldbagge (*Liocola marmorata*) (Haglund 1999).

Bedömning

Området har inventerats av Anders Haglund 1999, Ekologigruppen AB, på uppdrag av Ekoparksfonden. Vår bedömning överensstämmer med hans beträffande värdena och de åtgärder som bör utföras. De stora värdena i området består i det stora inslaget av äldre ädla lövträd och främst ekarna i brynen där spår efter hotade, rödlistade arter noterats. Floran i övrigt är anmärkningsvärt torftig utom i strandnära områden.

Mål

Området bibehåller en kärna av barrblandskog i den centrala delen men hävdas som ekdominerad hagskog i övrigt.

Åtgärder

Särskilt skogen i söder och i brynzonen mot norr gallras, varvid ek och grova ädla lövträd gynnas. Granbeståndet som är likåldrigt avverkas etappvis och föryngras på så vis. Gran får gärna öka sin utbredning men får ej bilda likåldriga monokulturer. Självföryngrande gran tillåts att komma upp på de nordligt exponerade sluttningarna i kärnområdet och tillsammans med tall och gran, björk och ek bilda en blandskog där blåbärsristypen får utvecklas.

Död ved bör ligga kvar på plats och multna.

Litteratur

Anders Haglund 1999: Utvärdering av skötseln samt förslag till skötselplan för tre av Ekoparkens barrskogsområden på Kungl. Djurgården i Stockholm. Rapport nr.3. *Ekologigruppen AB.*

ND 25. Fisksjöäng

Fisksjöäng som en gång varit ett område för småindustri, lager och handel har nu sanerats. Hösten 2002 fanns efter saneringen kvar betongfundament, betongskrot och tippmassor. En byggnad finns kvar som tillhörde Motormännens testanläggning men som sannolikt också rivs inom en snar framtid. På de betongytor som finns kvar har klottrare knappast förskönat området. Ogräsflora och sly höll på att kolonisera det forna området.

Området hade knappast ett tilltalande utseende med den pionjärflora av ogräs som fanns här med gråbo, åkertistel, kvickrot, renfana, ryssgubbe och kardborre.

Även lite ovanligare kulturflyktingar kunde ses här som kanadabinka (*Conyza canadensis*), videaster (*Aster x salignus*) nattljus (*Oenothera biennis*), penningarv (*Lysimachia nummularia*) m.m.

De frörika pionjärväxterna lockade dock till sig en hel del fröätande småfåglar med siskor, finkar och sparvar. Bl.a. steglits fanns det god chans att se här. Under inventeringen observerades också rastande blåhake.

I dag har området sanerats ytterligare med påförda jordmassor som besätts med gräs. Viss del utnyttjas i dag för kompostering av organiskt avfall från NSP och också som vindskydd och utfodringställe vintertid för Norra Djurgårdens besättning av highland cattle.

Bedömning

Trots en viss negativ effekt för artmångfalden har området restaurerats och fått ett mer tilltalande utseende. Sannolikt kommer en fröbank från de ovanligare arterna att finnas kvar i området och berika floran även i fortsättningen. Fisksjöäng som idag hör till det minst besökta i NSP kan för invånarna i den planerade nya bebyggelsen på den gamla gasverkstomten öster om Husarviken bli entréområde. Allt för hårt slitage av många besökare kan bli negativt för detta relativt ostörda område och Fisksjöäng får inte utvecklas till lokalt närparksområde för de kommande, närliggande bostadsområdena.

Om det blir aktuellt med återinförande av dovhjortar på Norra Djurgården så kan området vara lämpligt som utfodringsplats m.m. för dessa djur.

Mål

Området bör så långt som möjligt utvecklas till att smälta in i det tilltalande kulturlandskap som omger detta område med öppna betesmarker och väl hävdade ekhagar.

Åtgärder

Trots genomförd sanering bör området särskilt i det strandnära området och området med båtuppläggningsplats rustas till en mer tilltalande miljö. Området bör betas men risk finns för överbete vintertid då området ansluter till djurens vindskydd.

ND 26. Strandområdet vid Husarviken

Detta område an knyter direkt till Fisksjöäng och utgörs bara delvis av en naturlig strandzon då fyllnadsmassor påverkat området. Södra stranden av Husarviken har fyllts ut ända till gränsen för den Kungliga marken.

Ända från inloppet till Husarviken och till innersta del är området påverkat av båtsport med båtugglägningsplats längst ut och bryggor och båthus längre in i viken. Däremellan finns en trädrad utmed viken som ibland blir lite bredare med trädbestånd som kommit upp spontant. Även på södra stranden av Husarviken finns utmed stranden som består av utfyllnadsmassor en trädrad med främst alar som omramar Husarviken. En frodig fuktlövskog med framförallt al och hägg finns vid Ugglevikens utloppsbeck vilken utgör en viktig fågelbiotop.

Bedömning

Det finns stora möjligheter att här skapa en vacker strandmiljö genom gallring i trädraden (björk och klibbal) och anläggande av gräsytor. Kraftledningen som korsar Husarviken är mycket störande i landskapsbilden och på sikt bör den grävas ner som kabel. Särskilt den innersta delen av viken med fuktlövskogarna är skyddsvärda som en länk mot det trädfattigare området vid Storängsbotten och som del av spridningskorridor mot Gärdet och Södra Djurgården. En allt för hård bebyggelseexploatering i NSP:s omedelbara närhet kan påverka både landskapsbild och den biologiska mångfalden negativt.

Mål

Husarviken skall ha en tilltalande strandmiljö med trädbård och strandstig för gång- och cykeltrafik omgiven av det öppna kulturlandskapet vid f.d. Fisksjöängs sanerade område.

Åtgärder: Hela strandzonen bör gallras och gräsytor bör anläggas i anslutning till strandstigen. Båthuset rustas. Båtupplägningsplatsen bör saneras från skräp och få en mer diskret framtoning i området alternativt flyttas från området helt och hållet. Småbåtsbryggorna och strandboden bör också renoveras.

ND 27. Ekbacken väster om Fisksjöäng

I västra delen av Fisksjöäng finns en ekbacke som är beteshävdad med nötboskap. Hagen har ett trädbestånd som står så glest att varje träd har goda utvecklingsmöjligheter. Fältskiktet är rikt på gräs och örter. Särskilt på norra delen förekommer en grupp stora lindar. Området är fågelrikt och svamprikt.

Bedömning

Nuvarande skötsel med betesdjur gör området mycket attraktivt och gynnar också de vedlevande arterna. Risk finns för överbete genom åretruntbete.

Mål

Lind- och ekdominerad beteshage.

Åtgärder

Fortsatt bete med nötboskap. Stödutfodring bör ej förekomma här på vintern.

L-J. Lill-Jansskogen

Namnet uppkallat efter en skogvaktare och grindvaktare som vaktade en grind mot jaktparken på nuvarande Kungliga Tekniska Högskolans område. Skogvaktaren lär ha varit liten till växten och bedrev också en krog här. Lill-Jansskogen är sedan Lill-Jans tid (1730-talet)

kraftigt exploaterad i sina södra delar mot staden eftersom en rad bebyggelse tillkommit som Stadion, Sofiahemmet, Allmänna BB, Idrottshögskolan och hela Tekniska högskolans alla huskroppar. Störst inbrytning i skogsområdet gör Maskintekniska institutionen idag som förutom väganlutning omges av skog/skogspark.

Skogsområdet är dock så stort att man får en riktig skogskänsla under en promenad. Skogen inrymmer också en stor variation av skogsbiotoper från alsumpskog till hällmarkstallskog. Lill-Jansskogen hör till de bäst utnyttjade skogspartierna för motionsidrott och utnyttjas flitigt av studerande och anställda på KTH och Idrottshögskolan, Östermalms idrottsplats m.fl. Fiskartorpets Friluftscenrum vid den gamla hoppbacken på Björnäsberget (f.n. under renovering) är också en utgångspunkt för motionsslingorna, som till stor del är belysta.

Området utnyttjas också i stor utsträckning för ridning från det närbelägna K 1 vid Lidingövägen och från ridcentret i Rytstadsområdet vid Storängsbotten.

Barrskogen dominerar även om inslaget av lövträd är mycket stort. Vissa skogspartier är utgallrade på gran och förutom spridda tallar domineras dessa skogar av lövträd, främst ek, björk och rönn. Särskilt på de nordexponerade sluttningarna förekommer högre granskog med den resligaste granskogen väster om Fiskartorpets hoppbacke.

Järnvägsspåret från Norrtull mot Värtan korsar området och delar området i två hälften. En mycket besvärande barriär och bullerkälla är den hårt trafikerade Björnäsvägen.

Området är mycket viltrikt med en god stam av hare och rådjur och eko rre. Skogsområdet är så pass stort att en del barrskogarter förekommer här såsom spillkråka, nötskrika, mindre korsnäbb, tofsmes och svartmes. Området är för övrigt fågelrikt särskilt i och omkring Ugglevikskärret.

Bedömning

Såsom den mest närbelägna rekreationsskog av betydande omfattning och variation, utnyttjad sedan lång tid, är Lill-Jansskogen av mycket stort värde som rekreationsmark. Skogens storlek och variation av skogstyper gör också att den hyser ett för Nationalstadsparken i övrigt ovanligt komplett fågelliv.

Mål

Området utvecklas till ett än mer attraktivt friluftsområde för motion och friluftsliv. Ridstigar hålls väl avskilda från motionsslingor och promenadvägar. Skogen utvecklas till ett flerskiktat, varierat barrblandbestånd med gynnande av gran i friskare marker. Värdekärnor i skogen skyddas för fauna och flora t.ex. Uggleviken. Ugglevikskällan återtar sin roll som värdefull naturmiljö med möjlighet till att dricka vatten här.

L-J 1. Skogspartiet Lilla Björnäset

Detta område är det största sammanhängande skogspartiet i Lill-Jansskogen och begränsas i norr av en förkastningsbrant i väst- östlig riktning med de högsta punkterna c:a 25- 30 m över Laduvikens nivå. Mot söder begränsas skogsområdet av den livligt trafikerade Björnäsvägen och i sydväst av Baron Rålamb's väg. Skogsområdet är mycket varierat med blandskog där inslag av gran förekommer framförallt i de nordvända sluttningarna mot Laduviken. Här kan en del granar nå ansenliga dimensioner. Gran förekommer också i svackor i terrängen t.ex. utmed fuktstråket som tvärrar skogen från gräsmarken väster om Laduviken och sydost till Stutängen. Granparti finns också intill Baron Rålamb's väg strax söder om bensinmacken. I övrigt är granen relativt hårt uthuggen. Planteringar har gjorts på nordsidan ovan Vargstigen på smärre områden. Den västligaste delen av skogsbranten mot universitetsområdet hyser ren

lövskog dominerad av asp och björk samt ädla lövträd ner mot skogsbrynet i norr. Bunkrar och betongblock antyder en gammal försvarsanläggning från andra världskriget. I de övriga delarna av skogen förekommer spridd tall men med stort lövträdsinslag av framförallt, ek och björk. I surdrågen förekommer klibbal, ask och alm. På sydsidan av skogen förekommer små bestånd av bok och även avenbok samt lärkträd.

Den gallrade skogen hyser mycket sly och gräs dominerar ofta i fältskiktet. I den gallrade skogen förekommer viss spontan granföryngring. Tall föryngrar sig enbart i de torraste och magraste markerna på höjderna. Där krontaket är väl slutet förekommer mer mossrik skog och skog med örtrikare och blåbärsrikare partier.

Granskogen mot Baron Rålamb's väg är likåldrigt med en örtrikare undervegetation.

Skogen genomkorsas av många stigar. En el-upplyst spårslinga finns som utgår från Fiskartorpets friluftsgård. Glädjande är att anläggningen, som har anor från 1902-1903 då hoppbacken byggdes av arkitekten Gustav Wickman, nu renoveras. Hoppbacken står kvar men kan knappast utnyttjas för backhoppning. Det finns dock branta anlagda backar som skulle kunna restaureras för pulka och slalom.

Bedömning

Skogsområdet är ett av de bäst bevarade barrskogspartierna med lång skoglig kontinuitet, trots att granen har missgynnats vid avverkningarna och ersatts av en relativt trivial blandskog med lövträd och tall. Som skog för promenad och motion hör den till de bästa. Beklagligt är dock att ridspåren tar överhanden i en stor del av brynpartierna.

Mål

Skogen skall få utvecklas till en barrblandskog med stort inslag av gran med ett väl utvecklat artrikt fältskikt med ris och örter och ett bottenskikt med väl utvecklad mossflora. Skogen skall vara tillgänglig för motion genom ett väl utvecklat stignät. I andra hand bör ridsportens intresse tillgodoses. Fiskartorpets friluftsgård utvecklas till ett centrum för motions- och friluftslivet.

Åtgärder

Granen skall få tid att föryngra sig spontant i området samtidigt som gammal likåldrig granskog måste gallras eller luckföryngras för att långsiktigt säkerställa en flerskiktad skog som ständigt föryngringsgallras. I den centrala delen med gammal grov gran bör granbeståndet få utvecklas fritt mot "granurskog". I vissa lägen bör granen planteras in där den idag helt försvunnit. De bokbestånd, avenbok och lärk och ädla lövträd som finns i sydläge och i sydost bör bevaras men bok bör hållas efter i den övriga skogen. I brynen i östra delen står några kraftiga ihåliga ekar som bör friröjas.

Skogen genomkorsas av både elljusspår vanliga promenadstigar och ridstigar och konflikter mellan fotvandrare och ridande kan uppstå. Spår av ridning på gångvägar och i terrängen finns.

Skyltningen måste därför ses över med jämna mellanrum och information till ridställen om reglerna måste spridas till alla ridande. Beklagligt är att det inte finns gångvägar i brynen utan att de gående blir hänvisade till ridstigarna. En mindre gångstig bör därför anläggas parallellt med ridstigen och spångas vilket därmed också förhindrar ridning på gångvägen.

Intill den gamla skidhopparanläggningen vid Fiskartorpets restaureras lift och preparerad backe. Vegetationen som idag består av igenväxande gräsytor med sly och ogräs slås regelbundet med slätterbalk.

L-J 2. Skogspartiet mellan Roslagsbanan och baron Rålamb's väg

Denna skogsremsa norr om Söderbrunns koloniområde når fram till bensinstationen i norr. I söder närmast koloniområdet är skogen utgallrad på gran men lövträd främst ekar och enstaka hasselbuskar har sparats. Norr därom finns ett planterat c:a 60-årigt granbestånd som är så tätt att det knappt finns undervegetation. Denna skog ansluter till granbeståndet på östra sidan av Baron Rålamb's väg. Ytterligare norrut domineras skogen av löv och här finns också ett mindre kärr omgivet av videbuskar. Den nordligaste delen består av ett bergsparti med branter både i väster, norr och öster. Ek och andra lövträd i branterna och tallar förekommer uppe på berget. Också här förekommer hassel i slänterna. Även vid detta berg finns betongblock kvar efter en försvarslinje från andra världskriget. Universitetsstationen på Roslagsbanan är inklämd vid bergväggen på västsidan.

Bedömning:

Skogen bildar en viktig buffert mot Roslagsvägen.

Mål

Flerskiktad grandominerad skog.

Åtgärder

Granskogsplaneringen behöver gallras. Stor risk finns emellertid för stormfällning så därför bör en försiktig luckblädning utföras för att på sikt skapa ett stabilt, flerskiktat barrblandbestånd. Granbeståndet har idag en viktig funktion som skyddad miljö för t.ex. sparvhök och nötskrika. Därför bör man vänta med avverkningar tills granskogen på andra sidan Baron Rålamb's väg har utvecklats.

På längre sikt bör stationen på Roslagsbanan avvecklas och flyttas närmre T-banestationen i Frescati i en ny bansträckning.

L-J 3. Söderbrunns koloniområde

Detta välskötta koloniområde har stor betydelse för artmångfalden genom att många arter trivs i dess blomsterrika miljöer. Kompostanläggningarna är också viktiga miljöer för maskar och igelkottar och sällsyntare skalbaggar. Förhoppningsvis kan koloniverksamhet fortsätta även efter att Norra Länken byggs ut utan skador.

Bedömning

Ett välskött koloniområde och ett positivt inslag i NSP som också bidrar till artmångfalden.

Mål

Koloniverksamheten fortsätter i nuvarande omfattning.

Åtgärder

Ett avtal bör upprättas mellan koloniföreningen och KDF att sköta även de omgivande restytorna t.ex. mot banvallarna som idag ej sköts.

L-J 4. Uggleviken

Uggleviken är en avsnörd vik av Lilla Värtan och har genom landhöjningsförloppet omvandlats till ett aldominerat rikkärr med en mosaik av alsocklar och andra fuktlovträd som hägg och jolster. Däremellan finns blötare partier utan någon vegetation alls eller fuktängar med älggräs m.fl. örter eller högvuxna starrarter. På socklarna förekommer ofta ormbunkar och diverse mossor. Floran är tämligen artrik med många högrörter. I kärrets kantzoner

förekommer många ädla träslag som ask, alm, lönn och avenbok. En del död ved förekommer och utgör viktigt substrat för insekter, svampar, landmollusker och mossor.

Från sydsidan kommer rörligt markvatten, källvatten från Ugglevikskällan, som rinner ut i kärret och vid inflödet ger upphov till något större artantal mossor och kärlväxter. Störst artmångfald finns i kantzonen i söder mot Ugglebacken med grova ädellövträd och granar där markvattnet är rörligt intill kärret. Ovanliga arter som förekommer här är bl.a. gullpudra (*Chrysosplenium tetrandrum*) och norrlandsstarr (*Carex aquatilis*).

Kärret har visat sig hysa många ovanliga landsnäckor och ringmaskar. (Stefan Lundberg (muntl.).

Den insektsrika miljön är viktig för många småfåglar. Fågelrikedomen är stor med förekomst av härmsångare, näktergal, gärdsmyg, stjärtmes, morkulla, mindre hackspett och mindre flugsnappare.

Bedömning

Uggleviken hör till regionens största och bäst utbildade alkärr – alsumpskog och hyser flera rödlistade och ovanliga arter. Genom att landhöjningen fortskrider och skogen utvecklas alltmer blir kärret successivt torrare. Den säregna miljön ger stora naturupplevelser.

Mål

Kärret får utvecklas fritt utan skogliga åtgärder men med för alkärret optimal, reglerad vattenregim, där nuvarande karaktär som blött alkärr eftersträvas.

Åtgärder

Kärrets vattenstånd bör kunna regleras genom dammluckor så kärrets nuvarande vattenregim kan upprätthållas. Skogsbeståndet får utvecklas fritt utan åtgärder. Eventuellt måste på sikt granföryngring i kärret hållas efter.

Sannolikt påverkar tra fiken från Björnäsvägen vattenkvaliteten i kärret men detta är ej undersökt. Den avsnörda f.d. viken av Lilla Värtan har bottensubstrat med leror, gyttjeleror, kärtrorv av hög förmultningsgrad och utgör ett näringsrikt underlag och jordarterna kan en tid buffra också för föroreningar från vägen och från bebyggelseområdena vid Tekniska Högskolan. En viktig åtgärd på sikt är att stänga av Björnäsvägen för genomfartstrafik.

Idag går en ridstig utmed kärrets kant. För att ge fotvandrare möjlighet att uppleva sumpskogsmiljöns trolska miljö bör övervägas att spånga en sträcka i en del av kärret. Ett mycket allvarligt hot är den förstärkning av järnvägsbanken som planeras. Hydrologin är helt avgörande för kärrets utveckling och kärret tar emot källvatten framförallt från sydslutningen. En noggrann miljökonsekvensutredning måste utföras och ev. skyddsåtgärder vidtas.

Ett ytterligare hot mot alsumpskogens artmångfald kan Norra Länkens tunnel utgöra om ingreppet riskerar att påverka grundvattennivån i området.

Litteratur

Miljöförvaltningen i Stockholm m.fl. 2000: Vattenprogram för Stockholm 2000 – sjöar och vattendrag.

L-J 5. Ugglebacken

Detta skogsparti hyser betydande kvaliteter för artmångfalden. På sydsluttningen finns ett ekbestånd med åtskilliga äldre träd. Högre upp på sluttningen vidtar mer barrskog, främst tall, men fläckvis även äldre granbestånd. På nordsidan finns yngre planterade granbestånd men större delen av det relativt plana centrala området består av lövdominerad relativt ung skog med björk, ek och asp. Mot Ugglevikskärret finns ädellövträd och grova granar.

Detta skogsklädda höjdparti ligger isolerat mellan Ugglevikskärret, Fiskartorpsvägen och järnvägen i söder. Skogen omges av ridstigar. Inre delen genomkorsas av ett nät av stigar som sannolikt utgör gamla ridstigar då de genom hästrampslitaget bildat stigar liknande gamla hålvägar.

Bedömning

Genom den stora variationen på skogsbiotoper är området artrikt, växlande mellan torra, friska och fuktiga skogstyper. Gallringarna på gran och äldre träd har gett upphov till gräsrika triviala skogspartier.

Mål

Skogen får utvecklas till en blandskog med alla de nu förekommande trädslagen väl representerade.

Åtgärder

Granföryngringen gynnas förutom på sydsluttningen där ekarna bör friröjas. Granen får långsiktigt växa in i beståndet i övrigt. Ytterligare plantering är ej önskvärd då lövträden bör få växa sig stora innan granen dominerar beståndet.

L-J 6. Skogsområdet vid Tekniska Högskolan

Maskintekniska institutionerna omges av ett skogsområde som mot Drottning Kristinas väg består av tämligen gles och parkartad barrblandskog, medan de nordligt exponerade delarna av skogen hyser en barrskog med talldominans, ljung och blåbär på höjderna och grandominans i nordsluttningen. Mot öster är skogen genomhuggen med yngre skog och större lövdominans.

Skogen genomlöpes av elljusspår och en del andra stigar bl.a. den stora stigen från Drottning Kristinas väg mot Maskintekniska institutionen benämnd Riksmarskalkens väg. Ytterligare en gång/cykelväg leder från Drottning Kristinas väg ner mot Ugglevikskällan.

Skogsdungen mot Bergs-, Väg- och Vatteninstitutionerna består av barrblandskog med grova tallar.

Bedömning

Dessa skogssluttningar ner mot Ugglevikskällan har stor betydelse för miljön intill KTH och har en stor funktion som friluftslivs- och motionsområde.

Mål

Skogen får behålla och utveckla karaktären av barrblandskog med ett stabilt fältskikt med ris och örter samt ett bottenskikt av mossor.

Åtgärder

Ingen ytterligare bebyggelse kan tillåtas här. Den gamla granskogen luckföryngras för att åstadkomma en olikåldrig skog. De största granarna och tallarna avverkas inte utan får på lång sikt bli torrakor och så småningom lågor.

L-J 7. Ugglevikskällan med omnejd

Ugglevikskällan bildar mittpunkt i ett öppet område nedanför KTH- institutionerna. Hit leder stigar från alla håll, från Drottning Kristinas väg, från Björnäsvägen via järnvägsbro från Kattrumpberget och från Stadion och Idrottshögskolan.

Ugglevikskällan som är en s.k. trefaldighetskälla har varit föremål för urgammal källkult med offer till källan. Skildringar finns från tidigt 1700-tal om folklivet vid källan. ”Det uppsluppna folklivet, som där levdes, kom ju sedan att längre fram på 1800-talet erhålla en tidtals ganska rå karaktär” (citat ur ”Djurgården förr och nu ” 1925.) Kanske har de gamla traditionerna på något sett levt kvar på KTH då området alltid har varit samlingspunkt för s.k. nollning och lekar. Idag samlas ofta dagisgrupper här också.

Den gamla källan är kringbyggd med ett ”pumphus”, paviljong och en rastplats. Tyvärr har källvattnets vattenkvalité sjunkit och vattnet är odrickbart idag. Källvatten bryter dock fram nedanför den gamla brunnen och bildar bäckfåror som mynnar nere i Ugglevikskärret.

Källådrorna omges av fuktängsvegetation – dessvärre mest älggräs och nässlor samt en bård av grova alar. I det öppna gräsfältet förekommer några solitära träd bl.a. en stor gran som ger hela området karaktär.

Bedömning

Det är en stor förlust är att det ej går att dricka brunnsvattnet längre, men området runt källan är ändå den klassiska mötesplatsen och den öppna ytan inramas av skogssidåer som ger landskaprummet en mycket tilltalande karaktär.

Mål

Området skall behålla kvaliteterna som samlingspunkt för friluftaktiviteter i Lill-Jansskogen. Långsiktig målsättning måste vara att återskapa platsens forna värde genom att källans vatten förbättras så att det blir tjänligt att dricka.

Åtgärder

Om inte detta är möjligt bör man överväga att leda hit dricksvatten från Stockholms vattenledningsnät.

Miljön kring källorna görs attraktivare genom att nässlor, älggräs m.fl. konkurrenstarka arter slås eller fräses bort för att gynna örter, gräs och mossor, vilka gynnas av det rörliga markvattnet intill källorna.

I kanten på de öppna gräsytorerna omkring källan bör toaletter och sorteringskärl för avfall ställas upp för att hindra övergödning och nedskräpning av områdets ytterkanter.

Skötselområde L-J 8. Kattrumpbacken och skogen kring Vattentornet

Det relativt stora skogsområdet består av tre höjder åtskilda av smärre dalgångar där större gång och cykelvägar genomvärrar. På högsta höjden finns ett stort vattentorn från 1930-talet, Uggleviksreservoaren, som stående på höga betongpelare är vida synligt i omnejden.

Skogen norr om vattentornet är huvudsakligen barrskog med dominans av tall medan gran och björk främst förekommer på nordsluttningarna. Fältskiktet domineras oftast av blåbärsris utom i de nedersta delarna av backarna, där mer finkorniga jordar dominerar. Trädbeståndet är

relativt ungt c:a 60-70 år med ek, sälg, björk och rönn. Granplantor förekommer flerstädes. I beståndet ingår en hel del torrakor och också många grövre äldre tallar och granar. Även en del ekar finns. Genom denna kuperade terräng slingrar sig ett elljusspår och i övrigt finns otaliga stigar som visar att området verkligen är ett populärt utflyktsmål för strövande, orientering och motionslöpning. Ridstigen går utmed östra kanten av skogsområdet. Mot Fiskartorpsvägen är skogen utglesad till en parkmiljö med spridda trädbestånd av ek, ask, bok och lärk.

Entrén till Lill-Janssskogen från Fiskartorpsvägen - Harfiket - leder via den asfalterade gång- och cykelvägen, Planterhagsvägen, in till Katrumpbacken och Ugglevikskällan..

Den finaste entrén från Östra station och KTH leder in i området från sydväst via Träskportsvägen. Intill KTH och Sofiahemmet finns spridda grova träd i parkmiljön med ek, ask, bok och lärk m.m. Längre norrut breder skogen ut sig mellan stigarna Klappjaktsvägen och Träskportsvägen. Ett sankare parti breder här ut sig med älggräs, nässlor men också ovanligare högrörter som stinksyska, blekbalsamin (*Impatiens parviflora*) m.fl. Skogen är variationsrik med grova alar, ask, lind, tall och björk. Skogspartiet är särskilt i den torrare delen i norr genomkorsad av otaliga stigar.

Stickväg går till tunnelmynningen för det underjordiska vattenledningsnätet utmed järnvägen. Detta område har blivit tillhåll för olagligt boende i husvagn. Nedskräpning och klotter förfular området. Ett högt stängsel finns här både mot järnvägen och mot skogen ovan.

Bedömning

Skogen är en vacker och omväxlande rekreationsskog, med ett bestånd av äldre värdefulla träd såväl levande som döda. Skogen utnyttjas väl intensivt på sina håll och utsätts för hårt slitage.

Mål

Skogen utvecklas mot en flerskiktad barrblandskog med alla trädslagen representerade. Brynen mot omgivande bebyggelse, gator och huvudstigar hålls halvöppna med slätter. Skogen hålls tillgänglig för motionslöpning genom ett väl underhållet stigsystem.

Åtgärder

Ständig gallring i alla åldrar av träden men önskvärt är att granen kan förnygras och öka sin andel i området. Äldre träd eller trädgrupper sparas för fri utveckling. I brynen ges ekarna utrymme för tillväxt genom friröjning. Återkommande slätter av bryn. Klotter och skräp saneras ofta.

L-J 9. Lill-Janssskogens entré vid Sofiahemmet och Stadion

Den viktigaste entrén till det stora skogsområdet Lill-Janssskogen är idag vägen förbi Sofiahemmet och Stadion. Parken består här av äldre grova parkträd med de flesta trädslag. Väl inne i naturmarken är skogen högstammig och med bl.a. ett fuktigt aldominerat parti med stora alar på socklar och med örtrikt frodigt fältskikt. Här finns också en informationskarta över Norra Djurgården.. Härifrån grenar stigar ut sig åt flera håll och skogsbeståndet övergår till mer normalstora blandskogsbestånd.

Bedömning

De kulturhistoriskt intressanta kulturmiljöerna med Sophiahemmet, KTH, Stadion och Idrottshögskolan omramar entrén till Lill-Janssskogen och hyser ett bestånd av miljömässigt mycket betydelsefulla äldre parkträd, som successivt övergår i naturmark med parkskog och sedan mer normal skog. Området är lämpligt som informationscentrum.

Mål

Området skall vara en värdig entré till Norra Djurgårdens naturmarker.

Åtgärder

Inga förutom normal parkskötsel. En särskild port, portal, bör markera att Nationalstadsparken börjar här. Möjligheter till information och guidning bör finnas här. För att de grova parkträden vid Sophiahemmet och Idrottshögskolans kvartermark/tomtmark skall vårdas bör tillägg göras i detaljplan för att säkerställa dessa värden.

Sto. Skötselområde Storängsbotten

Detta område utgör en del av den smala midja av Ekoparken som förbinder Norra Djurgården med Ladugårdsgärdet, Kaknäs och Södra Djurgården. I denna triangel mellan spårområdet vid Storängsbotten, Lidingövägen och Fiskartorpsvägen finns fortfarande stora öppna ytor och bergsbackar med lövskog.

De öar av mer naturliga biotoper som finns här är av största betydelse för att området skall kunna tjäna som spridningskorridor eller "stepping stones" för åtminstone vissa mer rörliga djur. De djur som området kan tänkas ha betydelse för är vissa insekter med god flygförmåga, fåglar och däggdjur såsom rådjur, hare, räv, grävling och ekorre.

Spridningskorridoren förstärks också av ett mycket värdefullt skogsområde vid Hjorthagen strax utanför NSP i norr. Vårfloran är rik av blåsippor och vitsippor.

De skogsbackar eller hagbackar som finns i detta område har mycket höga naturvärden med ekbestånd med många grova gamla ihåliga ekar och i övrigt med dominans av ädla lövträd. Det finns också mera skyddade buskage som kan gynna viltet. De attraherar även uteliggare.

Det icke bebyggda området utnyttjas idag för ridsport eller parkeringsplatser för stora evenemang. Dessa ytor, särskilt de i norr, kommer att nyttjas för Norra Länkens trafik.

Ett antal fristående gamla ekar finns i området. En del av dessa har dött av okänd anledning. Kanske utsätts träden för föroreningar från den hårt trafikerade Lidingövägen? Situationen på föroreningsidan blir sannolikt mer problematisk när Norra Länkens trafik påverkar områdets norra del.

Bedömning

Området är en svag men viktig länk för spridning av arter inom NSP och de ekbackar och öppna fält som finns har stora värden för naturvården.

Mål

Området förstärks som parkområde och spridningskorridor

Åtgärder

De gamla ekarna bör friröjas och dessa ekbackar bör antingen slåttas eller hållas i hävd av betesdjur – gärna hästar - förutsatt att betet inte blir för intensivt och att barknag kan undvikas. Vissa tätare buskage sparas som skydd för viltet.

En del av de öppna gräsytorerna eller deras kantområden bör planteras med träd och gräsytor anläggas. Bl.a. bör nya ekar planteras i de nyanlagda grönytorerna i samband med Norra Länkens utbyggnad.

Miljökonsekvenserna av Norra Länken för området bör utredas och förebyggande åtgärder vidtas för att motverka eventuella skador.

Litteratur

Stockholms stadsbyggnadskontor, 1997: Nationalstadsparkens ekologiska infrastruktur.

G. Tessinparken-Gärdet

Området utgör en smal "midja" med få rester av naturmark, främst trädalléer, solitärträd kring byggnader samt parkartade grönytor. Tillsammans med ännu obebyggda delar av Hjorthagen har området stor betydelse som biologisk förbindelse mellan NSP:s norra och södra del. Gärdet är det högst exploaterade delarna av Nationalstadsparken men trots det finns det anmärkningsvärt mycket grönska mellan huskropparna. Tanken var när området exploaterades för bebyggelse på 1920 och 1930 talet att erhålla öppnare, ljusare och därmed sundare bostadsområden än tidigare under devisen "hus i park". Kring husen, som alla har funktionalistiska stildrag finns gräsmattor och planteringar. Större delen av bebyggelsen har idag betraktats som värdefulla byggnadsminnesmärken från denna tidsperiod. Erik Dahlbergsgatan har i sin norra del en dubbelrad av oxel i sin gröna mittremsa, men i gatans södra del är det istället en dubbelrad av lind. Av kulturhistoriskt intresse kan vara att gatan har gatsten som ytbeläggning.

Mot Lidingövägen finns kulturhistorisk värdefull bebyggelse med kaserner stall m.m. från slutet på 1800-talet då Livgardet till häst flyttade hit till nuvarande K 1. I parkområdet finns grova ekar och äldre ädellövträd i övrigt. Här finns också två minnesstenar från den tidigare regementsverksamheten här.

Tessinparken är benämningen på det T-formade parkstråket som i norr begränsas av Askrikegatan och mot söder på båda sidor begränsas av De Geersgatan och Hedinsgatan. Intill dessa gator finns dubbelrader av äldre hästkastanjer som avskiljer parken mot omgivande höghusbebyggelse. Tessinparkens gröna mittremsa består mest av klippta gräsytor med anlagda buskbestånd och enstaka träd såsom pil, ask och alm. En hållrygg går i dagen längs grönmansan. I norra delen finns två dammar, en stensatt plaskdamm och en delvis buskomgiven, mer naturanpassad damm. Vid plaskdammen ger konstverket "Ägget" av Egon Möller-Nilsson karaktär åt parken.

Mindre parkstråk och stora miljöträd finns också invid K1, Olaus Petriparken och intill Troppstigen.

Ridväg förbinder Ladugårdsgärdet med K1 och vidare till Norra Djurgården via norra Tessinparken.

Bedömning

Området utgör Nationalstadsparkens smalaste del, dess "getingmidja", där allt som finns av grönytor, parkträd, alléer, gatuträd, buskrader och dammar är av stor ekologisk betydelse som spridningskorridor mellan Norra Djurgården och Nationalstadsparkens södra delar. En damm av mer utpräglad ekologisk funktion vore också ett tillskott.

Mål

Bebyggelseområdena bibehåller sina kulturhistoriska särdrag. Fungerande ekologisk spridningskorridor och rekreationsmark behålls och utvecklas.

Åtgärder

Tillskapa grupper av flerskiktade bestånd där lind, hassel, rönn och sälg gynnas. Oxel - resp. lindallén längs Erik Dahlbergsgatan föryngras i god tid med lång framförhållning, så att

rekryteringsträd ständigt finns och inte alla träd måste fällas samtidigt. Trädbeskrining utförs endast om risk för nedfallande grenar bedöms vara överhängande.

Litteratur

Strid 2001

L. Ladugårdsgärdet

L1. Kampementsbadet-Fågelberget

Området utgör en förlängning av Ladugårdsgärdets stora sammanhängande, så gott som trädfräa gräsytor, anlagda som militärt exercisfält under 1600-talets slut och utvidgat under 1800-talets början. Tillsammans utgör de NSP:s största gräsyta. I övergången från fält till naturmark ligger Fågelberget, med varierat träd- och buskbestånd av värde för biologisk mångfald och rekreation.

Den ekologiskt mest intressanta delen är den trädbevuxna del som parken nordväst om badet utgör. Parken utgör sydslutningen av den bergshöjd på vilken bebyggelsen på Gärdet i norr möter.

En gångstig löper i öst-väst och förbinder Tessinparken och Gärdet. Träd finns främst norr om stigen. Flera grova ekar, ask i varierande ålder samt ett tiotal lärkträd är de träd som främst möter stigrandaren. Längre från stigen, upp mot bergshöjden, är trädvegetationen mer vildvuxen. Oxel, ask, tall, rönn och björk bildar där ett glest bestånd på det tunna jordlager som finns mellan hälltytor och små block. Några äkta fläderbuskar finns även. Marken täcks av triviala gräs och enstaka nyponsnår. Rester av en övervuxen, rund skans finns i den östra delen. Stenmaterialet av sprängsten och natursten är nästan helt övervuxet av gräs.

Bedömning

Området utgör en del av Nationalstadsparkens avsmalnande "midja" och är som sådan av stort värde som ekologisk spridningskorridor samt som park och friyta för sport och rekreation. Trädbeståndets artvariation lockar till sig födosökande fåglar.

Mål

Gräsytor för park, sport och rekreation. Den trädbevuxna delen i nordväst utvecklas mot så naturlig vegetation som möjligt, med bibehållna inslag av lärk.

Åtgärder

Skötsel av park och gräsytor som hittills. Det bör övervägas om områdets funktion som ekologisk spridningskorridor skall förstärkas genom plantering av trädtrader/alléer med varierad artsammansättning, kanske även dammar, i den östra delen längs Sandhamngatan. Detta i syfte att överbygga trädlösheten mellan trädbestånden vid vägskalet Lindarängsvägen/Sandhamngatan och parkdelen nordväst om Kampementsbadet, vilken i sin tur utgör "sprängbräda" till trädbeståndet längs gatorna i Gärdet och Tessinparken. Möjligheten att anlägga en träd- och buskomkransad damm i närheten av Kampementsbadet, dit ju redan vattenförsörjning finns, kan övervägas.

L 2. Ladugårdsgärde

Ladugårdsgärde är "Gärdet" för stockholmarna, samtidigt som namnet Gärdet står för stadsdelen som byggts på det ursprungliga Ladugårdsgärdets norra del. Med grässlätter, hälltytor och park- och lövbräm kring Borgen är det i bokstavligen vid bemärkelse en entré till södra delen av NSP.

L 2 a Delområde a) Ladugårdsgärdets öppna del

Ladugårdsgärdet är en rest av det medeltida odlingslandskap som fanns innan den kungliga jaktparken med hjortbete inrättades. Den nutida stora sammanhängande gräsyta är dock kraftigt påverkad och förändrad. Funktionen som militärt exercis- och övningsfält började redan 1672. Under Karl den XIV Johans regeringstid vid 1800-talets början utökades Ladugårdsgärdets gamla exercisplats rejält. Genom utfyllning, dränering och borttagning av vegetation skapades de stora ytor som kungen ansåg behövdes för att bedriva stora militärövningar, artilleriskjutningar m.m. Vid dessa sammandragningar kunde mer än 13 000 soldater delta. Själva gärdesytans gräns i söder följer sträckningen av det äldsta djurgårdsstängslet, som på 1680-talet ersattes med det två mil långa stängslet, som också omfattade Norra Djurgården. Djurgårdsbrunnsvägen följer sålunda den gamla stängelsträckningen.

Dagens Ladugårdsgärde är en stor gräsyta, nästan helt trädlös med endast små skillnader i sin topografi. Det betades länge av de kungliga fåren, vallade av hund och fåraherde, men sedan den verksamheten försvann har grässvålens växttäckning blivit allt tätare och ensartat. Botaniskt finns inga större värden. Ett par störningsgynnade svampar, discomyceter, är dock funna där 1974 (Lars-Erik Kers muntl.). Ett nät av mer eller mindre tydligt uppkomna stigar korsar området, framför allt i dess längdsträckning i öst-väst. Gräset hålls genom trampet kort endast på och intill stigarna, i övrigt inbjuder det inte till promenader i lågskor.

Berget går i dagen i form av låga hållryggar strax sydväst om Borgen, där rester av en skans ligger på det forna Skansberget. Runt dessa hållar är markslitage särskilt hårt och någon egentlig torrbacksflora finns inte kvar. Marken sluttar långsamt mot väster till ett lägre markparti. Marken är där påverkad av grävning och de uppkomna vallarna bär "skräpvegetation" av triviala gräs m.m.

Vid Ladugårdsgärdets gräns mot sydväst är jordmassor påförda vid intilliggande bebyggelse. De är bevuxna av höga trivialgräs och annan ruderalflora. Ett par små betongvärn finns i kullens sydöstra kant.

Enstaka solitärträd eller grupper av träd finns på några ställen, främst åt söder och sydväst. Inte långt från Djurgårdsbrunnsvägen står en solitär jättepoppel. En pil står strax nordost om poppeln. Enstaka, spridd lönn och tysklönn finns här och där. I områdets sydöstra kil finns en liten grandunge.

Strax norr om Telemuseet står ute på gärdet en kopia av en optisk signaltelegrafstolpe. Trots uppenbara störningar från folk som uppehåller sig på gärdet kan 3–4 revirhävdande sånglärkor höras här.

Bedömning

Ladugårdsgärde utgör Nationalstadsparkens största sammanhängande gräsyta. Sedan fårbetet upphörde har grässvålen utvecklats till höggrässamhällen, som inte inbjuder till strövande och därför inte påverkas av det tramp som skulle skapa välkomna störningar i höggräsytor och även öka den biologiska mångfalden. Den gräsklippning som sker förmår inte hålla gräsnivån tillräckligt låg. Området har mycket stor betydelse för allmänhetens rekreation, men man skulle önska ett bokstavligen bredare nyttjande än till stigarna. En stor besökargrupp är hundägare, vars husdjur framför allt genom sin urin dessvärre medverkar till grässvålens eutrofiering och därmed artmässiga utarmning.

Fler evenemang som den årliga drakflygningen välkomnas, se exempel nedan. Ett korthållet växttäckning skulle göra Ladugårdsgärdets ytor mer attraktiva för strövande över hela fältet.

Mål

Ladugårdsgärdet skall för all framtid utgöras av ett stort öppet sammanhängande gräsbevuxet område lämpligt för utflykter, lek, motion och speciellt ytkrävande tillfälliga evenemang såsom drakfester, utomhuskonserter, tävlingar m.m. Grässvålen skall hållas kort och tåla slitage av dessa evenemang.

Åtgärder

På kort sikt slåtter av gräs vid upprepade tider på året för att skapa en grässvål som möjliggör promenader med vanliga skor. För att minimera problemet med lösspringande hundar, till men för hundrädda människor och betydande gödsling av marken, bör en diskret, men inte allt för liten inhägnad rastgård för hundar anläggas. Den bör helst hägnas med trädgårdesgård.

På lång sikt återinförs bete med får, hjort eller intensiv gräsklippning/slåtter. Vid hjortbete kan övervägas om Ladugårdsgärde kan ingå som del i ett större sammanhängande hjorthägn i Kaknäsområdet.

Återkommande organiserade markstörningar välkomnas. Detta kan förefalla paradoxalt, men störningar i grässvålen som på exercisplatsens tid är nödvändiga för att behålla en kortvuxen, artrika markflora. Stora orienteringstävlingar, löplopp såsom t.ex. Tjejmilen, ridevenemang, tom en viss militär terrängkörning med band- och hjulfordon kan vara möjlig, vilket skulle skapa återkommande störning och slitage i grässvålen. Den rikare och tramp- och betespassade floran och faunan gynnas, särskilt artgrupper som vissa steklar och svampar.

Vid gräsklippning måste allt gräsklipp tas bort så det inte ligger och göder grässvålen. Alternativt eller som komplement till ovan betas området periodvis med får ledd av fåraherde eller med tillfälliga stängselfällor, såvitt inte området kan ingå i en fast storfälla för hjortbete.

L 2 Delområde b) Borgen

Borgen var ursprungligen en fyrkantig övningsskans, kallad Karl XI:s skans anlagd på en utlöpare av Drottningberget 1672 men som raserades 1780. Platsen nedanför skansen användes under lång tid för tältläger och som åskådarpåplats vid de militära övningarna. 1818-22 lät Karl XIV Johan uppföra den nuvarande byggnaden, ritad av Fredrik Blom, då bestående av en huvudpaviljong och två sidopaviljonger. Borgen tjänade som kungens rast- och stabsplats. Den stora Paviljongen brann ned 1977, men byggdes upp till sitt ursprungliga skick. Idag omges Borgen av en lummig trädgård och utanför denna bestånd av lövträd med ask, ek, hägg och busksnår i brynen med bl.a. nypon och slån mot det öppna gärdet i söder. I öster finns en mindre lindallé.

Vid borgen sprängdes också en tunnel 1942 för Militärbefälstabens signalavdelning under andra världskriget som 1944 utökades till ett skyddsrum.

Gränsande mot nordost finns ett upplag för parkskötsel med flera mindre förrådsbyggnader. Öster om Borgen ligger en ateljé för träskulptur med alla väggar av glas, förrådsbyggnad, en röd villa, upplag av bryggor och skridskokurar m.m. En av dessa byggnader, med inhägnad gård, nyttjas av Stockholms stad för reparation av parkbänkar. I direkt anslutning till Borgens staketomgärdade tomt gränsar i söder en parkeringsplats vid vägen som leder mot Drottningberget i öster. Runt dessa hus och anläggningar finns halvöppna brynpartier och flertalet grova ekar.

Bedömning

Borgen-områdets historiska byggnader har stort kulturhistoriskt värde. Den lummiga trädgården och omgivande lövparti och bryn är av biologiskt intresse som utlöpare och förstärkning av Drottningbergets lövinslag. Vägen söder om Borgen tjänar som parkering och entré till elljusspår och stigar.

Den spridda kringbebyggelsen av olika karaktär och ändamål ger i flera fall ett skräpigt och förfallet intryck. Området är en viktig lokal för hotade skalbaggar och kräver särskild hänsyn.

Mål

Bevarade kulturhistoriska byggnader med trädgård och flerskiktad lövdungskaraktär. Sanerad och upprustad kringbebyggelse.

Åtgärder

Finparkskötsel av Borgens tomtområde. Delområdets lövskogskaraktär och täta brynbuskage bibehålls. I brynet står äldre lövträd och tallar, döda och levande, som bör få stå kvar. För brynskogen är det viktigt att de nu öppna partierna intill Borgen hålls öppna med slätter eller betesdjur, vilka kan vara hjort eller får.

Byggnadsbeståndet kring själva Borgen bör ses över. Byggnader som saknar kulturhistoriskt värde eller inte har någon till NSP knuten funktion bör rivras. Slitna eller förfallna byggnader och stängsel rustas om lämpliga ändamål, förenliga med NSP:s mål (t. ex. service, naturpedagogik, sport, idrott, parkskötsel) finns, annars rivs de.

N - M. Nobelparken - Museistranden

N- M 1. Nobelparken

Själva Nobelparken ligger vid Djurgårdsbrunnsvikens nordvästra strand, mellan Strandvägen och Diplomatstaden. Området består av en cirkelformad bergsklack med mer eller mindre branta sluttningar åt alla håll. Mot syd-sydost finns en flackare sluttning.

I parken finns nästan alla Sveriges trädslag planterade, ett minne från närheten till landets första skogsskola, anlagd av Israel af Ström 1828. På sluttningen mot söder växer främst ett bokbestånd men även ask och lönn och pil. Det blockiga hållkrönet hyser mest bok samt enstaka björk och tall. Mot Nobelgatan i nordost står en jämnåldrigt bestånd av rakvuxen ek. Stranden mot Djurgårdsbrunnsviken kantas av enstaka pilar. Genom parken löper flera gångstigar.

Planteringar och strandskoningar utfördes 1914-30.

Utanför och parallellt med strandpromenaden ligger en brygga för fritidsbåtar..

Bedömning

Såsom varande början av det långa friluftsstråket från Strandvägen till Djurgårdsbrunn-Lilla Sjötullen är Nobelparken en viktig entré. Bergklackens topografi och rikedom på träd skapar rika miljöer för både rekreation och biologisk mångfald.

Nobelparken fungerar också som en välfrekventerad "kvarterspark" längs

Djurgårdsbrunnsviken. Parken har tydlig parkkaraktär, utom i sina högsta delar. De biologiska värdena ligger i det artrika träd- och buskbeståndet, men de rekreativa värdena överväger.

Mål

Park med artrikt och flerskiktat trädbestånd.

Åtgärder

Finparkskötsel som hittills med långsiktig framförhållning av trädförnyring. Eventuell anslagstavla som utgör entré till NSP och berättar om den.

N- M 2 . Diplomatstaden – Museistranden

Som fortsättning efter Nobelparken utgör området merparten av det långa promenad- och friluftsstråket längs Djurgårdsbrunnsviken.

Med varierad grönska och topografi finns här biologisk mångfald och ytor av olika karaktär för rekreation och upplevelser. Kulturmiljön förstärks av skulpturer och intressant arkitektur i många av områdets byggnader.

Nobelparkens strandpromenadstråk fortsätter åt öster längs Djurgårdsbrunnsvikens norra strand. Längs Diplomatstaden är grönstråket smalt med en gångväg. Pil och al kantar stranden. Flera av ambassadbyggnaderna har arkitekturhistoriskt värde. Efter turkiska ambassaden vidgas grönstråket till att omfatta hela bredden mellan stranden och Djurgårdsbrunnsvägen. Strax öster därom, vid värds huset Källhagen, vidgas området ytterligare. Söder och öster om värds huset finns en park med bitvis täta bestånd av alm, lönn, lind, ek, ask med inslag av hästkastanj, avenbok, hägg, äppelträd, syrén och nypon. I parkens början i väster finns en liten, dåligt skött damm med enstaka näckrosor. Söder om parken finns en båthamn.

Mellan Källhagens park och Sjöhistoriska museet är terrängen öppen, klippt gräsmark, som i stenkantade terrasser med långa mellanrum stiger upp mot museet. Stranden är bitvis stenskonad, bitvis oskonad och kantad av smala vassbårder. Söder om Tekniska museet höjer sig stranden med en brant grässlänt med lönn, alm och lind innanför den strandföljande gångstigen. I höjd med Etnografiska museet blir grönremsan åter bredare. Terrängen är även här kuperad och sluttar bitvis brant. Öster om det japanska tehuset är terrängen mera jämn. I de strödda trädbestånden finns lönn, lind, hästkastanj, alm och ek. Nära det japanska tehuset står en grupp avenbok. Längs stranden formar trädväxtligheten slutna, svårgenomträngliga bestånd av pil och al. I höjd med Dragongården lämnar stigen stranden och löper uppåt för att undvika villan Lido. Efter Lido österut är strandremsan fuktig med al och pil innanför remsor av vass.

Området har tidigare tillhört det stora militära övningsområdet och här uppfördes kaserner och stallar till Livregementets dragoner i byggnader som nu tillhör Tekniska museet och Etnografiska museet. Livregementets kanslihus ritades av Erik Jacobsson 1881 och hör nu till Kinesiska ambassaden – Dragonhuset. En minnessten finns 50 m sydost om tekniska museet.

Bedömning

Det ligger ett stort rekreativt värde i att till fots och per cykel kunna röra sig hela sträckan mellan Nobelparken och Djurgårdsbrunnsvikens bron. Med sydlänta grässlänter och varierad grad av mer eller mindre parkbetonade eller vildvuxna trädbestånd finns goda möjligheter till solbad, picknick och avkoppling i den strandnära miljön. Museiområdet i sig utgör en stor attraktion, vars gäster också lockas att utnyttja strandstråket. Flera restauranger finns i anslutning till museerna.

Från arkitekturhistorisk synpunkt är Sjöhistoriska museet, som främsta exempel på svensk nyklassicism, värt att lyfta fram. Från biologisk synpunkt är strandpartiets växande trädbestånd viktiga. Tanken att erbjuda människor med särskild kunskap och intresse odlingslotter för japanska växter, under Etnografiska museets överinseende, är tilltalande.

Mål

Varierat, tillgängligt, strandnära grönstråk med vårdad parkkaraktär i redan parkpräglade delar, medan befintliga tätare träd/busktoparter behålls intakta. Särskild hänsyn skall tas till äldre träd.

Åtgärder

Parkskötsel i hittillsvarande grad med gräsklippning och vägunderhåll. Odlingsytor för japanska växter tillskapas i anslutning till tehuset.

Kaknäsområdet

K1 Skötselområde Kammarjakten

Området innefattar triangeln Kaknästornet – Drottningberget - Lindarängsknösen. Detta område utgör det största sammanhängande skogsområdet i Nationalstadsparkens södra del.

Topografin är varierad och områdets kärna utgörs av två bergshöjder med ett tvärgående lågstråk emellan. Sluttningarna är brantast mot norr, mot Lindarängsvägen. Jordtäcket djup och därmed skogens karaktär varierar med topografin. Skogen har till följd av detta olika karaktär. Lövandelen är stor, främst i form av ek och lönn. Här finns även åtskilligt av grov tall. Skogen är således mycket omväxlande med olika rena lövbestånd, tall och granskogspartier. En större rundgående gångstig, delvis även är elljusspår, följer terrängens flackare delar och har även en tvärförbindelse i nyssnämnda lågstråk.

K 1 Delområde a)

Gångstigen utgår från P-platsen vid Borgen. Mot sydväst möter stigen en grenpunkt som mot nordväst övergår i elljusspår. Stigen omges av ek - björkskog av måttlig ålder och grovlek, här och där med överståndare av grov tall.

På hällklackar nordost om stigen växer ungtall, och mot nordslutningen av Drottningberget står en grov ek som högstubbe. Sluttningen mot norr är mer eller mindre brant och bemängd med strödda block. Där står två-tre grova, bredkroniga granar, ej långt från ett mycket stort block. I nordslutningens västra del K 1 delområde d, löper två diken mot norr med något fuktigare vegetation, bl.a. gråvide i stor mängd. Annars präglas fältskiktet av blåbär, träjon, örnbräken och kruståtel. På våren täcks de lövskogsdominerade delarna av vitsippsmattor. Särskilt sluttningarna i nordöstra delen lyser då vita. Trädbeståndet är ganska genomsiktligt med inslag av lönn, ask, rönn och asp. Unggran finns endast fåtaligt, medan ekföryngringen är bättre.

Hela det mer eller mindre sluttande partiet mellan stigen och Lindarängsvägen (dvs. K 1 delområde a) präglas av ek, björk, lönn och rönn. Tall uppträder fläckvis. Strax väster om vägskälet, där vägen från industriområdet i norr ansluter till Lindarängsvägen, finns ett tätt granbestånd med lite inslag av tall. Föryngring av gran saknas helt. Sydost om vägskälet finns en inhägnad triangulär asfalterad yta med ingång i berget. I sluttningen ovanför finns flera grävda skyttevärn. Ett annat granbestånd, uppblandat med tall och ek, står längre söderut vid gångstigens-elljusspårets snäva kurvspets.

Längs stigen står fyra stora bokar, vilka är moderträd till den föryngring som finns i skogsområdets östra del. En svacka åt väster har rikare vegetation med lönn, asp och björk. Där stigen närmar sig den öppna gipen i väster står ytterligare tio bokar. I hela Lindarängsknösens östra del finns därför spridd föryngring av bok.

K 1 delområde c)

Där stigen närmar sig Kaknästornet från öster passerar den ett litet kärr, beläget strax nordost om lekplatsen. I kärret står asp och björk med inslag av klibbal. Kärrytan kläds av en tuvig starr. Ett dike avvattnar kärret åt väster.

Den nyssnämnda lekplatsen ligger i skogsbrynet mot Brunnsslätten omedelbart öster om Kaknästornet med lekborg, linbana, gungor, trojaborg och grillplats.

I skötselområdets centrala del = **K 1 delområde b**, norr och nordväst om Kaknästornet, finns områdets tätaste tallbestånd med underväxt av främst björk och i mindre mån ek. Beståndet är relativt slutet och har ställvis större inslag av ung gran. Marken är ganska plan med hällar under tunt jordtäckte, delvis bevuxet med blåbärsris. Det inledningsvis nämnda lågstråket = **K1 delområde d**, mellan områdets två höjdparter, bildar en asprik svacka där den tvärgående stigen löper. I svackan rinner två diken mot norr. I dess södra del närmare Kaknästornet märks inslag av lundelm (*Elymus caninus*).

Helt nära, väster om tornet står flera grova tallar. Längre åt väster går berget ställvis i dagen och bär hällmarkskog. Brynen mot Ladugårdsgärde är lövrikare med lönn, ask, alm och ek. Mot fältkanten står flera solitära krokekar. En lång, grov ek har nyligen fallit i riktning mot Ladugårdsgärdet. En grov dito står intill. I sydvästsuttningen av Drottningberget växer stinksyska.

Bedömning

Området har stora natur- och rekreationsvärden på grund av sin storlek, mångformighet och relativa frånvaro av urbana inslag. Ek och tall föryngrar sig bra. De båda granbestånden är värdefulla för återspridning av gran i området. Bok kommer på sikt att förändra skogens karaktär i öster. I området finns särskilt värdefulla solexponerade äldre tallar med intressant insektsfauna. Även ekar och äldre granar har särskilda värden. Ytterligare hänsynsområden är ett fornminne och en källa. Buller och bilavgaser från Loudden förminska natur- och rekreationsupplevelsen i områdets norra del, men hela området nyttjas i hög grad för olika former av rekreation.

Mål

Skogen skall vara ett viktigt område för rekreation och friluftsliv. Skogens särskilda värden för den biologiska mångfalden med äldre träd tillvaratas. Naturlig, varierad trädsmammansättning i flerskiktade bestånd efter ståndortens förutsättningar. Det innebär att andelen barrträd främst gran ökar. Öppna och halvöppna områden bibehålls med hjälp av bete med får vilket är ett bättre alternativ än slåtter av dessa ytor. Om hjortbete föredras kan hela området ingå i hjorthägnen. Fornlämningar skall framträda tydligt i terrängen i öppen till halvöppen hagmarksmiljö.

Åtgärder

Ungträd av bok bör begränsas och liksom andra enstaka främmande trädslag (t.ex. bergtall och tysk lönn) avverkas. Skogen föryngras genom återkommande gallringar, vilket innebär naturlig, varierad trädsmammansättning efter ståndortens förutsättningar, varvid gran och tall gynnas på magrare marker och i nordvända lägen medan de sydvästvända brynskogarna glesas ut till förmån för ädla lövträd.

De granbestånd som förekommer gallras och gran gynnas generellt, eventuellt sås granfrö av lokal proveniens in på nordsluttningarna. Bryn mot väst och söder gallras. Diket i kärret norr om lekplatsen däms och läggs igen.

K 2. Mörka Kroken

Mörka kroken används här som benämning på det lövskogsrika område som ligger mellan Djurgårdsbrunnsviken i söder och Djurgårdsbrunnsvägen i norr öster om Kinesiska ambassaden.

Namnet Mörka kroken benämns på 1690 års karta för Lilla Djurgården och gränsade mot det äldre, första djurgårdsstaketet i norr.

Mot Djurgårdsbrunnsvägen i norr är lutningen flackare och inrymmer även ett litet kärstråk.

I väster avgränsas området av en allé av alm och lind. En gles blandskog, dominerad av tall, ask, lönn och ek, växer längs bergsryggens sidor. På dess övre del tar lönn överhand som talrikaste lövträd. På dess blockrika hållrygg finns gles ek, tall, björk och rönn.

I det varierade trädskiktet är lönn under frammarsch. Ask föryngrar sig väl på flera ställen, bl.a. i en fuktsvacka mot Djurgårdsbrunnsvägen. Alm och lind ingår till mindre eller måttlig del i lövbestånden. Tysklönn finns här och där. Ek uppträder i alla åldersklasser, med även några grova ekar. Av buskar märks nypon, hagtorn och slån på höglänta delar och hallon lägre ner. Fältskiktet är artfattigt, i de övre delarna med främst lundgröe, vitmåra och träjon. I sydbranten är det rikare med hässlebrodd, lundelm, fyrkantig johannesört, tandrot, äkta förgätmigej, gulplister och myskmadra.

Området är fågelrikt med bl.a. många tättingar: svarthätta, gulsångare och grönsångare är vanliga. Här förekommer också kattuggla, större hackspett och stenknäck.

Nordväst om Bergshyddan, väster om vägen, finns en kullfallen mycket grov ek och en drygt 3 m hög stubbe som ännu lever.

Lidovägen i söder omges av en planterad lindallé. Mot Bergshyddan fortsätter bergsryggens böljande sluttning med ask och rönn, åtskilliga döda träd, bl.a. lönn, samt en sargad men ännu levande mäktig lind.

Bedömning

Området hyser ett påfallande artrikt trädbestånd av ädellöv och tall. Införda arter såsom tysklönn, gulplister, myskmadra m.m. präglar området och indikerar närheten till villatomter och annat kulturinflytande. Förekomsten av död ved är värdefull. Från att ha varit präglad av mer hagmarkskaraktär med ett äldre trädbestånd, främst tall och ek, sluter sig nu området alltmer mot lövdominerad skog.

Mål

Varierad, ljusöppen lövdominerad, flerskiktad blandskog.

Alternativ 1: Halvöppen fårbetad hagmark med ett äldre ekbestånd.

Alternativ 2: Området får sluta sig som ett ädellövdominerat skogsområde.

Åtgärder

Områdets ungräddbestånd (tysk lönn bl. a.) och sly hålls efter. Ekar och andra grova ädla lövträd friröjs. De gläntor som idag förekommer hålls öppna genom sly- och gräsröjning. Bete är önskvärt men måhända av praktiska skäl svårt att åstadkomma. Återkommande röjningar av sly och skapande av markblottor för att gynna föryngring av tall och ek. All tysklönn tas successivt bort och eventuell kommande föryngring hålls efter.

Litteratur

Edberg 1976, Ryberg 1983

K 3. Skötselområde Bergshyddan

Bergshyddan är till sin lövskogskaraktär ganska lik skötselområde Mörka Kroken.

Området ligger mellan Mörka Kroken och Djurgårdsbrunn, norr och öster om villan

Bergshyddan. Terrängen består av en bergshöjd med branter mot norr, rik på stensöta och björnmossor. Där finns ett fornminne, en ättebacke, intill vägen mot Bergshyddan, med ca 20 brandgravar från yngre järnålder.

Bergshyddan vilar på bergshöjdens södra sluttning. Där står ett någorlunda jämnåldrigt bestånd av lönn, ek och enstaka hästkastanj med överståndare av grov tall, stundom med rejäla kronor. Ett tiotal ekar är riktigt grova, och några högstubbar av ek finns i villans närhet. I den blockbeströdda, utplanande sluttningen mot Djurgårdsbrunnsvägen finns ett stort snår av häggmispel. I en svacka står ett mycket tätt slyuppslag av ask mellan/under glesa överståndare av lönn och framför allt björk. Alm och tysklönn uppträder enstaka.

Terrängen är här och var sargad av gamla gropar och grävspår. Enstaka stubbar finns i varierande storlek. Fältskiktet hyser triviala arter som av träjon, lundgröe, kruståtel, teveronika och fyrkantig johannesört. Askuppslag och hallon bildar snår. Områdets södra del är rikt på döda träd och död ved av ett delvis levande bestånd av tall, ek, lönn och hästkastanj.

Bedömning

Området hyser ett artrikt trädbestånd av ädellöv och tall, där ek och tall uppträder i grova exemplar. Rikedomen av död ved i sydsluttningen är värdefull för den biologiska mångfalden.

Mål

Varierad, ljusöppen, flerskiktad, lövdominerad blandskog.

Åtgärder

Återkommande röjningar av sly och skapande av markblottor för att gynna föryngring av tall och ek. Död ved får ej upparbetas eller forslas bort. All tysklönn tas successivt bort och eventuell kommande föryngring hålls efter.

Litteratur

Edberg 1976, Ryberg 1983

K 4. Norra Foglehärsbacken

Norra Foglehärsbacken har prägel av övergiven, halvöppen hagmark. Trädbeståndet är varierat med flera kulturinförda trädslag. I söder ligger en öppen f.d. odlingsyta.

Området avgränsas i sydväst av Lindarängsvägen och i söder av Kaknäsvägen. På 1690 års karta anges det bestå av berg och mycket stenig mark med granskog och någon tallskog ibland, vilket främst torde avse dess ursprungliga norra del, nu ianspråktagen av Louddens reningsverk m.m.

K 4 Delområde a)

Delområdet har nu prägel av övergiven hagmark. Den väst-öst-gående stigen från Lindarängsvägen till Kaknäs (gård) går i ett landskap av öppen, växlande blandlövskog. Asp och björk står i svackor, lönn och ek på högre partier liksom rönn, ofta rikt förgrenad. Sälgin intar en särställning med många individer. Längs stigen finns bänkar utan ryggstöd. En mäktig lönn med plat anliknande, flagnande bark (*Acer* sp.) står mitt emot en bänk. I närheten växer flera ganska grova körsbärsträd. Tall finns endast enstaka, stundom grov. Bitvis finns rik föryngring av ask. Grävda värm och stubbar finns spridda. I fältskiktet märks gulmåra, kruståtel, lundgröe och fläckvis lundelm.

K 4 Delområde b)

Mot söder ligger en öppen gräsyta av f.d. jordbruksmark. Längs dess sydkant går den trädkantade Kaknäsvägen, som utgör gräns till nästa skötselområde K 5 Stora Foglehären.

Bedömning

Områdets karaktär av hagmark med artrikt trädbestånd är tilltalande. Med återupptaget bete skulle dess mångfald och kulturmiljövärde öka.

Mål

Får-, nöt- eller hjortbetad hagmark med möjlighet till passage för gående.

Åtgärder

Bete med nöt, får eller hjort. Ståttor eller färister anläggs för friluftslivet.

K 5 Skötselområde Stora Foglehären

Området som helhet präglas av lövskog, uppvuxen till följd av hjortbete och medvetet efterhållande av barrträd. Endast ett anlagt granbestånd avviker från detta, samt gles tallblandad lövskog i söder.

Topografiskt skiljer sig Stora Foglehären från Kaknåshagen i sydost, genom att nästan helt sakna större höjdskillnader.

Områdets östra del, (K 5 **delområde a**) sydväst om bebyggelsen vid Kaknäs, utgörs av ett ädellövpräglat bestånd av lönn, alm, björk och ek. Inslag finns av rönn och sälg. Föryngring finns av bok och ek.

Kontrasten är stor mot nästa bestånd västerut (K 5 **delområde b**). På en blockrik kulle finns här ett ca 60-årigt, jämnåldrigt granbestånd. Marken är täckt av lundgröe och ängsgröe samt örnbräken. I en lucka mellan granarna står ett par döda ca 40-åriga ekar samt ett 10-tal meterhöga smågranar. Beståndet omges av tall och ek.

Åt väster möter en tvärande gångstig. Väster om denna är marken rikare (K 5 **delområde c**) och bär björk, ek, alm och mot söder tilltagande andel ask. En södergående fuktsvacka, tyvärr fördjupad av ett grunt dike, omges av fuktskog av grov ask och asp samt inslag av sälg, lind och alm.

Intill vägskalet Kaknåsvägen-Lindarängsvägens parkering står ett 10-tal moderträd av bok med viss föryngring (K 5 **delområde d**).

I skogsområdets södra del, mot skjutbaneområdet i Kaknäs ängar, nyttjas en del av den glesa skogen av tall och lövträd som djurkyrkogård/minneslund. Stenar, rabatter och/eller träskyltar markerar platsen för gravarna.

Bedömning

Skötselområdet innefattar fyra olika beståndstyper: ädellöv, gran, asp-ask-fuktskog och bok. En lövfuktskog av detta slag, med så rikt inslag av ask, torde vara enastående för åtminstone Nationalstadsparkens södra hälft och hyser stor biologisk mångfald. För vilt utgör både fuktskogen och granbeståndet en tillflyktsort. Djurkyrkogårdsverksamheten förefaller ha tillkommit spontant och därefter blivit alltmer accepterad som minneslund för främst f.d. hundägare.

Mål

Luckiga, flerskiktade bestånd av gran och lövskog. Ask-asp-fuktskog. Bör ingå i hjortbetat område annars ej bete.

Åtgärder

Granbeståndet gallras snarast så att föryngringsluckor uppstår och föryngring kan påskyndas genom sådd/plantering. Ställning måste tas till om verksamheten ska utökas och i så fall under mer ordnade former. Eventuellt avvecklas djurkyrkogården.

K6. Kaknëshagen

Kaknëshagen är ett av de stora skogsområdena i NSP:s södra del. Lövskog överväger, ofta gles och luckig till följd av tidigare avverkningar. Terrängen styr vilka delar som hyser barrskog, där gran har en för NSP ganska hög andel.

Skötselområdet består av ett stort sammanhängande skogsområde mellan Kaknäs och Stora Hundudden och gränsar i söder till Kaknäs ängar. Topografiskt präglas området av bergsbranter mot norr, vilka mot söder planar ut. Området är till större del bevuxet av lövskog, men hyser framför allt i sin norra, strandnära del några barrbestånd. Längs strandlinjen löper en gångstig. En annan gångstig löper i öst-västlig riktning genom områdets södra del.

Vid stranden söder om bukten vid Kaknäs stiger en bergsbrant bevuxen med tall, björk, rönn och enstaka överståndare av tall. I buskskiktet finns ganska mycket ung gran, ca 4-10 år. Fältskiktet utgörs av blåbär och kruståtel. Det innanförliggande barrskogsbeståndet domineras av gran, på magrare mark tillsammans med tall och björk. Söder om Kaknässkär blir den strandnära branten högre. Längs stranden står enstaka al och någon grov ek. Skogbeståndet är en blandskog av gran, tall, ask, alm, lönn med inslag av sälg. Skogen är i mycket en blåbärsgranskog med gles underväxt av björk och asp. Enstaka högstubbar och lågor av gran finns.

Vid strandstigen finns i höjd med de nyssnämnda skären en sittplats med bord och bänkar.

Kaknässkären som också är förstärkt med rastflottar för sjöfågel utgör häckplats och rastplats för änder och måsar bl.a. den allt sällsyntare silltruten.

Mot sydsydväst minskar skogens slutenhet och granen minskar avsevärt. Tall, ung ek, lönn och björk tar successivt över. Blåbärsriset bryts upp i fläckar blandat med gräsytor. Bland gräsen märks bergsslok som här är beståndsbildande. Här, närmare den f.d. skjutbanan, är marken skadad av enstaka grävda gropar. Ek och gran föryngrar sig bra.

Åt öster tar ett rent lövbestånd över, präglad av björk, rönn, ek och asp. Rikedomen på död ved är stor. Precis norr om den öst-väst-gående stigen står en mycket grov, trestammig tall (på ortofärgfotokartan framträder den tallen, tillsammans med två närstående tallar, som en mörk fläck i det ljusgröna löv-havet). Lövbeståndet slutar med enstaka tallar innan en brant, bevuxen med stensöta och mossor, tar vid åt öster.

Nedanför denna brant präglas skogen av björk, gran och tall med inslag av asp, sälg och alm. Mellan branten och stigen är föryngringen av ask riklig.

Beståndet ovanför strandstigen är här en blandskog av barr och löv, med främst ”grankörtlar” insprängda i björkdominansen. Tall uppträder mest som överståndare i denna blåbärskog. En högstubbe av ek står intill strandstigen.

I höjd med den norra bryggans spets i Lilla Hunduddens båthamn övergår skogen till ett artrikt lövdominerat bestånd av lönn, björk, sälg, ek, alm, asp och rönn. Mitt emot den fyrkantiga grusparkeringen vid Hunduddsvägen finns ett slutet, anlagt granbestånd (20-30 år?) intill dike och surdråg. Beståndet innesluter några sälgar, tre ekar samt några aspar. Beståndet ser malplacerat ut i den annars enhetliga lövskogen. I närheten finns en rådjursremiss.

Bedömning

Området äger stora värden avseende variation, rikedom av olika trädslag och den relativa rikedomen av gran. Lövbestånden är stora och ovanligt artrika. I Nationalstadsparkens södra

häftigt är detta område det som är minst uthugget vad gäller gran och kan, särskilt på sikt, ge en lite mer historiskt riktig bild av trädvegetationens ursprungliga sammansättning.

Skogsområdet är så stort att besökaren kan uppleva avskildhet och ro.

Den troliga successionen är att gran kommer att öka, vilket gynnar biologisk mångfald och ger en genuin skogskänsla av stort värde för friluftsliv. Strandstigen murkna, trasiga sittbänkar och en förfallen naturstig med Sveriges Skogsvårdsförbunds standardskyltar om svenska träd vittnar om bristande underhåll.

Mål

Variationsrikt skogsområde med flerskiktade bestånd och ökad andel gran. Kan med fördel ingå i hjorthägn.

Åtgärder

Gran gynnas generellt. Granplanteringen i söder gallras successivt till naturliknande utseende. Bänkarna längs strandstigen byts/rustas och naturstigen byts/kasseras.

K 7. Kaknäs ängar

De västra delarna används som betesmark för hästar. Östra delen har sedan lång tid använts som skjutbaneområde. Marken har dränerats genom djupa diken och stora skjutbanor med blinderingsvallar har anlagts. Sedan skytteverksamheten upphört ger nu området ett förfallet intryck.

Utredning har gjorts och restaureringsförslag föreligger för Kaknäs ängar som J&W med underkonsult VERNA utfört på uppdrag av Stockholms Stads Gatu- och Fastighetskontor 2002. I korthet går planen ut på att återskapa fuktängar genom igenläggning av diken. Dessutom behöver markytan schaktas ner med ca 1 m där våtmark skall skapas. Från en återskapad fuktäng i öster skall avrinning ske genom en anlagd, meandrande bäck mot nordväst med möjlighet att reglera vattenståndet. Avrinningen leds sedan mot nordost nedgrävd genom skogen till Kaknässviken. Åtminstone två av skjutvallarna tas bort, terrängen jämnas till och blir gräsmarker, bl. a en äng för bollspel. Pluggplantor eller insådd av ängsväxter kan ske. Fuktängarna hävdas genom slåtter eller bete

Bedömning

Förslaget är väl genomtänkt och skulle på ett utmärkt sätt med sina återskapade fuktängar, vattendrag och topografi m.m. avsevärt berika områdets biologiska mångfald och rekreativvärde.

Mål

Hela området hålls öppet med våtmarker och betes- eller slåttermarker. De skogsdungar som finns glesas ut till öppna hagbackar med främst lövträd.

Åtgärder

I väntan på planens genomförande bör diken dämmas och tillfälliga dammar tillskapas, där salamandrar och groddjur kan få temporära lekvatten i avvaktan på planens långsiktiga lösningar.

Före rivning av skjutbanevallar bör undersökas om ytor med blottad, sandig jord i soliga lägen kan tillskapas till gagn för sandlevande bin, grävsteklar m.m.

Området bör betas och kan då ingå i föreslaget område för hjortbete, gärna tillsammans med nöt.

Det f.d. Fanjunkarbostället skulle med fördel kunna ställas i ordning för naturskoleverksamhet eller liknande.

← **Formaterat:** Tabbar: Inte vid 7,94 cm

K 8 Skötselområde Grafbacken

Med detta område avses partiet mellan Djurgårdsbrunn och Hundudden söder om Hunduddsvägen.

Området består till stora delar av sammanhängande skog av sinsemellan ganska olika bestånd. Delar av området är sedan länge ianspråktagna för olika ändamål. För orienteringens skull är vissa områden angivna som delområden.

Vid Djurgårdsbrunn i väster finns privatvillor samt Djurgårdsbrunns trädgård, mitt emot Kaknäs ängar (= f.d. skjutbana) ligger Djurgårdsbrunns stall. Kring Rosenhill i söder ligger flera stora villatomter, medan Fridhem och Johansdal i öster bildar mindre tomtenklaver. Längst ut på Hundudden tar båthamn, båtuppläggningsplats och kanotklubb stora ytor i anspråk. Dessa "urbana" ytor ingår i skötselområdet men beskrivs ej närmare i texten nedan.

Större delen av området är ganska flackt och hyser därför några våtmarker, av vilka flera ligger vid Hunduddsvägen. Mindre markanta branter, stupande mot söder och sydost förekommer mellan Djurgårdsbrunn och Rosendal samt nedanför Fridhem. En höjdsträckning löper i öst-västlig riktning. Söder om denna går en ridstig som genomkorsar området från Rosendals stall i väster till Johansdal - Lilla Sjtullen i sydost.

Skogsbeståndens sammansättning är växlande. Påfallande är hur hög andel lönnen utgör. Också almen har en för Nationalstadsparkens södra del ovanligt stor andel av virkesvolymen, medan eken befinner sig i underläge i nästan alla bestånd. Ett sådant skogsparti ligger öster om Rosenhillsvägen (**K 8 delområde d**) mitt emot f.d. Fanjunkarbostället. Det domineras av lönn och alm, där terrängens fuktsvackor ger stort utrymme för sälg, medan björk uppträder enstaka. Mellan Hunduddsvägen och ridstigen finns en ca 20-25-årig granplantering (**K 8 delområde c**), omgivet av grov/måttligt grov lönn och en del ung ek. Öster om c möter, med skarp gräns, ett olikåldrigt granbestånd (**K 8 delområde f**) med mycket rik inblandning av sälg. Fältskiktet präglas av träjon, örnbräken, harsyra och husmossa. Bitvis är skogen örtrik (gäller även granskogen) och hyser också ett rikare bottenskikt av mossor särskilt i de östra och södra delarna. Här påträffas t.ex. kärs rikligt, samt desmeknopp (*Adoxa moschatellina*) rikligt ovanför Rosenhill, tillsammans med tandrot, myskmadra och äkta förgätmigej. I skötselområdets förhärskande lövskogsbestånd är lundelm påtagligt talrik i fältskiktet, på magrare mark ersatt av kruståtel. Blåsippa finns här och där, liksom smultron, träjon, nejlikrot och kråkvicker. I buskskiktet är hallon snärbildande, här och var uppträder kaprifol. I fågellivet märks större hackspett, gröngöling och nötskrika.

Ytterligare ett par granbestånd finns i området, båda i anslutning till Rosenhill. I det ena, nordöst om villaområdet, ingår ask till betydande del. I slutningen öster om Djurgårdsbrunn finns ett blandbestånd (**K 8 delområde b**) med lärk och tall, med måttliga inslag av alm, björk och ek. Väster om detta finns ett parti (**K 8 delområde a**) helt dominerat av tall med små andelar lönn, alm och ask.

Slutningarna kring Fridhem är mer eller mindre branta, särskilt mot öster (**K 8 delområde g**). Den sydvettande slutningen mot Johansdal är fylld av gamla gropar. Lönn, ek och björk präglar ett flerskiktat trädbestånd. Här står några av skötselområdets få rejält grova ekar. I slutningen står mycket, i huvudsak planterad, björk, både glas- och vårtbjörk i växlande åldrar. Slutningen täcks förutom lundgröe även av parkgröe (*Poa chaixii*), där vinbergssnäckor är talrika.

Sydväst om Fridhem står ett ojämnåldrigt, anlagt granbestånd om 30-50 år. Här finns också äldre granar och lågor av gran. En grov vårtbjörk (hagmarksgrenad) står invuxen i beståndet. Mycket vintergröna (*Vinca minor*) kläder marken. Längs Djurgårdsbrunnskanalens

kastanjepryddad gångväg uppträder en annan förvildad art, foderlosta (*Bromus inermis*). Längs kanalen från Djurgårdsbrunnsbron och västerut finns mellan den grusade gångcykelvägen och strandkanten ett sydvänt, botaniskt intressant torrbackssamhälle med bl.a. backsmultron (*Fragaria viridis*) och knippfryle (*Luzula campestris*), ett av de verkligt få torrbackarna med rikare flora i hela Nationalstadsparken.

Områdets strand mot Värtan i öster är helt annorlunda. Vid en parkeringsplats nedanför Fridhem intill stigen till FKI Måsholmen (FKI=Föreningen För Kanotidrott) består strandpartiet (**K8 delområde i**) av klibbal samt pilar som lutar sig över vattnet. Spångens vägbank skapar lugn vatten för en skylande tät vass åt norr. Innanför klibbalpartiet står strödda träd av främst alm men även ask, lind, lönn samt ett tiotal grova ekar varav en högstubble. God föryngring förekommer av ask och endast få bokplantor. Fältskiktet i den fuktiga strandzonen består av nejlikrot, lundelm, brännässla samt älggräs under alm, hägg och lönn.

Bakom, dvs. öster om Hunduddens båtuppläggningsplats finns ett isolerat naturparti (**K8 delområde h**). Det består av en bergsbrant med hållkrön och block, sluttande mot gångstigen längs vattenbrynet i öster. Här växer rikligt med ek i växlande ålder (25-60 år?), tall (stundom grov), eljest vårtbjörk och asp. Aspen har mycket god föryngring. Marken är fläckvis bevuxen med blåbärsris, blandat med kruståtel, fårsvingel, husmossa-beklädda stenblock, liljekonvalj samt mycket örnbräken.

Ek, tall, asp och enstaka gran föryngrar sig. En mäktig ek står vid strandstigen, ännu vid liv, samt en stor till, med tvådelad stam.

Soffor finns åtskilliga, men många i behov av underhåll (byte av virke, målning).

Bedömning

Området är komplext och variationsrikt. Olika bestånd har anlagts och formats. Detta torde vara ett av de almrikare områdena i Nationalstadsparken. Även om lönnen ofta är talrik i parken är detta område i en klass för sig även vad gäller lönnrikedom. Den annars vanliga tillgången på grov ek saknas här, men föryngringen är överlag god. Klibbalstranden i öster är en av de få strandsträckorna av sin typ inom Nationalstadsparken. Även vassbeståndet innanför Måsholmen torde trots sin ringa storlek vara det största av parkens vassområden i Saltsjön. Granbestånden blir på sikt alltmer värdefulla, redan nu attraherar de den för ekens spridning livsviktiga nötskrikan. Granen kommer att ta sig upp mellan lönn och alm men aldrig upp till överståndarna av tall. Granen är även från friluftssynpunkt tilltalande, den skapar rum och bryter genomsiktighet. Nätet av stigar för ridning och vandring är tillräckligt.

De i skogsområdet insprängda tomterna och anläggningarna - Djurgårdsbrunns trädgård, Djurgårdsstallet, Apotekshuset, Villa Solbacken, Skogshyddan, Rosenhill, Fridhem, Johansdal och Lilla Sjötullen – kan betraktas som spridda trädgårdsbetonade delområden. Deras trädbestånd, trädgårdar och odlingar bidrar till den biologiska mångfalden och flera av byggnaderna är kulturhistoriskt intressanta.

Mål

Variationsrikt skogsområde med mosaik av olika flerskiktade skogsbestånd. Olika träslag kan dominera i olika delar med barrskogskärnor och högstammiga ädellövbestånd i de sydvända sluttningarna samt strandskogen vid Värtan. Alternativt en öppnare hjortbetad skogspark.

← **Formaterat:** Tabbar: Inte vid 7,94 cm

Åtgärder

Gallring av gran- och tallbestånd till luckiga, flerskiktade bestånd. Asp- och askföryngring gallras. Ek och gran gynnas, bokföryngring begränsas. De förfallna soffbänkarna längs

← **Formaterat:** Tabbar: Inte vid 7,94 cm

Hundudden underhålls. Ev. införs en hjortbetesfålla med nödvändiga grindar, färistar och stättor.

Djurgårdsön

Västra delen av Djurgårdsön VD

VD 1 Blå Porten – Galärparken – Galärkyrkogården

Djurgårdsöns entré från centrala Stockholm via Djurgårdsbron är klassisk. De historiska skikten i detta område är många, ofta med marin anknytning. Alltsedan Stockholmsutställningen 1897 har området i vid mening kommit att bli tyngdpunkten för lokaliseringen av flera av landets nationella museer. Museer, restauranger, parkytor, gångvägar, museifaryg vid kaj, småbåtshamnar, kyrkogård, allt skapar en myllrande blandning av replipunkter, förbindelselänkar, strövytor och öppna, gröna rum. Parkytorna består i flera fall av gräsytor med små, ganska unga träd. Strandpromenader finns bitvis, men avbryts ibland av otillgängliga partier. Större delen av området har varit platsen för Stockholms örlogsvarv från 1700-talet till utflyttningen till Muskö 1969. Galärkyrkogården bildar en sluten, muromgärdad enhet (Fredrik Bloms mur) . Här ligger ca 3 200 personer med marin anknytning begravda. Kyrkogården har ett rikt bestånd av olika lövträd.

Bedömning

De kulturhistoriska och arkitekturhistoriska värdena i det synnerligen variationsrika byggnadsbeståndet är stora men området har också en mycket stor rekreativ funktion.. De obebyggda ytorna med gräsmattor, solitärträd och trädgrupper samt de strandnära promenadstråken är både besöksmål i sig och gröna replipunkter mellan museerna.. Det biologiska värdet är mindre och ligger främst i funktionen som ekologisk spridningskorridor. Vissa av grönytorerna slits av för intensivt tramp och nyttjande, liksom av betande gäss. Galärkyrkogården hyser områdets största trädbestånd. .

← **Formaterat:** Tabbar: Inte vid 7,94 cm

Mål

Bibehållen struktur av museiområde och kyrkogård, omgivet och sammanhållet av parkytor. Grönyornas biologiska värde och mångfald förstärks.

← **Formaterat:** Tabbar: Inte vid 7,94 cm

Åtgärder

Grönytorerna i Galärparken förstärks genom kompletterande plantering av relativt stora träd. Slitna grönytor avgränsas av häckar för att skapa rum och slutenhet. Ytterligare någon damm – förutom spegeldammen vid Wasamuseet – anläggs på lämplig plats och med biologiskt lämplig utformning. Galärkyrkogårdens trädbestånd förnygras fortlöpande, så inte alla träd med tiden måste ersättas samtidigt .

Hela strandområdet är inte tillgängligt då vissa byggnader hindrar detta. Vi ser det dock inte som angeläget att åtgärda detta, då en utbyggd strandpromenadbro här och förbi Gröna Lund skulle på ett negativt sett ändra karaktären på området.

VD 2 Gröna Lund – Djurgårdsstaden – Ryssviken

Gröna Lund - Djurgårdsstaden utgör Djurgårdsöns mest stadspräglade område. Djurgårdsstadens bebyggelse har vuxit fram ur bostäder för varvsarbetare, sjömän och andra marinanknutna hantverkare. Det spirande nöjeslivet från 1700-talet och framåt har också

avsatt sina spår i bebyggelse och stadsplan. Djurgårdsstaden utgör idag en charmerande blandning av trähus i en eller två våningar från 1700- och 1800-tal, blandat med i ganska sen tid tillkomna, högre, stilbrytande bostadshus. Mot söder, mitt emot Beckholmen, ligger ännu det gamla Djurgårdsvarvet med patina av förfall, prång, plottrighet och vid första intrycket oordning, men ännu med pågående viss annan verksamhet.

Gatorna består av gatstenssatta gränder med ytterbårder av kullersten, där ogräs och planterade stockrosor trängs om utrymmet. Portar och tvärgränder leder in till slutna gårdar med uthus, gräsplättar, enstaka träd, trappor och överraskande passervägar. På många ställen finns skyltar som med text och gamla fotografier berättar om byggnadernas historia. Gatubelysningen är av pietetsskäl av tidsenlig modell. Mot Gröna Lund har nöjesfältet brett ut sig med sin speciella karaktär, men där även solitärträd, rabatter och små gräsytor trängs mellan nöjesfältattraktionerna.

För att hålla samman den urbana karaktären inbegriper skötselområdet även det bebyggda strandområdet Alberget i öster t.o.m. Oak Hill/Ryssviken samt grönytan med P-plats söder om Djurgårdsslätten. Bebyggelsen här med Franska värdshuset, Nannylund, Rosenvik, Alberget, Weylandska villan och Oak Hill har en växlingsrik historia. Namnet Alberget kommer säkerligen av att stranden kantades av al, men av dessa finns numera endast ett träd kvar. Strandsträcken delas sedan gammalt in i Stärkelsebruksbacken i väster och Alberget i öster. I den förstnämnda delen fanns ursprungligen verkstäder, fabriker och bostäder knutna till den marina verksamheten i väster. Under årens lopp har karaktären förändrats till ett idag varierat villaområde med trävillor i djurgårdsempire med en rik personhistoria. På Oak Hill lät Fredrik Blom uppföra det första av sina transportabla hus. 90 år senare stod den nuvarande byggnaden med 40 rum färdig, ritad av Ferdinand Boberg åt prins Wilhelm med maka. Sedan 1926 huserar där den italienska ambassaden.

Bedömning

Djurgårdsstaden tillhör en av Stockholms mest värdefulla stadsmiljöer, där kulturhistoria, charm och idyll blandas på ett för besökaren mycket tilltalande sätt. Rekreativa värden finns i hög grad i de gamla stadskvarteren, och är självklart de helt dominerande i Gröna Lund.

De biologiska värdena finns i begränsad utsträckning i de strandpartier som ännu har klippor, grus och sten med genuin strandflora. I Djurgårdsstadens kullerstenskanter finns utrymme för en genuin flora av vad som brukar kallas byogräs, en idag mycket sällsynt miljö. Liknande villkor erbjuder Djurgårdsvarvets mosaik av restytor. Albergets varierade villabebyggelse har stora arkitekturhistoriska värden.

Promenadstråket från Blå Porten - Galärkyrkogården i norr bör som hittills följa Lilla Allmänna gränd och silas mellan Djurgårdsstadens charmiga kvarter, för att åter nå strand och utblickar vid Beckholmssundet. Att bygga träbrygga och strandskoning runt Aquaria vattenmuseum - Gröna Lund - Djurgårdsstaden vore ett alltför stort intrång och påverkan på strandmiljön, framvuxen av dess natur och strandanknutna verksamheter.

Mål

Bevarade kulturhistoriska värden i byggnader och anläggningar. Bevarade naturvärden längs stränder, förstärkta naturvärden i park- och grönytor. Bevarad tillgänglighet till rekreation, friluftsliv, upplevelser och avkoppling.

Åtgärder

För Djurgårdsstaden finns ett byggnadshistoriskt reservatsområde. Uppskyltning och information kan utvecklas. Djurgårdsvarvets nu upphörda verksamhet bör granskas avseende miljöfarligt avfall.

Om övrig verksamhet vid Djurgårdsvarvet upphör, bör bildande av ett industrimuseum övervägas. Vid utformandet av Gröna Lunds nöjesattraktioner måste ständigt en avvägning göras mellan inverkan på omgivningen ifråga om buller, musik och ljus och attraktionsvärde. Från Skansens bygator bör frö från sällsynta byogräs hämtas och sås in i Djurgårdsstadens kullerstensgränder.

Litteratur

Hasselblad 1999, Stockholms Stadsmuseum 1996

VD 3 Skansen - Lusthusporten

Skansen-berget är den största bergsklacken på Djurgårdsön med mer eller mindre utvecklade branter år alla håll, brantast åt norr. Friluftsmuseet Skansen skapades med början 1891 av Artur Hazelius. Efter att ha initierat tillkomsten av Nordiska Museet ville han skapa en utomhusavdelning till museet. Namnet Skansen kommer av en leksaksskans som kronprins Karl-Johan 1814 lät uppföra åt sin son Oscar, sedermera Oscar I. Efter drygt etthundra års utveckling har Skansen idag en rikt förgrenad verksamhet med ca 140 byggnader från olika delar av vårt land, restauranger och evenemangsscener, en djurpark med skandinaviska djur (främst däggdjur), äldre husdjursraser samt ett från Skansen fristående akvarium med exotiska fiskar och kräldjur. Många byggnader och gårdar är sommartid bemannade av guider. I skötselområdet har också tagit med Lusthusporten, Lejonslätten, Biologiska museet och Hasselbacken. De bildar något av ett pärlband av entréer både till Djurgårdsön som sådan och till de attraktioner de står för. De omges av gräsytor med skulpturer och stora lövträd.

Bedömning

Skansen med sina nästan 2 miljoner besökare per år är en av Nationalstadsparkens mest kända och älskade institutioner, som tillsammans med Gröna Lund utgör de största attraktionerna på Djurgårdsön. Här ryms inte bara rekreation och nöje, utan även mycket stora kulturhistoriska värden, vilka tillsammans med den nordiska djurparken föredömligt används i ett väl utvecklat pedagogiskt program av visningar och evenemang. Bland gränder och gårdsytor bevaras insådda sällsynta gårds- och byogräs. Skansens bevarandeverksamhet innebär att man förvaltar levande genbank för sällsynta nordiska däggdjur, husdjursraser och ogräs.

Mål

Skansens verksamhet skall bevaras och utvecklas i nuvarande riktning. Övriga byggnader och parkytor skall vara väl underhållna och skötta. Information om Nationalstadsparken ges vid Skansen och Biologiska museet.

Åtgärder

Skansen har en egen detaljerad, fungerande skötselplan att följa. Möjligheten att låta en del av Skansens husdjur beta på angränsande delar av Djurgårdsön bör undersökas och uppmuntras. Byggnadsvård och finparksskötsel på övriga områden.

Litteratur

Hasselblad 1999, Stockholms Stadsmuseum 1996

VD 4 Beckholmen

Holmen bestod ursprungligen av en dominerande bergsknalle med smala strandlänter åt väster, norr och öster. Dessa har framför allt åt väster vidgats genom utfyllnad. En stor och två mindre, parallella dockor har sprängs in från sydväst. Naturen är sålunda rejält omdanad av århundradens verksamheter med beckbränning, båtunderhåll m.m. På överblivna

ytor finns en ruderaflora av sommargyllen, renfana, rölleka, gråbo, samt såpnejlika i myckenhet. Enstaka glasbjörk står här och där. Bergknallens hjässa är holmens enda större, något så när sammanhängande park/naturartade yta. Där finns spridda träd av ek, lönn, ask, björk, alm, flera med stora skatbon. Ett stort ligustersnrår finns också. I stora dockan kan stora fartyg, (såsom isbrytare) tas in, i de andra repareras skutor. Dofter av trä, särskilt furu, fernissa, målarfärg skapar en särskild atmosfär.

Vid Västra dockan intill bergväggen finns en lokal för den mycket sällsynta knippnejlika (*Dianthus armeria*). Den har sannolikt kommit med ballast och sedan hållit sig kvar på ön. Lokalen utsätts för ständiga hot då den ligger intill torrdockan som mer mindre tillfälligt också utnyttjas som förvaringsplats för byggmateriel. Även andra kulturspridda arter på de störda markområdena uppträder här och som kan ha botaniskt intresse.

På holmens västra del ligger en mycket skräpig, skrotrik samling av järnbalkar, bråte samt en båtupplägningsplats.

Bedömning

Naturvärdena på Beckholmen är naturligtvis inte så stora, i stället är det holmens funktion, under så lång tid knuten till marin verksamhet, som ger den dess stora kulturhistoriska värde. Knippnejlikans växtplats bör bevaras och de friytor som finns få vara ostörda.

Mål

Skepps- och varvsanknuten verksamhet med tillgänglighet för allmänheten.

Åtgärder

Knippnejlikans växtplats kontrolleras, uppmärksammas och skyddas. Hantering av oljor, färg, lösningsmedel och dylikt får inte ske på ett miljöfarligt sätt.

S - K Skeppsholmen - Kastellholmen

Skeppsholmen och Kastellholmen hör till Stockholms verkliga "finrum" med monumentala kulturhistoriskt intressanta byggnadsverk och bebyggelse med marin anknytning och gerhela Stockholms infart karaktär med fartygen intill kajerna.

De båda holmarna täcks nästan helt av byggnader och anläggningar och naturen är satt på undantag. Idag används byggnaderna främst till kontor. I miljön finns dock många solitärträd, bl. a. ask, gräsytor och på Skeppsholmen ett längre smalt parkstråk vid den långa längan "Långa raden". Stränderna är mestadels skonade.

Bedömning

Skeppsholmen och Kastellholmen har sitt stora värde ur kulturhistorisk synpunkt, med byggnader och anläggningar som speglar en rad marinanknutna verksamheter. Solitärträd, alléer och grönytor är viktiga både som ekologiska spridningskorridorer och för den lokala biologiska mångfalden, liksom som trivsselfaktor i den rekreativa miljön.

Mål

Till det yttre bevarade byggnads- och verksamhetsmiljöer med kontinuerligt bestående trädbestand och grönytor.

Åtgärder

Successiv plantering av nya träd, så att god framförhållning finns om äldre träd dör. Grönytors skötsel som parkmark.

Litteratur

Hasselblad 1999, Stockholms Stadsmuseum 1996

MD. Mellersta Djurgårdsön

Storområde Mellersta Djurgården utgörs av hela området öster om Skansenberget med Rosendalsområdet, Valdemarsudde, von Frisens park tom de öppna markerna på båda sidor om Manillavägen. Detta område är i stort sett överensstämmande med det område som under 1800-talets början inköptes av kronprins Karl Johan

Hela mellersta Djurgårdsön utgjorde kunglig jaktpark fram till slutet på 1700-talet då Gustav III upplät vissa markområden som förläningar till förtjänstfulla personer. Härvid togs i anspråk områden främst på södra Djurgården söder om Djurgårdsvägen men också i norra strandområdet utanför det hjorthägn som ursprungligen uppfördes på slutet av 1600-talet av Karl den XI. Djurvaktarbostället i Rosendal uppläts t.ex. 1791 till kammarjunkaren Georg Johan de Besche.

Redan 1817 köptes området in av kronprinsen Karl Johan (sedermera kung Karl XIV Johan) som sommarnöje och han utökade området till att omfatta hela mellersta delen av Djurgårdsön. Området genomgick relativt grundliga förändringar under hans tid som ägare av Rosendal från att ha varit en relativt ursprungligt landskap med ängsmark och skog inom jaktparken. Området omvandlades gradvis till en lustpark där området närmast slottet fick en intensiv parkskötsel med anlagda promenadstigar, nya planteringar m.m. Historiken vid Rosendal finns beskriven i Christian Laines - *Rosendal, Förslag till Vårdprogram 2005*. Som titeln anger finns här också mer detaljerade förslag till hur det kulturhistoriska arvet bör säkerställas och utvecklas.

Området kan indelas i Lustparken - det centrala området närmast slottet där de kulturhistoriska övervägandena prioriteras i skötselprogrammet. I det området ingår den s.k. Anglaise, Slottsterrassen, Rosendalsängen och Rosendalsbacken och Lusthusparken.. Övriga områden som ingår i storområdet är Ståthållarängen, Dalkarlsröjan, och skogsområdena på östra sidan av Rosendals lustpark som bildar egna skötselområden.

MD 1. Rosendalsbacken

Området överensstämmer delvis med den gamla benämningen Jägarbackarna från perioden då området nyttjades som jaktpark på 1600-talet. Redan på 1790-talet fanns en nordlig väg till Rosendal mellan Sirishov och Rosendal numera benämnd de Besches väg. Skötselområdet åsyftar hela det område som under 1830-talet under Karl Johans tid omskapades till en parkmiljö och sträcker sig ända fram till slottsterrassen. I dag har större delen av området en parkmiljö med spridda äldre lövträd i en öppen beteshage upplåten för hästbete. Mycket av de äldre strukturerna med bl.a. promenadstigar och blomsteranläggningar kan endast med svårighet skönjas i parken. I parken finns ett antal grova äldre ekar varav en del av dessa har dött helt och vissa är levande men med dålig kondition. En konflikt finns här att bevara de äldre ekarna och att restaurera parkområdet till ”*en den angenämaste park*” som den en gång var i början på 1800-talet. Måhända att markförhållandena inte är de bästa för ekarna då marken består av utfyllnader med bl.a. sprängsten och jordmassor som en gång gjordes vid det omdanande arbetet att jämna ut landskapet. En del ekar är helt döda och andra i dålig kondition.

Några ekar förekommer också som lågor. Lönn, tall och kastanjer är typiska. Buskar saknas med undantag av ett stort snöbärsbuskage nära krönet.

Områdets strandsträcka består av mer eller mindre branta slänter ner mot Djurgårdsbrunnsviken.

Stranden är bitvis stenskonad eller kläds av smala vassbårder vid steniga-grusiga strandpartier. Klippal finns på flera ställen, särskilt i strandsträckans västra del. Enstaka alm och hägg står vid stranden.

Det nedersta partiet, mellan strandstigen och ovanföriggande körväg (De Besches väg), utgörs av en gräsklädd, halvöppen sluttning med ek och grupper av lärk. Av solitärer märks en stor alm och en månggrenad grov vårtbjörk vid två bänkar. En stor bok står intill körvägen. Fältskiktet är trivialt med hundäxing, knylhavre, rödven, kruståtel och hallon. Till de Besches Väg ansluter Rosendalsvägen från sydost.

Död ved finns i flera mulmrika hålekar, två eklågor, minst fyra stubbar samt en cementlagad död ek. En stor alm står mot Rosendals slottstomt och intill körvägen (Rosendalsvägen) en stor bok. Från tomten går en otydligt dike mot nordväst.

De måttligt stora ekarna är påtagligt jämnstora och jämnåriga. (c:a 150 år)

Norr om körvägen fortsätter ekhagen med en liten höjdplatå som krön, bevuxen med snöbärssnår. Eken fortsätter att dominera med dels relativt jämnårig ek (80-120 år, dels enstaka grupper av yngre träd 20-40 år?) samt en stor solitär ek. Området är delvis inhägnat med elstängsel för hästbete, men betespåverkan är inte så påtaglig. Det finns åtskilliga ungskött av ek. Intill en död ekstam står tre hästkastanjer, en annan eklåga ligger väster om hästbetesytan. En kuriosadetalj är en liten björk med klyka, i vilken en ekgren vilar.

Högre upp vidtar en ganska öppen slänt, dominerad av grupper av björk (40-60 år), enstaka grov ek, några tallar, ett dussintal hassel, varav två är mycket grova. Vid Rosendalsterassen övergår växtlighet och topografi till ren parkmiljö och ingår i skötselområdet för Rosendals trädgård.

Mot söder avgränsas skötselområdet av ridstigen som löper från Sirishov till Rosendals trädgård.

Bedömning

De biologiska värdena står att finna i variationen av trädslag samt den rika tillgången på död, solexponerad ved. Intressant är att 1690 års karta anger ”Rosendals backe med ek, tall, björk och någon granskog”, där således den sistnämnda nu helt är borta. Det rekreativa värdet är stort genom de strandföljande stigarna med goda utsiktsmöjligheter bl.a. mot och över Djurgårdsbrunnsviken.

Området är idag förändrat till ett område med relativt måttliga landskapsmässiga värden då områdets parkstruktur håller på att gå förlorad genom igenväxning av en mycket attraktiv och kulturhistoriskt betydelsefull parkdel intill Rosendals slott. Det betyder att döda ekar och andra skymmande träd och buskar i anslutning till de byggnader som ska framträda i landskapet bör tas bort. Stor försiktighet skall dock iakttagas när det gäller trädbeståndet och träd bör bara avlägsnas i den mån de är döda eller är belägna på ett särskilt störande sätt för landskapsbilden. Konflikt finns här mellan intresset att spara döda ekar för den unika vedinsektsfaunan som är karaktäristisk för Djurgården. Avverkning av döda ekar bör föregås av en inventering av insektsfaunan.

Mål

Områdets parkidé från Karl Johans tid bör återskapas långsiktigt där blomsterbastioner återskapas och gångstigsstrukturen återskapas. De kulturhistoriskt värdefulla byggnaderna ges en central roll i landskapet och parkavsnitten som förstärker de kulturhistoriska värdena vårdas och i viss mån återskapas. Öppna till halvöppna ytor med spridda träd av nuvarande utseende och fördelning i övrigt, gärna betespräglade hagar eller slätterängar.

Åtgärder.

Områdets flora i fältskiktet kan berikas genom att i stället för hästbete införa slätter på åtminstone de ytor som ligger närmast slottet och Rosendalsterrassen. Trädbeståndet vårdas och döda träd tas bort i bebyggelsens omedelbara närhet. I denna parkmiljö i övrigt skall det äldre trädbeståndet värnas. Helt döda träd och träd som står för tätt kan på sikt successivt tas bort samtidigt som nya träd planteras eller ges utrymme för att berika parkmiljön.

Litteratur

Laine, Christian 2005, Rosendal, förslag på vårdplan
Edberg 1976, Ryberg 1983

MD 2. Rosentals slottsterass

Området runt slottet har genomgått en del förändringar sedan Karl Johans tid, särskilt planteringen runt den berömda porfyrvasen. Enligt Laine är det knappast möjligt eller ens önskvärt att återskapa denna tidigare miljö. Även den efterföljande Oskarianska tidens spår och spår från den Bauerska restaureringen har påverkat miljön. För detaljerade synpunkter på skötseln hänvisas till Leine 2005. Miljön bör dock skötas så att slänterna mot norr hålls hävdade genom slätter för att skapa större blomsterrikedom och att häcken mot slänterna mot norr vårdas. Trädbeståndet i öster som består av flera olika lövträdsarter bl.a. alm, lind och bok bör också vårdas med hänsyn till landskapsmässiga värdena och den biologiska mångfald som är knuten till det m.e.m. slutna trädbeståndet här. De lindar som står kvar vid vägen på västra sidan av terrassen är mycket gamla och skyddsvärda. Dessa utgör en rest av en allé som gick från stranden och upp till de Besches hus som fanns här före lustslottets tillblivelse. För mer detaljer hänvisas till Leine 2005.

MD 3. Anglaisen

Med Anglaisen menas området framför (söder om) Rosendals slottsområde som under Karl Johans tid utgjorde en öppen äng framför slottsfasaden. Området har också smyckats med bronsskulpturer. Dessa har haft lite olika placeringar under olika tidsskeden. Denna äng slogs och hö bärgades här men så småningom under drottning Josefinas tid planterades här nya grupper av parkträd och buskar som också odlades i Trädgårdsföreningens område intill. Här har förekommit blomsterarrangemang och planteringar av varierande storlek och form. Så småningom har områdets träd och buskbestånd brett ut sig alltmer och i stället för att omrama slottets miljö och ge en avståndsverkan skymmer vegetationen slottsmiljön från söder.

Bedömning

Träd och buskbestånden bör begränsas så att både slottets och drottningpaviljongens fasader blir väl synliga från söder. De landskapsestetiska och kulturhistoriska bedömningarna bör här vägleda mer detaljerade åtgärdsförslag. Se Leine 2005.

Mål.

Anglaisen skall utgöra en parkmiljö som inramar och omger slottet och paviljongen med grönska men ej skymmer fasaderna på de kulturhistoriskt värdefulla byggnaderna. Gräsytor skall vara tillgängliga för vistelse av allmänheten. Ytan skall vara möjlig att utnyttja för m.e.m tillfälliga blomsterarrangemang eller planteringar.

Åtgärder

Gräsytor skall vara väl hävdade och möjliga att beträda för allmänheten. Träd och buskbestånden skall begränsas i sin utbredning och på sikt skall särskilt skymmande träd avlägsnas.

← Formaterat: Tabbar: Inte vid 9,25 cm

MD 4. Rosendalsängen

Med Rosendalsängen menas den i dag nästan helt öppna ytan öster om slottet som sträcker sig fram till den skogsklädda höjden i öster, Utsikten, och i norr fram till Djurgårdsbrunnsvikens strand. Den avgränsas av vägar åt alla håll. Idag hålls området öppet med betesdjur, främst hästar. Fuktighetsgraden varierar något från friska till fuktiga marker. Utmed vattnet finns en strandskog bestående mest av alar och med gräsmarker under igenväxning med bl.a. nässlor och älgört. Området har tidigare varit en betydligt rikare parkmiljö med både träd och buskplanteringar och en rik örtflora. Parkgångar genomkorsade området. Dessa planteringar försvann i början på 1900-talet och spåren efter anläggningarna är idag obefintliga.

Bedömning

Den historiska landskapsbilden bör förtydligas. T.ex. kan betydelsen av vägen som går öster om slottsterrassen förstärkas om den omramas av träd och buskar i större omfattning än idag. Denna vägs fortsättning mot den av Karl Johan anlagda pontonbron bör också synliggöras. En källsorteringsstation står olyckligt placerad mitt i blickfånget mot pontonbroläget. Den borde kunna flyttas till ett mer diskret läge österut. Området har goda förutsättningar att bli en mycket attraktiv del av Rosendalsområdet genom att i stället för bete omvandlas till en blomsterrik slätteräng.

Mål

Området hävdas som en i huvudsak öppen ängsmark med undantag av några smärre partier med träd och trädgrupper och buskmark. Strandområdets fuktängar hålls likaså i hävd med slätter särskilt de med rörligt ytnära grundvatten och trädbeståndet intill stranden begränsas så att utsikt över Djurgårdsbrunnsviken och kanalen förbättras och strandvegetationen i övrigt gynnas. Pontonbrons spår synliggörs och skyltas.

Åtgärder.

Årlig slätter med borttransport av hö. Floran i området förstärks med inplantering av slättergynnade ängsväxter. Eventuellt kan bete förekomma efter slättertiden i en övergångsperiod innan områdets flora har stabiliserats. Särskilt de strandnära fuktiga partierna kan gynnas av en betesperiod helst med Highland cattle eller gutefår.

MD 5. Lusthusparken

Med lusthusparken menas det lilla parkområde som är beläget öster om Valmunds väg men norr om den mer öppna Ståthållarängen. Ett litet åttakantigt lusthus uppfördes här under Karl XIV Johans tid och har sedan gett namn åt området. Området präglas idag av halvöppna backar som idag är under igenväxning. Ett mycket varierat trädbestånd finns här men det som ger området karaktär i dag är det stora antalet gamelekar som dessvärre har mycket dålig kondition. En del ekar är helt döda. Även asp, alm, ask och hassel förekommer samt bok särskilt på slutningar upp mot skogshöjden Stora Jakten, eller som den benämndes på Karl Johans tid Utsikten .

Bedömning

Området hör till Rosendals slotts närmiljö som bör vårdas som park. De många ekarna i området utgör dock en mycket viktig del av eklandskapet med särskilt hänsynskrävande och hotade arter i nationalstadsparken och bör bara i undantagsfall avverkas och i så fall bara träd som är helt döda. Området är igenväxande med sly och ungträd vilka på sikt hotar livskraften och artmångfalden knuten till ekarna. Fältskiktets artstock är idag tämligen trivial men kan ökas genom bete helst med nötdjur. Hagmarken bör dock successivt sluta sig till skog på slutningarna upp mot Utsikten.

Mål

Öppen ekdominerad hagmark med successivt slutten skog upp på sluttningarna mot Utsikten.

Åtgärder

Gallring i träd och buskskikt för att gynna ekbeståndet. Återkommande slyröjning och beteshävd med nöt i första, får eller hästar i andra hand. Slätter på de öppna ytorna är önskvärda.

MD 6. Rosendals trädgårdar och Rosendalsterrassens anläggningar.

Dessa trädgårdsanläggningar med fruktträdgårdar, odlingsland, arboretum, växthus m.m. skyddas och vårdas enligt de detaljerade vårdprogram som upprättats för området. Särskilt önskemål är att restaurera den häck som omgav anläggningen på 1800-talets mitt och att restaurera det förvuxna arboretum som hindrar att kvarvarande träd utvecklas.

MD 7 Bellmansro med omgivning

I södra delen av området finns en öppen gräsplan omgiven av mäktiga ekar och grova tallar och mot norr reser sig några bergknallar. Här står bysten av Bellman vackert inramad av bergknallar och träden.

Norr om den gräsplan där Bellmans byst står reser sig ett bergsparti, i nordost-sydväst klivet av en smal sprickdal, vari en stig och en smal körväg (Bellmans väg) löper.

Dess västra del är en bergknalle med brant västsida, längs vilken enstaka ek, två döda ekar, lönn och två grova furor växer. Bergknallen sluttar måttligt mot söder. Dess hjässa är kal med enstaka små tall, bestånd av asp, samt enstaka björk och rönn. Större tallar står här och där. Gräsklädda ytor mellan hållpartierna domineras av kruståtel. Nordsluttningen är flackare än sydsidan. Här på nordsluttningens övre del växer tall samt strödd ek, björk, hallon och fyrkantig johannesört. På sluttningens nedre del finns strödda små block. Trädvegetationen präglas av medelgrov ek, enstaka lönn och ask. Liljekonvalj växer bitvis rikligt. Mot den tvärgående sprickdalen i öster har skapats ett buskskikt genom av stubbkapning (vid markytan) förgrenade lindar. Vidare finns enstaka ek, tall, lönn och björk.

Östra delen (=öster om gångvägen i sprickan):

Områdets södra del är på ömse sidor om stigen halvöppen, parkartad mark kring Bellmanstatyn. Ek, lönn, tall, hästkastanj ingår i det glesa trädbeståndet. Terrängen stiger mot nordost, där tall, ek och lönn är relativt talrika. Intill en levande grov ek står fläder och två grova hagtornsträd. Sluttningens fortsättning ner mot flackmarken i nordost är omkransad av ek med en klunga fläder i mitten.

Mot syd-sydost sluttar terrängen ner mot Djurgårdsvägen, ställvis med gropar och blocksamlingar. Där växer enstaka grov ek, grov tall, ung ek, samt ung bok. Där finns 5-6 grova ruin-ekar med klasar av svaveltickor. En tvåstammig grov ek är stadgad genom cementfyllning. Dessutom finns åtskilliga ekstubbar. Mot söder uppträder hasselbuketter och fågelbär.

Generellt för området kan sägas att ek föryngrar sig väl. I det magra fältskiktet märks kruståtel och parksmultron.

Framför allt sydsluttningen nyttjas i hög grad för friluftsliv och förskolebarn med bl.a. en del (välkomna) kojbyggen.

Mål

Hagmark med ekar och tallar i successivt mer slutna bestånd mot norr. Alternativt får skogen sluta sig runt de öppna platserna i norr och vid Bellmansro.

Åtgärder

Om hagmark föredras skall bete förekomma i hela området med undantag av Bellmanstatyns omgivning och gallring ska ske i trädbeståndet till förmån för framförallt ek. Fri utveckling av trädbärande bestånd är ett alternativ tills slutna flerskiktad skog uppnås. Røjning av vissa halvöppna ytor. På kompostytan årlig slåtter eller spontan igenväxning. Parkgräsytorna kring Bellmansbysten klipps regelbundet.

MD 8 Bergsjölund – Täcka udden

Området utgörs i väster av öppen gräsyta som ligger söder om Djurgårdsbrunnsvägen nedan Ståthållarängen/Dalkarlsröjan i norr och Waldemarsudde/Frisens park i söder. Nordgränsen följer Djurgårdsvägen i norr och området fortsätter till att omfatta strandområdet t.o.m. Täcka udden i öster.

Gräsmarkerna omges i väster av lövträdsgrupper dominerade av lönn med inslag av ek, apfel, hägg och körsbär. Lövträden inramar delvis tomten Bergsjölund, av vars byggnader paviljongen från 1860-talet med torn och glasverandor bör framhävas. Intill ligger en parkeringsplats för besökare till bl.a. Waldemarsudde. Där den öppna gräsytan möter stranden vid Biskopsudden finns bl.a. restaurang och en stor marina.

Remansan österut mellan Djurgårdsvägen och strandpromenaden är bitvis ianspråktagen av villatomterna Liston Hill, Alnäs, Nedre Manilla, Mullberget och Täcka udden. De två äldsta villaanläggningarna, Liston Hill och Manilla, är särskilt intressanta ur kulturhistorisk synpunkt eftersom de ritats av två av Gustav III:s Haga-arkitekter, Liston Hill av Fredrik Magnus Piper 1790 och Manilla av Louis Jean Desprez ca 1789. De för allmänheten tillgängliga partierna däremellan består av gräsytor med grupper av klibbal och ibland pil i sina fuktigare delar. På torrare mark växer enstaka ek, lind, lönn, al och avenbok.

Söder om Manillaskolan finns ett lite större område med örtrik gräsmark och ett artrikt lövträdsparti med alm, lind, ask lönn och hägg. Syren, alm och hägg sluter sig till buskage. På ömse sidor om Mullberget sluttar terrängen mot stranden och hyser ek, lind, lönn och alm. Där liksom vid Liston Hill finns inslag av bok från närliggande bestånd. Söder om Manilla buktar stranden ut sig till en liten udde, den f.d. Tolvöresholmen.

Bedömning

Promenaden längs Djurgårdsvägen eller den strandföljande stigen är med sin omväxlande karaktär av lövskogsrester, avbrutna av kulturhistoriska mycket intressanta villaanläggningar, av mycket stort värde för djurgårdsfloran. De mer otuktade partierna av strandsnår samt hålträd är av värde för den biologiska mångfalden. Trädbestånden på villornas tomtmarker är av största betydelse för landskapsbilden och även för en rik fauna.

Mål

Strandpromenaden omges av delvis öppna välhävda ängsmarker och dels av villatradgårdarnas lummiga träd och planteringar och dels parkartad skog. Den stora gräsytan från Bergsjölund ner till Biskopsudden utgör betesmark tillsammans med delar av Frisens park.

Åtgärder

Bete av häst/nöt/får eller slåtter (gräsklipp) av den öppna gräsmarken. Strandpromenaden sköts med försiktig röjning och gallring i vissa trädbestånd och öppethållande av örtrika ytor. Trädvård med inriktning på att öka livslängden på träden genom t.ex. hamling.

Litteratur

Edberg 1976, Ryberg 1983

MD 9 Frisens park

Frisens park utgör en åt alla sidor skarpt avgränsad bergsrygg med störst utsträckning i öst-väst, och brantast mot väst- nordnordväst. Namnet kommer från grosshandlaren Carl Magnus Fries som på slutet av 1700-talet lät anlägga "en naturlandskapspark" med blomplanteringar och promenader. Större delen av området hyser ett åldrande trädbestånd från denna tid med gamla lindar och mycket gamla fristående ekar.

Från GC-vägen som börjar vid parkeringsplatsen längs branten i norr följer en låg stenterrass, som bär upp en smal gångstig.

I nordslutningen växer lönn, enstaka grov ek, ung ek, enstaka bok lite blåbärsrisfläckar.

Längre österut ökar inslaget av bok och slutenheten av ek och bok tilltar.

Efter nordbrantens stigning planar bergsryggen ut. Den tväras på mitten av en nordväst – sydost - löpande gångstig. Just öster om denna står en smal allé av resliga lindar, vilka omger en gångstig, som i norr slutar med en liten rund viloplats.

Väster om den tvärande gångstigen sträcker sig en öppen gräsyta mot väster. Längre västerut finns strödd, måttligt grov ek och enstaka björk. Här och där går hållryggar med öst-västlig utsträckning i dagen. Fältskiktet är artfattigt med bl. a lundgröe, lundelm, hundäxing, älggräs och johannesört.

En fuktäng breder ut sig bland kullfallna ekjättar, på våren lysande vitrosa av ängsbräsma.

Där terrängen börjar sluta mot söder står enstaka gamla ekrainer och hålekar med mulm.

I väster mot gångvägen söderut till Prins Eugens Waldemarsudde dominerar ek, och i samma riktning tilltar inslag av hästkastanj. Bergsryggens södra (mot Kvarngården och Villa Kvikkjokk) och östra del har fortsatt ekdominans samt enstaka bok och lind.

Större delen av parken särskilt de södra delarna har en mycket frodig örtvegetation men där kärs ofta är terrängtäckande.

Bedömning

Frisens park ger i mycket bilden av den klassiska djurgårdsmiljön med grova, "värkbrutna" ekar, en höjdrygg med utsikt, ett under våren slösande vitsippshav. De omgivande branterna har mer varierad lövskog och höjdpartiets hjässa hyser ungskog bland hållar och block. Här finns rik biologisk mångfald, främst i trädbeståndet och fuktängen. Strukturer med gångstigar och utsiktspunkter som anlades en gång håller på att växa igen. Parkresterna är kulturhistoria, och det rekreativa värdet mycket stort.

Mål

De kulturhistoriska spåren från den anlagda parken från 1700-talet skall vara väl synliga.

Parkmiljön med parkartade bestånd av grova ädla lövträd främst lind och öppnare partier med friskare ängspartier och höjder med fristående ekar skall bevaras. Rikligt med promenadstigar ska löpa genom parken. En stor del av parken kan hävdas med betesdjur.

Åtgärder

Allén bibehålls och förnygras på lång sikt. Bokbeståndet i östra nordbranten får utvecklas mot högstammig bokskog. Ek vårdas i alla åldrar. De frodigaste partierna i S och SO hålls öppna genom återkommande slätter.

MD 10 Waldemarsudde

Waldemarsudde utgörs främst av en lövskogsklädd höjd karaktäriserad främst av Prins Eugens slott och den stora oljekvarnen på höjden intill samt den anlagda blomsterrika parken utsmyckad med ett flertal skulpturer.

Från Frisens park i norr skiljs Waldemarsudde genom den svacka som sydbranten av Frisens park bildar. Till skötselområdet Waldemarsudde räknas här även strand- och flackmarkspartiet fram till Prins Eugens väg.

Lågmarken i norr består av frisk-fuktig gräsmark med al och pil vid stranden. I det fuktigaste partiet har alkärr utbildats som gradvis övergår till fuktig högrötsäng. Söder därom står en tät dunge av pil, alm, hägg och lönn med stinksyska och löktrav i fältskiktet. Söderut längs stranden fortsätter täta snår och träd av pil, al och ask. Terrängen väster om den nord-sydgående, hästkastanj Kantade tillfartsvägen är parkartad med ek och lönn. Mot sydväst blir terrängen mer naturlig där klippor tar vid med snår av snöbär och småträd av rönn och lönn. Byggnaderna på Waldemarsudde tronar på krönet av den ovala bergshöjd som utgör Djurgårdsöns sydligaste del.

De viktigaste byggnaderna är Gamla huset, Galleriet samt Prins Eugens bostadshus ”Slottet prins Eugens Waldemarsudde”. Klippa gräsytor, rabatter, träd och skulpturer omger byggnaderna. Vid stranden finns två replipunkter, lusthuset Ekotemplet och Prinsens brygga. Höjdens östra del stiger som ren hållmark med vacker, av inlandsisen formad stötsida upp till krönet, där en stor väderkvarn Oljekvarnen av holländartyp från 1700-talet står. I hållmarksfloran märks förvildad taklök bland ursprunglig växtlighet av bergsyra, fårsvingel, axveronika m.m. Nedanför kvarnen finns en privatbostad med trädgård. I svackan mot norr står prins Eugens ek, Djurgårdens äldsta träd, med en uppskattad ålder av 500-800 år.

Bedömning

Waldemarsudde är ett klassiskt utflyktsmål för stockholmarna, både för läget med den storslagna utsikten mot sjön och för konstgalleriet som attraktion i sig. Det rekreativa värdet är sålunda mycket högt, och till detta bidrar byggnadernas kulturhistoriska värde och den parkartade miljön.

Naturvärdena ligger i terrängformerna med bergkrön, hållmarksslänter och svackor, de många grova ekarna här, andra lövräd samt den ovanligt rika fuktängsvegetationen. Den sistnämnda är troligen Södra Djurgårdens bäst bevarade fuktäng.

Mål

Bevarad finpark kring Waldemarsudde med i övrigt luckiga lövträdsbestånd med fortsatt prägel av grov ek. Bevarade fuktängs- och alkärrspartier.

Åtgärder

Finparksskötsel av parkartade ytor. Ekplantor och ungträd hålls under uppsikt och friröjs. Hållmarker, fuktäng och alkärr utvecklas fritt.

Litteratur

Hasselblad 1999, Stockholms Stadsmuseum 1996

MD 11 Ståthållarängen

Området består av öppen mark och anslutande lövträdsbestånd i norr och söder. Den egentliga Ståthållarängen är en öppen, frisk gräsmark, endast bevuxen med någon enstaka ask, ek och hasselgrupp. Sydväst om denna öppna gräsyta finns mot Orangerivägen ett glest blandskogsbestånd dominerat av ek och lönn, rätt stor andel ask, alm och björk, samt inslag av tall och hassel. Norr om själva Ståthållarängen finns ett glest bestånd av grov ek och lind med viss ekföryngring.

Stigen som går rakt söderut från Rosendals östra tomtgräns löper in i skötselområdet. Stigen kantas av grov ek och block. Stigen vrider åt sydväst och korsar en annan stig.

Sydost om detta stigskäl står i kanten av fältet ett bestånd av ca 15 aspar med stinksyska i fältskiktet. Där finns även ett litet kärr/vattenhål, ca 3 x 2 m, med vass-starr och enstaka enbuskar.

Bedömning

Själva Ståthållarängen är en kulturhistoriskt intressant rest av de ängar/hagar som förmodligen fanns redan när området var klostermark på medeltiden. Asp, som är ett viktigt naturvårdsträd, är sällsynt i Nationalstadsparkens södra del.

Mål

Öppen kortgräsyta för Ståthållarängens centrala delar. Ädellövpräglad, flerskiktad lövskog eller hage för de skogklädda partierna i norr och sydväst. Aspdungen utvecklas till ett grovstamigt bestånd. Glesa bestånd av grova ekar finns spridda i betad hagmark.

Åtgärder

Ambitionsnivå högre:

Hela området betas med nöt/får så att det återfår karaktären av omväxlande hagmark.

Ambitionsnivå lägre:

Fri utveckling av trädbestånden, men aspbeståndet gallras för att snabbare bli stamformigt. Årlig slåtter av Ståthållarängen.

MD 12 Stora Jakten

MD 12 Delområde a) Storkjaktens barrskogsdel

Stora Jakten utgör Djurgårdsöns största sammanhängande barrskogsområde. Det omfattar ett nästan cirkelrunt skogsparti, beläget på en markant höjdsträckning. Namnet kommer av att det var här som de kungliga drevjakterna ägde rum med början under 1680-talet. I skogsområdets centrala del ligger dess högsta parti. Det var där som man på 1680-talet högg ut en stjärnformad serie skjutgator, en "etoile", för att ha skjutriktningar åt alla håll. Av dessa finns nu inga spår. Skogen är påfallande fattig på gran, eftersom denna medvetet huggits bort. Senare på Karl den XIV Johans tid var skogen sannolikt utglesad med vida utsikt från toppen över 40 m.ö.h. och benämndes också Utsikten.

Åt norr och öster sluttar markanta sluttningar med berghällar och glesa trädbestånd där ca 40-70-årig ek bildar överståndare och asp, björk och ungtall ingår till mindre del.

Av död ved finns enstaka stubbar och lågor av tall. På högsta punkten finns en stor, ca 120 cm hög sten, intill vilken några stora, grenade tallar står. Små hällryggar går i dagen, fläckvisa bestånd finns av ca 25-årig tall samt enstaka tallöverståndare och några torrakor av tall. Nära krönet finns en stigförgrening. Norr och nordväst om denna, nedanför en hållbrant, finns planterad ungskog av tall (ca 25 år) med enstaka vuxen ek och viss ekföryngring.

Från krönet sluttar terrängen långsamt mot sydsydost. Skogen växlar mellan blandskog av ung ek och björk och partier av relativt tät spontan tallföryngring med enstaka överståndare av

rätt grov, högvuxen tall. Mossklädda småblock ligger spridda. Här finns även tallbestånd av varierande ålder men ställvis mest ungskog. I områdets sydligaste del finns enstaka plantor av bok.

Sydbranten har i sin överkant stora hällar, något slitna av friluftsliv och kojbyggen. Där finns enstaka överståndare av tall, torrakor och lågor av tall, inslag av rönn. I fältskiktet märks blåbär och lingon, enstaka fläckar av ljung. Skötselområdets nordvästliga utlöpare har en delvis annan karaktär.

Mål

Slutningen övergår uppåt till mindre brant terräng med förhärskande 60-80-årig tallskog, ställvis med god förnygring.

Under tallbeståndet står ett glest underskikt av ung björk (10-30 år), rönn, ung asp och ung ek. Fältskiktet domineras främst av kruståtel och blåbärsris men har även inslag av örnbräken och lingon samt enstaka liljekonvalj. Områdets krön utgörs av småkuperad, nästan plan hjässa med enstaka små, ca 12-åriga granar. I det magra fältskiktet finns fläckar av ljung, kruståtel och fårsvingel. Falsk vitmossa (*Leucobryum glaucum*) växer spridd.

Flerskiktad talldominerad skog med inslag av löv och med inslag av torrakor och lågor. Från krönet finns utsiktsmöjligheter mot Ladugårdsgärdet.

Åtgärder

De fåtal granar som finns kan gynnas vid gallring. Annars gynnas tallen som gallras till en flerskiktad tallskog med sparsam förekomst av lövträd. En utglesning inom det högsta partiet bör göras för att återskapa en vida utsikt mot staden och Ladugårdsgärde.

MD 12 Delområde b

Branten i nord-nordväst mot Fredrik Bloms väg och Rosendalsvägen.

Storjaktens enhetliga barrskog övergår mot norr till klippor och hållbranter med bl. a.stensöta, björnmossor och cypressfläta. Nedanför vidtar en tallplantering, därefter sker en abrupt biotopövergång från ungtall till ekdominerad slutning med mycket liljekonvalj, med genomkorsande, skråande stig. Ställvis växer mycket grenrör. I branten mot Rosendalsvägen och mot fältet öster om Rosendals slott står solitärer av tall och ek mer eller mindre grova. I ekbeståndet finns inslag av lönn, rönn, björk, tall samt grupper av bok. Hassel, hägg och fläder bildar glest buskskikt. Ett parti är helt bokdominerat.

Mål

Flerskiktad lövskog med tallbestånd i hållbranterna.

Åtgärder

Gallra ovannämnda (vid hållbranten i norr) tallplantering till ett mera naturliknande utseende, samt frihuggning kring de (ca 40-åriga ?) ekarna.

Bokplantor röjs bort i den ekdominerade delen, medan de gynnas i den bokdominerade delen. Buskskiktets hassel, hägg och fläder gynnas.

Litteratur

Edberg 1976, Ryberg 1983

MD 13 Dalkarlsröjan

Söder om Stora Jaktens bergsbrant sker en markant biotopövergång. Mellan branten och den nedanför löpande stigen finns ett väl utvecklat ek-hassel-bestånd, "Ek-hassel-lund", med några medelgrova ekar och visst inslag av lönn. Rikedomen av hassel är påfallande,

förmodligen det största på Djurgårdsön. Karaktären påminner delvis om trädbärande äng, "löväng", men utan dess fördelning av träd och buskar samlade i grupper omväxlande med öppnare gläntor. Beståndet fortsätter åt öster med många grova ekar, någon död ek, och flera ekstubbar. Ek finns även i yngre åldrar, ca 20-40 år. Vidare ingår varierande inslag av alm, lönn, tall, apel och hagtorn, i buskskiktet nypon. Ek-hassel-prägeln fortsätter även i nordväst längs kanten av skötselområde Ståthållarängen, där täta snår av Spirea vetter mot brynet i väster.

Mot P-platsen (i väster) står ett stort buska ge av slån kring två ekar.

I fältskiktet dominerar nejlikrot och lundgröe, samt stinksyska, särskilt i svackor. Vidare finns smultron, lundstarr, hässleklocka, nässelklocka, skogslök, hässlebrodd, lundelm och tomtskräppa.

Mål

Ek-hassel-hage

Åtgärder

Ambitionsnivå högre: Bete med nöt/får

Ambitionsnivå lägre: Slätter av större öppna gräsytor ca vart tredje år

MD 14 Lövskog söder om Storjakten

Delområde a: Blandskogen

Söder om Stora Jakten och sydväst om Rosendalsstallets upplag finns ett blandskogsartat parti.

I dess norra del dominerar ek, följt av lönn och tall. I norr finns även inslag av bok. Ekarna är genomgående ganska unga, och även bland tallarna är grova träd sällsynta.

Delområde b: Bokskogen vid Liston Hill

Längst i söder i den markanta svackan mot Liston Hill råder total bokdominans, antagligen Djurgårdens största bokbestånd och ett av de äldsta, anlagt av Israel af Ström på 1820-talet.. Närheten till bebyggelsen och Djurgårdsvägen i söder visar sig i form av mycket ristningar och inskriptioner i de grova bokarnas bark. Fältskiktet är fattigt men där märks förvildad blekbalsamin.

Mål

a: Fortsatt blandskog där främst ek gynnas.

b: Bokskog

Åtgärder

a: Grov ek och ruinekar friröjs. Ek gynnas generellt, bok tillåts få ta större andel.

b: På sikt kommer unga bokplantor att spira efter att äldre träd fallit. Eventuellt kan en temporär markberedning av nöt - eller svinbete bli nödvändig för att öka nedmyllningen och grobarheten hos bokollon.

Litteratur

Edberg 1976 Hasselblad 1999, Ryberg 1983

MD 15. Manilla-skogen

Som en fortsättning på det ursprungliga begreppet "Stora Jakten" fortsätter österut här ett sammanhängande skogsbestånd på det inre av Djurgårdsön. Geografiskt klyvs det dock till stor del av den kil som upplaget utgör, och dess karaktär är till skillnad från skötselområde Stora Jakten inte alls så barrskogspräglad.

Terrängen är bruten med hållryggar (särskilt i sydväst) och svackor, vilket skapar en varierad skogstyp.

Området utgör en blandskog där tall och ek dominerar, med betydande inslag av främst lönn och i mindre mån alm. Tall står ofta som överståndare. Hassel ingår till del, framför allt i områdets sydöstra fjärdedel mot Manilla. Även mot Militz äng är hasseln mycket framträdande. Jämfört med skötselområde Dalkarlsröjan är detta skötselområde mer jämnåldrigt, mer slutet och hyser betydligt färre gammelekar. Ek föryngrar sig ganska väl. Småkärn finns på flera ställen, såsom ett surdråg nära upplagets stängsel mot söder med träjon och grenrör. Ett annat kärn hyser blåstarr, en fuktig gräsmark i närheten präglas av grenrör. En kil i nordväst, intill upplaget, betas av häst.

I områdets sydöstra del mot Manilla i sydost löper en smal bergsrygg nordväst-sydost, längs vilkens sidor surdråg och småkärn finns, det största från upplaget till nordkanten av Liston Hill.

På och kring bergsryggen med block och berg i dagen växer rönn, lönn och hassel. I en svacka står tätt med ung asp kring ett moderträd.

Skogen präglas av ett någorlunda jämngrovt bestånd av ek och ask, vilka är unga till medelålders. Frånsett bergsryggen är beståndet ganska slutet med hassel som underväxt. Rik föryngring finns av ask, men denna är ställvis buskröjd så att plantorna förgrenat sig.

Åtskilliga gamla stubbar finns.

Mot brynet i norr (mot Fredrik Bloms väg) reser sig tallöverståndare över ek, lönn, björk, sälj samt yngre ek.

Mot upplaget i nordväst finns bl.a. lind, bok samt en död stor ask. Där finns även en grov ek, en ekrui intill stängslet, samt ganska rik bokförynring.

Slutningen mot Manilla är närmast en hassellund med ek och björk och örtrikt fältskikt av stinksyska och löktrav.

I söder nära Liston Hills gröngula villa står en stor bok och ett par krokiga grova ekar.

I fältskiktet i övrigt framträder lundelm och stinksyska, följt av, lundgröe, skogsviol, ömbräken, kirskaal och blekbalsamin. Mot Fredrik Bloms väg i norr växer ett stort bestånd av parksmultron.

Mål

Blandskog med ädellövprägel där bok tillåts ingå.

Åtgärder

Försiktiga gallringar för att uppnå ett högstammigt ädellövdominerad skog. Kan med fördel ingå i hjorthägn.

MD 16 Lövskogsbranter vid Rosendals stall

Med detta område avses lövskogsbranterna vid Rosendals stall mellan Israel af Ströms väg och Fredrik Bloms väg.

Från Storjaktens skogsområde i sydväst sluttar terrängen, med avbrott för ett flackparti vid Rosendalsstallet, mer eller mindre brant mot nordväst-nordost.

Ek dominerar i området, tall och björk utgör merparten av övriga trädslag. Lönn, rönn, hassel finns som enstaka inslag, liksom i mindre grad hägg, körsbär, bok, lärk och hästkastanj.

Tallarna är yngre och grovekarna färre än i nedanför (mot norr) liggande bestånd =

Skötselområde Valmundsö gravfält - Gröndal. Några tätstående tysklönnar finns nedanför Rosendalsstallets gula villa. I branten växer ganska gott om lundbräken. Några gångstigar finns nedanför villan. Här finns spridda bestånd av backskafting. (*Brachypodium pinnatum*)

I branterna bakom = nordost om Rosendalsstallet går hällen i dagen. Där står ett glest tallbestånd med fläckvis blåbärsris, grästuvor av kruståtel och fårsvingel och lite renlav (*Cladonia sylvatica*). Ett tätt bestånd av ung rönn finns även. Mellan branten och stigen, mot såväl nordost som ost, tar lövskogen vid, med rakstammiga träd av lind, ek, björk. I öster nära vägskalet finns ett något snårigt parti med lundelm, nejlikrot, fläder samt hägg.

Branten mot nordost, mitt för en död solitär ek i den i skötselområde Valmundsö gravfält-Gröndal förutnämnda hästhagen, slutar med ett bräm av tuvtåtel.

Bedömning

Varierande, intressant natur med både öppna, halvöppna och mer eller mindre slutna partier. Döda träd, gamla träd, buskskott ibland.

← Formaterat: Tabbar: Inte vid 8,89 cm

Mål

Blandskog med särskilt bestånd av grova äldre friröjda ekar. Varierad trädslagsblandning i övrigt.

← Formaterat: Tabbar: Inte vid 8,89 cm

Åtgärder

Ek gynnas. Potentiella bredkroniga ekar friröjs för att bli framtida mulm/hålekar. Ekföryngring bör kontrolleras bättre vad avser ekplantor. Tysklönn utrotas helt, bok hålls efter utom i etablerade bestånd. Skogen kan med fördel betas av hjortar.

Litteratur

Edberg 1976, Ryberg 1983

MD 17 Arbetsområdet vid Rosendals stall.

Rosendals stall som byggdes under början av 1800-talet under Karl XIV Johans tid och utgör en kulturhistorisk attraktion här. Här och i dalgången mot sydost finns ett stort område som utgör centrum för södra Djurgårdens parkskötsel. Här finns också mer eller mindre barackliknande byggnader och stall och rasthagar för de hästar som betar i omgivningen. Här finns också ytor för upplag av stammar från döda lövträd och upplag för ris, löv, jordmassor och upplag för diverse parkmaterial som bytts ut eller är föremål för destruering. Större delen av området omgärdas av ett högt stängsel.

Bedömning

Området förfular omgivningen och ger ett mycket stökigt och ostrukturerat intryck i NSP. Arbetsytorna av detta slag är dock nödvändiga för parkskötseln och genom sitt undanskymda läge är störningarna begränsade till en mindre näromgivning. Med en god planering skulle dock området kunna bli ett föredöme för hur organiskt avfall tas om hand enligt kretsloppsprinciper. De m.e.m. permanenta bodarna och barackerna skulle rivas och i stället skulle de behövliga permanenta anläggningarna tänkas igenom i en ny plan för området. De inhägnade områdena (nu med gunnebostängsel) är så stora så att en del av detta kan utnyttjas för vindskydd/lagård och utfodringsplats för nötboskap eller hjortar på södra Djurgården eller Kaknäsområdet. Hästverksamheten bör flyttas, helst till det gamla Rosendalsstallet där både ett begränsat antal hästar kan härbärgas och den utrustning som krävs i form av vagnar m.m. för hästdroskor i parken.

Mål

Området utgör ett arbetsområde och centrum för skötseln av natur och park på södra Djurgården. Området är välorganiserat med möjligheter att ta vara på organiskt avfall, kompostering och omhändertagande av ris och stammar från avverkade träd. En trädkyrkogård med stammar från döende ekar m.fl. lövträd ska utgöra en viktig miljö för rödlistade hotade arter knutna till död ved. Området utgör också centrum för skötseln av betesdjur i parken med vindskydd och utfodring vintertid.

Åtgärder

På kort sikt viss uppstädning av verksamheten. Gunnebestängslet ersätts med ett plank. På längre sikt upprättas en plan för att bygga anläggningar som underlättar skötseln av natur- och parkmarken.

Litteratur: Bengt Ehnström 2004

MD 18 Valmundsö gravfält

Skötselområdet utgörs av ett lövträdsdominerat bergbundet skogsparti centralt med bryn och öppnare marker intill.

Terrängen sluttar brant mot Djurgårdsbrunnsviken i norr. I bergsbranten växer rikligt med stensöta och björnmossor, husmossa och cypressfläta. Väster om branten består stranden av en liten fuktäng med älggräs, medan stranden öster om branten är ett alkärr med strandlysing(videört) och vass.

Längs stranden löper en stig försedd med bänkar. Mitt emot Villa Lido finns en 20 m lång sandstrand. Svärdsilja växer vid stigen, björk och al längs stranden.

Ovanför branten kan vegetationen karaktäriseras som gles ädellövlund helt dominerad av ek, mindre inslag av lönn samt enstaka rönn och ett par grova tallar. I fältskiktet är lundgröe förhärskande. Efter ett krön av hållar och torr gräsmark återkommer ekprägeln mot söder, kring och förbi stigen som i öster förgrenar sig.

Hassel tilltar alltmer under det glesa ekskiktet. Björk, lönn, alm och tall uppträder enstaka. På marken ligger strödda block, stråk av hallon växer i svackor, åtskilliga stubbar finns, mest av ek. Någon död ek finns även. Av bok finns enstaka bokskott/ungträd.

I fältskiktet märks nejlikrot, lite krustätel men mest lundgröe.

I kilen mot väster, där stigarna går ihop, blir terrängen flackare. Där finns ett hästbetat, välbetat hörn kring en jätteek samt tre bokar. Den lilla hästhagen är välbetad. I grässvålen kan smörblomma, ängssyra, daggekåpa, vårfingerört, och vitklöver utskiljas.

Älggräs växer längs hagens dike i öster, med grov hassel intill. Intill den raka dikesfåran står en grov, vidkronig lind. Strax öster därom finns en grov tall samt en torraka intill med flera bohål.

Vid hästhagens hörn i väster, där Israel af Ströms väg möter Rosendalsvägen, fortsätter nyssnämnda dike från hästhagens nordöstra del genom en trumma under vägen, sedermera slingrande, ner till stranden, där ett vassbälte tar vid. Efter att ha passerat den nedersta gångstigen slingrar diket i två bågar innan det når ner till stranden, där en 15 m bred sandstrand med vass möter från öster. I vikens mitt står en grov klibbal, som utgör en av flera i ett bestånd. Fältsfloran är fastmarkspräglad med nejlikrot och brännässlor. Strax väster därom är det mer strandängsartat. Ett litet dike kommer genom en knappt synlig trumma under vägen från den förut nämnda hästhagens sydvästra kant och mynnar ut i intet. Marken sluttar och övergår successivt i ett fast vassbälte. Fuktängen är glest bevuxen med älggräs.

Öster om hästhagen ligger en smal bergsrygg med strödda block. Här står mycket asp, rönn, en del ungtall, björk, alm samt medelgrov ek och tall. Åt öster planar marken ut med enstaka större ek.

I ett obetat parti finns föryngring av asp, rönn, björk och ek. Grenrör är talrik i fältskiktet. Den f.d. hagen mellan de två körvägarna (Israel af Ströms väg och Rosendalsvägen) är betydligt mer slutna. Hassel är talrik och är tillsammans med ek karaktärsbildande. Flera torra ekar finns i detta bestånd och eken finns i flera åldersklasser. Enstaka plantor tränger upp.

Mot "körvägsöglan" i öster är beståndet slutna ek-hassel-lund med enstaka grov tall. Lundbråken uppträder fläckvis, men lundgröe är förhärskande i fältskiktet. Ek finns i olika åldrar. En stor björk är delvis vindfälld. Det finns flera torrträd av ek och blockanhopningar. I områdets södra spets finns hällryggar med sly av björk, ek, rönn och asp, men där marken medger återtar eken kommandot, i sydligaste spetsen dock tillsammans med tall.

Området är väl tillgängligt genom stigar och körvägar. Gravfältet som fått ge namn till hela skötselområdet är från järnåldern men är mindre framträdande i terrängen.

Bedömning

Ett varierat område med utpräglad ädellövskaraktär med både öppna, halvöppna och mer eller mindre slutna partier. Ganska rik förekomst av döda träd, gamla träd, buskskott ibland. Särskilt bör framhållas det för Djurgården relativt stora inslaget av hassel. Strandkaraktären är varierad med små inslag av fuktäng. De öppna gräsytorerna skapar öppenhet och bryn. Det rekreativa värdet i dessa variationsrika marker är stort. Gravfältet understryker platsens kulturhistoriska betydelse.

Mål

Skog och hagmark med varierande trädslag och täthet där ek och hassel är ett dominerande inslag. I centrala delarna bör torrakor och lågor tillåtas ligga kvar och multna på plats. Området hävdas med betesdjur.

Åtgärder

Hög ambitionsnivå: Betad hagmark med nöt/får.

Låg ambitionsnivå: Halvöppen obetad hage, men betet bör fortsätta i hästhagen.

Gravfältets synliga delar hålls öppna. Öppna områden t.ex. fuktängarna hålls öppna genom årlig slåtter om ej bete är möjligt. Området kan med fördel ingå i hjorthägn.

MD 19 Militz äng - Gröndal

Med detta skötselområde inbegripes de öppna - halvöppna markerna på ömse sidor om Manillavägen mellan Israel af Ströms väg och Djurgårdsbrunnsviksstranden. Området karaktäriseras i första hand av de stora öppna gräsmattorna mellan Djurgårdsbrunn och Manilla som utgör målet för många utflykter på Djurgården.

Längst i nordväst består stranden av fuktig örtmark med älggräs, kantad av pil. Intill Djurgårdsbrunnens bron står ett parkat bestånd av lönn, bok och björk. De glesa trädungarna, rika på ek, bildar en övergång till de mer slutna bestånden åt väster och öster. Gräsmarker präglar större delen av området. De nyttjas flitigt för sport, lek, solbad och picknick.

En byst av Fröding omgärdas av en trädgrupp när Djurgårdsbrunnens bron. Detta landmärke utgör oftast mötesplatsen för sällskap som samlas här omkring för avkopplande samvaro med

familjer och vänner på gräsytor som vetter mot Djurgårdsbrunnskanalen. Gång- cykel och ridväg, från varandra separerade, passerar igenom det öppna landskapet.

Mot Manillavägens västra sida ligger en trädunge på bitvis tunt jordtäckte med strödda block. Här står ett blandbestånd av ek, björk, lönn och alm. Flera ekar är grova, andra är imponerande, döda hålekar. Buskar och ungträd finns av ek, druvfläder och hagtorn. I fältskiktet ingår stinksyska.

Vid några stora stenblock finns en grillplats (cementrör) med sittgrupper intill några gamla ekjättar.

Ett glest lövträdbestånd av björk och ek förenar denna trädunge med den sydliga, tall- och ekbevuxna utlöparen av skötselområde Valmundsö gravfält i väster. De perifera delarna sett från Djurgårdsbrunn mot Rosendal hävdas genom hästbete medan de centrala delarna klipps som gräsytor flera gånger under sommaren.

Bedömning

Närheten till vägar, P-plats vid Djurgårdsbrunn och busslinje på Manillavägen gör området flitigt utnyttjat för rekreation i olika former. Sannolikt är området det mest utnyttjade på hela Djurgården för utflykt er med picknick, solbad och lek. Skogsdungen intill Manillavägen är en spännande lekmiljö för förskolor med lågor av jätteträd blockmark mm.

Mål

Yta för lek, sport och rekreation i olika former. Glesa lövbestånd med tonvikt av ek. Bevarat strandparti av fuktäng. Området hålls öppet genom slätter och/eller bete.

Åtgärder

Det mest utnyttjade området för picknick bör klippas upprepade gånger under säsongen medan perifera delar kan slås mer sällan. Området kan med fördel betas med får men under högsäsong för picknick bör djuren hållas i andra hägn. Området kan med fördel ingå i hjorthägn.

Då området är särskilt intensivt utnyttjat för friluftsliv bör tillgången till källsorteringskärl m.m. service förstärkas. De anvisade grillplatserna kan vara fler och ved skall tillhandahållas av naturvårdsförvaltaren. Gallring av trädbestånden med sikte på långsiktig kontinuitet av bredkronig ek.

Litteratur

Edberg 1976, Ryberg 1983

ÖD. Östra Djurgårdsön

ÖD 1 Isbladsbacken (Tullbacken)

Detta skötselområde utgör det näst största sammanhängande skogsområdet på Södra Djurgården, det största är Stora Jakten tillsammans med skötselområdet "Blandskog öster om Rosendals upplag". Isbladsbacken hyser en kärna av barrskog, omgiven av lövskogsbräm främst i söder och nordväst. På 1690 års karta benämns området Tullbacken.

Området utgör ett omväxlande skogsparti, vilande på en bergsrygg i huvudsakligen sydväst-nordostlig sträckning. Markanta branter finns främst åt dessa håll, brantast i nordost mot Isbladskärret.

Från Manillavägen i väster är skogen en barrblandskog av tall och ädellöv, främst ek och lönn. Rakt norr om busshållplatsen vid Manilla ca 50 m in på den öst-västlöpande gångstigen står en stor ihålig, levande gammelek med bohål. Vid trädbasen växer hassel. Eken skymms från söder av tre almar. Två grova furor finns strax norr om eken. Ytterligare en grov, levande ek står ca 25 m norr om den nyssnämnda. I områdets hörn i sydväst finns förutom dominerande ek och tall ett bokbestånd närmast Djurgårdsvägen i söder. Den flacka sydslutningen hyser ek i yngre åldrar samt rikt med hassel. I fält/bottenskiktet märks skogsviol, blåsippa, lundstarr, kruståtel, lundgröe, grenrör, vårfryle, kranshakmossa och björnmossor.

Ett avgränsat bokbestånd finns söder om Djurgårdsvägen mellan Mulberget och Täckas Udden.

Mot områdets krön märks tilltagande inslag/dominans av högvuxen ca 40-årig tall med enstaka gammeltallar och hagmarksbjörkar. Fältskiktet på krönet består till stor del av blåbärsris samt harsyra. Ett par grandominerade bestånd finns något väster om områdets mittpunkt. Däri ingår både gran och ädelgran, varav båda föryngrar sig. Helt nära en rådjursremiss ligger åt öster ett gråvide-starr-kärr med någon grov klibbal och omkransande aspar. På stenar och trädbaser växer björnmossor. Öster om kärret står en stor död ek med trängande bok intill. God föryngring av ek finns.

Genom området slingrar en gångstig från ovanstående busshållplats till Täckas udden. Efter att ha passerat en blockanhopning övergår stigen till sydostlig sträckning. Intill stigens östra sida ligger ett långsträckt kärr omgivet av tre grovekar, björk m.m. I kärribotten finns ett starrbestånd omgivet av gråvide, älggräs och yngre ek.

Strax söder om kärret, invid stigen, står en mycket stor, hög lind med tätt bestånd av lungört intill. En bredkronig ek följer strax nordost om en parkbänk. Tall tränger in i dess krona.

Från nyssnämnda stig löper en stig mot östnordost som möter stigen längs Isbladskärrets västra strand. Vid detta stigshål finns rik granföryngring. Längs strandstigen åt sydost står flera grova ekar.

Isbladsbackens sydöstra hörn mot Täckas udden är rik på grov ek och dito alm. Längre västerut, norr om Mulberget, är lövskogen mer jämnåldrig och bestående av ek, alm, hassel, rönn och lind. Bok är fåtalig och bärträd saknas helt. Terrängen är glest småblockig med lundgröe, smultron, kruståtel och fårsvingel. I en blocksamling står en högstubbe av ek.

I Isbladsbackens nordöstra del mot Isbladskärret står nordväst om stigskalet ett ca 20-årigt bestånd av planterad tall, längst ner avslutat med tät gran.

På hållkrönet ovanför växer lågvuxen tallskog med blåbärsris. På slutningen ner mot Gröndal tar först björk vid, längre ner gles lönn med inslag av ek.

I den lilla snibben öster om Gröndal växer lönn samt enstaka tysklönn och någon gammal ek. I fältskiktet märks vintergröna (*Vinca minor*), blåsippa och lundgröe.

Bedömning

Ett sammanhängande, omväxlande skogsområde, präglat av olika tiders syn på markanvändning och favoriserade trädslag. Tilltalande, omväxlande nästan ren ädellövskog med rikt inslag av hassel och barrinblandning finns endast i områdets centrala del. Där finns som nämnts också ett avgränsat bestånd av bok, liksom bokbeståndet mellan Mullberget och

Täcka Udden. De små kärren är intressanta i kraft av att våtmarker är så sällsynta i den normalt brutna djurgårdsterrängen.

De successioner som kan skönjas är hur den glesa lövskogen alltmer sluter sig, och även högre upp trängs bredkronig hagmarksbjörk ut av tall. De båda bokbestånden är intressanta i sig, men utgör spridningscentra för bokplantor, vilka i ökande grad etablerar sig i angränsande bestånd, vilket på längre sikt kommer att omgestalta den sammanhängande ädelskogen bestående av ej införda trädslag.

Området har stort rekreativt värde och som viltskydd, särskilt gäller det senare för barrbestånden.

Mål

Barr- och lövskog i flerskiktade bestånd enligt terrängens förutsättningar, utan inslag av införda arter annat än i de två etablerade bokbestånden. I NV delen och i SO hålls skogen glesare med hag marksprägel.

Åtgärder

Ambitionsnivå högre: Om hjortbete avses införas på södra Djurgården, kan detta område ingå däri.

Ambitionsnivå lägre: All ädelgran avlägsnas. Bokföryngring begränsas utom i bokbestånden. Trängda ekar friröjs enligt beskrivna exempel. Barrföryngringar gallras till att på sikt bli luckiga, olikåldriga stormfasta naturliknande bestånd. Mot Isbladskärret kan träd och buskar avverkas för utblickar mot den lilla fågelsjön.

Litteratur

Edberg 1976, Ryberg 1983

ÖD 2 Isbladskärret

Isbladskärret är ursprungligen en vik av Lilla Värtan, avsnörd av landhöjningen och så småningom igenvuxen som kärr. På 1700-talet vallades kärret in och nyttjades för jordbruksändamål, men för detta krävdes att kärrets vatten pumpades ut. 1981 ombildades det då igenvuxna kärret till en triangulär sjö och de två följande åren fördjupades sjön. 1995-96 torrlades kärret för att minska antalet rudor och avlägsna högre vegetation.

Isbladskärret har idag öppen vattenyta främst i sin nordvästra hälft samt ett parti i sydost.

Klarvattenytorna förbinds med rännor av öppet vatten. I övrigt täcks vattenytan av bladvass, ibland med bräm av bredkaveldun. Igelknopp, dyblad och andmat spelar också stor roll. Sjöns utflöde sker genom ett reglerbart dike i söder. Längs delar av Isbladskärrets södra och nordvästra delar finns kantdiken. Sjön har ett största djup av knappt 1 m.

Fågellivet är rikt. Vid inventering 1996 (Rygfelt) påträffades 13 häckande arter, främst änder och de vass- och snårbundna sångarna. Häger häckar i träd (främst al) i sjöns norra del (15 par 1996). Vitkindad gås, grågås, vigg och knipa kan nämnas bland häckfåglarna, liksom de sällsyntare arterna snatterand och smådopping. Under sträcktid i juni-augusti ses många arter rastande vadare.

Isbladskärrets omgivning är en god lokal för fladdermöss, varav fem arter har påträffats. I bottenfaunan finns linsskivsnäcka, en ovanlig art med vikande förekomster i landet. Flera ovanligare arter av trollslända är funna vid sjöns södra sida. Både större och mindre vattensalamander har påträffats, men missgynnas av förekomsten av fisk, i detta fall småspigg och ruda.

Vid Isbladskärrets övergång till fastmark finns ofta snår av *Salix* och al. Mot sjöns strand i väster står flera grova almar. I kärrkanten finns flera björkar med tickor. Kärrvegetationen börjar från landsidan med vecketåg och övergår strax i vass.

I öster finns ett fastmarksparti med björk och ek. I nordöstra hörnet finns ett albestånd av stora träd och alsnår samt *Salix*. Sjön omges av stigar/vägar på alla tre sidorna. Vid Djurgårdsbrunnskanalen i norr finns en brygga för fågelskådning m.m. Längs kanalen finns en planterad rad av lind.

Bedömning

Isbladskärret är Stor-Stockholms och därmed kanske landets mest besökta fågelsjö (?) och har stora faunistiska och rekreativa värden. Den är ett promenad- och utflyktsmål för många friluftskategorier, däribland skridskoåkning när isen tidigt lagt sig på sjöns öppna vattenytor. Genom att det finns goda utsiktspunkter är det här ett område där fåglarna kan studeras på nära håll och passar särskilt väl för besök av nyblivna fågelskådare. Kärret som är konstskapat genom vattenreglering och grunt är det mycket känsligt och instabilt som ekosystem och bör vara föremål för regelbundna åtgärder för att bibehålla kvalitén som fågelsjö. Vass och strandängar bör återkommande hållas efter med slätteraggregat eller betesdjur.

Mål

Bevarad sjö/kärrmiljö med för fågellivet optimal vattenregim. Området görs tillgängligt för fågelstudier genom friröjning av särskilda utsiktsplatser.

Åtgärder

En optimal vattenregim upprättas över önskvärt vattenstånd månad för månad och följs genom reglering av utloppet i söder. Miljöövervakning av vattenkvalitet och naturstillstånd, främst faunagrupper, skall ske kontinuerligt. Våtmarken som ju är kraftigt påverkat av vattenståndsregleringar m.fl. åtgärder genomgår olika successionsstadier efter dessa åtgärder och måste regelbundet åtgärdas för att förhindra igenväxning av klarvattensytor och strandkärr och för att hålla tillbaka populationen av ruda som kan hota framförallt doppingarnas möjlighet till lyckad häckning genom konkurrens av föda. Under 2005 har buskröjning och fräsning av strandzonen genomförts. Eventuellt kan östra delen av stränderna hållas öppna med betesdjur.

Litteratur

Rapport 2. Vattenprogram för Stockholm 2000, Edberg 1975, Ryberg 1983, Rygfelt 1996

ÖD 3. Parkudden - Hovjägarbostället

Området ligger norr Blockhusuddens P-plats och öster om Isbladskärret. Villa Parkudden, tidigare bostad åt prins Carl och prinsessan Ingeborg, omges av en mycket stor, lövträdsbevuxen tomt, kringgårdad av staket. Detta är troligen Djurgårdens största enskilda tomt, som allmänheten är utestängd från, frånsett gångstigen längs stranden. Tomtens park domineras av ek samt inslag av björk och bok. I söder står några mycket stora bokar. I de lägre delarna mot stranden och strandpromenaden ingår al, alm, lind, avenbok och hästkastanj.

Söder om Parkudden löper en terrängsvacka, genom vilken en körväg löper. Åt nordväst, mot Prinsessan Ingeborgs väg, vidgar sig svackan till en fuktäng dominerad av åkertistel. Terrängen söder härom formas av en bergsrygg som ligger i nordvästlig-sydostlig riktning. Hovjägarbostället intar denna kulle, men byggnaden är betydligt mindre och diskretare än Parkudden.

Söder om Hovjägarbostället kommer ytterligare en svacka innan nästa bergsrygg tar vid.

Ryggen sluttar långsamt mot söder, och i dess sydvästra del är marken öppen och trädlös. Marken kläds på många ställen av högvuxet trivialgräs, främst hundäxing. Fältskiktsfloran är dock bitvis frodig med sippor, svalört, tandrot och förgätmigej. Området i övrigt hyser framför allt ek, vilken förekommer i alla åldrar. Här finns åtskilliga grova ekar, somliga skadade av grenbrott. Flera har påväxt av svavelticka. Några jättestubbar vittnar om fallna grovekar. Av andra trädslag märks lind, många av dem också grova och högvuxna. Alm och björk uppträder enstaka. Några hagtornsträd finns ut mot den öppna, sydvästra delen.

I fältskiktet dominerar älggräs i flera stråk. Lundgröe, nejlikrot, smultron uppträder också talrikt, medan lundstarr (*Carex montana*) är sparsam.

Bedömning

Stor biologisk mångfald med flerskiktat, olikåldrigt trädbestånd och mycket död ved. Byggnaderna har visst kulturhistoriskt värde, men det är från friluftslivets synpunkt synd att Parkudden tillåtits privatisera en så stor och attraktiv udde; jämför Waldemarsuddes utveckling.

Mål

Halvöppen, hagmarksartad lövskog. Trädbestånden som omger villorna skall behålla sin slutenhet och lummighet medan gläntor i skogsbestånd och öppna gräsytor hålls hävdade kring parkvägar och stranden. Grova ekar gynnas liksom rekrytering av nya ekbestånd och ädla lövträd.

Åtgärder

De öppna ytorna är i minsta laget för betesfällor men är annars är bete önskvärt. I stället hålls områdena öppna med årlig slåtter och slyröjning.

ÖD 4 Skötselområde Blockhusudden

Blockhusudden är till större delen i anspråktagen som tomt- och parkmark och för bebyggelse. Längst ut på udden ligger en bergklack, Rådmanbacken, med en smal remsa av icke-tomtmark. Där finns ett flerskiktat trädbestånd av framför allt lönn samt inslag av ek och björk. Askskott uppträder i mängd. Två parstående vackra tallar finns vid den nordliga tomtens sydostkant. Fältskiktet präglas av lundgröe och parkgröe.

Längs vägen, Blockhusringen, finns buskar av hagtorn och hägg. Väster om vägen ligger en lång remsa av öppen gräsmark. En terrass bildar övergång till Blockhusuddens största höjdparti Sjötullsbacken. Denna består av en oval höjdrygg med största utsträckning i öst-väst. I dess relativt branta nordslutning står ett glest bestånd av ek i alla åldersklasser, varav ett tiotal är riktigt grova. Gamla jättestubbar vittnar om kontinuitet av grovekar. Inslag finns av tall, alm, rönn, björk, apel, enstaka bokplantor och hassel. Lundgröe, parkgröe och hallonsnår bildar fältskikt/buskskikt.

En öst-väst-gående väg följer bergsryggens krön. En mycket grov ek står intill den tvärande vägen. På krönet av höjdryggen växer ek i växlande ålder, grupper av rönn och enstaka fågelbär.

Ett tätt ungek-bestånd står just norr om vägen. Strödda grova ekar och solitära tallar karakteriserar området. Slånsnår finns fläckvis, i fältskiktet är dominansen stor av lundgröe och här och där vintergröna (*Vinca*).

I kilen/slutningen mellan Thielska galleriet och St. Sjötullen finns gammelekar, stråk av rönn och enstaka ung björk.

Bedömning

Ett biologiskt rikt och för rekreation värdefullt område, som också genom sin höjd erbjuder utsikt över omgivande vatten. För flanerande djurgårdsbesökare är Blockhusudden en klassisk målpunkt, där byggnadsbeståndet inklusive Thielska galleriet hyser stora kulturhistoriska värden.

Ekmiljön är ovanligt gynnsam med god åldersspridning och god förnyring och hyser en rik fågel och insektsfauna med bl.a. kattuggla, skogsduva och vedlevande insekter.

Mål

Parkartad, flerskiktad lövskog. Träd och buskbestånd skall bädda in trädgårdarna och bebyggelsen i grönska.

Åtgärder

Ek och alm gynnas, bokplantor hålls efter.

Ekförnyring gynnas och grovekar vårdas. Lönn hålls under uppsikt så att den på sikt inte tar överhanden. Fuktängs- och alkärspartier utvecklas fritt.

F. Fjäderholmarna

Dessa holmar ett stycke ut i Saltsjön från Djurgården har blivit mycket attraktiva för dagsbesök under sommaren genom sol- badmöjligheterna från klipporna på Stora Fjäderholmen och möjligheten till restaurang och museibesök m.m. Då öarna ligger i inloppet till Stockholm är utsikten över fjärd och båtlivet i sig en attraktion. Slitaget är hårt på hållar och backar. Intill ligger däremot de andra holmarna Ängsholmen, Libertas, som genom att inte reguljära båtturer går dit, är områden som fåglarna har tagit i besittning och är relativt ostörda.

F 1 Ängsholmen

Ängsholmen är den näst största av de fyra holmarna i Fjäderholmarna. Det är en i öst-väst långsträckt ö, i sin kärna uppbyggd av en bergrygg. Tre vikar finns mot söder. I norr finns öns enda större hamn.

Liksom de andra öarna i Fjäderholmarna har Ängsholmen ett förflutet för militära ändamål. Från norr stiger man iland på den tidigare militära bryggan. Innanför denna finns två stora varvsbyggnader av militärt ursprung, numera nyttjade som reparations- och uppläggningsplats m.m. för fritidsbåtar och allmogebåtar. Intill en av verkstadsbyggnaderna ligger ett stort flyttblock. Decauville-banor (= industrijärnväg för trallor med 60 cm spårvidd), sjösättningskran, travers m.m. minner om tidigare större verksamhet. Miljön andas förfall, skräp och oordning. Ruderatflora spirar kring byggnader och anläggningar.

Ängsholmen har också ett något udda förflutet som latrinavstjälpningsplats för Stockholms stads latrin.

Ett bostadshus intill varvsverksamheten tjänar som bostad åt en av varvsarbetarna. Ett annat bostadshus nyttjas av näringsidkare på Stora Fjäderholmen. Kring bebyggelsen växer enstaka björk, alm och lind.

Ca 80 par vitkindade gäss häckar på Ängsholmen. Även enstaka par av grågås och häger har häckat. Gässen häckar främst på öns västra del, bl.a. kring en murad skans på klippans krön. Längs sluttningarna av öns bergsrygg växer bl.a. axveronika i myckenhet, lundtrav och renfana. Dess västliga udde är klippig med lågvuxen rönn och mattor av ljung.

Vid strandlinjen på västra udden finns en stor tegelbyggnad, ett militärt f d kol/oljeförråd, där golvet nu är uppfyllt med sten. Intill finns en gammal stensatt kaj. Besksöta växer här, liksom flerstädes längs öns stränder.

Som rester av den militära verksamheten sticker järnkrampor och rörstumpar upp ur berghällarna. Närmare bebyggelsen har man på hållslutningen anlagt små stenterrasser.

Fältskiktet varierar efter markens växl ande karaktär. Fårsvingel och ljung koloniserar den magra klippterrängen, i rikare lägen finns fyrkantig johannesört (riklig), mjölkört och korsörter.

I en bukt på öns södra sida är växtligheten rikare med bl.a. en stor ask, en stor tvåstammig klibbal samt en solitär dito nära den nyssnämnda asken. I närheten står en dubbelbjörk, nära en anlagd rundel av betongrör. Här ligger mycket metallskräp, sprängsten, gamla madrasser, ved, kuloledningar m. m.

Ett litet parti av bukten är en smal sandstrand avgränsad av höga hallonsnår, bladvass, nässlor, mjölkört och vresros.

Vid öns södra udde ligger en brygga och några badklippor. Ett bostadshus (byggnad 705) nyttjas för sommarboende. Byggnaden är i behov av underhåll. På dess förfallna altan växer bl.a. taklök och däromkring kanadensiskt gullris.

Längs stranden österut finns bl.a. ett albestånd om 5-7 stora träd flera mindre alar och alsly. Snårvinda klättrar upp på dess nedhängande grenar. Några av öns få, ganska små granar växer i närheten. Grova pilar och stora nässelbestånd tar vid i sydstrandsbukten. Längs östra uddens sydsida finns en märklig, helt pepparrotsbevuxen flack sankstrand, lämplig för vadarfåglar.

Bedömning

De kvarvarande lämningarna av byggnader och anläggningar, liksom deras i förekommande fall nuvarande användning, ger ett slitet och förfallet intryck. Verksamheterna kring brygga, båtuppläggning, bostadshus och militära anläggningar ger intryck av förfall, bristande ansvar och underhåll, skräp och oordning. Ängsholmens biologiska värden är stora med fågelliv och blandning av ursprunglig och kulturpåverkad flora.

Mål

Tilltalande och biologiskt rik skärgårdsmiljö där naturmiljön utvecklas mot en ostörd miljö för fågellivet. De stugor som finns på ön upprustas. Den övriga verksamheten på ön bör avvecklas och ön bör ej göras tillgänglig för fritidsbåtar eller badgäster av hänsyn till fågellivet.

Åtgärder

Byggnader bör underhållas, annars rivas. Uppstickande järnrör och dylikt bör snaras skäras bort, de utgör snubbelrisk. Containerar bör sändas till ön och fyllas med allt skräp och bråte och forslas bort. Det kan också övervägas att om möjligt låta elda upp det som är brännbart, vilket avsevärt skulle minska mängden skräp.

F 2. Libertas

Öns brygga ligger i nordväst. Där finns den enda i bruk varande fyren med Gustaf Dahléns berömda solventil som reglerar tillförseln av acetylen till ljuslågan.

På öns västra sida ligger ett stort hus av sten, med 110 cm tjocka väggar och slaget takvalv av kantställd skiffer, tidigare använt som krutförråd.

Strax öster därom har militären rivit ett f.d. elverk/ställverk som användes vid avmagnetisering av fartygsskrov, och markytan är prydligt återställd. Strödda träd och buskar finns av alm, ask, lönn, syren, däribland en jättealm.

Markens näringsrikedom visar sig genom nässlor, en myckenhet av hundkex, och som ett kuriosum blommande fingerborgsblomma (*Digitalis purpurea*). Marken är ojämn av vattensorkens jordhögar och gångsystem.. Andra exempel på kulturspridda växter är tysklönn, druvfläder och äkta fläder. Längs stranden åt väster står en vacker bård av fackelblomster, medan stranden åt öster består av grusblandad sand med renfana och benved. Mot södra udden finns en bård av slån. På grusudden längst åt nordost står en mycket stor lind. En pampig ask står mot norr, på mark som bär spår av de häckande gässen.

Fågelskydd råder för Libertas och Rövarns holme under tiden 1/4-15/7. Sistnämnda holme är konstgjord.

Bedömning

Ön är mångsidig och tilltalande, ger ett städat intryck, trots sin historia.

Mål

Skärgårdsholme med fri utveckling. Kruthuset och fyren bevaras.

Åtgärder

Taket och dörren till Kruthuset behöver lagas.

F 3. Stora Fjäderholmen

Ön är den största i ögruppen och har haft ett omfattande militärt förflutet. Vid Musköbasens inrättande flyttades verksamheten dit.

Ön är idag en mycket välbesökt ö för människor som här vill uppleva skärgård, båtliv och utsikter mot både Stockholm och Saltsjön. (350.000 besökare per år, varav 40 per timme under högsäsong)

Från hamnen i norr leder en stig till en hög klippa i söder med vid utsikt åt alla håll. Platsen är mycket välbesökt. Rester från tidigare byggnader finns i form av cirkelrund järnyta, fundament och järnräcken. Klippan sluttar brant mot öster.

I öns trädvegetation dominerar ask och tall. Lönn, hästkastanj, ek, syren och spiraea finns här och där.

De västra och södra berghällarna uppskattas av soldyrkare. Där finns en grillplats och sopstall med fem fraktioner, Otäcka järnrör sticker upp ur klippan.

In mot ön möter skog av tall, ek och ask. I brynet står en pampig ihålig gammelek, ("Jenny Linds ek") ca 3-400 år?

Många 100-årstallar finns med ackacia-liknande kronor ("paraply-tallar"). En grov ek står nära ett bostadshus (byggnad nr 601), en torr tall hotar falla över detta.

Ovanför hamnbebyggelsen finns planterade tallar (ca 15 år) som underväxt i aldominerad lövskog, även enstaka granar är planterad.

Ett annat tallbestånd (30-40 år) verkar också anlagt.

I branten ovanför de röda husen står en pampig 3-stammig tall. En annan jättetall och en mäktig lönn finns också i hamnområdet.

Bedömning

En i hög grad kulturpåverkad ö, präglad av militär verksamhet, brännvinsbränneri, krogar, privata tomter och nutida turistnäring. Konsthantverk, museum, akvarium, restauranger och kafé utgör idag attraktioner på ön. Privattomter spärrar av den inre delen av ön och vissa uddar så att den allemansrätligt tillgängliga marken är starkt begränsad.

Mål

Ön förblir ett av Nationalstadsparkens viktigaste, slitstarka utflyktsmål, som erbjuder skärgårdskänsla, sol och bad, näringsställen, samt sevärdheter som är tillgängliga för allmänheten såsom museer och lokaler för konsthantverk m.m.

Åtgärder

Vid den södra klippans utsiktspunkt måste räcke och varningsskyltar sättas upp. Ras- och halkrisk finns, särskilt när marken (hällen) är fuktig.

Tag bort en lutande stam på en söderstående, yngre ek, som skymmer den ovan nämnda gammeleken. Gallra de anlagda tall/gran-bestånden.

Endast tre offentliga WC finns, fränsett näringsställenas, fler behövs. Bl.a. en urinoar skulle minska köerna på toaletterna. En toalettbyggnad bör uppföras i hamnområdet.